

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของประเทศไทย
ศึกษารณี : บ้านรางกร่าง จังหวัดสุพรรณบุรี

นางสาวรัชนีวรรณ ศรีวิเศษ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0162-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

FACTORS AFFECTING RURAL POVERTY IN THAI COMMUNITY
A CASE STUDY OF BAN RANGKRANG , SUPHANBURI.

MISS RATCHANEewan SRIVISES

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Sociology

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Sciences

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0162-6

รัชนีวรรณ ศรีวิเศษ : ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของ
 ประเทศไทย ศึกษารกรณี : บ้านรางกร่าง จังหวัดสุพรรณบุรี. (FACTORS AFFECTING THE
 POVERTY IN RURAL THAI COMMUNITY : A CASE STUDY OF BAN
 RANGKRANG SUPHANBURI.) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.นิเทศ ดินณะกุล ,
 จำนวนหน้า 247 หน้า. ISBN 974-13-0162-6

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนใน
 ชนบทโดยศึกษาถึงสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวชนบทของ ชาวบ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3
 ต.ศรีสำราญ อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี เพื่อนำมาเสนอเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจน
 ในชุมชนชนบทของประเทศไทยต่อไปโดยทำการรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร
 (Documentary Research) การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กับ
 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 101 ชุด และการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา
 (Anthropological Field Work) โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใน
 ชุมชนที่เป็นสนามวิจัย และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข่าวสำคัญ
 (Key Informant) จำนวน 10 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการใช้แบบสอบถามโดย
 การใช้วิธีการทางสถิติ โดยใช้ตารางแจกแจงความถี่ (Frequency) และทำการพิสูจน์สมมติฐาน
 โดยพิจารณาจากความเป็นอิสระระหว่างตัวแปรโดยใช้การทดสอบค่าไคสแควร์ที่ระดับนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ 0.05 และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนเป็นไปตามสมมติฐาน
 5 ข้อ ได้แก่ การเป็นผู้มีการศึกษาน้อย การมีจำนวนที่ดินทำกินน้อย การมีหนี้สินมาก
 การไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร และการขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง
 และปฏิเสธสมมติฐาน 3 ข้อ ได้แก่ การมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก การเล่นการพนัน และ
 การมีสุขภาพอนามัยไม่ดี

ภาควิชา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา	ลายมือชื่อนิติ	รัชนีวรรณ ศรีวิเศษ
สาขาวิชา	สังคมวิทยา	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา	นิเทศ ดินณะกุล
ปีการศึกษา	2543	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	

4281171224 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD : IMPACT / POVERTY / RURAL COMMUNITY / SUPHANBURI PROVINCE

RATCHANEewan SRIVISES : THESIS TITLE (FACTORS AFFECTING THE POVERTY IN RURAL THAI COMMUNITY : A CASE STUDY OF BAN RANGKRANG SUPHANBURI.) THESIS ADVISOR : ASSIST.PROF. NITHET TINNAKUL , Ph.D. , PAGES 247 pp. ISBN 974-13-0162-6

The objective of this research was to study the factors affecting the poverty in the rural Thai community at Ban Rangkrang Mu 3 Srisamran District Amphur Songphinong Suphanburi Province. The researcher studied about the condition of economy in household and life style of population in Ban Rangkrang and gave recommendation to lower the poverty level in rural Thai community. The researcher used several research methods to collect data by using documentary research , and by distributed 101 questionnaires to the population sampling and used the anthropological field work by participant observation and in-depth interview with 10 key informants and analyzed the quantitative data by using the frequency and chi-square with a significant level at 0.05 and analyzed the qualitative data by content analysis

The finding of this research on factors affecting poverty in Ban Rangkrang community were in accordance with 5 hypotheses on low educational level , not enough land for agriculture , indebtedness , not enough modern technology in agriculture and selling product to the merchants instead of the consumers.

Department Sociology and Anthropology Student ' s signature

Field of Study Sociology Advisor ' s signature

Academic Year 2000 Co-advisor ' s signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งล้วนแต่มีความปรารถนาดีต่อผู้เขียนเป็นอย่างมาก บุคคลแรกที่จะต้องขอกล่าวขอบพระคุณในที่นี้ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ ตินณะกุล ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในด้านความรู้ทางวิชาการ การสนับสนุนให้กำลังใจ และความช่วยเหลืออื่น ๆ ทุกด้าน จนผู้เขียนรู้สึกเป็นพระคุณอย่างหาที่สุดมิได้ นอกจากนี้ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน และรองศาสตราจารย์สุพัตรา สุภาพ ซึ่งเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และกรรมการวิทยานิพนธ์ตามลำดับที่กรุณาให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนในการให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้เงินทุนในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งได้มาจากเงินทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ในด้านความร่วมมือประสานงานต่อการเก็บข้อมูล ผู้เขียนขอขอบพระคุณคุณทรงฤทธิ์ พิมพิโพธิ์ นายอำเภอสองพี่น้อง คุณสมนึกและคุณสาลี ชื่นใจดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ และภรรยา ตลอดจนข้าราชการอำเภอสองพี่น้องทุกท่านที่กรุณาช่วยให้ข้อมูลพื้นฐาน ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ขอขอบคุณนางสาวญาดา ฉิมคล้าย และนางสาวอารีญา พรหมแสง ในการร่วมเป็นเพื่อนลงพื้นที่กับผู้เขียน อีกทั้งยังมีส่วนในการให้กำลังใจตลอดจนความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อีกหลายประการในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นสาขาวิชาสังคมวิทยาและอาชญาวิทยา ๆ ทุกคนที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันมาและให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมา ได้แก่ นางสาวปรารถนา ศิริศรีทธาธรรม นายฐนัส มานวงค์ นางสาววิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ นางสาวสุภาวดี คุ่มแ้วน ร.ต.ท.เอกรัตน์ ทศเจริญ ร.ต.ท.สุทธิสุนทร ชัยขวัญ ขอกราบขอบพระคุณนายถนอมศักดิ์ ศรีวิเศษ และนางพจณี ศรีวิเศษซึ่งเป็นบิดาและมารดาของผู้เขียนที่มีส่วนให้กำลังใจผู้เขียน ช่วยเหลือ สนับสนุนและผลักดันให้ผู้เขียนทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ และที่สำคัญอย่างยิ่ง ต้องขอกล่าวขอบคุณชาวบ้านชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีทุกท่าน

ความดีของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบให้บุคคลดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด ส่วนข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้เขียนขออภัยด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง

นางสาวรัชนีวรรณ ศรีวิเศษ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	

1.บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	13
ขอบเขตของการวิจัย	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
2.เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	15
แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมความยากจน	15
แนวความคิดเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างชุมชน	16
เมืองและชุมชนชนบท	
แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสังคมชนบทไทย.....	17
แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนชนบท.....	18
แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพความยากจนในชนบท	19
แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมรองหรืออนุวัฒนธรรม	20
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย	22
ทฤษฎีขัดแย้ง (Conflict Theory)	22
ทฤษฎีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (Modernization).....	26
ทฤษฎีการรับสิ่งใหม่ (The Diffusion of Innovation).....	31
ทฤษฎีพยาธิทางสังคม (Social Pathology).....	32
ทฤษฎีตีตรา (Labeling).....	33

บทที่

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)	34
พระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” และการวิเคราะห์โครงการแบบ	34
เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
การจำแนกตัวแปรตามสมมติฐานในการวิจัย	43
สมมติฐานการวิจัย	44
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการในการวิจัย	44
การวัดตัวแปร	47
3.วิธีดำเนินการวิจัย	49
รูปแบบในการวิจัย	49
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	49
ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา	49
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	50
การทดสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของเครื่องมือ	50
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	57
การวิเคราะห์ข้อมูล	59
4.การสัมภาษณ์เจาะลึก	61
สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่เป็นสนามวิจัย	61
ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข่าวสำคัญ	87
5.การพิสูจน์สมมติฐานและการอภิปรายผลการวิจัย	156
ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย	182
6.สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	202
สรุปผลการวิจัย	202
ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการศึกษาวิจัย	207
ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความยากจน	208
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป	216

สารบัญ (ต่อ)

ณ

หน้า

รายการอ้างอิง	217
บรรณานุกรม	222
ภาคผนวก	234
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	247

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1. ตารางที่ 1 : ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท	16
2. ตารางที่ 2 : ผลการทดสอบค่าความน่าเชื่อถือของมาตรวัด	51
สภาพเศรษฐกิจภายในครัวเรือน	
3. ตารางที่ 3 : ผลการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดตัวแปรที่ดินทำกิน	52
4. ตารางที่ 4 : ผลการทดสอบความน่าเชื่อถือของภาวะหนี้สิน	52
5. ตารางที่ 5 : การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดเกี่ยวกับ	53
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	
6. ตารางที่ 6 : การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่เกี่ยวกับการเล่นการพนัน	54
7. ตารางที่ 7 : การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดตัวแปรสุขภาพอนามัย	55
8. ตารางที่ 8 : การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดเกี่ยวกับการใช้	56
เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำเกษตร	
9. ตารางที่ 9 : การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่เกี่ยวกับตัวแปร	57
การขยายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง	
10. ตารางที่ 10 : สรุปปัญหาที่สำคัญของอำเภอสองพี่น้อง	63
11. ตารางที่ 11 : สรุปลักษณะการเลี้ยงปศุสัตว์และผลผลิตทางด้านปศุสัตว์	65
ของอำเภอสองพี่น้อง	
12. ตารางที่ 12 : แสดงจำนวนประชากรในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง	68
13. ตารางที่ 13 : แสดงการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนวัดรางกร่าง	75
14. ตารางที่ 14 : แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ	156
15. ตารางที่ 15 : แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับอายุ	157
16. ตารางที่ 16 : แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา	157
17. ตารางที่ 17 : แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้ต่อเดือน	158
และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	
18. ตารางที่ 18 : แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม	158
ลักษณะของรายได้	

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
1.แผนภาพที่ 1 : วัฏจักรแห่งความชั่วร้ายของความยากจน	10
2.แผนภาพที่ 2 : โครงสร้างของสังคมในทัศนของคาร์ล มาร์กซ์.....	23
3.แผนภาพที่ 3 : การจัดระเบียบทางสังคมในทัศนะของคาร์ล มาร์กซ์.....	25
4.แผนภาพที่ 4 : วงจรการขายผลผลิตโดยผ่านพ่อค้าคนกลาง.....	83
5.แผนภาพที่ 5 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 1.....	93
6.แผนภาพที่ 6 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 2.....	101
7.แผนภาพที่ 7 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 3.....	108
8.แผนภาพที่ 8 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 4.....	116
9.แผนภาพที่ 9 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 5.....	123
10.แผนภาพที่ 10 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 6.....	129
11.แผนภาพที่ 11 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 7	136
12.แผนภาพที่ 12 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 8	142
13.แผนภาพที่ 13 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 9.....	148
14.แผนภาพที่ 14 : แสดงเครือข่ายของผู้ให้ข้างสำคัญกรณีที่ 10	155
15.แผนภาพที่ 15 : แสดงผลของความยากจนทางเศรษฐกิจ	209

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ทุกประเทศมักจะถือว่าปัญหาความยากจนเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐต้องให้ความสนใจอย่างจริงจัง และความมั่งมีหรือความยากจนก็มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือสมัยประวัติศาสตร์ แต่ในระยะนั้นยังไม่เป็นปัญหารุนแรง จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคมขึ้น ประกอบกับการขยายตัวทางการค้า มีตลาด มีการกำหนดค่านิยมของสินค้าแต่ละอย่าง มีการวางมาตรฐานการครองชีพโดยอาศัยวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องกำหนด คนยากจนและคนมั่งมีจึงแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะความมั่งมีไม่กระจายไปทั่วทุกคน ความแตกต่างในด้านการครองชีพจึงปรากฏขึ้น คนเริ่มสนใจตัวเองและเปรียบเทียบกับคนอื่น ตลอดจนเริ่มใส่ใจในความไม่เสมอภาคของตน เพราะคนยากจนไม่อาจจะหาสิ่งของและบริการต่าง ๆ มาบำบัดความต้องการอย่างเพียงพอ ความเป็นอยู่ของคนยากจนกับคนมั่งมีจึงห่างไกลกันออกไปทุกที และในที่สุดก็จำเป็นต้องยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ส่วนคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตและมีความผิดหวังบางคนก็อาจจะเห็นว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมจากสังคมเท่าที่ควร (สุพัตรา สุภาพ , 2543 : 81)

ในปัจจุบัน คำถามหนึ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งก็คือความยากจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนได้อย่างไรบ้าง ซึ่งอาจจะเห็นได้จากข่าวคราวในหน้าหนังสือพิมพ์ในแต่ละวันซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพของความทุกข์ยากเนื่องจากความยากจนอย่างชัดเจน นอกจากนั้นความยากจนยังก่อให้เกิดความสูญเสียต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมาย ซึ่งก็ยิ่งไปทำให้ปัญหาความยากจนกลับหนักมากขึ้นไปอีก ตัวอย่างเช่น คนจนต้องจำนำของหรือกู้เงินเขามาใช้จึงต้องเสียดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตามปกติแล้ว คนจนจะซื้อของได้เพียงทีละเล็กทีละน้อย ดังนั้นผู้ขายก็ยอมจะขายสินค้าให้ในราคาแพงกว่าปกติ เช่น การซื้อน้ำตาลทีละครึ่งกิโลกรัมแทนที่จะซื้อทีละหนึ่งกิโลกรัม หรือซื้อข้าวสารทีละหนึ่งลิตร แทนที่จะซื้อเป็นถัง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้สภาพของคนจนต้องลำบากยิ่งขึ้น เด็กในวัยเรียนกลับต้องออกจากโรงเรียนกลางคันเพื่อทำงานหาเงิน ความยากจนและการหางานสุจริตที่รายได้ดี ๆ คงทำไม่ได้ ก่อให้เกิดความคับข้องใจทำให้เห็นว่าสังคมเป็นสังคมที่แก่งแย่งทำให้คนเรามองเห็นผู้อื่นและสังคมเป็นศัตรู เกิดปัญหาอาชญากรรมเพื่อเป็นการตอบแทนแก้แค้นแก่สังคม ทำให้เกิดความรู้สึกต้องการทำลายล้าง และยังผลให้ราษฎรขาดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและ

การเมือง เกิดการรวมกลุ่มเพื่อรักษาผลประโยชน์ของบุคคลในวงการเดียวกันโดยไม่คำนึงว่าจะก่อให้เกิด การเสียผลประโยชน์ของคนกลุ่มอื่นอย่างไร สิ่งเหล่านี้นับเป็นชนวนให้เกิดความแตกแยกในสังคม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความวุ่นวายและจลาจลขึ้นได้ ปัญหาความยากจนก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความสูญเสียต่าง ๆ รวมทั้งเกิดความแตกแยกในสังคม คนในสังคมจึงต้องคอยระวังตัวเอง และครอบครัวลูกหลาน จิตใจที่พะวงยอมทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานหาเลี้ยงชีพลดต่ำลง ซ้ำยังต้องเสียเงินเสียเวลาหาทาง หาเครื่องมือ ป้องกันการปล้นการขโมย รัฐบาลเองก็ต้องสิ้นเปลืองมากมายในการเพิ่มกำลังตำรวจและสร้างคุก ดังนั้นถ้าสามารถขจัดความยากจนให้หมดสิ้นไปจากสังคมได้ย่อมถือได้ว่าเป็นคุณประโยชน์ยิ่งแก่ชาติ (วันทนีย์ ภูมิภัทราคมและคณะ , 2540 : 136)

โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่า ความยากจนเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงมีเครื่องมือวัดความยากจนโดยวัดจากรายได้หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ในความเป็นจริงแล้วความยากจนเป็นเครื่องวัดทางสังคมด้วย กล่าวคือ เราสามารถหาเครื่องชี้เกี่ยวกับคนและความสัมพันธ์ทางสังคมได้ด้วย เช่น สภาพจิตใจหรือปัญหาสุขภาพอนามัย หรือ สาธารณสุข ระดับการศึกษา ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ หรือท่าที จนบางครั้งนักวิชาการบางคนถึงกับกล่าวว่า มี “วัฒนธรรมแห่งความยากจน” (Culture of Poverty) หรือวัฒนธรรมของชนชั้นยากจนเสียด้วยซ้ำ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2540 : 141) แต่อย่างไรก็ดีปัจจัยทางเศรษฐกิจและเครื่องชี้ความยากจนทางเศรษฐกิจก็ยังคงมีความสำคัญอยู่และต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วยเสมอ

นักเศรษฐศาสตร์มักจะมีกล่าวถึง “ความยากจน” ในความหมายต่าง ๆ กัน แต่โดยทั่วไป การใช้คำว่า “ความยากจน” มีการใช้ในความหมายที่แตกต่างกันอย่างน้อย 5 ความหมาย คือ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ , 2526 : 103-106)

1. ความอึดอัดทางเศรษฐกิจ (Economic Insufficiency)
2. ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Economic Inequality)
3. ความขาดแคลน (Deprivation)
4. ความต้องการพึ่งพา (Dependency)
5. ความเป็นปัญหาในสังคม (Diseconomies)

ความอึดคัดทางเศรษฐกิจ (Economic Insufficiency)

เมื่อกล่าวถึงความยากจน นักวิชาการโดยเฉพาะนักเศรษฐศาสตร์มักจะหมายถึงความอึดคัดทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ความอึดคัดทางเศรษฐกิจมักจะใช้ในความหมายที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 ความหมาย กล่าวคือ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ , 2526 : 104)

1. การอึดคัดในการยังชีพหรือในการประทังชีวิต (Subsistence Living) หมายถึง สภาวะการณของประชาชนที่มีเงินได้ไม่เพียงพอแก่การประทังชีวิตเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้โดยเชื่อว่ามึระดับการบริโภคขั้นต่ำขั้นหนึ่งที่เพียงพอแก่การประทังชีวิตทางสรีระวิทยา ผู้ที่มีเงินได้ต่ำกว่าระดับขั้นต่ำดังกล่าวนี้ ถือเป็นผู้มีฐานะยากจน การกำหนดระดับความยากจนตามความหมายดังกล่าวนี้ จึงยึดถือหลักเกณฑ์ทางโภชนาการหรือสรีระวิทยา โดยเน้นเฉพาะความต้องการอาหารขั้นต่ำของมนุษย์เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเกณฑ์ในการกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนดังกล่าวนี้ดูเผิน ๆ จะไม่มีปัญหา แต่แท้ที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำเพื่อการประทังชีวิตอยู่รอดมิได้มีอยู่เพียงระดับเดียว หากมีหลายระดับ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ อย่างน้อย 2 ปัจจัย กล่าวคือ ประการแรก ระดับความต้องการอาหาร ขั้นต่ำเพื่อการประทังชีวิตอยู่รอดย่อมแตกต่างกันไปตามขนาดและรูปร่างของแต่ละบุคคลคนที่มีรูปร่างสูงใหญ่ย่อมต้องการอาหารขั้นต่ำมากกว่าคนที่มีรูปร่างเล็ก ประการที่สอง ระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำยังแตกต่างกันไปตามปริมาณ และลักษณะงานที่ทำ ผู้ที่มีรูปร่างเท่ากันหากทำงานไม่เท่ากันหรือทำงานลักษณะแตกต่างกันย่อมมีความต้องการอาหารขั้นต่ำไม่เท่ากัน คนทำงานแบกหามย่อมต้องการอาหารขั้นต่ำมากกว่าคนที่อยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำงานใด ๆ เลย ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดปัญหาอย่างมากในการกำหนดระดับรายได้ที่ยากจน

2. ความอึดคัดในการครองชีพ หมายถึง สภาวะการณของประชาชนที่มีเงินได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ ทั้งนี้ มาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ หมายถึง ระดับการครองชีพที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการพื้นฐานทั้งปวง (Basic Needs) ซึ่งมีได้มีเฉพาะแต่ความต้องการอาหารเท่านั้น หากยังมีความต้องการปัจจัยสี่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมตลอดทั้งการพักผ่อนหย่อนใจอีกด้วย ประชาชนที่มีฐานะยากจนตามความหมายนี้จึงประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่มีชีวิตความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตาม ความสลับซับซ้อนของระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้มีปัญหามากในการกำหนดว่า ความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ระดับใดจึงจะถือว่าเป็นระดับที่จำเป็นแก่การครองชีพ ในขณะที่การกำหนดความต้องการอาหารขั้นต่ำ

อาจยึดถือเกณฑ์ทางโภชนาการหรือสรีระวิทยาได้ แต่ความต้องการพื้นฐานอื่น ๆ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมและดุลยพินิจของแต่ละบุคคลอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Economic Inequality)

ตามคำนิยามประเภทนี้ สภาพความยากจนก็คือ สภาพความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจในสังคมหนึ่งสังคมใด จะมีมาตรฐานการครองชีพระดับหนึ่ง ซึ่งถือเป็นแบบฉบับ (Norms) ของมวลชนในสังคมนั้น ๆ ผู้ที่มีภาวะการครองชีพต่ำกว่ามาตรฐานแบบฉบับถือเป็นกลุ่มประชาชนที่ยากจน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สภาพความยากจนตามคำนิยามนี้ หมายถึง ภาวะการครองชีพที่ต่ำกว่ามาตรฐานแบบฉบับของมวลชนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ , 2526 : 104) ดังนั้น ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนจึงแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและแตกต่างกันไปตามสังคม แม้ในประเทศเดียวกัน ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนสำหรับเขตเมืองอาจแตกต่างจากเขตชนบท ความยากจนตามคำนิยามนี้ ยึดถือแนวความคิดเรื่อง ความยากจนสัมพัทธ์ (Relative Poverty) มากกว่าความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนตามคำนิยามนี้มีปัญหาพื้นฐานในข้อที่ว่า เราจะกำหนดภาวะการครองชีพที่ถือเป็นมาตรฐานแบบฉบับได้อย่างไร

ความขาดแคลน (Deprivation)

ตามคำนิยามประเภทนี้ สภาพความยากจน หมายถึง ภาวะการครองชีพที่มีปัญหาขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานอันเป็นส่วนประกอบสำคัญของภาวะการครองชีพที่เป็นแบบแผน โดยทั่วไปของมวลชนในแต่ละสังคม (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ , 2526 : 105) ในการกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนตามวิธีการนี้ พยายามหลีกเลี่ยงการยึดถืออัตวิสัย (Subjectivity) และยึดถือวัตถุวิสัย (Objectivity) มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนจากโลกแห่งความเป็นจริง การกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนก็เปลี่ยนจุดที่เน้นต่างไปจากเดิม กล่าวคือ แทนที่จะเน้นว่า ความจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์ก้าวเข้าสู่สภาพความไม่เพียงพอแต่กลับหันมาเน้นว่าความยากจนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์หลุดพ้นจากสภาพความเพียงพอในการครองชีพ นอกจากนี้ ในการกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนยังยึดถือกฎของเองเจล (Engel's Law) ที่ว่าเมื่อมนุษย์มีรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายได้ หรือรายจ่ายรวมที่ใช้ไปในการซื้อสินค้าและบริการที่จำเป็นแก่การครองชีพจะลดน้อยถอยลง อัตราส่วนระหว่างในการซื้อสินค้าและ

บริการที่จำเป็นแก่การครองชีพกับรายได้รวมดังกล่าวนี้ เรียกกันว่า สัมประสิทธิ์เอนเจล (Engel's Coefficient) ดังนั้นหากสัมประสิทธิ์เอนเจลมีค่าลดลงอย่างชัดเจน ณ ระดับรายได้ใด แสดงว่าระดับรายได้ดังกล่าวนี้เป็นระดับรายได้ที่ประชาชนเริ่มหลุดพ้นจากสภาวะความยากจน ระดับรายได้ที่สัมประสิทธิ์เอนเจล มีค่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนดังกล่าวนี้ จึงถือเป็นระดับรายได้ที่ยากจน

ความต้องการพึ่งพา (Dependency)

ตามคำนิยามนี้ สภาพความยากจน หมายถึง สภาพการณ์ที่ประชาชนต้องพึ่งพารัฐบาลในการครองชีพ ในบางประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว รัฐบาลมีการใช้จ่ายเงินสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนที่มีฐานะยากจนในการนี้จำเป็นต้องมีการกำหนดระดับรายได้ที่ถือว่ายากจน (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2526 : 105) อย่างไรก็ตาม ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนซึ่งกำหนดขึ้นนี้มักจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการคลัง กล่าวคือ หากขีดจำกัดทางด้านงบประมาณยังมีมากเพียงใด รัฐบาลยิ่งจำเป็นต้องจำกัดกลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายแห่งการสงเคราะห์ ผลก็คือ ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนที่กำหนดขึ้นจะต่ำกว่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้ ในประเทศที่รัฐไม่ได้จ่ายเงินสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์คนยากจน ก็หาได้มีความหมายว่า ประเทศดังกล่าวนี้ไม่มีปัญหาความยากจน

ความเป็นปัญหาในสังคม (Diseconomies)

ตามคำนิยามนี้ สภาพความยากจน หมายถึง สภาพการณ์ที่สังคมต้องประสบปัญหานานัปการอันเกิดจากการที่ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การครองชีพ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2526 : 106)

ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความยากจนมาเป็นเวลานาน นักเศรษฐศาสตร์ได้แยกความยากจนเป็น 2 ระดับหรือ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความยากจนอย่างที่สุด (Absolute Poverty) และความยากจนโดยเปรียบเทียบ (Relative Poverty) และได้ให้ความหมายของความยากจนประเภทแรกว่า ระดับการครองชีพที่ต่ำจนไม่สามารถจะบำรุงรักษาสุขภาพและชีวิตอยู่ได้ ซึ่งขยายความให้กว้างขวางออกไปได้ว่าคนที่เรียกได้ว่าเป็นคนจนนั้นจะต้องมีระดับการครองชีพ ซึ่งวัดจากรายได้หรือทรัพย์สินของผู้นั้นเป็นสำคัญ ไม่เพียงพอแก่การยังชีพหรือรักษาสุขภาพให้แข็งแรงพอที่จะสู้การงานได้ สำหรับในสังคมไทย ธนาคารโลกได้เคยกำหนดไว้ในปี 2510 ว่า เส้นความยากจน (Poverty Line) ของคนไทยในเมือง

คือ เดือนละ 200 บาท ต่อ 1 คน ซึ่งเมื่อเวลาล่วงเลยมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อราคาค่าน้ำมันแพงขึ้น ราคาของสินค้าต่าง ๆ ก็ถีบตัวสูงขึ้นจากปี 2510 หลายเท่าตัวก็ยิ่งจะทำให้ผู้มีรายได้น้อยได้เพียงเดือนละ 200 บาท ไม่อาจจะใช้ชีวิตอยู่ได้ ดังนั้น เส้นของความยากจนที่สุดก็จะสูงขึ้น สำหรับความยากจนโดยเปรียบเทียบ มีความหมายว่า ภาวะการณ์ที่สิ่งจำเป็นทางเศรษฐกิจยังมีไม่ครบหรือหายาก ดังนั้น คนจนจึงเปรียบเทียบจึงคนเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นในสังคมของเขา แต่ระดับความเป็นอยู่ของเขายังไม่ถึงขั้นคุกคามต่อชีวิตหรือสุขภาพอนามัยเสียทีเดียว กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนจนพวกนี้ก็คือคนที่ไม่รวยนั่นเอง เพราะในการเปรียบเทียบเขาจะเปรียบเทียบกับคนที่มีฐานะดีกว่าเขา

ในแง่ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา นักวิชาการด้านนี้มีแนวโน้มที่จะหาปัจจัยทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือ ความยากจนจะเป็นเรื่องของสังคมแต่ละสังคมที่จะกำหนด ดังนั้นความยากจนของสังคมหนึ่งไม่อาจจะนำมาเปรียบเทียบกับอีกสังคมหนึ่ง เพราะสภาพของสังคมแต่ละแห่งต่างกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2540 : 142.) เช่น ความยากจนของคนอเมริกันอาจจะเป็นคนรวยของสังคมไทยก็ได้ ในทำนองเดียวกันระดับความจนในเมืองกับในชนบทก็ต้องแตกต่างกัน ความยากจนในทัศนะของสังคมเป็นเรื่องของความไม่สามารถบำบัดความต้องการทางร่างกายและจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ และท่าทีของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่หยิบยกขึ้นมาคำนึง เครื่องชี้ความยากจนทางสังคมคือสุขภาพอนามัยที่ไม่แข็งแรง มีโรคภัยไข้เจ็บ ความไม่กระฉับกระเฉง ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การค้า อุตสาหกรรม การเมือง ความทอดอหยอดอาศัยในชีวิต การนิยมความรุนแรงในการตัดสินปัญหา อาชญากรรม ระดับการศึกษาต่ำ ความระแวงในเพื่อนบ้าน ความเชื่อถือโชคลาง เชื่อบุคคลบางคนแต่ไม่เชื่อในความพยายามของตน

นอกจากนี้ แนวคิดในเรื่องความยากจนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับแนวคิดเรื่องการพัฒนา ซึ่งเป็นที่รับรู้ในสังคมไทยเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 15 นี้เอง เมื่อประเทศเริ่มเข้าสู่กระแสความคิดเรื่องความทันสมัย (Modernization) ในระลอกที่ 2 (ระลอกแรกในสมัยรัชกาลที่ 5) ทศวรรษดังกล่าว เป็นจุดเปลี่ยนทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความต้องการควบคุมเศรษฐกิจของรัฐทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องวางแผนพัฒนา (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ , 2541 : 120)

ในเรื่องของขนาดและปริมาณเกี่ยวกับความยากจน มีประเด็นต่าง ๆ ที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ , 2530 : 26)

1.เกณฑ์เส้นความยากจน งานบุกเบิกชิ้นสำคัญ 2 ชิ้น คือ เมธีและจินตนา ในปี 2518 ที่มุ่งหาเส้นความยากจนสัมบูรณ์ ด้วยการใช้ฟังก์ชันการบริโภค การใช้ความต้องการอาหารขั้นต่ำหรือความพอเพียงทางด้านอาหาร เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยสรุปออกมาเป็น

รายได้ที่เพียงพอที่จะซื้ออาหารและสินค้าหรือบริการอื่นที่จำเป็นในการดำรงชีพขั้นต่ำ ในที่นี้ คนจนก็คือคนที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้ระดับความยากจน วิธีการนี้ได้รับความนิยมนิยเพราะสามารถใช้ดัชนีราคาปรับเส้นความยากจนในเวลาต่อมาได้สะดวก อีกทั้งข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งทำขึ้นทุก 2 ปี นับตั้งแต่ปี 2531 ดูจะสอดคล้องกับวิธีการนี้ (เมธี ครอบแก้ว และจินตนา เชิญศิริ , 2518 : 59)

2. เกณฑ์พื้นที่ความยากจน ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มีเป้าหมายการพัฒนาชนบท คือ เพื่อยกระดับรายได้ของคนยากจนในชนบทและกระจายผลการพัฒนาไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่ยังด้อยโอกาสให้ทั่วถึง สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่ประสานแผนจึงได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานรายได้ระดับหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า กชช.2 ค. ตั้งแต่ปี 2525 โดยดำเนินการจัดเก็บทุก 2 ปี ข้อมูล กชช. 2 ค. เป็นข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านที่ทำให้สามารถรู้สภาพปัญหาของหมู่บ้าน ซึ่งจะนำไปวางแผนแก้ไขปัญหาให้แก่หมู่บ้าน ตำบล ของหน่วยราชการ วิธีการเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์จากผู้นำท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้านเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาประจำปีและแผนพัฒนาระยะ 5 ปี ทั้งแผนพัฒนาตำบล แผนพัฒนาอำเภอ และแผนพัฒนาจังหวัด (ธเนตร นรภูมิพิภักษ์ , 2534 :33-36) ตัวชี้วัด กชช. 2 ค. มี 6 กลุ่ม ได้แก่ (ศูนย์ข้อมูลการพัฒนาชนบท , 2539 : 4-12)

- 1.กลุ่มสภาพพื้นฐาน เช่น เอกสารสิทธิ์ ไฟฟ้า คมนาคม เป็นต้น
- 2.กลุ่มผลผลิต รายได้และการมีงานทำ เช่น อัตราค่าจ้าง การมีงานทำ ผลผลิตจากไร่นา
- 3.กลุ่มสาธารณสุขและการอนามัย เช่น การบริการสาธารณสุข สารอาหาร เด็กแรกเกิด เป็นต้น
- 4.กลุ่มแหล่งน้ำ เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น
- 5.กลุ่มความรู้ การศึกษา และวัฒนธรรม เช่น ระดับการศึกษา อัตราการเรียนต่อ
- 6.กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ ป่า

3. กระแสเศรษฐศาสตร์การเมือง หากพิจารณาตามนิยามของกระแสคิด เศรษฐศาสตร์การเมือง ที่ใช้เกณฑ์สำคัญ คือ การเข้าถึงและครอบครองปัจจัยการผลิต และการมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการผลิตซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในระบบ เศรษฐกิจ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ , 2530 : 25) คนจนในทศวรรษที่ 2530-40 ภายใต้คำนิยามในแนวทางเช่นนี้ก็ คือ เกษตรกรรายย่อยซึ่งผลิตอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจการตลาด ที่มีปัญหาทั้งในด้านการมีที่ดินทำกิน และการครอบครองและใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างมั่นคง ถ้ามองจาก ปัญหาเรื่องทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต สามารถพิจารณาได้จากเกษตรกรทั่วประเทศที่มี

จำนวน 5.7 ล้านครอบครัว จำนวน 20-30 ล้านคน ซึ่งมีเกษตรกรจำนวน 4.7 ล้านครอบครัว เป็นหนี้สิน โดยมีปริมาณหนี้สินเกษตรกรรวมกันราว 3 แสนล้านบาท โดยเป็นหนี้ในระบบ ธ.ก.ส. จำนวน 1 แสนล้านบาท และหนี้สินนอกระบบอีกจำนวน 2 แสนล้านบาท ส่วนที่เหลืออีก 1 ล้านครอบครัวไม่เป็นหนี้สินเนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ได้ (วิฑูรย์ ปัญญากุล , 2534 : 7) คนจนเหล่านี้ส่วนหนึ่งสามารถระบุได้จากเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร นอกจากนี้ สามารถระบุกลุ่มคนจนดังกล่าวนี้ จากการเคลื่อนไหวของเกษตรกรรายย่อยที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงปี 2535 เป็นต้นมา ภายใต้ชื่อสมาชิกรายย่อย (สกย.) ซึ่งมีสมาชิกรวมกันราว 2 แสนครัวเรือน ชื่อเรียกร่องสำคัญของเกษตรกรรายย่อยเหล่านี้เป็นชื่อเรียกร่องที่เกี่ยวกับปัญหาหนี้สิน ปัญหาปัจจัยการผลิต รวมทั้งปัญหาจากโครงการส่งเสริมการเกษตรของรัฐที่ล้มเหลว นอกจากนี้การเกิดขึ้นของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อให้สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิตของกลุ่มเกษตรกรดังกล่าว ซึ่งต้องแย่งชิงกับธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ที่กลายเป็นทิศทางและนโยบายของรัฐในการพัฒนาและการส่งเสริมการเกษตรในทศวรรษนี้ (ประภาศ ปิ่นตบแต่ง , 2541 : 18)

4. แนวการมองทางด้านรัฐศาสตร์และสังคมวิทยา กระแสนี้เน้นการนิยามความยากจนว่าเป็นเรื่องของการจนอำนาจ จนโอกาส โดยเชื่อมโยงในบริบททางเศรษฐกิจการเมือง ที่สืบเนื่องจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจตั้งแต่ทศวรรษ 2520 รัฐได้เปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาที่เรียกว่า “อุตสาหกรรมนำการส่งออก” (Export-led Growth) ผลพลวงจากกลยุทธ์ดังกล่าวนี้ทำให้รัฐกับภาคธุรกิจเข้าไปในชนบท เพื่อใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าในชนบท ซึ่งนำมาสู่กระแสความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรในชนบทอย่างกว้างขวาง เนื่องจากสภาพดำรงชีพของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ต้องพึ่งพิง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร , 2540 : 52)

สามารถประมาณการณ์จากขนาดและจำนวนของคนจนเหล่านี้ซึ่งล้วนแต่อยู่ในชายขอบของสังคมได้จากปริมาณการเดินขบวนชุมนุมประท้วงที่เกิดขึ้น และสามารถระบุกลุ่มเหล่านี้ได้จากภาพของสมาชิกคนจนและเครือข่ายต่าง ๆ ที่อยู่ภายในสมาชิกคนจน

หัวใจสำคัญของกลุ่มแนวคิดด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การเมืองและทางสังคมวิทยาก็คือ สัมพันธภาพทางอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างไม่เท่าเทียมกัน การกำหนดว่าอะไรคือการพัฒนาหรืออะไรคือความยากจนถูกผูกขาดโดยรัฐและชนชั้นนำของสังคม เมื่อนโยบายการพัฒนาของรัฐสร้างปัญหาแก่ประชาชนอย่างหนักหน่วง ประชาชนเองก็มีความอ่อนแอหรือด้อยอำนาจในการกำหนดเป้าหมายหรือวิถีทางในการพัฒนาของตนเอง ประชาชนชายขอบไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของสังคมได้ และถูกปิดกั้น

บั้นทอนภูมิปัญญาของตนเอง จึงทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ ตกอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจในแนวตั้ง ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ความยากลำบากในการดำรงชีพทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในเชิงประจักษ์ หากวัดจากเกณฑ์เรื่องราวได้ พวกเขาก็คือคนยากจน ซึ่งนัยที่แท้จริงคือ จนอำนาจ จนโอกาส ขาดพลังทางการเมืองในการปกป้องตนเอง

ในแง่ของสาเหตุแห่งความยากจนนั้น นักวิชาการมากมายสนใจศึกษาถึงสาเหตุของความยากจนมาเป็นเวลานาน ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุของความยากจนได้ดังต่อไปนี้ (สุพัตรา สุภาพ , 2543 : 82-83)

1.ความผิดปกติทางกายและจิตใจ เช่น ร่างกายพิการ ทูพผลภาพ ไม่แข็งแรง เจ็บป่วยหรือชราภาพ ระดับปัญญาต่ำ โรคประสาท เป็นต้นสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของความยากจนในระดับปัจเจกชน กล่าวคือ ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้หรือประกอบอาชีพได้ไม่สม่ำเสมอ และต้องมีรายจ่ายพิเศษเป็นค่ารักษาพยาบาล ทำให้มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย

2.การเสียระเบียบทางสังคม ทำให้เกิดความยากจนได้ เช่น การแตกแยกของครอบครัว การว่างงาน การผลงงาน เกิดการจลาจลหรือสงคราม เกิดภัยธรรมชาติ โรคระบาด การเกิดอุบัติเหตุ การเพิ่มของประชาชนอย่างรวดเร็ว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุทางสังคมที่ก่อให้เกิดความยากจนในสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่บุคคลที่ทำงานในด้านเกษตรกรรม เช่น ในภาวะอากาศแห้งแล้งทำให้พืชผลที่ชาวนาปลูกไว้ล้มตายหมดหรือปลูกไม่ขึ้นหรือเกิดโรคระบาดทำให้สัตว์เลี้ยงล้มตายหมด จนทำให้ชาวนาหรือเกษตรกรมีหนี้สินล้นพ้นตัว

3.พฤติกรรมเบี่ยงเบน ความยากจนอาจเกิดจากการที่สังคมได้ให้โอกาสและวิถีการบรรลุเป้าหมาย คือ การสร้างฐานะให้พอกินพอใช้แก่คนทุกชั้นทุกกลุ่ม บุคคลที่ไม่อาจไขว่คว้าหาโอกาสได้จนเกิดความท้อแท้ ทอดอาลัยหมดความพยายามที่จะทำมาหากินหรือกระเสือกกระสนสร้างความมั่งคั่งให้แก่ตนและครอบครัว

4.การขัดแย้งในค่านิยม บุคคลที่มีความยากจนอาจเป็นบุคคลที่เลือกเส้นทางหาความสุขสงบทางใจ (จิตนิยม) จึงมิได้พยายามสร้างฐานะตามค่านิยมแบบวัตถุนิยม เมื่อเปรียบเทียบคนสองกลุ่มจึงได้เกิดมีคนที่ยากจน เพราะมีเงินทองทรัพย์สินน้อยกว่าคนอีกกลุ่มหนึ่ง

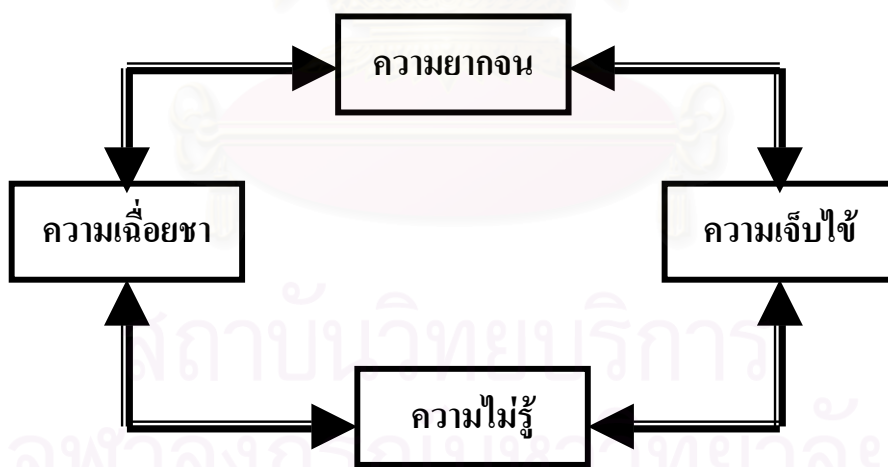
5.การกำหนดมาตรฐานของสังคม บางทีคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมใดสังคมหนึ่งมิได้มีความยากจนขั้นแค้นอย่างที่สุดไม่ แต่เมื่อสังคมกำหนดว่า คนที่มีรายได้หรือลักษณะบางอย่างเป็นคนยากจน คนกลุ่มนั้นก็ได้เชื่อว่าเป็นคนยากจน

6.ความชราภาพ คนเราเมื่ออย่างเข้าสู่วัยชราก็จะถูกปลดออกจากงาน รายได้ของคนวัยนี้จึงขาดไป แม้ว่าจะมีสิ่งทดแทน เช่น ได้บำเหน็จบำนาญ แต่เงินที่ได้มาเมื่อเทียบกับ

รายได้เดิม ย่อมลดน้อยลงกว่าเดิมมาก ฐานะของครอบครัวจะยากจนลง ถ้ารายได้นั้นเป็นหลักของครอบครัวแต่เพียงอย่างเดียว

7.การศึกษาต่ำ ทำให้ไม่สามารถยกฐานะของตนได้ จึงต้องรับงานที่มีรายได้ น้อย เพราะตนเองขาดความรู้ เช่น ความรู้ของพวกที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน เพื่อไป ทำงานหาเลี้ยงชีพ ยิ่งพอมีครอบครัวรายได้ยิ่งไม่พอเพียงมากขึ้นและมีผลไปถึงลูก ๆ เช่น อาจจะมี อาหารไม่ถูกสุขลักษณะ หรือไม่ได้รับการศึกษาสูงเพราะขาดเงินที่จะเลี้ยงดู

สภาพการณ์ของความยากจน ความยากจนเป็นสิ่งที่มีความควบคู่กับสังคม แต่ใน สังคมโบราณ ปัญหานี้มักไม่มีความรุนแรงหรืออาจไม่ถือเป็นปัญหาเสียด้วยซ้ำเพราะในสมัยก่อน นั้นความแตกต่างระหว่างกันในสังคมยังมีไม่มาก บุคคลจึงไม่มีความเดือดร้อน แต่ในปัจจุบัน ความแตกต่างเช่นว่านั้นมีมากขึ้นปัญหาความยากจนจึงมีอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศเจริญและประเทศ ด้อยพัฒนา ทั้งในเมืองและในชนบท เพราะเมืองที่มีปัญหาความยากจนเรียกว่าแหล่งเสื่อมโทรม (Slum) ความยากจนนั้นนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นแทนที่จะลดลงตามความเจริญทางวัตถุ ของโลก ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยหลายอย่างส่งเสริมกันให้เกิดปัญหานี้ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้รวมทั้ง ปัญหาความยากจนก่อให้เกิดวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย ซึ่งหากผู้ใดตกอยู่ในวัฏจักรนี้แล้ว เป็นการยากที่จะตีฝ่าวงล้อมออกมาได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2540 : 143)

แผนภาพ 1 : วัฏจักรแห่งความชั่วร้ายของความยากจน (Vicious Circle of Poverty)

ในแง่ผลกระทบของความยากจน ความยากจนมีอิทธิพลต่อบุคคล และสังคม ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผลในแง่ลบ ดังต่อไปนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2540 : 145)

1. เป็นภาระแก่สังคม คนยากจนมักตกเป็นหน้าที่ของสังคม ทำให้ลดระดับความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

2. ผลต่อตัวบุคคลและครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ เช่น น้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉา หวาดระแวง มองโลกในแง่ร้าย ไม่ชอบการแข่งขัน ปล่อยไปตามโชคชะตา เรียกว่าเกิดปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งมีผลต่อบุคลิกภาพด้วย ตลอดจนทำให้ไม่สามารถที่จะให้มีการศึกษา และการอุปโภคบริโภคแก่ครอบครัวเท่าที่ควร ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของบุคคลและสังคม

3. ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประเทศใดมีคนยากจนมาก ๆ ผลกระทบกระเทือนจะมีมาก เพราะต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการขจัดความยากจน ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ

4. ความยากจนที่ได้กำหนดระดับหรือมาตรฐานแน่นอนแล้วจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นเครื่องแบ่งระหว่างความรวยหรือความพอมือพอกิน กับความยากจน หรือใช้เป็นเส้นแบ่งระหว่างประเทศที่ร่ำรวยและประเทศที่ยากจนได้

5. แหล่งหรือชุมชนอันเป็นที่อยู่อาศัยของคนยากจนเป็นแหล่งสำหรับผู้มีใจบุญ ได้มีบทบาท ได้แสดงมนุษยธรรม

6. ความยากจนอาจเป็นเครื่องกระตุ้นใจให้บุคคลเกิดความมุมานะทุ่มเท ความพยายามเพื่อไม่ให้ตนต้องตกอยู่ในภาวะอันไม่พึงปรารถนาเช่นนั้น หรืออาจใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นใจลูกหลานและศิษย์ให้มีความมานะพยายามเพื่อจะได้หนีห่างจากภาวะความยากจน

7. ความยากจนอาจส่งผลให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยไม่ดี ไม่แข็งแรงอันเป็นการขัดขวางมิให้ประกอบกิจการหรือลดประสิทธิภาพในการทำงานลง ซึ่งจะส่งผลให้มีสภาพยากจนลงไปอีก

8. ความยากจนอาจเป็นสาเหตุให้ไม่ได้รับการศึกษาตามความสามารถที่มีอยู่ ทำให้มีการศึกษาต่ำ ขาดความชำนาญตามที่ตลาดแรงงานต้องการ ทำให้ผู้ยากจนไม่สามารถหางานที่ดีมีค่าแรงสูงทำได้ ผลที่ตามมาอีกก็คือ คนจนต้องทำงานแบบใช้แรงงานรายได้ต่ำ เขาจึงไม่มีหรือมีผู้ทางที่จะร่ำรวยน้อย

9. คนจนมีแนวโน้มที่จะไม่เห็นคุณค่าของการมีการศึกษาสูง เพราะไม่เชื่อว่ากำลังการศึกษาจะช่วยทำให้ชีวิตเขาดีขึ้นได้ เขาเชื่อว่าการติดต่อสัมพันธ์กับ คนที่ร่ำรวย คนที่มีอิทธิพลหรือคนที่เห็นใจเขาจะทำให้ชีวิตเขาสะดวกสบาย ได้ทำงานมากกว่าการศึกษา

10. ความยากจนเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้คนจนมีความท้อแท้เพ้อเจ้อหรือเฉื่อยชา ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะ การที่เขาเกิดความยากจนขึ้นมาเพราะความพยายามหลายหนของเขาล้มเหลวหรือขณะที่เป็นคนยากจนเขาได้พยายามสร้างฐานะทำงานลงทุน

แต่ความพยายามที่มีอยู่อย่างจำกัดและไม่ค่อยมีประสิทธิภาพของเขาล้มเหลวเขาจึงเกิด
ความเฉื่อยชา

11. คนจนมักมีครอบครัวใหญ่ เพราะคนจนมีโอกาสไปเปิดหูเปิดตาหรือหา
ความสนุกสนานนอกบ้านได้น้อย หรือกลัวว่าอีกนัยหนึ่งโลกภายนอกบ้านของคนจนไม่สดใส
น่าสนุกสนาน เขาจึงมักหาความสุขในบ้าน

12. ความยากจนทำให้สังคมมีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย
เพราะคนจนไม่สามารถมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ และคนจนไม่
สามารถจะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ บางทีอาจไม่สนใจดีต่อการเมืองของ
ประเทศเสียเลยก็ได้ เพราะมองว่าการเมืองไม่มีประโยชน์ เพราะการเมืองไม่ได้ช่วยทำให้ชีวิตของ
พวกเขาดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ได้

“ความยากจน” ไม่ได้เป็นแค่การขาดรายได้ ขาดความรู้ หรือความเฉื่อยชาของ
ประชาชน แต่เป็นปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม นัยของความยากจน คือ
ภาวะของผู้คนที่ไร้อำนาจ ไร้สิทธิต่อชะตาชีวิตของตนเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร , 2540 : 19)
ซึ่งในความหมายกว้างแบบนี้ ยากที่จะประเมินได้ว่ามีจำนวนคนจนเท่าไร เส้นแบ่งตรงไหนที่จะ
เรียกว่าเป็นความยากจน ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวของคนชายขอบก็ได้พยายามนิยาม
ความหมายใหม่ของความยากจนและคนจน ทำให้สามารถเห็นได้ว่า แท้ที่จริงมีได้เพียงแต่
ชาวบ้านในชนบทเท่านั้นที่ยากจน แต่การไร้อำนาจ ความสามารถในการกำหนดชะตากรรม
ของตนเองกลับกระจายไปทุกกลุ่ม การพัฒนาที่ทอดทิ้งประชาชนส่วนใหญ่ มุ่งเน้นเศรษฐกิจและ
อำนาจของชนชั้นนำกลับสร้างภาวะยากจนเสมอหน้า เพียงแต่คนยากจนในชนบทถูกกระทำย่ำยี
มาช้านาน พวกเขากลายเป็นคนชายขอบในทุกยุคสมัยของทุนนิยมไทย และปัจจุบันได้ตกขอบ
ไปแล้ว สภาวะการณ์เช่นนี้ไม่ใช่มีสาเหตุมาจากวิกฤตเศรษฐกิจในปัจจุบันแต่เพียงอย่างเดียว
แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สั่งสมมาตลอดประวัติศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทย

ดังนั้นปัญหาวิจัย (Research Problem) คือ การศึกษาถึง สาเหตุของ
ความยากจน ผลกระทบจากความยากจน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคม
ชนบท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบท
2. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนของชาวชนบท ในด้านรายได้ ภาระหนี้สิน รายจ่ายในด้านต่าง ๆ
3. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวชนบท
4. เพื่อศึกษาปัญหาความยากจนในชนบทและแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มประชากรในชนบท เพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุของความยากจนในชนบท แต่โดยที่การศึกษาดังกล่าวมีขอบเขตกว้างขวางมากจึงมีโอกาสจะทำการศึกษาครอบคลุมได้ทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้องและไม่สามารถทำการศึกษาประชากรชาวชนบททั้งหมดได้ จึงได้พิจารณากำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มประชากรเป็นลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) โดยกำหนดให้เกษตรกรที่ยากจนในหมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษาเพื่อเป็นตัวแทนของประชากรในชนบท และใช้พื้นที่หมู่บ้านดังกล่าวเป็นกรณีศึกษาวิถีชีวิต ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อเป็นตัวแทนของสังคมชนบทในภาคกลางของประเทศไทย

2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาจาก

2.1 ที่ดิน ได้แก่ ขนาดของที่ดินที่ทำการเพาะปลูก , ลักษณะการถือครองที่ดิน และการใช้เทคโนโลยีในการทำการเกษตร เช่น การใช้เครื่องมือเครื่องมือที่ทันสมัย การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวผลผลิต

2.2 ระบบเศรษฐกิจและฐานะทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือน ได้แก่ อาชีพหลักและอาชีพรองของประชากร , รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและรายจ่ายส่วนที่มากที่สุดของครัวเรือน , จำนวนสมาชิกในครัวเรือน , แหล่งที่มาและความแน่นอนของรายได้ในครัวเรือน , ความพอเพียงของรายได้ต่อรายจ่ายที่ต้องใช้ภายในครัวเรือนโดยพิจารณาตามความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์ , สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในครัวเรือนที่จะใช้วัดถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน , การมีภาระหนี้สิน ได้แก่ การกู้ยืม เหตุผล จำนวน และแหล่งกู้ยืม , การเล่นเกมพนันจนอาจ

ก่อให้เกิดหนี้สิน , การมีสมาชิกย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่นทั้งแบบชั่วคราวและแบบถาวร รวมทั้ง การขายผลผลิต การตลาดและการขนส่ง

3. การศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาของกลุ่มประชากร , ความเห็นต่อ การศึกษาของบุตร , จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษา และอัตราการเรียนต่อเมื่อจบ การศึกษาภาคบังคับ

4.ภาวะสุขภาพอนามัยอันอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงานและการประกอบอาชีพ

5.ปัญหาสำคัญในการดำเนินชีวิต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1.การศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการให้ข้อมูลอย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับ ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมทั่ว ๆ ไปของประชากรในชุมชนชนบทของประเทศไทย

2.การวิจัยเพื่อให้ทราบว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้เกิดความยากจนแก่ประชากรใน ชุมชนชนบท อาจจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นรากฐานในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในอนาคต

3.การศึกษาในครั้งนี้นี้ยังอาจใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและ อุปสรรคในการพัฒนาชนบทของประเทศไทยได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนา การศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาด้านอาชีพรวมถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชากรในชนบท

4.การศึกษาในครั้งนี้นี้ยังอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนและการยกระดับ คุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท รวมทั้งโครงการวิจัยระยะยาวที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของ ประเทศไทยในส่วนที่เป็นการวิจัยในเขตชนบท

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

ในการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน
ได้แก่

- 1.แนวคิดความคิดที่เกี่ยวข้อง
- 2.ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย
- 3.งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมความยากจน (The Culture Of Poverty)
โดย ออสการ์ เลวิส (Oscar Lewis) ได้นำเสนอเรื่องวัฒนธรรมความยากจนของประชากรที่อยู่ใน
เมืองไว้ในหนังสือเรื่อง “Anthropology in the City” (Oscar Lewis , 1968 : 304-323)โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมที่เป็นชุมชนแออัด โดยที่ เลวิส กล่าวว่า คนที่ยากจน
มีวัฒนธรรมของความยากจน (Culture of Poverty) ดังต่อไปนี้

- 1.มีความเชื่อถือในโชคชะตา ยอมรับว่าความยากจนถูกกำหนดโดยโชคชะตา
ส่งผลให้คนยากจนมีบุคลิกภาพที่สิ้นหวังท้อแท้ปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน
- 2.คนที่ยากจนมักจะขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง คิดว่าตนเองคงจะทำอะไรให้ดีกว่า
ที่เป็นอยู่ไม่ได้ ทำให้เกิดความกลัวไม่กล้าที่จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ตัวเองหลุดพ้นจากความยากจนนั้น
- 3.คนยากจนมักจะคิดถึงชีวิตของตนเฉพาะในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยไม่มองถึง
ความผิดพลาดในอดีตของตน หรืออนาคตข้างหน้าของตนว่าจะเป็นเช่นไร
- 4.คนยากจนมักไม่มีการวางแผนในอนาคต อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมองโลก
ในลักษณะที่สิ้นหวัง
- 5.คนยากจนมักมีวิสัยทัศน์แคบ มีความรู้เฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน
เท่านั้น ไม่มองสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน

6. คนยากจนมักจะขาดความสำนึกในเรื่องชนชั้น

ต่อมา แบนฟิลด์ (Banfield) ได้นำเสนอแนวคิดขยายวัฒนธรรมความยากจนของ ออสการ์ เลวิส โดยเสริมแนวความคิดของ เลวิส ว่าวัฒนธรรมความยากจนนอกจากจะมีลักษณะดังที่ เลวิส เสนอแล้ว วัฒนธรรมความยากจนยังมีลักษณะที่นอกเหนือไปจากนี้อีก 2 ประการ (C. Valentine , 1970 : 14-18) คือ

1. คนยากจนมักไม่ใส่ใจในสุขภาพอนามัยของตนเอง อันเป็นผลมาจากความไม่มีความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัยและไม่มีเวลาในการเอาใจใส่ในสุขภาพอนามัยของตนเอง เนื่องจากต้องดิ้นรนเพื่อหาเช้ากินค่ำ

2. คนยากจนมักมีระบบความคิดที่ไม่มีเหตุผล ในการตัดสินใจอะไรก็ตามมักตัดสินใจด้วยอารมณ์โดยปราศจากเหตุผลหรือการไตร่ตรองโดยการใช้เหตุผล ไม่รู้จักการแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผล

2. แนวความคิดเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

(The concept of the differentiations between urban community and rural community) โดย ดร.ธวัช มกรพงศ์ ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ดังต่อไปนี้ (ธวัช มกรพงศ์ , 2531 : 23-24)

ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

ความแตกต่าง	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
1.ขนาดของชุมชน	ใหญ่	เล็ก
2.ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น	พึ่งพาอาศัยกัน	พึ่งตนเองได้
3.ระดับการแบ่งงาน	ซับซ้อน	ไม่ซับซ้อน
4.สมาชิกภาพของกลุ่ม	สมัครใจ	ไม่สมัครใจ
5.ลักษณะขององค์การสังคม	ขนาดใหญ่และเป็นทางการ	ขนาดเล็กและไม่เป็นทางการ
6.ความรู้สึกของสมาชิกในสังคม	ชาตินิยม	รักเครือญาติ
7.รูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคม	เป็นทางการ	ไม่เป็นทางการ

ประเด็นเปรียบเทียบ	ชุมชนเมือง	ชุมชนชนบท
8.ลักษณะสถาบัน	เป็นเอกเทศอย่างเด่นชัด	เติบโตจากประเพณีและผสมผสานระหว่างสถาบัน
9.การได้มาซึ่งสถานภาพ	คุณวุฒิ	ชาติภูมิ
10.ลักษณะบรรทัดฐาน	เน้นกฎหมายเป็นหลัก	เน้นศีลธรรมเป็นหลัก
11.ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง	เน้นพลวัต	อนุรักษ์นิยม
12.ค่านิยมเด่น	เน้นเทคโนโลยี	เน้นทางศีลธรรม
13.พื้นฐานความสัมพันธ์	เกิดจากการกระทำประโยชน์แก่กันและกัน	เกิดความเห็นพ้องต้องกัน
14.ระดับการยึดเหนี่ยวทางสังคม	มีแนวโน้มที่จะไร้บรรทัดฐาน	เน้นบรรทัดฐานเป็นหลัก

3.แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสังคมชนบทไทย (The concept of the condition of rural Thai community) (โฆเซิต บันเปียมรัษฎ์ , 2526 : 23-28) คนไทยส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่ในชนบท ซึ่งอยู่นอกเมืองหรือนอกเขตชุมชนใหญ่ ๆ คนที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่เป็นชาวลาว ชาวนา ชาวสวน คนเหล่านี้ทำการเกษตรประเภทต่าง ๆ ซึ่งทำให้พวกเขาคนในเมืองมีกินเพียงพอและยังเหลือขายออกไปต่างประเทศอีกมาก ซึ่งเป็นรายได้จากเงินตราต่างประเทศที่นำมาใช้ลงทุนในการอุตสาหกรรมและกิจการอื่น ๆ ภายในประเทศ ในปัจจุบันคนที่อยู่ในชนบทบางส่วนได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองและช่วยทำงานในด้านอื่น ๆ เกือบทุกด้าน แม้จะมีคนชนบททยอยเข้ามาอยู่ในเมืองอยู่ตลอดเวลา แต่คนที่ยังอาศัยอยู่ในชนบทก็ยังทำการผลิตทางการเกษตรไปเรื่อย ๆ ประเทศไทยจึงมีชื่อเสียงว่าเป็นประเทศที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ก็เป็นเพราะคนที่ยังอาศัยอยู่ในชนบท จึงสามารถกล่าวได้ว่าคนที่อยู่ในชนบทเป็นกำลังสำคัญที่สุดของประเทศ

คนในชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร ซึ่งการเกษตรกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดิน น้ำ และสภาพอากาศเป็นอย่างมาก ชีวิตคนในชนบทจึงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ถ้าปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาลพืชผลก็จะออกงาม ถ้าปีใดแห้งแล้งพืชผลก็จะแห้งแล้งส่งผลให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากการขาดทุนและขาดแคลนเงินทุนสำหรับการลงทุนปลูกพืชในครั้งต่อไป ดังนั้นธรรมชาติจึงเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตที่สำคัญของคนในชนบท

สภาพทั่วไปของชนบทไทย บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของคนในชนบทโดยเฉพาะในภาคกลางมักอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน คนในชนบทที่มีอาชีพทางการเพาะปลูกมักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองหรือใกล้กับแหล่งน้ำสาธารณะ เพื่อความสะดวกในการมีน้ำไว้กินไว้ใช้ในครัวเรือนหรือใช้ในการเพาะปลูก ลักษณะการตั้งหมู่บ้านของครัวเรือนชนบทในภาคกลาง ครัวเรือนมักจะตั้งอยู่ใกล้กันในละแวกเดียวกันเป็นกลุ่ม ๆ และล้อมรอบไปด้วยทุ่งนาหรือไร่ สมาชิกในครอบครัวของครัวเรือนในชนบทประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ๆ บางครอบครัวจะมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ด้วย ลูก ๆ ที่แต่งงานไปแล้วมักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับบ้านเรือนของพ่อแม่ ดังนั้นผู้คนในละแวกบ้านเดียวกันจึงมักมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ชีวิตในชนบทจึงเป็นชีวิตที่อบอุ่นด้วยญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ทุก ๆ หมู่บ้านมักมีวัดหรือสถานที่ทางศาสนาเป็นศูนย์รวมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และมีบทบาทต่อชีวิตคนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นอย่างมาก

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าครอบครัวในชนบทส่วนใหญ่จะมีอาชีพทางการเกษตร ลักษณะครอบครัวจะเป็นครอบครัวใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวหลายคน คนในชนบทนิยมมีลูกหลายคน เพื่อจะได้มีลูก ๆ ไว้ช่วยทำงานทำไร่ เด็ก ๆ จะเติบโตอยู่กับพ่อแม่และไปโรงเรียนที่มีอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เด็กในชนบทจะเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นระดับชั้นที่เด็กทุกคนจะต้องเรียนจบระดับนี้ตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อที่เด็กจะสามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้เรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ความรู้เรื่องสุขศึกษา รวมทั้งความรู้ที่จะช่วยตัวเองและเพื่อนบ้านในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้น ๆ เมื่อเด็ก ๆ จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับแล้ว บางส่วนก็จะเข้ามาเรียนต่อในอำเภอหรือในเมืองในระดับชั้นที่สูงขึ้นไป แต่เด็กบางส่วนก็จะอยู่ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เลี้ยงน้องหรือช่วยงานเกษตรภายในครอบครัว เมื่อถึงวัยรุ่นหนุ่มสาวบางส่วนก็จะพากันออกไปทำงานนอกเขตที่ตนอยู่ อาจจะไปทำงานในเมืองใกล้ ๆ หรือไปทำงานอื่นนอกภาคเกษตรกรรมในเมืองหลวง เช่น โรงงานอุตสาหกรรมหรือก่อสร้าง เป็นต้น คนวัยหนุ่มสาวบางส่วนที่มีได้ย้ายไปทำงานที่อื่นก็จะอยู่ช่วยพ่อแม่ทำกิจการอาชีพของพ่อแม่ต่อไป เมื่อเวลาผ่านไปผู้ที่อยู่กับพ่อแม่ก็จะรับช่วงที่ดินที่พ่อแม่ทำอยู่มาทำต่อ ส่วนเด็ก ๆ ที่ได้เข้าไปเรียนต่อในเมืองหรือในเมืองหลวง ก็อาจจะเรียนจนจบการศึกษาชั้นสูง แต่ส่วนใหญ่ก็จะหางานทำในเมืองหรือในกรุงเทพฯ และไม่ได้กลับไปอยู่ถิ่นฐานเดิมของตนอีก จึงไม่มีโอกาสที่จะนำความรู้ความสามารถกลับไปช่วยทำนุบำรุงและปรับปรุงชนบทเดิมที่ตนเคยอยู่มา

4. แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนชนบท (The concept of life style in the rural community) (ประเวศ วะสี , 2542 : 33-39) ความยากจนที่เกิดกับคนในชนบทนั้นคนชนบทได้มีการช่วยเหลือตนเองให้อยู่รอดด้วยการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว โดยการโยกย้าย

นอกจากท้องถิ่นมารับจ้างทำงานในเขตที่มีความเจริญ เช่น ในเขตเกษตรก้าวหน้า โดยการรับจ้างทำงานในการเกษตรในไร่นา ในปัจจุบันประเพณีดั้งเดิมของคนชนบทที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินาและเกี่ยวข้าวที่เรียกกันว่า “ลงแขก” คือ เพื่อนบ้านจะช่วยกันทำงานในไร่นาซึ่งกันและกันเพื่อให้งานเสร็จทันเวลาโดยไม่คิดค่าจ้างแต่อย่างใดนั้นได้เลิกไปแล้วเกือบทั้งหมด เนื่องจากปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตต้องอาศัยเงินมากขึ้น จึงต้องทำโดยการรับจ้าง ส่วนบางคนก็เข้าสู่ตัวเมืองหรือกรุงเทพฯ โดยทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น ทอผ้า ผลิตอาหารกระป๋อง หรือการรับจ้างทั่วไปในร้านอาหารแม้กระทั่งบ้านที่อยู่อาศัย เป็นกรรมกรแบกหาม ขับรถรับจ้าง ฯลฯ คนชนบทจึงเข้ามาปะปนกับคนเมือง วิถีชีวิตของคนชนบทก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมของเมือง ดำเนินชีวิตแบบคนเมือง เช่น ใช้การคมนาคมขนส่งที่ทันสมัยมากขึ้น การกินอยู่ก็ได้กินอาหารที่มีคุณค่ามากขึ้น เครื่องใช้ เช่น พัดลม โทรทัศน์ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตมากขึ้น ความนิยมในเพลงลูกทุ่งเริ่มเข้ามาแทนที่การเล่นพื้นบ้าน เช่น ลิเก ลำตัด เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกันความเป็นอยู่ของคนเมืองจะถูกนำเข้าไปสู่ชนบท เมื่อมีถนนและไฟฟ้าเข้าถึงท้องถิ่นชนบทนั้น คนชนบทมีฐานะดีพอสมควร ก็มีความต้องการสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องอำนวยความสะดวกเช่นเดียวกับที่คนในเมืองใช้ เช่น การนุ่งกางเกงแทนการนุ่งผ้าถุง การสูบบุหรี่มวนแทนยาเส้น การใช้รถจักรยานยนต์แทนจักรยาน เจ็บป่วยก็ไปหาหมอที่สถานอนามัยโรงพยาบาลหรือคลินิก เป็นต้น แต่ก็ยังคงมีคนชนบทบางกลุ่มที่ยากจนไม่มีรายได้เหลือพอที่จะซื้อหาสิ่งของเครื่องใช้ หรือแม้แต่อาหารการกินที่มีคุณค่าต่อร่างกาย เวลาเจ็บป่วยก็อาศัยยาสมุนไพร การดำรงชีวิตยังคงพึ่งธรรมชาติเป็นสำคัญ การทำการเกษตรเป็นแบบพึ่งน้ำฝน หากปีใดฝนไม่ตกตามฤดูกาล ปีนั้นพืชผลก็จะเสียหาย ทำให้ไม่มีข้าวพอกิน ต้องได้รับความอดอยาก ขาดสารอาหารที่จำเป็นต่อชีวิต

5.แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพความยากจนในชนบท (The concept of condition about the rural poverty) (ร่มไทร สุวรรณิก , 2543 : 12-14) สภาพความยากจนของคนในชนบทอาจแสดงให้เห็นได้ในรูปของความอดอยากหิวโหยและขาดแคลน ไม่มีอาหารการกินหรือไม่มีความรู้ในเรื่องอาหารที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย เนื่องจากคนยากจนในชนบทส่วนใหญ่จะทำนาโดยพึ่งน้ำฝน หากปีใดฝนแล้งข้าวก็เสียหาย มีไม่พอกิน นอกจากนั้นในปีปกติคนชนบทที่ยากจนนี้ก็สามารถปลูกข้าวได้พอเหลือขายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากสภาพของที่ดินซึ่งขาดความอุดมสมบูรณ์ ดินบางแห่งมีปัญหาเรื่องดินเค็ม ทำให้ผลผลิตข้าวที่ปลูกต่อไร่มีจำนวนน้อย นอกจากการขาดแคลนข้าวแล้ว ยังขาดแคลนอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ที่ให้โปรตีนแก่ร่างกาย

แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 10-12 ตัว แต่ก็มักจะมีปัญหาในเรื่องโรคระบาดของไก่ทุกปี ทำให้ไก่ที่เลี้ยงไว้ต้องตายถึงร้อยละ 80 – 90

นอกจากนี้ สภาพความยากจนของคนในชนบทยังแสดงออกในลักษณะของความเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น โรคพยาธิ โรคโลหิตจาง ซึ่งปัญหาด้านสุขภาพนี้มีผลทำให้พลังในการรับรู้และการเรียนรู้ต่ำลง ร่างกายอ่อนแอและประสิทธิภาพในการทำงานลดลง นอกจากนี้ชาวชนบทยังมีโอกาสเป็นโรคติดเชื้อมาก เพราะกินอาหารไม่เพียงพอ ขาดสารอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกาย ทำให้ร่างกายขาดภูมิคุ้มกันโรค ส่งผลให้กลไกในการทำงานของร่างกายไม่ดี ทำให้มีโอกาสติดเชื้อได้ง่าย เช่น ท้องเดิน ตับอักเสบ ไทฟอยด์ เป็นต้น มีคนไข้ในชนบทจำนวนมากที่เสียชีวิตในโรงพยาบาลด้วยโรคติดเชื้อนี้

สิ่งที่แสดงถึงความยากจนในชนบทอีกประการหนึ่งก็คือ ความไม่รู้ ซึ่งรวมถึงการด้อยการศึกษา และการขาดความรู้ในสภาพแวดล้อมที่จะสามารถช่วยตนเองได้ ไม่รู้ถึงวิธีที่จะปรับปรุงการผลิตให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ไม่มีความรู้ในเรื่องการป้องกันตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บ และป้องกันโรคระบาดของสัตว์เลี้ยงซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านของพวกเขา

6. แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมรอง หรืออนุวัฒนธรรม (Subculture)

สังคมในปัจจุบันมักเป็นสังคมขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกมาก และพลเมืองในแต่ละสังคมมักแบ่งออกเป็นคนหลายกลุ่มที่แตกต่างกันทำให้กลายเป็นสังคมที่มีความแตกต่างกัน ในหมู่สมาชิกของสังคม สังคมดังกล่าวจึงมีวัฒนธรรมใน 2 ระดับ คือวัฒนธรรมทั่วไปและวัฒนธรรมย่อย ขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกที่เข้าร่วมในวัฒนธรรมนั้น ๆ (งามพิศ สัตย์สงวน , 2543 : 30)

วัฒนธรรมทั่วไป (General Culture) หรือวัฒนธรรมใหญ่ (Great Tradition) หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั่วไปของสมาชิกจำนวนมากของสังคม หรือเป็นวัฒนธรรมที่คนจำนวนมากในสังคมมีอยู่ร่วมกัน ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมดังกล่าวจะรวมตัวกันทำให้เกิดระเบียบในสังคม แต่ละคนรู้ว่าจะหวังอะไรจากผู้อื่น และผู้อื่นจะปฏิบัติต่อเขาอย่างไรบ้าง เช่น ในสังคมไทย คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พูดภาษาไทยภาคกลาง เข้าเรียนในระบบการศึกษาที่เป็นทางการ จัดโดยรัฐบาลไทย มีกฎหมายออกมาบังคับใช้กับทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น วัฒนธรรมที่กล่าวมานี้เป็นวัฒนธรรมทั่วไปในสังคมไทย เพราะคนจำนวนมากในสังคมไทยมีสิ่งเหล่านั้นร่วมกันอยู่ (งามพิศ สัตย์สงวน , 2543 : 30)

วัฒนธรรมย่อย (Subculture) หรือวัฒนธรรมเฉพาะ (Cultural Specialities) หรือวัฒนธรรมเล็ก (little tradition) หมายถึงส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่ใช้กันในกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น

ไม่ได้ใช้กันในทุกกลุ่มคน หรือโดยคนจำนวนมากในสังคม วัฒนธรรมย่อยมักเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั่วไปและมักเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั่วไป แต่ในเวลาเดียวกันก็มักจะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมทั่วไปด้วย วัฒนธรรมย่อยจะเด่นชัดในสังคมที่มีความแตกต่างกันในหมู่ประชากร จึงมักไม่มีวัฒนธรรมทั่วไปแต่เพียงประการเดียว แต่จะมีแกนกลางที่เป็นวัฒนธรรมทั่วไป และมีวัฒนธรรมย่อยอยู่จำนวนหนึ่งในสังคมนั้นด้วย (งามพิศ สัตย์สงวน , 2543 : 31)

แบบแผนวัฒนธรรมบางอย่างมีอยู่ร่วมกันเฉพาะในกลุ่มคนที่มีสถานภาพทางสังคม บางอย่างเท่านั้น กลุ่มคนดังกล่าวนอกจากจะปฏิบัติตามวัฒนธรรมทั่วไปบางอย่างแล้วยังปฏิบัติตามวัฒนธรรมย่อยเฉพาะกลุ่มตัวซึ่งมีเอกลักษณ์ของตนเองด้วย วัฒนธรรมย่อยหลายประเภทขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทำให้เกิดวัฒนธรรมย่อยเชิงภูมิภาคและวัฒนธรรมย่อยของคนเมือง คนชนบท ขึ้น เป็นต้น (งามพิศ สัตย์สงวน , 2543 : 31)

วัฒนธรรมย่อยที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมย่อยเชิงเพศ อายุ อาชีพ และเชื้อชาติ หรือชนกลุ่มน้อย ในทุกสังคมมักมีความแตกต่างกันในกลุ่มคนที่เป็นเพศชายและกลุ่มคนที่เป็นเพศหญิง โดยทั่วไปมักมีการแบ่งงานกันทำตามเพศ ในบางวัฒนธรรมมีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าร่วมพิธีกรรมบางอย่าง หรือห้ามทำงานบางอย่าง กิจกรรมทางด้านวิชาการและการสร้างสรรค์ถือว่าเป็นกิจกรรมของผู้ชายโดยเฉพาะ

แม้แต่ในชนชาติเดียวกัน เช่น ไทย จีน ก็ยังมีการแบ่งสิ่งที่ตนยึดถือและปฏิบัติต่างกับกลุ่มอื่นในชาติของตน เนื่องจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ตนสมัครใจเป็นสมาชิก เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มอาจารย์ กลุ่มพ่อค้า กลุ่มชาวนา ฯลฯ จากที่กล่าวมา วัฒนธรรมรอง (Subculture) จึงเป็นวัฒนธรรมที่ใช้ในกลุ่มที่มีอาชีพ เชื้อชาติ และสภาพแวดล้อมต่างกัน ซึ่งอาจมีความคล้ายคลึงกัน หรือต่างกับวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นไม่มากนักน้อยโดยบุคคลแต่ละคนสามารถที่จะร่วมกับกลุ่มที่ตนชอบ (สุพัตรา สุภาพ , 2542 : 43.)

วัฒนธรรมรองจึงอาจจะสอดคล้อง หรือขัดกับวัฒนธรรมหลักก็ได้ เช่น แพทย์ที่เป็นสมาชิกสมาคมแพทย์ก็ต้องปฏิบัติตามที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้แพทย์ได้ช่วยเหลือและเป็นที่ยิ่งของประชาชนได้มากที่สุด ซึ่งก็สอดคล้องกับความต้องการของวัฒนธรรมหลักที่ต้องการให้ทุกคนได้รับบริการที่ดีที่สุด หรือนักเรียนวัยรุ่นบางกลุ่มที่มีวัฒนธรรมรองว่า ถ้ารักพวกพ้องจริงต้องไปตีกับผู้ที่ไม่ถูกกับตนหรือเป็นศัตรูกับตน พฤติกรรมแบบนี้จึงเป็นการขัดกับวัฒนธรรมหลักที่ให้ทุกคนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน โดยอยู่ในกรอบของกฎหมายและประเพณีอันดีงาม

วัฒนธรรมรองแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะที่เห็นได้ชัด เช่น ภาษา เสื้อผ้า กิริยาท่าทาง มารยาท ฯลฯ ซึ่งอาจจะแยกออกเป็น (สุพัตรา สุภาพ , 2542 : 43.)

1.วัฒนธรรมรองทางเชื้อชาติ (Ethnic Subculture) เป็นวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงที่มาของชนชาติต่าง ๆ ที่มีบุคคลหลายเชื้อชาติอยู่ปะปนกัน จึงมีการสัมพันธ์กันภายในกลุ่มตนและกลุ่มเชื้อชาติอื่น ทำให้ได้อิทธิพลซึ่งกันและกัน หรือจากวัฒนธรรมหลัก แต่ก็ยังมีบางสิ่งบางอย่างหลงอยู่ เช่น ดูได้จาก การแต่งกาย การเลี้ยงดูเด็ก อาหารการกิน และภาษา เรียกว่า วัฒนธรรมรอง เช่น ชาวพม่า ก็ยังคงแต่งกายแบบพม่า อาหารก็ใช้น้ำมันมาก หรือชาวเขาก็กินยังคงแต่งกายแบบชาวเขา แม้จะได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองให้มีวิถีชีวิตที่ดีกว่าเขาก็ตาม แต่ในบางกลุ่มอาจจะใช้วัฒนธรรมของตนน้อยลงไปเรื่อย ๆ เช่น ชาวจีนกินอาหารรสจัดขึ้น ส่งลูกเข้าโรงเรียนไทย หรือใช้ชื่อนามสกุลแบบไทย ๆ เป็นต้น

2.วัฒนธรรมรองทางท้องถิ่น หรือตามภาค (Regional Subculture) ในแต่ละภาคของสังคมหนึ่ง ๆ จะมีร่องรอยของประวัติความเป็นมาและการเริ่มมาตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของผู้ที่มาตั้งรกรากอยู่ ณ ที่เดียวกัน ในไทยก็เช่นกัน ในแต่ละภาคจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาหรือเครื่องแต่งกายความเป็นอยู่ เช่น ภาคใต้พูดสั้น ๆ และเร็ว ภาคเหนือพูดช้า ๆ ภาคเหนือใส่หม้อฮ่อม ภาคใต้นุ่งผ้าโสร่ง

3.วัฒนธรรมรองทางอาชีพ (Occupational Subculture) อาชีพแต่ละอาชีพมักจะมีแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน อาชีพก่อให้เกิดประเภทของเพื่อนฝูงที่เราจะคบ กำหนดชั้นของสังคมและเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิต เช่น มีภาษาเป็นของตนเองที่อยู่นอกวงการจะไม่รู้ เช่น ภาษาเทคนิคของหมอ เป็นต้น ที่ผู้ไม่รู้หรือผู้ที่ไม่อยู่ในกลุ่มอาชีพนั้น จะฟังไม่เข้าใจ ในสังคมไทยก็เช่นกัน อาชีพเป็นเครื่องกำหนดชั้นของสังคม เช่น อาชีพรับราชการ บางคนถือว่าสูงกว่าพ่อค้า เพราะถือว่ามีความเกียรติมีอำนาจ นักเกษตรกรมีอาชีพอย่างง่าย ๆ ในขณะที่นักอุตสาหกรรมมีชีวิตที่ต้องแข่งขันและซับซ้อน หรือชาวไร่เป็นพวกที่ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ในขณะที่พ่อค้ามักจะเป็นนักฉวยโอกาสและค้ากำไร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

1.ทฤษฎีขัดแย้ง (The Conflict Theory) ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดการวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีขัดแย้งของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ซึ่งมีข้อสมมติว่า การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมโครงสร้างชนชั้นและการจัดระเบียบทางสถาบันต่าง ๆ ค่านิยมทางวัฒนธรรม ความเชื่อศาสนา และระบบความคิดเป็นผลสะท้อนอย่างสูงสุดของพื้นฐาน

ทางเศรษฐกิจของสังคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข , 2530 : 44) และ มาร์กซ์ กล่าวว่า การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจเป็นพลังที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติหรือการขัดแย้งทางชนชั้น มาร์กซ์ เชื่อว่าสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม ซึ่งหมายถึงระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานสำคัญซึ่งกำหนดโครงสร้างของสังคมแต่ละสังคม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และฉลาดชาย รมิตานนท์ , 2524 : 23-52)

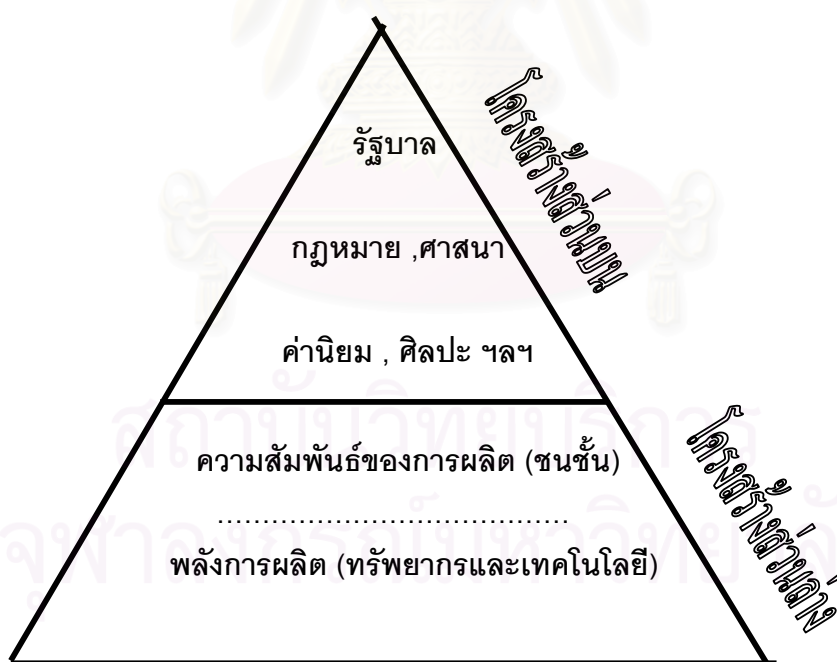
มาร์กซ์ ได้แบ่งโครงสร้างของสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ (ประจิตร มหาหิง , 2529 :25)

1.โครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ได้แก่ สถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ศาสนา ฯลฯ ซึ่งทำหน้าที่อยู่ 2 ประการ คือ

1.1 สร้างความชอบธรรมในกฎหมาย จริยธรรมซึ่งชนชั้นนำบัญญัติไว้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน

1.2 เป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้ปกครองเพื่อการรักษาสถานภาพที่เหนือกว่า

2.โครงสร้างส่วนล่าง (Substructure) เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ พลังการผลิต ทรัพยากร เทคโนโลยี ฯลฯ มาร์กซ์ เชื่อว่าโครงสร้างส่วนล่างนี้จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน

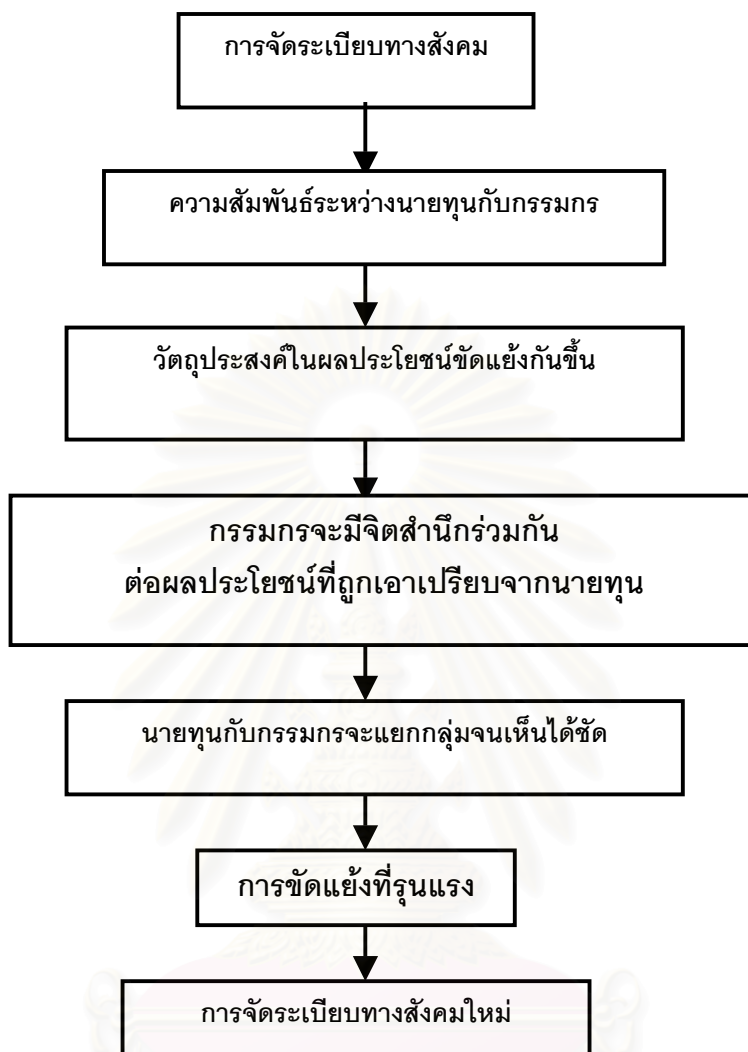
แผนภาพที่ 2 : โครงสร้างของสังคมในทัศนะของคาร์ล มาร์กซ์

มาร์กซ์ ได้แบ่งปัจจัยพื้นฐานของเศรษฐกิจออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกพลังการผลิต ได้แก่ ทรัพยากร วัตถุดิบ และเทคโนโลยีที่นำมาใช้เพื่อการผลิตในสังคมซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของการผลิต คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มมีความสัมพันธ์กันในเรื่องการผลิตอันจะก่อให้เกิดชนชั้นในสังคม ซึ่ง มาร์กซ์ ได้แบ่งไว้ 2 ชั้น คือ ชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต และชั้นผู้ไม่เป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต

มาร์กซ์ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectic Materialism) ไปวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยศึกษาความขัดแย้งจากการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่จะกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ ทฤษฎีการขัดแย้งของ มาร์กซ์ ที่อธิบายการขัดแย้งมีลักษณะการต่อสู้ระหว่างนายทุนกับกรรมกรในเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม ดังแผนภาพต่อไปนี้ (วิชัย รูปขาด , 2534 : 53-58)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3 : การจัดระเบียบทางสังคมในทัศนะของคาร์ล มาร์กซ์

จากแผนภาพข้างบนพอที่จะอธิบายได้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างนายทุน ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับกรรมกรผู้ซึ่งไม่มีปัจจัยการผลิตในสังคมที่เรียกว่ามีการจัดระเบียบทางสังคมที่อาศัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดเริ่มจะมีผลประโยชน์ขัดกันเมื่อนายทุนพยายาม ขูดรีด เอาไร้เอาเปรียบจากกรรมกร จนกระทั่งกรรมกรทนการเอาไร้เอาเปรียบเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตัวของนายทุนไม่ได้ มีจิตสำนึกร่วมกันรวมกลุ่มการต่อต้านการเอาไร้เอาเปรียบจนกระทั่ง แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ที่มุ่งต่อสู้กันเรียกได้ว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจนถึงการขัดแย้งขั้นรุนแรง และมีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ในที่สุด (ประจิตร มหาหิง , 2529 : 36)

สามารถที่จะสรุปทฤษฎีการขัดแย้งได้ดังต่อไปนี้

1. ขณะที่ความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะเป็นระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมเริ่มที่จะมีความขัดแย้งกับผลประโยชน์
2. ตามข้อเท็จจริงจะเปิดเผยให้รู้ว่าระบบทางสังคมเดิมจะก่อให้เกิดความขัดแย้ง
3. ความขัดแย้งจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นธรรมชาติของระบบสังคมด้วย
4. ความขัดแย้งนั้นมีแนวโน้มที่เห็นเด่นชัดในรูปการขัดแย้งที่ผลประโยชน์ขัดกัน จนกระทั่งกลายเป็นทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกันไม่ได้
5. ความขัดแย้งส่วนมากจะเกิดขึ้นบ่อย ๆ ยิ่งเมื่อการกระจายทรัพยากรที่หายากได้หมดไป
6. ความขัดแย้งดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในระบบสังคมต่าง ๆ
7. ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นและมีอยู่ตลอดเวลา

2. ทฤษฎีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (Modernization)

(Samuel P. Huntington , 1966 : 378-414) ซึ่งแบ่งออกเป็น

2.1 ความทันสมัยในทางเศรษฐกิจ ในทางเศรษฐศาสตร์นั้น การทำให้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมมีความหมายเดียวกับการทำให้ประเทศทันสมัย ซึ่งการจะเป็นได้นั้นจะต้องมีการเพิ่มพูนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ การพัฒนาสังคมเมืองและการกระจายความเจริญไปสู่ชนบท วิธีการก็คือ ต้องมีการลงทุนใหม่ ๆ อย่างหนักในด้านสาธารณูปโภค และกิจกรรมเพื่อการผลิตโดยตรง เช่น โรงงาน แม้แต่ในภาคเศรษฐกิจดั้งเดิม อันได้แก่ภาคเกษตรกรรมและหัตถกรรมนั้น ก็ต้องมีการลงทุนใหม่ ๆ อย่างไรก็ตามการลงทุนใหม่อย่างหนักนั้นต้องทุ่มไปที่ภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่มากกว่า ซึ่งผลที่ตามมาคือ ประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรกรรมจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เหตุผลนั้นพอสรุปได้ว่า อัตราที่เพิ่มขึ้นของอุปสงค์เพื่อผลผลิตทางเกษตรที่มาจากภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ จะมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้ภาคการเกษตรต้องผลิตเพิ่มขึ้นเพื่อป้อนประชากรในเขตเมืองที่กำลังขยายตัว (เกื้อ วงศ์บุญสิน , 2540 : 38-40)

ทั้งนี้ทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้มีการนำเอาทฤษฎีแรงงานส่วนเกินของนักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในลักษณะที่ว่า เมื่อภาคเกษตรในชนบทของประเทศยากจนหลายประเทศมีแรงงานส่วนเกินอยู่มาก การพัฒนาเศรษฐกิจควรนำแรงงานส่วนเกินนี้มาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และถ้าแรงงาน

ส่วนเกินในชนบทสามารถเข้ามาทำงานในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่โดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตของภาคเศรษฐกิจล้าหลังนี้ ย่อมทำให้เกิดผลผลิตของชาติเพิ่มขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งจากการที่เขตชนบทมีการว่างงานและความด้อยพัฒนา โดยที่ภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่สามารถดูดซับแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตในเขตชนบทเพิ่มขึ้นโดยอัตโนมัติ และการที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยทุนโดยกระบวนการทำให้ทันสมัย จะอำนวยการวิธิต่างที่จำเป็นสำหรับการลงทุนให้ นั่นคือ การเก็บภาษีส่วนหนึ่งจากประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น อันเกิดจากการใช้แรงงานส่วนเกินอย่างมีประสิทธิภาพ และนำเงินภาษีมาใช้ในการลงทุนในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ (เทียนฉาย กิระนันท์ , 2526 : 32)

ซึ่ง ฮันติงตัน (Huntington) อธิบายว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจจะไม่จำกัดเพียงอย่างเดียวหรือสองอย่าง หากแต่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ระดับของความชำนาญสูงขึ้น สัดส่วนของทุนต่อแรงงานเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางการค้าและตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งทำให้สามารถดึงดูดทรัพยากรทั้งคนและสิ่งของจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างกว้างขวาง เกิดเป็นเครือข่ายของระบบเศรษฐกิจที่มีความเหนียวแน่น การเกษตรลดความสำคัญลงเมื่อเทียบกับการค้าอุตสาหกรรมและบริการอื่น ๆ ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่า เป็นวิธีที่ทำให้ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจลดลง

2.2 ความทันสมัยในทางสติปัญญา อลาตาส (Alatas) กล่าวว่า คุณลักษณะของภาวะทันสมัยมักมีกระบวนการหนึ่งที่โดดเด่นอยู่และถือเป็นกระบวนการพื้นฐาน นั่นคือ การพัฒนาและการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มาปรับใช้กับชีวิตมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้การพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมจะทำได้ต้องผ่านการพัฒนาและการใช้วิทยาศาสตร์สมัยใหม่แล้ว การพัฒนาในแง่ของสติปัญญาและความนึกคิดของคน ตามแนวทฤษฎีภาวะทันสมัยนั้นมีความสำคัญมาก โดยมองว่าในสังคมล้าหลังนั้นเด็กจะทำตามผู้ใหญ่เพียงอย่างเดียว มีโอกาสเรียนรู้และเผชิญกับปัญหาในสังคมหรือท้องถิ่นที่คนต้องประสบต่อไปในอนาคตตามแบบที่ผู้ใหญ่สอนไว้ ไม่มีโอกาสค้นคิดวิธีหรือสิ่งใหม่ หรือเป็นตัวของตัวเอง ในสังคมสมัยใหม่นั้นปัญหาพื้นฐานของมนุษย์และความสัมพันธ์ต่อกันไม่ได้เปลี่ยนไป หากแต่คนในสังคมต้องเผชิญในสภาพที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างที่สำคัญคือ ในสังคมสมัยใหม่มีเสรีภาพบรรทัดฐานและรูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป ทุกคนทุกวัยมีความคิดกว้างไกล ทั้งนี้เป็นเพราะมีการนำเอาความรู้เชิงวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับทุกด้านของชีวิตมนุษย์มาประยุกต์ใช้ และความรู้ดังกล่าวมีลักษณะดังนี้ (Hussein Syed Alatas , 1973 : 152-183)

- 1.การมองว่าธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่มืออยู่จริง
- 2.ใช้กฎธรรมชาติในลักษณะที่อธิบายได้อย่างมีเหตุผล ไม่ม่งมายกับไสยศาสตร์หรือความเชื่อที่พิสูจน์ไม่ได้
- 3.มีการทดลองเพื่อประเมินความถูกต้องของคำอธิบายต่าง ๆ
- 4.การใช้สัญลักษณ์และมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรม
- 5.มีความช่างคิดพินิจพิจารณา
- 6.ค้นหาความจริงในตัวของตัวเอง
- 7.มีวิธีการเฉพาะ
- 8.ค้นพบและใช้พลังงานที่ไม่มีชีวิตเพื่อการพัฒนาขั้นต่อไป

2.3 ความทันสมัยในทางสังคม (เกื้อ วงศ์บุญสิน , 2540 :41-43) คนในสังคมมีการเปลี่ยนค่านิยม ทำให้ละความคาดหวังในลักษณะที่ยอมรับได้ว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้ มีความเชื่อในความปรารถนาของตน มีลักษณะที่ เลอร์เนอร์ (Lerner) เรียกว่า บุคลิกภาพซึ่งสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม ซึ่งโดยปกติแล้วมีการขยายขอบข่ายความจงรักภักดี และการขยายขอบเขตของการถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจากกลุ่มเล็ก ๆ รอบตัว เช่น ครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน ไปสู่สังคมขนาดใหญ่ที่ไม่ใช่ตัวคน เช่น ชนชั้นประชาชาติ

นอกจากนี้ในด้านสังคมนั้น ตามทฤษฎีภาวะทันสมัยมองว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในทางสังคม ต้องดำเนินร่วมไปกับและมีส่วนสนับสนุนต่อแง่คิด ความรู้ การเมือง และเศรษฐกิจประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง มีการย้ายถิ่นจากเขตชนบทสู่เมืองพร้อมด้วยการเปลี่ยนอาชีพตามสภาพความเป็นอยู่ในเมือง ทำให้ลักษณะทางโครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนไปจากการเป็นครอบครัวขยายและดำรงชีวิตทางเกษตรกรรมไปสู่ครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียงพ่อแม่และลูก ในประเทศที่ก้าวหน้าจะมีการย้ายถิ่นฐานมาก และอาจกล่าวได้ว่า 1 ใน 5 ของประชากรที่ย้ายถิ่น ย้ายกันทุกปีเพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์ด้านการอาชีพ

แนวโน้มเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับระดับรายได้ การศึกษา และโอกาสต่าง ๆ ส่วนตัว เป็นสังคมที่สร้างโอกาสต่าง ๆ ให้แก่คนอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อว่าสมาชิกในสังคมจะได้มีโอกาสดำเนินบทบาทที่เหมาะสมกับตนมากที่สุด การมีผู้นำหลาย ๆ คนรวมกันและการที่ผู้นำได้รับการฝึกฝนถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

สมาชิกทั่วไปในสังคมสามารถอ่านออกเขียนได้ มีการขยายการศึกษาไปจนถึงจุดที่ประชากรทั้งหมดจบการศึกษาระดับประถมและ 1 ใน 3 ของประชากรในวัยนั้นควรเรียนได้สูงกว่านั้น ซึ่งย่อมก่อให้เกิดการปฏิรูปในการเข้าถึงและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในสถานะทางสังคมระหว่างชายหญิงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยที่ในสังคมล้าหลังนั้น ฐานะของสตรีมีพื้นฐานอยู่ที่สภาพการณ์ที่ว่าการดำรงชีวิตของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาด้านแรงงานทางร่างกายอยู่มาก และชายได้รับการพิจารณาว่ามักทำอะไรได้ดีที่สุดในสังคมสมัยใหม่ สตรีมีฐานะเท่าเทียมกับบุรุษทั้งในแง่กฎหมายและสถานะทางสังคม

เรื่องช่องว่างทางรายได้และเงื่อนไขของแรงงานลดลงมาก เรื่องบทบาทของแรงงานมีน้อยลง เครื่องจักรเข้ามาแทนที่มากขึ้น การที่กว่า 1 ใน 2 ของประชากรทำงานในสายวิชาชีพ การบริการและงานเสมือน เรื่องการส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันในการกระจายรายได้มากขึ้น การที่ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้นเพราะว่าผลของการแพทย์ที่ทันสมัย การที่มีอัตราการตายลดลง อัตราการเกิดลดลง อัตราการเพิ่มประชากรลดลง มีการเคลื่อนไหวทางสังคม และการมีสื่อมวลชนมากมายหลายประเภทก็เป็นลักษณะที่พบได้ในสังคมทันสมัยทั่ว ๆ ไป

ทั้งนี้การเคลื่อนไหวทางสังคมมีนัยสำคัญทางการเมืองคือ การส่งเสริมให้เกิดรูปแบบของฉันทามติในระดับปกติ โดยการกระตุ้นความรักชาติและการรวมตัวทางเศรษฐกิจและสังคม

เมื่อการพัฒนาให้ทันสมัย หมายถึง ระบบความคิด การจัดการของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมืองหรืออื่น ๆ ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีนัยว่าดีกว่าเดิม (เกื้อ วงศ์บุญสิน , 2540 : 43) ในทัศนะของผู้วางแผนการพัฒนาแนวคิดการพัฒนาในสังคมไทยเกิดเป็นรูปธรรมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ปี 2504 ซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดโดยตรงจากธนาคารโลกที่ส่งผู้เชี่ยวชาญมาวางแผนให้

และมีการตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจขึ้นมา แนวคิดเรื่องการพัฒนาของรัฐไทยจากอิทธิพลของประเทศตะวันตกในช่วงนั้นจึงเป็นเรื่องของการแผ่ขยายอำนาจของรัฐจากฐานคิดประเทศตะวันตกไปครอบงำทางคุณค่าแก่สังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงไปตามคุณค่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อันมีนัยว่าเป็นสิ่งที่จะดีกว่าวิถีทางเศรษฐกิจของประชาชนแต่เดิม ซึ่งในทัศนะของรัฐว่าล้าหลังหรือยากจนไปสู่เศรษฐกิจที่มั่งคั่งทันสมัย ดังนั้นเมื่อเกณฑ์วัดการพัฒนาคือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ “ความยากจน” ในทัศนะของรัฐจึงถูกนิยามว่าเป็นปัญหาเรื่องการขาดแคลนรายได้ ทรัพยากร วัตถุดิบ แรงงาน และต่อมาขยายถึงเทคโนโลยี จึงเห็นได้ว่าแนวคิดการพัฒนาในยุคแรกเป็นเรื่องน้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ จนกระทั่งในช่วงประมาณปี 2515-2519 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 3 แนวคิดเรื่องการพัฒนาสังคมเริ่มที่จะตระหนักถึงมิติของการพัฒนาอันหมายถึง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงได้มีการเริ่มใช้คำว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม” มิติทางสังคมในขณะนั้นครอบคลุมเรื่องการศึกษา การสาธารณสุข และความปลอดภัย

เมื่อถึงทศวรรษ 2520 แนวคิดเรื่องการพัฒนาสังคมได้ขยายเนื้อหาออกไปครอบคลุมรายละเอียดมากขึ้น ซึ่งก็มีฝ่ายต่าง ๆ ไม่เฉพาะแต่รัฐ โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการในการวิพากษ์ความคิดการพัฒนาของรัฐ และนำเสนอทางเลือกการพัฒนาที่กว้างขวางซับซ้อนและมีมิติที่ลึกซึ้งกว่าการพัฒนาในช่วงแรก ซึ่งเชื่อมโยงกับความคิดเรื่องความยากจนที่เริ่มขยายค่านิยมความหมายออกไป ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องรายได้ เศรษฐกิจ แต่เชื่อมโยงด้านสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะในเชิงการเมือง ทั้งที่เป็นการเมืองในมิติการต่อสู้ผลประโยชน์ และการเมืองเรื่องความรู้ (สุชน หิญาธิระนันท์ , 2521 : 35) แต่ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มีได้หมายความว่าทั้งหมดเป็นเรื่องของการสร้างความหมายจากฐานคิดทฤษฎีที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ แต่ประการเดียว ความอดอยาก ชนแออัด ทั้งจากภัยพิบัติหรือจากปัญหาเชิงโครงสร้าง ล้วนมีอยู่อย่างต่อเนื่องมาช้านาน แต่ “ความยากจน” ในมิติของการพัฒนา ได้เริ่มอุบัติขึ้นในช่วงที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่กระแสการพัฒนาทันสมัยอันเป็นกระแสการผลักดันของทุนนิยมโลกในแต่ละช่วง (กฤษฎา บุญชัย , 2542 : 183)

กระแสความสนใจเรื่องความยากจนหรือคนจน เริ่มจากภาคชนบทเด่นชัดตั้งแต่เริ่มทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้มีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ขึ้นในปี 2524 ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 และมีการตั้งศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติขึ้น (ส.ศ.ช.) มีการกำหนดพื้นที่ยากจนและแผนพัฒนาชนบท พื้นที่ยากจนมีโครงการสร้างงานในชนบท (ก.ส.ช.) การสนับสนุนให้อุตสาหกรรมขนาดย่อมขยายตัวไปสู่ชนบท ทิศทางนโยบายด้านการพัฒนาชนบทหรือการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากสถานการณ์ปัญหาความยากจนที่รุนแรงมากขึ้นจากผลการพัฒนาประเทศที่มุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมของภาคธุรกิจเอกชนโดยอาศัยฐานทรัพยากรและแรงงานจากภาคชนบท การพัฒนาดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นจากการหาอยู่หากินเพื่อยังชีพ (Subsistence Economic) ไปสู่การผลิตเพื่อการค้า (Market Economic) โดยมีกลไกตลาดเป็นตัวควบคุมอันนำมาสู่ปัญหาการทำลายฐานทรัพยากรของท้องถิ่น และการล้มเหลวของเกษตรกรในการจัดการการเกษตรและการทำมาหากิน ดังจะเห็นได้จากภาวะหนี้สินที่ปัจจุบันเกษตรกรมีหนี้สินกับ ธ.ก.ส. ถึง 3 แสนล้านบาท เกษตรกรเริ่มหลุดจากฐานทรัพยากร ประมาณการว่ากว่าครึ่งหนึ่งของเกษตรกรทั่วประเทศเป็นเกษตรกรไร้ที่ทำกิน อันเป็นผลจากการเก็งกำไรที่ดินที่นายทุนและชนชั้นนำเข้าไปกว้านซื้อที่ดินจากชนบท (เมธี ครองแก้ว และจินตนา เขียวศิริ , 2518 : 46-58) และพ้นจาก

ปัญหาความล้มเหลวของการพัฒนา ปัญหาความยากจนได้แผ่ขยายตัวออกไปอย่างรุนแรง ช่องว่างรายได้ขยายตัว โครงการพัฒนาแก้ปัญหาความยากจนจากภาครัฐและภาคเอกชนได้เกิดขึ้นอย่างมากมาย แต่จนแล้วจนรอดปัญหาความยากจนกลับยิ่งวิกฤตเข้าไปทุกขณะ จนกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรง ภาพความขัดแย้งระหว่างเมืองกับชนบท อุตสาหกรรมกับการเกษตร คนรวยกับคนจน ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง กับชนชั้นล่าง เด่นชัดขึ้นทุกขณะ (กฤษฎา บุญชัย , 2542 : 138)

3.ทฤษฎีการรับสิ่งใหม่ (The Diffusion of Innovation Theory) (Everett M. Rogers , 1968 : 81) โดย เอเวอร์เรตต์ เอ็ม. โรเจอร์ (everet M. Rogers) ซึ่งกล่าวว่า การรับสิ่งใหม่หรือการรับของใหม่ (Innovation) มีความหมายครอบคลุมถึงวัตถุในด้านที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี และที่ไม่ใช่วัตถุอันได้แก่ความรู้สึกนึกคิด ทักษะและอุดมการณ์ ในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีแหล่งที่มาอยู่ 3 ประการ คือ

1.การค้นพบ (Discovery) คือ การที่ชาวบ้านได้ค้นพบทรัพยากรหรือการค้นพบพืชผลทางเกษตรสมัยใหม่ทำให้ชาวบ้านได้เปลี่ยนอาชีพ หรือมีรายได้ดีกว่าเดิม เช่น การค้นพบพืชพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ทำให้ประชาชนได้หันมาทำการเพาะปลูกพืชพันธุ์ใหม่ประชาชนก็มีรายได้สูงขึ้น

2.การคิดค้นประดิษฐ์ (Invention) คือ การที่มีผู้คิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นและมีประโยชน์ต่อชุมชน ประชาชนก็จะหันมารับสิ่งใหม่ ๆ นั้นมาใช้กันมากขึ้นเรื่อย ๆ

3.การแพร่กระจาย (Diffusion) คือ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ จากสังคมอื่นหรือสังคมภายนอก เรียกได้ว่าเป็นการแพร่กระจายจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง เช่น การที่ชาวนาได้รับความรู้เทคนิคใหม่ ๆ ในการทำการเกษตรที่รับจากเทคนิคทางประเทศตะวันตก

โรเจอร์ ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ มีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ

1.ขั้นของการทราบข่าว (Awareness) เป็นขั้นที่สมาชิกได้ทราบว่าสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นแหล่งที่ได้ข่าวจะมาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน พ่อค้าและสื่อมวลชนต่าง ๆ

2.ขั้นของความสนใจในรายละเอียด (Interest) เป็นขั้นที่ผู้ที่จะรับสิ่งใหม่ ๆ ได้สนใจในรายละเอียดอย่างมาก และคิดว่าสิ่งใหม่นี้คงจะเป็นประโยชน์ จึงได้เข้าไปศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใหม่นั้น

3.ขั้นของการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นของการตัดสินใจหรือหัวเลี้ยวหัวต่อในการคิดว่าสิ่งใหม่นั้นดีแค่ไหนเพียงใด มีอะไรเป็นผลดีและผลเสียบ้าง

4.ขั้นของการทดลอง (Trail) เป็นขั้นที่สำคัญที่ได้ตัดสินใจลงไปว่าจะพิจารณาทดลอง ถ้าได้ผลดีก็จะได้นำไปปฏิบัติจริง ๆ ต่อไป

5.ขั้นการยอมรับ (Adoption) เป็นขั้นที่ตัดสินใจว่าจะยอมรับสิ่งใหม่หรือไม่ มีการประเมินผลมาก่อนแล้วตกลงใจว่าจะยอมรับหรือไม่ ภายใต้นี้จะต้องใช้เวลาบ้างในการที่จะรับสิ่งใหม่

สำหรับอัตราการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งหมายถึงสมาชิกในสังคมจะยอมรับสิ่งใหม่ช้าหรือเร็วตามกระบวนการข้างต้นนั้น มีส่วนประกอบที่จะต้องพิจารณา 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1.ลักษณะของสิ่งใหม่ หมายความว่า ลักษณะที่สิ่งใหม่ได้นำไปสู่สังคมนั้น มีผลต่อการยอมรับสิ่งใหม่โดยขึ้นอยู่กับ

- ต้นทุน (Cost)
- ความยุ่งยากในการใช้ (Complexity)
- ความเข้ากันได้ (Compatibility) กับสภาพของสังคมนั้น ๆ
- ประโยชน์ที่จะเห็นได้โดยง่าย (Utility)
- การกระจาย (Communicability) เข้าไปสู่สังคมได้มากเพียงใด

2.ลักษณะของประชากรในสังคม หมายความว่า ความแตกต่างของบุคคลที่อยู่ในกระบวนการของการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่ง โรเจอร์ แบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม คือ

- 2.1 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ (Innovators)
- 2.2 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็ว (Early Adopters)
- 2.3 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ปานกลาง (Early Majority)
- 2.4 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้า (Late Majority)
- 2.5 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้าที่สุด (Laggards)

อนึ่ง ลักษณะของประชากรซึ่งมีความแตกต่างกันนั้นยังมีตัวแปรซึ่งในกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ยังมีความแตกต่างกันในด้านอายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเป็นผู้นำงาน ความเป็นผู้ที่ติดต่อกับโลกภายนอก ความเป็นผู้นำ ฯลฯ

4.ทฤษฎีพยาธิทางสังคม (Social Pathology) สมมติฐานหลักของทฤษฎีพยาธิทางสังคมอยู่ที่การเปรียบเทียบสังคมกับสิ่งที่มีชีวิต หรือถือว่าสังคมคือ สิ่งที่มีชีวิตอย่างหนึ่งนั่นเอง (Organic Analogy) ดังนั้นทฤษฎีพยาธิวิทยาทางสังคมจึงเป็นการเปรียบเทียบหรือการศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่มีชีวิต โดยถือว่าสังคมมนุษย์เปรียบเสมือนร่างกายมนุษย์ซึ่งมีสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและต้องทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดดุลยภาพ ดังนั้นตามแนวความคิดนี้ ปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคล สถานการณ์ หรือ

กระบวนการทางสังคมใดทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตซึ่งก็คือสังคมนี้ไม่สามารถดำเนินไปตามปกติได้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจาก การไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ อวัยวะทางสังคมจึงต้องหยุดชะงักหรือมีอาการเจ็บป่วยขึ้น ดังนั้นเมื่อส่วนใดของสังคมป่วยจะเรียกว่า “พยาธิทางสังคม” เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม สภาพในสังคมโดยทั่วไปจึงพลอยเสื่อมโทรม ไปด้วย ซึ่งพื้นฐานของความป่วยไข้ทางสังคมนั้นถ้าจะวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งลงไป ก็ได้แก่แนวความคิดในเรื่องศีลธรรม เพราะปัญหาสังคมก็คือ การละเมิดกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังทางศีลธรรมอันเป็นหลักสำคัญของความเป็นระเบียบและความเจริญก้าวหน้าทางสังคม

(สุพัตรา สุภาพ , 2543 : 8)

ในการนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบในการวิจัยในครั้งนี้ โดยจะนำมาวิเคราะห์ว่า ความยากจนเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติของสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นต้น ทำให้สถาบันเหล่านั้นไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร และปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนตามมา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2540 : 140)

5.ทฤษฎีติดตรา (Labeling) ทฤษฎีติดตรานี้เชื่อว่า การกระทำใดจะเป็นการเบี่ยงเบนหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ เช่น สังคมจะระบุว่า การกระทำนั้น ๆ เบี่ยงเบนหรือไม่เบี่ยงเบน ผิดหรือถูก ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกของสังคมต่อพฤติกรรมบางอย่างหรือสถานการณ์บางอย่างหากมีสภาวะการณเช่นนี้เกิดขึ้นจะทำให้ ประการแรก บุคคลกลุ่มหนึ่งจะมีอำนาจเหนือหรือได้เปรียบกลุ่มอื่น โอกาสของคนกลุ่มนั้นจึงมีน้อย จนในที่สุดอาจจะถูกกีดกันหรือถูกลดโทษ ประการที่สอง บุคคลที่ถูกขนานนามอาจจะยอมรับว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นความผิด ซึ่งอาจจะทำให้บุคคลนั้นอยากเป็นคนไม่ดีโดยสมบูรณ์แบบให้หมดเรื่องหมดราวไป เช่น คนที่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนติดยาเสพติด ก็อาจจะใช้ชีวิตแบบคนติดยาอย่างเต็มที่ด้วยการไม่ทำงาน ใช้ชีวิตสบาย ๆ ไม่อยากรักษาตัว ทำตามอำเภอใจ รวมทั้งประกอบอาชญากรรม เช่น ลักเล็กขโมยน้อย จี้ปล้น ฆ่า เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ , 2543 : 10)

ในการนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบในการวิจัยในครั้งนี้ โดยได้นำมาใช้วิเคราะห์ว่าบางทีคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมใดสังคมหนึ่ง อาจมิได้มีความยากจนขั้นแค้นอย่างที่สุด แต่เมื่อสังคมกำหนดว่าคนที่มีรายได้หรือลักษณะบางอย่างเป็นคนยากจน คนกลุ่มนั้นก็ได้อัปเดตว่าเป็นคนยากจน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , 2540 : 141)

6. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) (งามพิศ สัตย์สงวน , 2542 : 36-40) กรอบแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้มองวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่และการผลิต โดยใช้ตอบคำถามที่ว่าสังคมมนุษย์พัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่เฉพาะอย่างไร นั่นคือการมองว่าวัฒนธรรมเป็นระบบหนึ่งของพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางสังคมและมีหน้าที่เชื่อมโยงคนในชุมชนต่าง ๆ ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะ เป็นการเน้นวัฒนธรรมว่าเป็นระบบพฤติกรรมที่รวมเอาเทคโนโลยี การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและทางการเมือง การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ศาสนา ความเชื่อ การปฏิบัติและค่านิยมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นการเน้นการมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ในการเน้นการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ของระบบวัฒนธรรมทฤษฎีนี้สามารถแสดงให้เห็นว่าความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ดูเหมือนไร้สาระไม่มีเหตุผล อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผลได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่เฉพาะด้วย อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมช่วยให้เราเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพของชุมชนหรือของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง

ในการนำเอาทฤษฎีนี้มาใช้เป็นกรอบในการวิจัย โดยนำมาใช้เพื่อศึกษาและเป็นกรอบสำหรับวิเคราะห์ถึงการปรับตัวของคนในสังคมชนบทให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อการมีชีวิตอยู่ในสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมเหล่านั้นได้แก่ ครอบครัวและเครือญาติ เพื่อนบ้าน กลุ่มต่าง ๆ ชุมชน และสังคม เป็นต้น

7. พระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” และการวิเคราะห์โครงการแบบเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ (กระทรวงศึกษาธิการ , 2543 : 45) โดยนำมาใช้วิเคราะห์ถึงแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนในชนบท ซึ่งจากทฤษฎีใหม่ที่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้เป็น 3 ชั้น ดังนี้ (ประเวศ วะสี , 2542 : 4-6)

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่ติดหนี้ มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรม แปรรูปอาหาร ทำธุรกิจ บิมน้ำมัน ขายอาหาร ขายสมุนไพร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงกับบริษัท ทำธุรกิจขนาดใหญ่รวมทั้งการส่งออก

ส่วนในด้านของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1.พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกคนครบถ้วน ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกันอันทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ภายในชุมชน

2.จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่รู้จักพอเพียงจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก

3.สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน

4.ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5.ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6.อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง

7.มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วูบวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกระทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ หากเป็นเช่นนี้สุขภาพจิตของมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกินไป จึงก่อให้เกิดภาวะป่วยทางสุขภาพจิต ความเครียด การใช้ความรุนแรง การฆ่าตัวตาย การติดยาเสพติด เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงมีส่วนทำให้สุขภาพจิตดี

ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการเชื่อมโยงทุกเรื่องมาเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เมื่อทุกอย่างในระบบเศรษฐกิจมีความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติและยั่งยืน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยในประเทศไทย

1.อารยะ ภูสาคัส ในวิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต เรื่อง “เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจและทางเลือกของชาวนาไร่ที่ดินในการหารายได้สำหรับครัวเรือน ในบ้านคลองชะเชิงเทวา” (อารยะ ภูสาคัส , 2530 : 2-4) โดยได้กล่าวว่า สังคมชาวนามีการเปลี่ยนแปลงมาเป็น

ลำดับขั้น ด้วยเหตุที่ว่า นับแต่อดีต สังคมชาวนามีวิถีการผลิตแบบยังชีพ โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก มีความผูกพันภายในสูง ครอบครองที่ดินโดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการผลิต มีความเพียงพอในตัวเอง ชาวนาต่างมีชีวิตที่ไม่มีความแตกต่างกันนักในทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างในชนชั้นชาวนายังไม่ปรากฏชัดเจน นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนกระทั่งถึงสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เข้าผูกพันกับวงจรของระบบทุนนิยมโลก ทำให้ระบบเศรษฐกิจของไทยไม่สามารถเลือกเส้นทางการพัฒนาของตนเองได้ และถูกชักนำเข้าสู่วงจรของระบบทุนนิยม สังคมชาวนาเริ่มพบกับความแตกต่างในชนชั้นของตนเอง เมื่อประเทศเข้าร่วมใน กระบวนการผลิตเพื่อการขาย สถาบันของรัฐโดยชนชั้นปกครองมีบทบาทมากในการสร้างความแตกต่างทางชนชั้นนี้ โดยร่วมมือกับนายทุนพาณิชย์กรรมในการพรากปัจจัยการผลิตไปจาก ชาวนา เริ่มตั้งแต่การกระจายปัจจัยการผลิตสู่ชนชั้นขุนนางและชาวนาที่มีลักษณะไม่เท่าเทียมกันทั้ง ในด้านสิทธิและวิธีการ จากสภาพของที่ดินที่ใช้เพาะปลูก ประกอบกับระบบชลประทานที่เอื้ออำนวย ต่อพวกเจ้าของที่ดิน ยังผลให้ชาวนาบางส่วนกล้าจะมาเช่าทำนากลายเป็นชาวนาผู้เช่าที่ดินนับตั้งแต่นั้นมา ระบบตลาดที่ผู้ผลิตเป็นฝ่ายถูกกระทำ ประกอบกับรัฐให้การสนับสนุนนายทุนในการค้าข้าว และผูกขาดการค้าข้าว ทำให้ชาวนาต้องสูญเสียที่ดินและมีความแตกต่างทางชนชั้นมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาตามลำดับนั้นได้ก่อให้เกิดสภาพความยากจนขึ้นใน สังคมชาวนา ซึ่งโดยสรุป สาเหตุของความยากจนมีที่มา 2 ทางด้วยกัน คือ

1. สาเหตุภายในประเทศ ที่สำคัญก็คือ ปัจจัยการผลิตอยู่ในมือของคนส่วนน้อย
2. สาเหตุภายนอก ที่สำคัญก็คือ เศรษฐกิจของประเทศถูกครอบงำโดยต่างชาติ ซึ่ง สาเหตุทั้งสองทางนี้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอย่าง เหนียวแน่น จากสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบททำให้ครอบครัวชาวนาต้องเผชิญกับ ความยากลำบากในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ติดกับเมือง ซึ่งได้รับอิทธิพลในด้านความเจริญจากสังคมเมืองอย่างสมบูรณ์ พบว่าโครงสร้างอาชีพเดิมถูกทำลาย ไป มีการอพยพเข้าสู่ตัวเมืองมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการผลิตและโครงสร้างแรงงานในชุมชนชนบท เปลี่ยนแปลงไป

2. สุทธิพร จิระพันธ์ และวรวุฒิ อังรังษณ์ ได้ร่วมกันดำเนินการวิจัย เรื่อง “ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกิน” (สุทธิพร จิระพันธ์ และวรวุฒิ อังรังษณ์ , 2524 : 10) โดยได้ดำเนินการวิจัยในเขต 12 จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สุพรรณบุรี นครนายก สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท นครสวรรค์

พิจิตร และเพชรบูรณ์ เมื่อปี 2522 ซึ่งพบว่า มีเกษตรกรผู้ไม่มีที่ทำกินเลย รวม 92,000 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 12 จังหวัด จังหวัดที่มีครัวเรือนเกษตรกรไร้ที่ทำกินมากที่สุด ได้แก่ นครสวรรค์ พิจิตร และพระนครศรีอยุธยา และพบว่า ขนาดการถือครองที่ดินมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนฐานะและรายได้ของเกษตรกรอย่างมาก ผู้ที่มีการถือครองที่ดินมากจะมีโอกาสดีกว่าผู้ที่มีที่ดินถือครองน้อยกว่าตามลำดับ ดังนั้นเกษตรกรที่มีโอกาสน้อยที่สุดจึงเป็นเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองน้อยหรือไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเลย ไม่ว่าจะเรียนในด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล การกระจายทรัพย์สินและการประกอบอาชีพ เช่น ในด้านการศึกษาเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินประมาณ 15 % ไม่ได้รับการศึกษาใด ๆ เลย แม้กระทั่งในด้านกรมีโอกาสรับจ้างใน โครงการสร้างงานในชนบทของรัฐก็ตาม

3.นฤจร อิทธิจิระจรัส ในบทความเรื่อง “ปัญหาความยากจนกับบทบาทของกลุ่มเกษตรกร” (นฤจร อิทธิจิระจรัส , 2523 : 8-16)โดยได้ทำการวิจัยปัญหาความยากจนกับบทบาทของกลุ่มเกษตรกรในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า วงข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมของเกษตรกรมีความสำคัญต่อกิจกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวันของเกษตรกรเอง วงข่ายนี้เป็นวงข่ายของการสนับสนุนซึ่งกันและกันในรูปแบบของสมัครพรรคพวก (Entourage) ซึ่งประกอบด้วยผู้อุปถัมภ์และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ โดยผู้อุปถัมภ์เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ให้บริการและรักษาผลประโยชน์แก่ผู้อุปถัมภ์ ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์พยายามแสวงหาการเข้าร่วมสมัครพรรคพวกกับผู้อุปถัมภ์ เพราะความด้อยศักยภาพที่จะไปสู่โอกาสของชีวิตที่ตนหวังจะได้รับ และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในอุปถัมภ์เพียงคนเดียวหรือตลอดไป จากการศึกษพบว่า เกษตรกรที่ยากจนมีขีดขั้นของการให้บริการและรักษาผลประโยชน์แก่ผู้อื่นในระดับต่ำและจำกัด จึงมีโอกาสน้อยที่จะเข้าไปอยู่ในวงข่ายของความสัมพันธ์ในรูปแบบของสมัครพรรคพวก แต่เข้าไปอยู่ในวงข่ายและรับการอุปถัมภ์จากผู้อื่น

โครงการกลุ่มเกษตรกรอาจได้รับความสำเร็จบ้างในด้านการเพิ่มรายได้และผลผลิตในลักษณะรวม ๆ แต่มีได้แก่ปัญหาเกษตรกรที่ยากจนเลย เกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่ากลุ่มเกษตรกรในโครงการส่งเสริมของรัฐบาล ตั้งขึ้นเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐมากกว่าที่จะคิดถึงการมีขึ้นเพื่อรับความร่วมมือและช่วยเหลือกันเองระหว่างสมาชิกทั้งหมด เกษตรกรที่ยากจนจึงมิได้รับประโยชน์จากกลุ่มเกษตรกรตามความมุ่งหมาย

4.ปริชา คิวินทร์พันธ์ ในการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพ่อค้าคนกลางในตลาดระดับท้องถิ่น” (ปริชา คิวินทร์พันธ์ , 2519 : 57-53)โดยได้แสดงถึงการค้าของชาวนาที่อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกว่า การที่พ่อค้าจะมีโอกาสเอาเปรียบชาวนานั้นขึ้นอยู่กับภาวะหนี้สินของชาวนาและสภาพการคมนาคม และได้เน้นถึงความสำคัญในบทบาทของพ่อค้าคนกลางไว้ว่า ถ้าเลิกระบบพ่อค้าชาวนาส่วนหนึ่งจะต้องเป็นอัมพาตเพราะขาดเงินในการลงทุนและใช้จ่าย ซึ่งเคยได้มาจากการกู้พ่อค้าคิดเป็นจำนวนร่วมแสนบาทต่อปี พ่อค้าจึงยังคงมีประโยชน์ต่อสังคมเกษตรกรรม ไม่เฉพาะแต่ในด้านเป็นผู้รับซื้อผลผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็นธนาคารย่อย ๆ ที่คอยค้ำจุนชาวนาอยู่

5.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมความยากจนไว้ในหนังสือเรื่อง “วัฒนธรรมความจน ?” (นิธิ เอียวศรีวงศ์ , 2542 : 144-151)โดยกล่าวไว้ว่า วิถีชีวิตของคนจนนั้นเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เรียกว่า “วัฒนธรรมความจน” คนจนสร้างระบบความสัมพันธ์ขึ้นอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตของตัวขึ้นได้อย่างมาก การสร้างความมั่นคงในชีวิตมีความแตกต่างกันในวัฒนธรรมของคนรวยกับวัฒนธรรมของคนจน

คนรวยสร้างความมั่นคงแก่ชีวิตด้วยการสร้างสมหลักทรัพย์และเงินทองให้แก่ตนเองไว้ให้มาก ๆ เพื่อเป็นหลักประกันว่าตนจะสามารถซื้อวิถีชีวิตที่ตนชื่นชอบนั้นไว้ได้อย่างถาวรตลอดไป ไม่ว่าจะเกิดความผันผวนอย่างไรแก่สังคมและตนเอง ดังนั้นความมั่นคงในชีวิตของคนรวยจึงอาจไม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับคนอื่นมากนัก แต่คนจนทำอย่างนี้ไม่ได้ คนจนไม่มีทางจะสร้างสมหลักทรัพย์และเงินทองให้อุ่นหนาฝาคั่งได้ เพราะฉะนั้นเขาจึงต้องแสวงหาความมั่นคงของชีวิตในอีกวิถีทางหนึ่ง นั่นก็คือ การสร้างสายสัมพันธ์กับบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เขาสามารถจะพึ่งพาได้ตลอดไป ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในเรื่องของการกู้หนี้ยืมสิน การกู้หนี้ยืมสินเป็นความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของวัฒนธรรมความจน เพราะชีวิตของคนจนเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้อย่างจำกัด คนจนจึงต้องรักษาแหล่งเงินกู้ของเขาให้ดำรงอยู่กับเขาตลอดไป การจะรักษาได้ก็โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งกู้นั้น ๆ สิ่งแรกก็คือต้องมีความซื่อสัตย์ไม่คดโกง การที่ไม่สามารถหาเงินมาชดเชยได้ตามกำหนดเวลา หรือความไม่แน่นอนของการใช้หนี้ตามเวลานี้เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจนต้องกู้หนี้ยืมสินในอัตราดอกเบี้ยสูง ดังนั้นสิ่งที่สองในความสัมพันธ์ของคนจนกับแหล่งเงินกู้ก็คือ คนจนมักไม่โจมตีเจ้าหน้าที่ของตัวว่าขูดรีด ทั้ง ๆ ที่อัตราดอกเบี้ยที่ต้องเสียนั้นคนรวยจะเห็นว่าเป็นการขูดรีดก็ตาม ลูกหนี้เองก็รู้ว่าดอกเบี้ยแพงเกินไป แต่การที่ดอกเบี้ยแพงก็ยังดีกว่าหาแหล่งกู้ไม่ได้เลย และการที่ดอกเบี้ยแพงนี้ก็ได้รับการชดเชยด้วยการให้กู้โดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน และมีความยืดหยุ่นในกำหนดเวลาการใช้หนี้ นอกจากนี้นิธิยังกล่าวอีกว่า ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งของคนมีกับคนจนคือ การที่

คนจนมองโลกจากแง่มุมทางศีลธรรม ในขณะที่คนรวยมองโลกจากแง่มุมของเหตุผลทางเศรษฐกิจหรือกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมการกู้เงินและการให้กู้เงิน ในขณะที่เจ้าหนี้ยักจะพูดว่าที่ให้กู้ก็เพราะสงสารหรือเห็นใจว่ายากจนจึงให้กู้เพื่อช่วยเหลือ ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วก็คิดดอกเบี้ยแก่ผู้กู้ในอัตราที่สูง ส่วนลูกหนี้ยักจะอธิบายว่า ที่ต้องชดใช้หนี้สินและดอกเบี้ยก็เพราะจำเป็นต้องรักษาคำพูด มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกงผู้อื่น มิฉะนั้นก็จะเป็นบาปเป็นกรรมติดตัวไปชาติหน้า

นี่จึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรมความจนนั้นไม่ใช่ยาเสพติด การปล้นจี้ การค้ำกาม การลักเล็กขโมยน้อย แต่เป็นวัฒนธรรมที่พยายามสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตด้วยการให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแทนการสั่งสมเงินทองและหลักทรัพย์

ผลงานวิจัยต่างประเทศ

1.อดัม สมิท (Adam Smith) (Thomas Balogh เขียน ประกอบ ทองมา แปล , 2524 : 3) ในหนังสือเรื่อง “The Wealth of Nation” ในปี 1776 ผลงานของ อดัม สมิท ไม่ใช่การค้นพบสาเหตุของความยากจนโดยตรง แต่เขาก็ได้พบกับรากเหง้าของความมั่งคั่ง ซึ่งคาดว่าจะสามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ดีที่สุด อดัม สมิท ได้ให้นโยบายแก่อังกฤษไว้สร้างความมั่งคั่งอย่างหนึ่ง คือ นโยบายเสรีนิยม แต่นโยบายเสรีนิยมของ อดัม สมิท นั้น กาลเวลาได้พิสูจน์แล้วว่า ได้ทำให้เกิดความมั่งคั่งและความยากจนพร้อม ๆ กัน ความแตกต่างระหว่างความมั่งคั่งและความยากจนคือความไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการพัฒนาและด้อยพัฒนา เกิดศูนย์กลางของความมั่งคั่งและบริวาร เกิดความเป็นอิสระและการพึ่งพาในขณะเดียวกัน แต่เหนือสิ่งอื่นใดก็คือ ความยากจนยังคงอยู่ไม่ได้หมดไป

กล่าวโดยสรุป ผลงานของ อดัม สมิท เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับนโยบายเสรีนิยมที่ทำให้เกิดความยากจนและความมั่งคั่งไปพร้อม ๆ กัน ความแตกต่างระหว่างความมั่งคั่งกับความยากจน คือความไม่เท่าเทียมกัน

2.โทมัส มัลธัส(Thomas Malthus) (แนนซี เบิร์ดชอล เขียน พิเชิต พิทักษ์สมบัติ และคณะ แปล , 2527 : 8) เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งได้แสวงหาสาเหตุของความยากจนโดยตรง เขาพบว่าสาเหตุโดยตรงของความยากจน คือการมีประชากรมากเกินไป มากเกินกว่าที่จะผลิตมาเลี้ยงผู้คนได้ทัน มัลธัสโทษคนจนว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ตนเองต้องยากจนลงไปอีกด้วยการมีลูกมาก

มัลธัส กล่าวว่าในยุคหนึ่ง ประเทศอังกฤษ ได้มีการพยายามแก้ปัญหาความยากจนภายในประเทศด้วยการแสวงหาเมืองขึ้น หรือกล่าวได้ว่าเป็นการส่งความยากจนเป็นสินค้าออก วิธีการนี้อาจช่วยบรรเทาปัญหาได้แต่ก็ไม่สามารถที่จะขจัดปัญหาความยากจนลงได้อย่างสิ้นเชิง ซ้ำยังสร้างความยากจนให้กับชาวพื้นเมืองที่ยากจนอยู่แล้วโดยธรรมชาติให้ยากจนหนักขึ้นไปอีก

3.จอห์น เคนเนตต์ กัลเบรท (John Kenneth Galbraith) (Thomas Balogh เขียน ประกอบ ทองมา แปล , 2524 : 8) ได้นำเสนอสาเหตุของความยากจนของประเทศดังต่อไปนี้

1.คนยากจนก็เพราะเขาชอบของเขาอย่างนั้น ความยากจนสะท้อนให้เห็นถึงระบบค่านิยมของคน เช่น ขาดความกระตือรือร้นหรือเกียจคร้าน ทั้งที่ในสังคมคนยากจนหากินตั้งแต่เช้าจนค่ำ แต่ก็มีรายได้เพียงพอประทังชีพไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคนบางคน เช่น นายทุนและเจ้าของที่ดินที่มีความเป็นอยู่อย่างดี มีกินเหลือเฟือ

2.สาเหตุของความยากจนในท้องถิ่น เพราะจนโดยธรรมชาติ คือ มีทรัพยากรจำกัดหรือไม่มีเลย ที่ดินแห้งแล้งไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก บางประเทศถึงทรัพยากรธรรมชาติจะมีก็เหมือนไม่มี เพราะคนจนในประเทศไม่ได้รับผลประโยชน์จากส่วนแบ่งเหล่านั้นเลย

3.สภาพความยากจนถูกรักษาไว้เช่นนั้น จากการกดขี่ขูดรีดของผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ กล่าวคือ คนจนถูกระดมมาเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความร่ำรวยให้แก่ผู้มีอำนาจในสังคม

4.ความยากจนเกิดขึ้นเพราะการขูดรีดระหว่างชนชั้น ระหว่างนายทุนกับกรรมกรหรือคนมีกับคนจน คนที่มีอำนาจซึ่งเป็นผู้ที่ผูกขาดอำนาจก็มีอำนาจในการต่อรองมาก อาจกล่าวได้ว่าคนจนเพราะไม่มีอำนาจต่อรอง

5.ความยากจนเกิดจากความขาดแคลนทุนทรัพย์ กล่าวคือ การขาดแคลนทรัพยากรทุนทำให้เกิดวัฏจักรของความยากจน

6.การมีประชากรมากเกินไปเป็นสาเหตุให้เกิดความยากจน

7.ความยากจนเกิดจากความไม่สันทัดัดเจเนนโยบายทางเศรษฐกิจการที่รัฐบาลของประเทศขาดความชำนาญอาจเป็นเพราะผู้ที่ไม่มีความสามารถแต่มีอำนาจผูกขาดในการปกครองประเทศ

8.ความยากจนมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากความไม่รู้หนังสือ คนมีเงินจะได้เปรียบในเรื่องของการศึกษา ส่วนคนยากจนหากบิดาจบป.4 ลูกก็มักจะจบป.4 เหมือนกัน

4. โทมัส บาล็อก (Thomas Balogh) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “The Cause of Poverty” ได้นำเสนอว่า สาเหตุของความยากจนมี 2 ประการที่นับว่าเป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างยิ่ง (Thomas Balogh เขียน ประกอบ ทองมา แปล , 2524 : 9-12) และจำเป็นที่จะต้องตระหนักถึง เพราะหากละเลยที่จะคำนึงถึงสาเหตุ 2 ประการนี้แล้ว ความพยายามทั้งหลายที่มุ่งในการพัฒนาประเทศก็อาจประสบความล้มเหลวได้ แม้ว่าบางประเทศจะอยู่ในฐานะที่สามารถจะพัฒนาประเทศของตนได้อย่างดีก็ตาม เช่น เวเนซุเอลา อิรัก และแอลจีเรีย เป็นต้น สาเหตุ 2 ประการนั้นก็คือ

1. ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสุขภาพอนามัยดีขึ้น เนื่องจากการรับเอาวิธีการสมัยใหม่จากต่างประเทศมาใช้ การเพิ่มขึ้นของประชากร นอกจากจะมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วแล้วยังอาจนำความหายนะมาสู่ประเทศอีกด้วย หากปล่อยให้กลไกทางสังคมปรับตัวเองตามธรรมชาติ

2. การเกษตรที่เป็นแบบดั้งเดิม ยังไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเมื่อประกอบเข้ามากับสาเหตุประการแรกย่อมจะมีผลในทางลบ เสถียรภาพของประเทศซึ่งอนาคตของการเกษตรยังมีดมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรเป็นสำคัญ หากอัตราการเกิดที่สูงขึ้นได้ดุลย์กับอัตราการตายอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บเก่า ๆ ก็จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาแต่อย่างใด แต่ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา สิ่งที่น่าประหลาดใจก็คือ ในหลายประเทศขณะที่อัตราการเกิดสูงขึ้นนั้น อัตราการตายกลับลดลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ประสิทธิภาพในการผลิตของภาคเกษตรกรรมไม่ได้เพิ่มขึ้น ในเวลาเดียวกันความเจริญก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรมกลับขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมว่าจะสามารถป้อนวัตถุดิบและแรงงานให้ได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตรก็มีน้อย

5. สตีเวน พิกเกอร์ (Steven Piker) ได้นำเสนอเรื่องการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวนาในหมู่บ้านภาคกลางของสังคมไทยในหนังสือเรื่อง “The Post-Peasant Village in Central Plain Thai Society” (Steven Piker , 1976 : 32-45) โดยที่ พิกเกอร์ กล่าวว่า รายได้ของครอบครัวที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเกือบทั้งหมดได้มาจากค่าจ้างแรงงานของสมาชิกแต่ละคนที่ทำงาน ความร่วมมือหรือการแลกเปลี่ยนแรงงานได้กลายเป็นสิ่งทั้งหมดความหมายภายใต้สภาวะแวดล้อมดังกล่าว ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าว หลักประกันในยามชราที่มีอยู่ในระบบความสัมพันธ์แบบเดิมก็หมดความหมายลงไปด้วยเช่นเดียวกัน เพราะหลักประกันดังกล่าวเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยหลักถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันระหว่างผู้ที่อยู่ในชั่วอายุของพ่อแม่กับลูกหลาน ชาวนาผู้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองย่อมไม่มีที่ดินที่จะยกให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานของตน เมื่อไม่มีที่ดิน

ชาวนาจึงต้องทำงานเพื่อที่จะให้ได้ค่าจ้างตอบแทน และพยายามที่จะเป็นผู้ที่อยู่ใต้การอุปถัมภ์ของเพื่อนบ้านผู้เป็นเจ้าของที่ดิน ผู้ที่มีฐานะดีคนหนึ่งหรือหลายคน ประโยชน์อันพึงจะได้รับของชาวนาก็คือ การมีงานทำและการมีอาหารที่จะเลี้ยงชีวิต โอกาสที่จะได้หยิบยืมเงินด้วยดอกเบี้ยอัตราต่ำ และโอกาสที่จะได้รับใช้ใกล้ชิดผู้อุปถัมภ์ของตน สิ่งที่ผู้อุปถัมภ์ได้รับเป็นการตอบแทนก็คือ บริการที่ให้เปล่าจากเพื่อนที่วางใจได้ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้อาศัยความเป็นญาติพี่น้องเป็นพื้นฐาน ชาติลักษณะของความเป็นกลุ่ม และมีระยะเวลาสั้น ต่างกันกับความสัมพันธ์แบบเดิมไม่ว่าจะเป็นแบบที่มีอยู่ในระบบองค์การบริหารราชการ หรือชีวิตในชนบทนอกระบบราชการ ด้วยเหตุที่ชาวนาผู้ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ไม่มีทุนทรัพย์ที่จะให้กับหญิงที่จะแต่งงานกับลูกชายของตน ลูกก็เลยเป็นอิสระจากพ่อแม่ในการแต่งงาน และเมื่อแต่งงานแล้วจะไปอยู่ที่ไหนหรือทำอย่างไรก็ได้โดยอิสระ ทั้งยังไม่ต้องรับผิดชอบต่อหลักประกันระยะยาวของพ่อแม่อีกด้วย

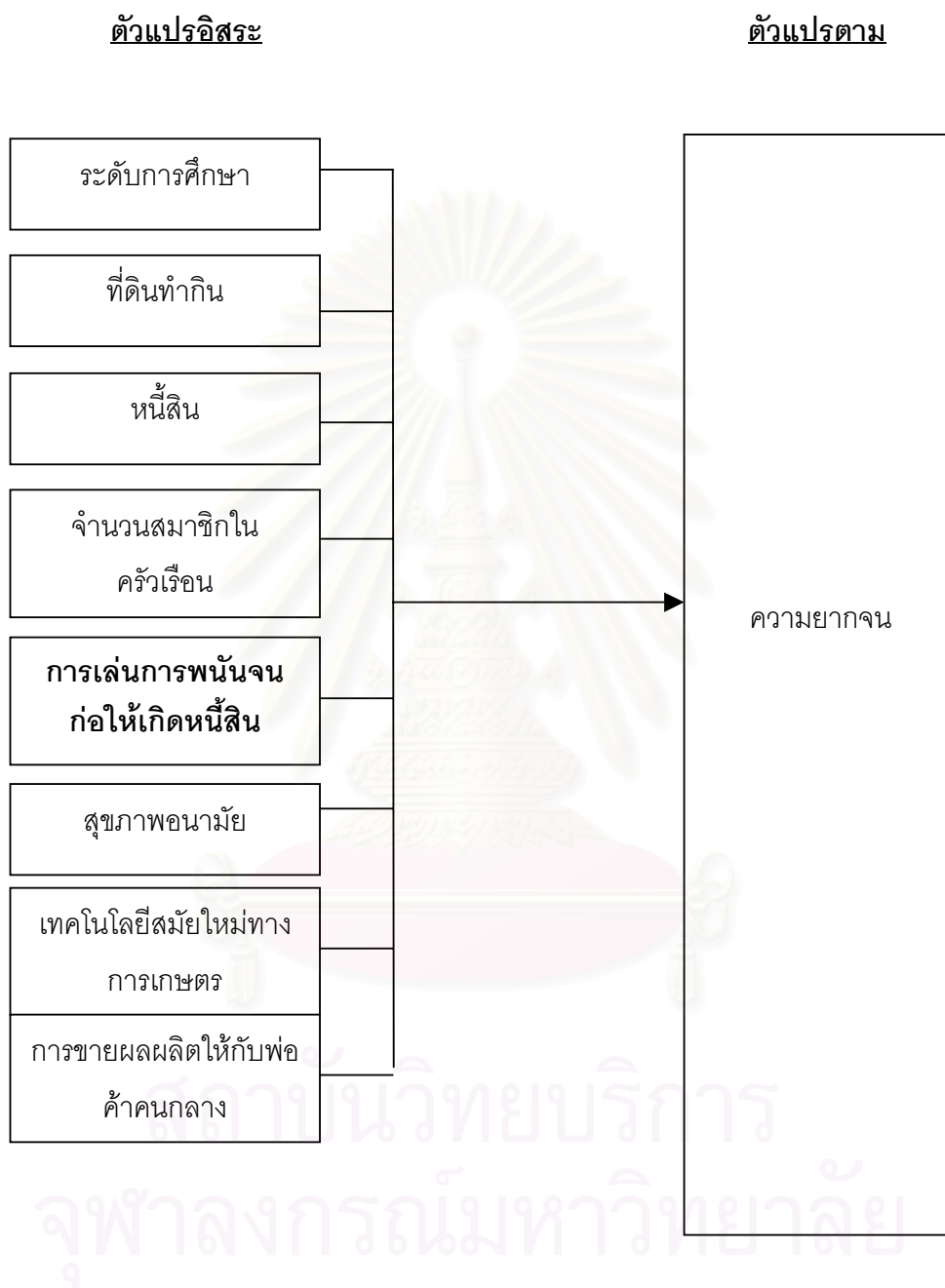
6. **เอเวอร์เรตต์ เอ็ม. โรเจอร์ (Everet M. Rogers)** ได้อธิบายว่า ระบบของสังคมที่สมาชิกยึดมั่นในระเบียบประเพณี อาจจะถูกกล่าวได้ว่าเป็นสังคมชนบท มีลักษณะดังนี้ คือ (Everett M. Rigers , 1968 : 112-114)

1. เทคโนโลยีไม่มีความซับซ้อน
2. ระดับการอ่านออกเขียนได้และการศึกษาค่ำ
3. ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความคิดอยู่ภายในชุมชน
4. เศรษฐกิจไม่ก้าวหน้า
5. มีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Emphaty)

ส่วนระบบสังคมที่เป็นแบบทันสมัยมีลักษณะตรงกันข้ามกับลักษณะที่กล่าวมาแล้ว

ซึ่งอาจจะกล่าวว่าเป็นสังคมเมือง

การจำแนกตัวแปรตามสมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก
ในชุมชน

2. ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมาก
ในชุมชน

3. ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยใน
ชุมชน

4. ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มี
สมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน

5. ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนัน
ในชุมชน

6. ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสบกับความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี
ในชุมชน

7. ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบปัญหา
ความยากจนมากกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรในชุมชน

8. ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขาย
ผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการในการวิจัย (Operational Definition)

1. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ให้สัมภาษณ์ที่จบการศึกษา
จากระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย เป็นต้น

1.1 ผู้ที่มีการศึกษาสูง หมายถึง ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ขึ้นไป

1.2 ผู้ที่มีการศึกษาต่ำ หมายถึง ผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ลงมา

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.ความยากจน หมายถึง ความยากจน หมายถึง สภาพของการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถจะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจจนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้

(สุพัตรา สุภาพ , 2542 : 82)

2.1 คริวเรือนที่ยากจน หมายถึง คริวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท

2.2 คริวเรือนที่มีรายได้สูง หมายถึง คริวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาท ขึ้นไป

โดยการกำหนดระดับรายได้ที่ใช้ชี้วัดความยากจนในการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดตามเกณฑ์ที่ใช้วัดความยากจนของสำนักงานพัฒนาชุมชนของอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

3.ชุมชน หมายถึง พื้นที่หมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

4.ที่ดินทำกิน หมายถึง ที่ดินที่ใช้สำหรับทำการเพาะปลูกพืชผลเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตไปขาย ซึ่งที่ดินทำกินอาจเป็นที่ดินทำกินที่ตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ หรือที่ดินทำกินที่เช่ามาจากผู้อื่นก็ได้

4.1 ผู้ที่ดินทำกินมาก หมายถึง ผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือเช่าที่ดินทำกินมากกว่า 35 ไร่ ขึ้นไป

4.2 ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อย หมายถึง ผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือเช่าที่ดินทำกินน้อยกว่า 35 ไร่ลงมา

โดยในการกำหนดขนาดการถือครองที่ดินเพื่อชี้วัดระดับความยากจนในการวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดตามเกณฑ์ที่ใช้วัดระดับของความยากจนจากการถือครองที่ดินของสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

5.หนี้สิน หมายถึง พันธะที่เกิดจากการกู้ยืมเงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ผู้กู้ยืมมีหน้าที่จะต้องชำระคืนแก่ผู้ให้กู้ยืมตามที่ผู้กู้ยืมได้ตกลงไว้กับผู้ให้กู้ยืม และผู้ให้กู้ยืมมีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้กู้ยืมชำระหนี้ได้

5.1 ผู้ที่มีหนี้สินมาก หมายถึง ผู้ที่มีหนี้สินมากกว่า 3 เท่าขึ้นไปของรายได้เฉลี่ยต่อปีของคริวเรือน

5.2 ผู้ที่มีหนี้สินน้อย หมายถึง ผู้ที่มีหนี้สินน้อยกว่า 3 เท่าลงมาของรายได้เฉลี่ยต่อปีของคริวเรือน

6.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกัน

6.1 ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนมาก หมายถึง ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป

6.2 ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อย หมายถึง ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 5 คนลงมา

7.การเล่นการพนัน หมายถึง การเดิมพันที่ต้องมีเงิน หรือทรัพย์สินอื่น ๆ ในการเดิมพันเพื่อการแพ้ชนะ (ราชบัณฑิตยสถาน , 2535 : 186) เช่น การเล่นไพ่ การพนันชนไก่ กัดปลา การเล่นหวย เป็นต้น

7.1 ผู้ที่ชอบเล่นการพนัน หมายถึง ผู้ที่เล่นการพนันจนก่อให้เกิดหนี้สิน

8.สุขภาพอนามัย หมายถึง สภาพร่างกายของบุคคลที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

8.1 ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี หมายถึง ผู้ที่เจ็บป่วยน้อยกว่าเดือนละ 1 ครั้งลงมา

8.2 ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดี หมายถึง ผู้ที่เจ็บป่วยมากกว่าเดือนละ 1 ครั้งขึ้นไป

9.เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร หมายถึง เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และใช้ทุนแรงเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำการเกษตร เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องสูบน้ำ ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี รถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว รถบรรทุกผลผลิต เป็นต้น รวมทั้งการรับเอาพันธุ์พืชชนิดใหม่มาเพาะปลูกในไร่นาด้วย

9.1 ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร หมายถึง ผู้ที่ยอมรับและนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และใช้เครื่องมือทุนแรงเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำการเกษตร เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องสูบน้ำ ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี รถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว รถบรรทุกผลผลิต เป็นต้น ในการทำการเกษตรในไร่นาของตน รวมทั้งการรับเอาพันธุ์พืชชนิดใหม่มาเพาะปลูกในไร่นาด้วย

9.2 ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร หมายถึง ผู้ที่ไม่ยอมรับและไม่นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและไม่ใช้ เครื่องมือทุนแรง เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องสูบน้ำ ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี รถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว รถบรรทุกผลผลิต เป็นต้น ในการทำการเกษตรในไร่นาของตน รวมทั้งไม่ยอมรับเอาพันธุ์พืชชนิดใหม่มาเพาะปลูกในไร่นาด้วย

10.พ่อค้าคนกลาง หมายถึง พ่อค้าที่รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรก่อนที่จะนำไปขายต่อให้กับผู้บริโภค

10.1 ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง หมายถึง เกษตรกรที่ขายผลผลิตในไร่นาของตนให้กับพ่อค้าคนกลางเพื่อให้พ่อค้าคนกลางเป็นผู้นำผลผลิตไปขายให้ผู้บริโภคอีกต่อหนึ่งโดยที่ตัวเกษตรกรผู้ผลิตเองไม่ได้เป็นผู้นำผลผลิตในไร่นาของตนมาขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง

10.2 ผู้ที่ขายผลผลิตให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง หมายถึง เกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตเองนำผลผลิตในไร่นาของตนเองไปขายให้กับผู้บริโภคโดยตรงในตลาด โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง

การวัดตัวแปร

ในการวัดตัวแปรในการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดแบบสอบถามซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Closed -Ended Questionnaire) โดยให้ผู้ตอบทำเครื่องหมายลงในช่องว่างตามข้อเท็จจริงของผู้ตอบ และกำหนดค่าตัวเลขในแต่ละคำตอบเพื่อนำมาใช้ในการคำนวณ ในการวัดตัวแปรแต่ละตัวถือหลักเกณฑ์ในการให้คะแนนดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรระดับการศึกษา

1.1 ผู้ที่มีการศึกษาต่ำ หมายถึง ผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลงมา ผู้มีการศึกษาต่ำกำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

1.2 ผู้ที่มีการศึกษาสูง หมายถึง ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป ผู้มีการศึกษาสูงกำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

2. ที่ดินทำกิน

2.1 ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อย หมายถึง ผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือเช่าที่ดินทำกินน้อยกว่า 35 ไร่ลงมา กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

2.2 ผู้ที่ดินทำกินมาก หมายถึง ผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือเช่าที่ดินทำกินมากกว่า 35 ไร่ ขึ้นไป กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

3. หนี้สิน

3.1 ผู้ที่มีหนี้สิน กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

3.2 ผู้ที่ไม่มีหนี้สิน กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

4.1 ครั้วเรือนที่มีสมาชิกในครั้วเรือนตั้งแต่ 5 คนลงมาจัดเป็นครั้วเรือนที่มีสมาชิกในครั้วเรือนน้อย กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

4.2 ครั้วเรือนที่มีสมาชิกในครั้วเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไปจัดเป็นครั้วเรือนที่มีสมาชิกในครั้วเรือนมาก กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

5.การเล่นการพนันจนก่อให้เกิดหนี้สิน

5.1 ผู้ที่มีหนี้สินจากการเล่นการพนัน กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

5.2 ผู้ที่ไม่มีหนี้สินจากการเล่นการพนัน กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

6.สุขภาพอนามัย

6.1 ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดี กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

6.2 ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

7.เทคโนโลยีทางการเกษตร

7.1 เกษตรกรที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตร กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

7.2 เกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตร กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

8.พ่อค้าคนกลาง

8.1 เกษตรกรที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “1”

8.2 เกษตรกรที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรง กำหนดให้มีค่าตัวเลขเป็น “2”

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จัดเป็นการวิจัยในรูปแบบของกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของประเทศไทย โดยเลือกสนามวิจัยคือ บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสนามวิจัยที่เป็นตัวแทนของชุมชนชนบทในภาคกลางของประเทศไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรที่ยากจนในหมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 101 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้อ้างอิงถึงประชากรในชนบทในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

วิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชุมชน ถือเป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติ (Non Random Sampling) เพราะไม่เปิดโอกาสในการถูกเลือกให้แก่ประชากรทั้งหมด เพื่อให้ได้ประชากรเฉพาะกลุ่มที่ต้องการทำวิจัยจริง ๆ เท่านั้น

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ได้อาศัยข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งได้จากการใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนอกจากนี้ยังได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropological Field Work) โดยใช้เทคนิควิจัยที่เรียกว่าการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในสนามวิจัยและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant)

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งได้จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้แล้วจากหน่วยงานของทางราชการ เช่น ที่ว่าการอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ พัฒนาชุมชน สาธารณสุขอำเภอ เกษตรอำเภอ โรงเรียน เป็นต้น ในรูปของข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน

(จปฐ.) และ กชช. 2 ค. และนอกจากนี้ยังได้จากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งได้แก่ ตำรา วารสาร และบทความต่าง ๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 100 ชุด ซึ่งประกอบไปด้วยคำถามทั้งปลายปิด (Closed-End Question) และปลายเปิด (Opended-End Question) โดยแบ่งออกเป็น 7 ส่วนดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร
5. ข้อมูลเกี่ยวกับการขนส่งและการตลาด
6. ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน
7. ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

การทดสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามซึ่งเมื่อได้จัดทำแบบสอบถามนี้ขึ้นมาแล้วก็ได้ทำการทดสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือ (Validity) โดยการนำแบบสอบถามนี้ไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ และได้ลงความเห็นว่ข้อคำถามที่นำมาใช้ในแบบสอบถามนั้นถูกต้องและเหมาะสมแล้ว

นอกจากนี้แล้วยังได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ด้วยเพื่อให้แน่ใจว่าข้อคำถามที่ตั้งขึ้นมาสามารถใช้วัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสมมติฐานในการวิจัยได้จริง การทดสอบความน่าเชื่อถือทำโดยวิธีการ Pre-Test กับกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 30 คนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่จะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผลจากการทดสอบความน่าเชื่อถือนี้จะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับตัวแปรแต่ละตัวแปรเพื่อที่จะนำไปพิสูจน์สมมติฐานในการวิจัยที่ได้กำหนดขึ้นต่อไป โดยคำถามในแบบสอบถามจะเกี่ยวข้องกับตัวแปรในการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยได้ทำการทดสอบความน่าเชื่อถือของตัวแปร 6 ตัวแปร ได้แก่ ที่ดินทำกิน หนี้สิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเล่นการพนัน สุขภาพอนามัย การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการ

ทำการเกษตร และการขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ยังทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่จะใช้วัดสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนอีกด้วย ส่วนตัวแปรระดับการศึกษาไม่ต้องใช้การทดสอบความน่าเชื่อถือเพราะเป็นเพียงคำถามที่ถามว่าผู้ตอบแบบสอบถามจบการศึกษาสูงสุดในระดับใดเท่านั้น

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดสภาพเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจภายในครัวเรือน	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
14	.5046	.4004
18	.3447	.5405
19	.4438	.5109
20	.3979	.5466
21	.0577	.5783
22	.4258	.4397

Reliability Coefficients 6 Items

Alpha = .5568

จากการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดสภาพเศรษฐกิจภายในครัวเรือน ซึ่งมีข้อความในแบบสอบถามที่ใช้ในการวัดเรื่องนี้ทั้งหมด 6 ข้อความ พบว่าทั้ง 6 ข้อความมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง คือ .5568 และมีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ แสดงให้เห็นว่าวัดไปในเรื่องเดียวกัน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องตัดข้อความใดออกจากแบบสอบถามในส่วนนี้

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดตัวแปรที่ดินทำกิน

ข้อคำถามเกี่ยวกับ ที่ดินทำกิน	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
15	.0075	.0082
16	.0142	.0155
17	.0492	.0247

Reliability Coefficients 3 Items

Alpha = .0132

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดเกี่ยวกับตัวแปรที่ดินทำกิน ซึ่งมีข้อความในแบบสอบถามที่ใช้วัดในเรื่องนี้ทั้งหมด 3 ข้อความ พบว่าข้อความทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก คือ 0.0132 แต่ก็มีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ แสดงให้เห็นว่าข้อความทั้ง 3 วัดในเรื่องเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามคำถามดังกล่าวเป็นคำถามที่ถามถึงข้อเท็จจริง ไม่ใช่คำถามที่ถามเพื่อวัดทัศนคติแต่อย่างใด ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดข้อความทั้งสามหรือข้อใดข้อหนึ่งออกไป

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดภาวะหนี้สิน

ข้อคำถามเกี่ยวกับ ภาวะหนี้สิน	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
23	.8902	.8784
24	.8674	.5701
25	.7896	.7326

Reliability Coefficients 3 Items

Alpha = .8317

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดเกี่ยวกับตัวแปรที่ดินทำกิน ซึ่งมีข้อคำถามในแบบสอบถามที่ใช้ในการวัดเรื่องนี้ทั้งหมด 3 ข้อความพบว่าข้อความทั้ง 3 มี

ความสัมพันธ์กันสูง คือ .8317 และมีทิศทางเป็นไปในทางบวกทุกข้อความ แสดงว่าวัดไปในเรื่องเดียวกัน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องตัดข้อความใดออกจากแบบสอบถามในส่วนนี้

ตารางที่ 5 การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ข้อความเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
8	.3460	.0986
9	.0611	.3536
11	.1649	.3725
13	.4035	.1026

Reliability Coefficients 4 Items

Alpha = .2923

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดเกี่ยวกับตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งมีข้อความในแบบสอบถามที่ใช้วัดในเรื่องนี้ทั้งหมด 4 ข้อความ พบว่าข้อความทั้งสี่มีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก คือ .2923 แต่ก็มีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ แสดงให้เห็นว่าข้อความทั้ง 4 วัดในเรื่องเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามคำถามดังกล่าวเป็นคำถามที่ถามถึงข้อเท็จจริงไม่ใช่คำถามที่ถามเพื่อวัดทัศนคติแต่อย่างใด ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดข้อความทั้งสี่หรือข้อใดข้อหนึ่งออกไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่เกี่ยวกับการเล่นการพนัน

ข้อคำถามเกี่ยวกับการเล่นการพนัน	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
26	.2343	.1620
27	.2330	.1641
28	.1184	.3704
29	.0260	.2332

Reliability Coefficients 4 Items

Alpha = .1655

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดเกี่ยวกับตัวแปรการเล่นการพนัน ซึ่งมีข้อคำถามในแบบสอบถามที่ใช้วัดในเรื่องนี้ทั้งหมด 4 ข้อความ พบว่าข้อคำถามทั้งสี่มีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก คือ .1655 แต่ก็มีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ แสดงให้เห็นว่าข้อคำถามทั้ง 4 วัดในเรื่องเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามคำถามดังกล่าวเป็นคำถามที่ถามถึงข้อเท็จจริง ไม่ใช่คำถามที่ถามเพื่อวัดทัศนคติแต่อย่างใด ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดข้อความทั้งสิ้นหรือข้อใดข้อหนึ่งออกไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่เกี่ยวกับตัวแปรสุขภาพ

อนามัย

ข้อคำถามเกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
46	.2382	.3046
47	.2532	.3165
48	.0108	.6699
49	.4676	.2245

Reliability Coefficients 4 Items

Alpha = .3847

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดเกี่ยวกับตัวแปรสุขภาพอนามัย ซึ่งมีข้อความในแบบสอบถามที่ใช้วัดในเรื่องนี้ทั้งหมด 4 ข้อความ พบว่าข้อความทั้ง 4 มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง คือ .3847 แต่ก็มีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดข้อความทั้งสิ้นหรือข้อใดข้อหนึ่งออกไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตร

ข้อคำถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตร	Corrected Item – Total Correlation	Alpha If Item Deleted
30	.6980	.9208
31	.8229	.9161
32	.8816	.9143
33	.9078	.9069
34	.8879	.9065
35	.8342	.9103
36	.9256	.9060
37	.9256	.9060
38	.8906	.9073
39	.8667	.9111
40	.5008	.9733

Reliability Coefficients 11 Items

Alpha = .9227

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตร ซึ่งมีข้อความในแบบสอบถามที่ใช้วัดในเรื่องนี้ทั้งหมด 11 ข้อความ พบว่าข้อความทั้ง 11 มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก คือ .9227 และมีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดข้อความทั้ง 11 หรือข้อใดข้อหนึ่งออกไป

ตารางที่ 9 การทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดที่เกี่ยวกับตัวแปรการชาย
ผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง

ข้อคำถามเกี่ยวกับการชาย ผลผลิตให้กับ พ่อค้าคนกลาง	Corrected Item – Total Correlation	Alpha if Item Deleted
42	.7150	.6457
43	.5941	.7498
44	.6416	.6749
45	.5109	.7774

Reliability Coefficients 4 Items

Alpha = .7691

จากการทดสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดที่เกี่ยวกับตัวแปรการชายผลผลิตให้กับ
พ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีข้อความในแบบสอบถามที่ใช้วัดในเรื่องนี้ทั้งหมด 4 ข้อความ พบว่าข้อความ
ทั้ง 4 มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง คือ .7691 และมีทิศทางเป็นบวกในทุกข้อความ
ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดข้อความทิ้งหรือข้อใดข้อหนึ่งออกไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Literature Survey) ได้แก่ เอกสาร
ราชการ บทความ ตำรา วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropological Field
Work) ซึ่งเป็นข้อมูลจาก

2.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากการลงไป
พักอยู่กับชาวบ้านโดยลงพื้นที่ประมาณ 6 เดือน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน
ได้แก่ การทำบุญที่วัดในวันพระ งานแต่งงาน การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
การเข้าร่วมกิจกรรมการทำความสะอาดโรงเรียน เป็นต้น

2.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการสำรวจข้อมูลทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 101 ครัวเรือน โดยในระยะแรกของการสำรวจผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 40 ชุดให้กับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนวัดรางกร่างโดยให้เด็กนักเรียนเหล่านั้นนำแบบสอบถามกลับไปให้ผู้ปกครองที่บ้านทำและนำกลับมาให้ผู้วิจัยในอีก 2 วันต่อมา แต่ผลปรากฏว่าผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาน้อยมาก คือเพียงแค่ 8 ชุด เนื่องจากเด็กนักเรียนเหล่านั้นบอกกับผู้วิจัยว่าผู้ปกครองของพวกเขาไม่เข้าใจคำถามบางคำถามในแบบสอบถามและไม่ทราบว่าจะตอบอย่างไร เด็กเองก็ไม่สามารถที่จะอธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจได้ และอีกส่วนหนึ่งเด็กบางคนบอกว่าผู้ปกครองของตนกลับบ้านหลังจากที่เด็กเข้านอนแล้วจึงไม่ได้เอาแบบสอบถามให้ผู้ปกครองตอบ ผู้วิจัยจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยนำเอาแบบสอบถามทั้งหมดไปสำรวจกับชาวบ้านในชุมชนที่ละหลังคาเรือน และผู้วิจัยเป็นผู้อ่านแบบสอบถามให้ชาวบ้านที่เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ฟังโดยให้ชาวบ้านเป็นผู้ตอบและผู้วิจัยเป็นผู้ทำเครื่องหมายหรือเขียนข้อความตามที่ชาวบ้านที่ถูกสัมภาษณ์ตอบลงในแบบสอบถาม โดยในการออกไปสำรวจประชากรตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามนี้ผู้ใหญ่บ้านจะไปกับผู้วิจัยด้วยร้อยละ 40 ทำให้บางครั้งในการตอบคำถามบางคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์นั้นสามารถเห็นได้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามบางคำถามด้วยความเกรงใจผู้ใหญ่บ้าน ทำให้อาจไม่ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเสียทีเดียว และในการสัมภาษณ์ผู้ถูกสัมภาษณ์ในแต่ละครัวเรือนก็จะมีเพื่อนบ้าน หรือญาติพี่น้องของผู้ถูกสัมภาษณ์มานั่งรวมอยู่ด้วยเสมอ ทำให้ผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์มีความเป็นส่วนตัวค่อนข้างน้อย ในการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยเริ่มทำการสำรวจตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม 2543 และทำการสำรวจจำนวน 101 ครัวเรือนแล้วเสร็จในวันที่ 12 มกราคม 2544 โดยในการสำรวจแต่ละครัวเรือนผู้ถูกสัมภาษณ์จะใช้เวลาตอบแบบสอบถามคนละประมาณ 30-40 นาที ในแต่ละวันผู้วิจัยจะทำการสำรวจได้ประมาณ 5-6 ครัวเรือน เนื่องจากหลังจากที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามในแบบสอบถามเสร็จสิ้นแล้วผู้วิจัยก็จะถือโอกาสพูดคุยกับ ผู้ถูกสัมภาษณ์และชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่อยู่ในบริเวณนั้นในลักษณะที่เป็น การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการไปด้วย

2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกอบต.บางท่าน รวมทั้งผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยก่อนที่จะทำการหาผู้ให้ข่าวสำคัญผู้วิจัยได้ทำการสำรวจหมู่บ้านและพิจารณาว่าชาวบ้านคนใดที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้ให้ข่าวสำคัญ ซึ่งในการสำรวจและคัดเลือกผู้ให้ข่าวสำคัญนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกต เช่น สังเกตว่าบุคคลใดที่เป็นผู้ที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพหรือรักใคร่ และนอกจากนี้ยังพิจารณาเลือกผู้ให้ข่าวสำคัญโดยการพูดคุยและขอ

คำแนะนำจาก ชาวบ้านในหมู่บ้านว่าใครที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ให้ข่าวสำคัญอีกด้วย เมื่อพิจารณาคัดเลือกได้แล้วผู้วิจัยก็จะไปสอบถามกับชาวบ้านที่ได้รับการคัดเลือกว่าเขาสมัครใจที่จะเป็นผู้ให้ข่าวสำคัญให้กับผู้วิจัยหรือไม่ ซึ่งชาวบ้านทุกคนก็มีความสมัครใจและยินดีที่จะเป็นผู้ให้ข่าวสำคัญ โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข่าวสำคัญด้วยตนเอง ซึ่งในแต่ละครั้งก็จะมีภรรยาของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่งไปสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญกับผู้วิจัยด้วยทุกครั้ง และในการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข่าวสำคัญบางคนก็จะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญมาร่วมสนทนาด้วย ในการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข่าวสำคัญนี้ผู้วิจัยจะใช้เวลาในการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญรายละประมาณ 3-4 ชั่วโมง โดยเริ่มสัมภาษณ์ในตอนเช้าเวลาประมาณ 9.00 น. และเมื่อถึงเวลา 12.00 น. ในบางครั้งผู้วิจัยก็จะร่วมรับประทานอาหารกลางวันกับผู้ให้ข่าวสำคัญที่บ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญ และทำการสัมภาษณ์ต่อจนกระทั่งถึงเวลาประมาณ 14.00 น. ก็จะเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์เจาะลึก หลังจากนั้นในช่วงบ่าย⁵ ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข่าวสำคัญที่สกัดจากกัมมหารายละเอียดคือสกัดไป ๒๒ ดังนั้นในการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญนี้ใน 1 วันผู้วิจัยจึงสามารถทำการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญได้เพียง 1 คนเท่านั้น การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญในการวิจัยครั้งนี้เริ่มทำการสัมภาษณ์เจาะลึกเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2544 และเสร็จสิ้นในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2544

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้วิธีการทางสถิติ ซึ่งจะใช้โปรแกรม SPSS/PC (Statistical Package For The Social Science Personal Computer Plus) เพื่อคำนวณข้อมูลทางสถิติให้ได้ผลตรงตามความต้องการ สำหรับสถิติที่จะใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามดังกล่าวนี้ เนื่องจากตัวแปรส่วนใหญ่มีระดับในการวัดเป็นข้อมูลระดับนามมาตรา (Nominal Scale) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่จึงเป็นสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่

1. การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ (Reliability Coefficient Alpha) เพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดค่าตัวแปร

2. การใช้ตารางแจกแจงความถี่ (Frequency) โดยระบุจำนวนค่าของข้อมูลเป็นร้อยละ เพื่อพรรณนาลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

3. การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Technique) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระ (Test of Independent) คือ ดูค่าแห่งความเป็นอิสระระหว่างตัวแปร 2 ตัว และได้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Test of Significant) ไว้ด้วยเพื่อให้เป็นการวิจัยที่มีมาตรฐานทาง

สังคมศาสตร์ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยในการพิสูจน์สมมติฐานจะยึดค่าไคสแควร์เป็นหลัก กล่าวคือ

หากค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าไคสแควร์ในตารางภาคผนวก แสดงว่าตัวแปร 2 ตัวเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีความสัมพันธ์กัน สมมติฐานจะถูกปฏิเสธ

หากค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้มากกว่าค่าไคสแควร์ในตารางที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 แสดงว่าตัวแปร 2 ตัวไม่เป็นอิสระต่อกัน คือมีความสัมพันธ์กัน สมมติฐานจะได้รับการยอมรับ

2. ข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropological Fieldwork) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข่าวสำคัญจำนวน 10 คน จะเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4 การสัมภาษณ์เจาะลึก

ในการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของประเทศไทยในครั้งนี้ นอกเหนือไปจากการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropology Fieldwork) โดยใช้เทคนิควิจัย คือ

1. การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ มีความต่อเนื่อง อีกทั้งเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างทั่วไปของชุมชน และเพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant Interview) จำนวน 10 คน

3. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview)

4. การเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคยกับผู้วิจัย การสัมภาษณ์ดังกล่าวมีทั้งการสัมภาษณ์ที่กำหนดโครงสร้างคำถามที่แน่นอน กล่าวคือ เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าแล้ว และการสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างคำถามไว้ล่วงหน้า กล่าวคือ ผู้วิจัยจะพูดคุยหรือสัมภาษณ์ชาวบ้านในประเด็นต่าง ๆ โดยมีได้มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ระหว่างที่มีการสัมภาษณ์

ซึ่งในบทนี้จะเน้นเป็นการนำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropology Fieldwork) ซึ่งผลการวิจัยในส่วนนี้จะนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา (Descriptive Analysis)

สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่เป็นสนามวิจัย

สภาพทั่วไปของอำเภอสองพี่น้อง

อำเภอสองพี่น้องตั้งอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งเป็นพื้นที่ภาคกลางตอนบน อยู่ทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร โดยห่างจากกรุงเทพ ฯ ตามระยะทางรถยนต์ไปตามถนนสายตลิ่งชัน-สุพรรณบุรีและแยกเข้าถนนสายสองพี่น้อง-วัดไผ่โรงวัว-ลาดบัวหลวง เป็นระยะทางประมาณ 85 กิโลเมตร ซึ่งภายในอำเภอสองพี่น้องแบ่งเขตการปกครองดังต่อไปนี้

ตำบล	14	แห่ง
หมู่บ้าน	137	แห่ง
เทศบาล	1	แห่ง
สุขาภิบาล	1	แห่ง
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	14	แห่ง

ประวัติความเป็นมาของอำเภอสองพี่น้อง คำว่า “สองพี่น้อง” มีเรื่องเล่าสืบกันมาว่าแต่เดิมนั้นบริเวณพื้นที่ของอำเภอเป็นป่าดงหนาที่บ เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ได้มีชาวบ้านสังเกตเห็นว่ามีช้างสองเชือกจากป่ามากินน้ำเล่นน้ำในคลองนี้เป็นประจำ และชาวบ้านเองก็คิดว่าช้างทั้งสองเชือกนี้คงจะเป็นพี่น้องกัน จึงตั้งชื่อคลองที่ช้างทั้งสองเชือกมากินน้ำและเล่นน้ำนี้ว่า “คลองสองพี่น้อง” และโดยที่อำเภอนี้ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้องจึงตั้งชื่ออำเภอว่าอำเภอสองพี่น้องด้วย

จำนวนประชากรของอำเภอสองพี่น้อง จากการสำรวจเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2540 จำนวนประชากรของอำเภอสองพี่น้องรวมทั้งสิ้น 127,539 คน แบ่งเป็น ชาย 63,129 คน และหญิง 64,410 คน จำนวนครอบครัวทั้งหมดในอำเภอ 26,444 ครอบครัว จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในอำเภอ 24,542 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เท่ากับ 170 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของจำนวนบ้านต่อพื้นที่เท่ากับ 41.5 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร

ผลผลิตที่สำคัญของอำเภอสองพี่น้องได้แก่ ข้าว อ้อย ไข่เป็ด หน่อไม้ฝรั่ง กล้วย และกุ้ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 ปัญหาที่สำคัญของอำเภอสองพี่น้องที่สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

สภาพปัญหา	สาเหตุของปัญหา
1.ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน	1.ขาดแคลนที่ดินทำกิน 2.ขาดแคลนแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะดวกเพียงพอ 3.การคมนาคมไม่สะดวกในบางพื้นที่
2.ปัญหาด้านคุณภาพชีวิต	1.สถานบริการและบุคลากรด้านสาธารณสุขมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการแก่ประชาชน 2.ประชาชนยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการจัดและรักษาความสะอาดของอาคารที่พักอาศัยให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
3.ปัญหาด้านทรัพยากรมนุษย์	1.สภาพและระดับการศึกษาของประชาชนยังไม่ได้รับการพัฒนาและยกระดับให้สูงขึ้น 2.ประชาชนขาดโอกาสในการศึกษาต่อ 3.ขาดสถานที่ให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน
4.ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1.แหล่งน้ำ คู คลอง เน่าเสียและตื้นเขิน 2.ปัญหาดินเสื่อมโทรม 3.ที่สาธารณะประโยชน์ถูกบุกรุกและขาดการดูแลหรือใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่

ทางการสาธารณสุข อำเภอสองพี่น้องมีโรงพยาบาลประจำอำเภอ 1 แห่ง เป็นโรงพยาบาลขนาด 210 เตียง มีแพทย์ปริญญาจำนวน 11 คน ทันตแพทย์ 2 คน พยาบาล 185 คน เภสัชกร 7 คน เจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข 294 คน รวมทั้งสิ้นอำเภอสองพี่น้องมีบุคลากรทางด้านสาธารณสุขจำนวน 493 คน โรคระบาดสำคัญที่พบในอำเภอ ได้แก่

- 1.โรคไข้เลือดออก ซึ่งจะระบาดในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม
- 2.โรคอุจจาระร่วง ซึ่งจะระบาดในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม

ในส่วนของค่าจ้างแรงงานในอำเภอสองพี่น้อง ข้อมูลจากสำนักงานแรงงานจังหวัดสุพรรณบุรีระบุว่า ค่าจ้างแรงงานในอำเภอสองพี่น้อง แบ่งได้ดังนี้

- 1.ค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตรกรรม อัตราค่าจ้างอยู่ที่ 70 บาทต่อวัน
- 2.ค่าจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม อัตราค่าจ้างอยู่ที่ 118 บาทต่อวัน

สภาพทั่วไปของตำบลศรีสำราญ

ตำบลศรีสำราญเป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 14 ตำบลของอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอสองพี่น้อง มีระยะทางห่างจากตัวอำเภอสองพี่น้องประมาณ 5 กิโลเมตร ตำบลศรีสำราญประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ตำบลศรีสำราญมีพื้นที่ทั้งหมด 20,151 ไร่ คิดเป็น 4.01 % ของพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอสองพี่น้อง พื้นที่ภายในตำบลศรีสำราญแบ่งออกเป็น

พื้นที่ราบ 10,553 ไร่ คิดเป็น 70.83 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

พื้นที่น้ำ 500 ไร่ คิดเป็น 3.76 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

พื้นที่อื่น ๆ 3,786 ไร่ คิดเป็น 25.41 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

ประชากรของตำบลศรีสำราญ จากการสำรวจเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2542 ตำบลศรีสำราญมีประชากรรวมทั้งสิ้น 9,531 คน จากจำนวนประชากรดังกล่าวคิดเป็น 7.47 % ของจำนวนประชากรทั้งอำเภอ ซึ่งจำนวนประชากรของตำบลศรีสำราญแบ่งออกเป็น ชาย 4,752 คน หญิง 4,779 คน จำนวนประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในตำบลศรีสำราญมีทั้งสิ้น 5,575 คน แบ่งเป็น ชาย 2,588 คน และหญิง 2,987 คน จำนวนครัวเรือนรวมทั้งตำบลมีทั้งสิ้น 1,808 ครัวเรือน จำนวนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้มีจำนวนทั้งสิ้น 95 หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้มีจำนวนทั้งสิ้น 1,768 หลังคาเรือน

ภายในพื้นที่ตำบลศรีสำราญมีอนามัยจำนวน 2 แห่ง โรงเรียนประชาบาลจำนวน 6 แห่ง วัดจำนวน 6 แห่ง

ลักษณะการใช้ที่ดินของตำบลศรีสำราญสามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

1.พื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 10,553 ไร่ คิดเป็น 34.4 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

2.พื้นที่สำหรับทำปศุสัตว์จำนวน 6,400 ไร่ คิดเป็น 6.58 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

3.พื้นที่สำหรับการประมงจำนวน 527 ไร่ คิดเป็น 5.35 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

4.พื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำจำนวน 33 ไร่ คิดเป็น 1.65 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล สภาพแหล่งน้ำมีจำนวนทั้งสิ้น 20 แห่ง สภาพแหล่งน้ำที่สามารถใช้งานได้มีจำนวนทั้งสิ้น 19 แห่ง

5.พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจำนวน 70 ไร่ คิดเป็น 7.07 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

6.พื้นที่สำหรับใช้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์สำหรับราษฎรจำนวน 500 ไร่ คิดเป็น 3.42 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

7.พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยเป็นชุมชนจำนวน 3846 ไร่ คิดเป็น 7.75 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล

8.พื้นที่สำหรับทำนาปลูกข้าวจำนวน 12,321 ไร่ ครวัเรียนที่ประกอบอาชีพทำนามีจำนวนทั้งสิ้น 681 ครวัเรียน

9.พื้นที่สำหรับทำสวนผลไม้จำนวน 810 ไร่ คิดเป็น 12.17 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล ครวัเรียนที่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้มีจำนวนทั้งสิ้น 84 ครวัเรียน

10.พื้นที่สำหรับทำสวนผักจำนวน 290 ไร่ คิดเป็น 5.85 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล ครวัเรียนที่ประกอบอาชีพทำสวนผักมีจำนวนทั้งสิ้น 17 ครวัเรียน

11.พื้นที่สำหรับทำไร่อ้อยจำนวน 5,443 ไร่ คิดเป็น 4.23 % ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล ครวัเรียนที่ประกอบอาชีพทำไร่อ้อยมีจำนวนทั้งสิ้น 273 ครวัเรียน

ตารางที่ 11 สรุปลักษณะการเลี้ยงปศุสัตว์และผลผลิตทางด้านปศุสัตว์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ประเภทของสัตว์	จำนวน (ตัว)	จำนวนครวัเรียนที่ประกอบอาชีพ	ผลผลิตรวมต่อปี (ตัว)
ไก่เนื้อ	1,255,000	27	627,500
ไก่ไข่	98,000	21	95,000
สุกร	3,863	346	2,726
กึ่งก้ามกราม ,กึ่งกุลาดำ	10 ล้านตัว	5	6,000,000
ปลากินเนื้อ	-	-	-
ปลากินพืช	20,000	1	12,500

ภายในตำบลศรีสำราญมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ ของสมาชิกภายในตำบลซึ่งมีดังต่อไปนี้

1.กลุ่มยุวเกษตรกรจำนวน	50	คน
2.กลุ่มสตรีจำนวน	117	คน
3.กลุ่มแม่บ้านจำนวน	117	คน
4.กลุ่มสภาวัฒนธรรมจำนวน	33	คน

**สภาพทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ
อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี**

หมู่บ้านรางกร่างเป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 13 หมู่บ้านของตำบลศรีสำราญ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่าบริเวณวัดรางกร่างซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านนั้นในอดีตได้มีต้นกร่างซึ่งเป็นไม้ยืนต้นตระกูลเดียวกันกับต้นไทรขึ้นอยู่มากมาย ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านรางกร่าง” ชาวบ้านตระกูลแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บริเวณหมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญนี้กล่าวกันว่า คือชาวบ้านตระกูลจันทร์เรือง ซึ่งอพยพมาจากบริเวณวัดศรีสำราญ ซึ่งอยู่ห่างออกไปจากหมู่บ้านรางกร่างประมาณ 2 กิโลเมตรเศษ อาชีพหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือทำนา แต่ปัจจุบันก็มีการทำไร่ทำสวนบ้าง พืชที่ปลูกได้แก่ มะขามเทศ มันเทศ หน่อไม้ฝรั่ง และผักต่าง ๆ เช่น ผักคะน้า เป็นต้น หมู่บ้านรางกร่างเป็นหมู่บ้านขนาดกลางมีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 219 หลังคาเรือน หมู่บ้านรางกร่างมีพื้นที่ทั้งหมด 1,420 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่สำหรับทำเกษตรกรรมจำนวน 1,015 ไร่ พื้นที่สาธารณะจำนวน 5 ไร่ และพื้นที่สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยจำนวน 400 ไร่

**สภาพสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3
ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี**

ชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีลักษณะทั่วไปคล้ายคลึงกับชุมชนเกษตรกรรมอื่น ๆ ในภาคกลาง

อาณาเขตของชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง

ทิศเหนือ จรดตำบลหัวโพธิ์ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ จรดหมู่ที่ 5 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง

ทิศตะวันออก จรดหมู่ที่ 9 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง

ทิศตะวันตก จรดหมู่ที่ 6 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง

ระยะทางจากหมู่บ้านรางกร่างถึงตัวอำเภอสองพี่น้องประมาณ 11 กิโลเมตร

ระยะทางจากหมู่บ้านรางกร่างจนถึงตัวจังหวัดสุพรรณบุรีประมาณ 42 กิโลเมตร

ระยะทางจากหมู่บ้านรางกร่างจนถึงโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอสองพี่น้องเป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร

การเดินทางเข้าหมู่บ้านหากตั้งต้นจากถนนหน้าที่ว่าการอำเภอสองพี่น้องจะต้อง เลี้ยวขวาไปทางถนนสายบางลี่-ท่าไชย ซึ่งเป็นถนนลาดยางขนาดกว้าง 2 ช่องทางรถวิ่ง เป็นระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ก็จะถึงปากทางแยกเข้าหมู่บ้าน บริเวณปากทางแยกเข้า หมู่บ้านมีศาลารอรถประจำทาง และมีป้ายชื่อวัดรางกว้างเป็นที่สังเกต เมื่อถึงปากทางเข้า หมู่บ้านแล้วต้องเลี้ยวไปตามถนนลาดยางอีกประมาณ 500 เมตรจึงจะถึงหมู่บ้านและที่ตั้งชุมชน พื้นที่บ้านรางกว้างตั้งอยู่นอกเขตสุขาภิบาลทั้งหมู่บ้าน และอยู่ในเขตความรับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสำราญซึ่งมีที่ทำการตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านมี ลักษณะเป็นที่ดอน มีคลองชลประทานสายใหญ่ไหลผ่านตอนกลางของหมู่บ้านและมีคลองซอย ชลประทานแยกจากคลองสายใหญ่อีก 4 คลองซอยใน 4 ทิศทาง ไม่มีคลองธรรมชาติ

ภูมิอากาศของหมู่บ้านค่อนข้างร้อน อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 39 องศาเซลเซียส สามารถจำแนกฤดูกาลออกได้ดังนี้

ฤดูฝน เป็นเวลา 5 เดือน คือ ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม โดย จะมีฝนตกชุกที่สุดในช่วงเดือนสิงหาคมและกันยายน ส่วนเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคมจะมี ปริมาณฝนน้อยมาก

ฤดูแล้ง เป็นเวลา 3 เดือน คือ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม

ฤดูร้อน เป็นเวลา 4 เดือน คือ เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม การที่มีปริมาณน้ำฝนในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคมน้อยมาก ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่เกษตรกรที่มีที่ดินทำกินซึ่งไม่มีคลองชลประทานไหลผ่านจะต้องทำนาปี จึงทำให้ เกษตรกรประสบปัญหาภาวะฝนแล้ง ทำให้ข้าวที่หว่านเกิดความเสียหาย ต้นข้าวแคระแกรน ไม่สมบูรณ์ อีกทั้งยังมีโรคแมลงศัตรูพืชที่ระบาดอยู่เสมอทำให้ผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรจึงยากจน ลง และมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดความทุกข์ท้อแท้ที่จะทำนาต่อไป

ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพทำนา รายได้เฉลี่ยของ ประชากรต่อคนต่อปีประมาณ 2,720 บาท ในหมู่บ้านรางกว้างมีโรงเรียน 1 แห่ง หอกระจายข่าว 1 แห่งและวัด 1 แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนประชากรในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนประชากรในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง
(ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอสองพี่น้อง เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2543)

ช่วงอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
60	30	25	55
55-59	9	10	19
50-54	14	12	26
45-49	18	15	33
40-44	16	20	36
35-39	20	17	37
30-34	27	24	51
25-29	32	27	59
20-24	36	35	71
15-19	35	35	70
10-14	33	38	71
5-9	32	33	65
0-4	14	15	29
รวม	316	306	622

โครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้านในหมู่บ้านรางกร่างยังไม่มีน้ำประปาเข้าถึง
ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงใช้น้ำบ่อสำหรับการอุปโภคและใช้น้ำฝนสำหรับการบริโภค

การแบ่งเขตเกษตรกรรมในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง

สามารถแบ่งเขตเกษตรกรรมภายในหมู่บ้านรางกร่างออกได้เป็น 3 เขต ได้แก่

1.เขตเกษตรก้าวหน้า เป็นบริเวณที่มีคลองส่งน้ำชลประทานเข้าถึง และมีการใช้
วิธีการเกษตรแผนใหม่ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของพืชหลัก เนื่องจากเขตเกษตรกรรม
แบบก้าวหน้าอยู่ติดคลองชลประทานทำให้มีน้ำใช้ตลอดปีจึงสามารถทำนาปรังได้ และสามารถ

ปลูกพืชอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการผลิตข้าวควบคู่ไปกับการปลูกข้าวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการขาย

2.เขตเกษตรปานกลาง สามารถปลูกข้าวและปลูกพืชอย่างอื่นได้หลังฤดูทำนา ผลผลิตที่ได้จะน้อยกว่าเขตเกษตรแบบก้าวหน้า สามารถปลูกพืชอายุสั้นเพื่อการขายได้ภายหลังฤดูเก็บเกี่ยวจากการทำนา

3.เขตเกษตรกรรมแบบล้าหลัง เป็นเขตเกษตรกรรมที่อยู่ห่างไกลจากคลองส่งน้ำชลประทาน ในการทำการเกษตรต้องอาศัยน้ำฝนหรือน้ำบ่อเป็นหลัก จึงสามารถทำนาหรือปลูกพืชได้เพียงครั้งเดียวในรอบปี ระบบการผลิตยังคงอาศัยเทคนิคแบบดั้งเดิม เพราะยากจนไม่สามารถซื้อหาหรือว่าจ้างเครื่องจักรที่ทันสมัย เป็นการเกษตรแบบพอเลี้ยงชีพ (Subsistence Agriculture)

โครงสร้างทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านรวง่าง

1.เป็นสังคมเกษตรกรรม (Agrarian Society) ซึ่งชีวิตประจำวันคลุกคลีอยู่กับที่ดิน ที่นา ไร่สวน สัตว์เลี้ยง มักทำอะไรตามความรู้สึกและประเพณีมากกว่าการกระทำที่จะตั้งอยู่บนรากฐานของเหตุผล สมาชิกของสังคมสนใจในเรื่องเดียวกัน คือ งานเกษตรกรรม มีความร่วมมือกันภายในกลุ่ม ทุกคนในหมู่บ้านรู้จักคุ้นเคยกันดีว่าคนนั้นคนนี้เป็นลูกเต้าเหล่าใคร สภาพธรรมชาติที่ได้รับร่วมกันส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของทุกคนในสังคมเสมอหน้ากันหมด เช่น อุทกภัย หรือโรคแมลงระบาดอันเป็นผลกระทบสืบเนื่องมาจากการทำบ่อเลี้ยงกุ้งก็จะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรทุกรายในพื้นที่

2.ในสังคมหมู่บ้านมีการติดต่อกันแบบปฐมภูมิ (Primary Group) มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเราพวกเรา ความสัมพันธ์เป็นแบบหัวบ้านท้ายบ้าน (Face to Face) ใครทำอะไรที่ไหนก็จะรู้กันทั่วไป การซุบซิบนินทามืออยู่ทั่วไป ชาวบ้านมักจะมีความสนใจในเรื่องส่วนตัวของคนอื่นมากเป็นพิเศษ ต้องการรู้อะไรก็ถามออกมาชื่อ ๆ โดยไม่คำนึงถึงมารยาท เช่น ถามว่าได้เงินเดือน ๆ ละเท่าไร เป็นต้น

3.ชาวบ้านมีชีวิตผูกพันอยู่กับที่ดิน วัควาย เชื่อว่าความสำเร็จของชีวิตขึ้นอยู่กับความเป็นเจ้าของที่นาดี ๆ ได้ข้าวมาก ๆ มีอุปกรณ์การเกษตรดี ๆ ที่จะช่วยเพิ่มผลผลิต ชาวบ้านไม่ชอบสังคมเมื่อ ถ้าเข้าเมืองจะเกิด Culture Shock

4.ชาวบ้านเคารพยกย่องนับถือผู้อาวุโส ยกย่องคนแก่ ดำเนินชีวิตตามวิถีทางที่บรรพบุรุษเคยกระทำมาแล้ว นับถือเรื่องจิตใจสำคัญกว่าวัตถุ ความเป็นเครือญาติผูกพันกันเหนียวแน่นกว่าในสังคมเมือง บุคคลในเครือญาติต้องมาก่อนคนอื่นเสมอ กิจกรรมแทบทุกอย่าง

จึงมักมีการเล่นพรรคเล่นพวกกันในระหว่างเครือญาติอยู่มาก เช่น การเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิก อบต.

5. เป็นสังคมที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ไม่ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ง่าย ๆ เมื่อจะกระทำอะไรก็มักจะพิจารณาดูว่ามีธรรมเนียมประเพณีเคยปฏิบัติมาก่อนหรือไม่ หากไม่มีธรรมเนียมปฏิบัติมาก่อนก็ไม่กล้าทำ เพราะกลัวจะถูกติฉินนินทาว่าประพฤตินอกวิถีนอกรอย สังคมของหมู่บ้านไม่ค่อยจะกระตือรือร้น เวลาเป็นสิ่งที่ไม่มีค่าเท่ากับในสังคมเมือง จึงมีการผลัดวันประกันพรุ่ง ไม่รีบเร่ง

6. ยึดหลักศาสนาเป็นปรัชญาของชีวิต เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ นรกสวรรค์ เภรกรรม ชาตภาพ ชาวบ้านมีความอดทนต่อการถูกรังแกและถูกบีบบังคับโดยไม่ค่อยมีการโต้แย้งขัดขืน เพราะถือว่าเป็นเวรกรรมเก่าของตนที่จะต้องชดใช้ สมาชิกของสังคมยกย่องและเคารพนับถือพระสงฆ์เป็นพิเศษ เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดศาสนา ในเรื่องของศาสนานี้ ชาวบ้านเป็นนักปฏิบัติมากกว่านักทฤษฎี เลื่อมใสศรัทธาในการทำบุญ ค่าใช้จ่ายในการทำบุญจะไม่รู้สึกเสียดาย

7. เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และภูติผีปีศาจ งานพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อจึงเป็นของคู่กับสังคมหมู่บ้าน เช่น พิธีทำบุญ พิธีสะเดาะเคราะห์ การประกอบพิธีในโอกาสต่าง ๆ มีผล 2 ประการ คือ

7.1 เชื่อว่างานพิธีที่ประกอบขึ้นนั้นจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน เช่น ทำมาค้าขายดี ผลิตผลเกษตรเจริญงอกงาม ได้แก่ พิธีรดน้ำมนต์ เป็นต้น

7.2 เชื่อว่าพิธีบางอย่างจะทำลายอุปสรรคและสิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหลายได้ เช่น พิธีไล่ผี เป็นต้น

8. ค่านิยมของสังคม ส่วนใหญ่มักจะมีค่านิยมที่เหมือนกัน เช่น ยกย่องผู้มีอำนาจวาสนา ผู้ซึ่งเป็นเจ้านาย ซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพยำเกรงอย่างมาก เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ถ้าข้าราชการออกไปเยี่ยมเยียนถึงหมู่บ้านชาวบ้านจะให้การต้อนรับอย่างใหญ่โต

ยกย่องนับถือผู้ที่มีความรู้มีการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าบุคคลนั้นเป็นลูกเป็นหลานหรือคนในหมู่บ้านที่สนิทสนม เขาจะชื่นชมยินดีมาก เพราะถือว่าเป็นเกียรติแก่หมู่บ้าน ตามฝาบ้านของชาวบ้านจึงมักจะมีรูปภาพของลูกหลานหรือญาติพี่น้องที่ได้รับปริญญา หรือญาติพี่น้องที่แต่งเครื่องแบบชุดข้าราชการ ถ้าบ้านใครมีรูปภาพของคนเหล่านี้มากก็จะมีหน้ามีตา อดเพื่อนบ้านได้ มีความภูมิใจ

มักมีค่านิยมตามกัน คือ จะทำอะไรก็มักจะทำตามกัน ไม่มีความคิดริเริ่มเป็นของตัวเองมากนัก เช่น เห็นคนอื่นเขาปลูกมะขามเทศขายได้เงินดี ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านก็ปลูกแต่

มะขามเทศ จนล้นตลาดทำให้ขายไม่ได้ราคา ชาวบ้านประสบกับภาวะขาดทุนและทำให้ยากจนลง

ยกย่องนับถือผู้มีคุณธรรม เช่น เจ้าอาวาส ครูใหญ่ที่โรงเรียน เป็นต้น
ยกย่องนับถือผู้ที่มีความมั่งคั่ง มีฐานะ
มีค่านิยมในการเชื่อถือโชคลางของชาล้ง ชาวบ้านแทบทุกคนจะห้อยพระห้อยตะกรุดหรือเหรียญหลวงพ่อไว้ที่คอเสมอ (โดยห้อยกับเชือกหรือสร้อยสแตนเลส) จะทำกิจกรรมอะไรก็จะต้องดูฤกษ์ดูยามเสียก่อน ส่วนมากมักจะให้พระที่วัดเป็นผู้ดูฤกษ์ดูยามหรือทำนายโชคชะตาราศีให้

นิยมความสะดวกสบายทางวัตถุ ขวนขวายที่จะมีวัตถุสิ่งของเป็น เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์ ตู้เย็น ทีวีสี ทั้งที่ไม่มีเงินพอที่จะซื้อไปซื้อแบบผ่อนส่ง

ค่านิยมในเรื่องประเพณี ผู้หญิงต้องอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ต้องอุทิศตนทำงานทุกอย่างในครอบครัว ต้องตื่นมาทำงานแต่เช้า ต้องคอยอบรม สั่งสอนลูกให้เห็นความสำคัญและตระหนักในประเพณีอยู่เสมอ

โครงสร้างของครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง

การเลือกคู่ครองและการแต่งงาน มักแต่งงานกันในขณะที่อายุยังน้อย เช่น ลูกชายของผู้ใหญ่บ้านแต่งงานกันเมื่อฝ่ายชายอายุ 18 ปีและฝ่ายหญิงอายุ 17 ปี อาจจะเป็นเพราะมีชีวิตคลุกคลีอยู่กับไร่นาตลอดทั้งวัน หมู่สาวมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันน้อย โอกาสเลือกคู่ครองมีไม่มากนัก โดยทั่วไปการเลือกคู่ครองจะเกิดจากการที่ชายหนุ่มหญิงสาวผูกพันรักใคร่กันด้วยความเต็มใจ โดยหาโอกาสเกี่ยวพาราศีกันตามแต่จะเหมาะสม เช่น ตอนกลางคืน ในงานบุญหรืองานวัด หรือเมื่อสาวไปตักน้ำที่บ่อ หนุ่มก็ไปตักพบ เป็นต้น

การเลือกกันเอง เรียกว่า แบบรักชอบพอกัน (Romantic Selection) แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของธรรมเนียมประเพณี ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะแต่งงานต่างหมู่บ้านกันมากขึ้น เมื่อชายและหญิงรักใคร่กันแล้วก็จัดหาเจ้าแก่ไปหมั้นหมายและนัดวันแต่งงานกันตามประเพณี โดยส่วนมากมักจะไม่มีการหมั้นกันไว้ก่อน เมื่อรักกันแล้วก็มักจะไปสู่ขอแต่งงานกันเลย มีการลักพาหญิงหนีตามกันไปบ้างไม่มากนัก แต่ภายหลังญาติผู้ใหญ่ของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายก็จะตกลงกันแล้วจัดพิธีแต่งงานให้ เมื่อแต่งงานแล้วคู่สมรสมักจะอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็น การชั่วคราวก่อน เพื่อเป็นการเรียนรู้การบ้านการเรือนและฝึกประสบการณ์ในการครองเรือน เมื่ออยู่อาศัยกับครอบครัวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปได้ระยะหนึ่งก็มักจะแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากเป็นอีกครัวเรือนหนึ่ง เรียกว่า ออกเรือนใหม่ แต่โดยมากก็มักจะปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ

บ้านพ่อแม่ตัวเอง สาเหตุที่ออกเรือนใหม่มีหลายกรณี เช่น ไม่ถูกกับพ่อแม่หรือญาติพี่น้องในครอบครัว , เคย-สะใภ้ใหม่ไม่ขยันทำงาน พ่อแม่บ่นเลยรำคาญ , น้องภรรยา-น้องสามีแต่งงาน ทำให้มีคนเพิ่มในครอบครัวบ้านจึงไม่พอกันให้อยู่ , อยากรู้ความเป็นอิสระเสรี เป็นต้น

ฝ่ายชายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจและทำหน้าที่รับผิดชอบสิ่งสำคัญ ๆ ในครอบครัว

โครงสร้างทางศาสนาในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง

ชุมชนหมู่บ้านรางกร่างมีวัดประจำหมู่บ้านจำนวน 1 วัด คือ วัดรางกร่างและเป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดรางกร่าง เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ชื่อ พระครูสงว ประภัสสโร อายุ 72 ปี วัดรางกร่างมีพระภิกษุจำพรรษาอยู่จำนวน 4 รูปและสามเณรอีกจำนวน 2 รูป

ศาสนาเป็นหลักในการรวมจิตใจและความต้องการร่วมกัน (Intergative Needs) ในสังคมหมู่บ้านรางกร่างก็เหมือนกับศาสนาโดยทั่วไปในสังคมชนบท

หน้าที่ของสถาบันศาสนาในหมู่บ้านรางกร่าง ได้แก่

1. กำหนดหลักในเรื่องศีลธรรม
2. ส่งเสริมให้ชาวบ้านเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา
3. อำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา
4. ให้คำปรึกษาและช่วยแก้ปัญหาของบุคคล

สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญต่อชุมชนบ้านรางกร่างเป็นอย่างยิ่ง วัดเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน พระสงฆ์ในวัดก็มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย วัดเป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล ที่พักอาศัย ศูนย์เยาวชน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ พิพิธภัณฑสถาน และฌาปนสถาน วิถีชีวิตของชาวบ้านผูกพันกับวัดมาตั้งแต่โบราณกาล สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของท้องถิ่นชนบทมีส่วนสนับสนุนให้เกิดสัมพันธ์อันเหนียวแน่นระหว่างสมาชิกในสังคมกับวัดและพระสงฆ์ กล่าวคือ การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชนบทยึดหลักความเชื่อตามประเพณีอย่างเคร่งครัด เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ชาติภพ เรื่องการทำบุญต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ประกอบกิจกรรมดังกล่าวให้ลุล่วงไปตามจุดหมาย นอกจากนี้สภาพของงานเกษตรกรรมในชุมชนชนบทเมื่อว่างจากงานในไร่นาจักจะไปรวมกลุ่มกันที่วัด เพื่อปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับส่วนรวม เช่น งานบุญ การบอกบุญเรียบ การซ่อมแซมวัด เป็นต้น

สถาบันศาสนามีความสำคัญต่อชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างดังนี้

1. เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวด้านจิตใจทางความคิด ชาวบ้านมีความเคารพสักการะพระภิกษุประจำวัดเป็นอย่างดี นับตั้งแต่เจ้าอาวาสจนถึงพระลูกวัด เพราะถือว่าพระเป็นผู้ทรงศีล เป็นผู้ให้ความรู้และเป็นผู้สืบทอดศาสนา

2. พระเป็นที่ปรึกษา (Counsellor) อย่างดีของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีเรื่องทุกข์ร้อนอะไร จะทำอะไรก็มักจะไปปรึกษาพระที่วัด บางครั้งพระก็ทำหน้าที่เป็นเหมือนเสนาธิการประจำหมู่บ้าน นอกจากนั้นพระยังเป็นผู้ให้บริการแก่ชาวบ้านแทบทุกอย่างแม้ว่าบางอย่างอาจจะไม่ใช่กิจของสงฆ์ก็ตาม แต่ก็ต้องทำเพื่อขวัญและกำลังใจของชาวบ้าน เช่น ประกอบพิธีเป่าเสก รดน้ำมนต์ เป็นหมอดู แจกเครื่องรางของขลัง บอกห่วยเบอร์ เป็นต้น

3. พระเป็นผู้นำในสังคมในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การร่วมมือร่วมใจกันทางสังคมของชาวบ้านส่วนใหญ่จะผ่านทางสถาบันศาสนา คือ วัด มากกว่าแหล่งอื่น ๆ

4. วัดเป็นสถาบันที่ช่วยดำรงรักษาจารีตประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของชาวบ้านและของชาติไว้ไม่ให้สูญหาย เป็นสถานที่อบรมบ่มนิสัยให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรมเป็นที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมอันมีคุณค่า เช่น คติชาวบ้าน (Folklore) ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art) และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่อยู่ในวัดอาจจะสูญหายได้ง่าย แต่ชาวบ้านถือว่าวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสมบัติส่วนรวมที่เขารักษาและหวงแหนที่สุด ใครไปทำลายทรัพย์สินสมบัติที่อยู่ในวัดแม้เพียงเล็กน้อยจะได้รับบาปอย่างหนักและจะถูกลงโทษอย่างที่จะให้อภัยไม่ได้

โครงสร้างทางการศึกษาในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง

ในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างได้แยกสถาบันการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สถาบันที่จัดการศึกษาอย่างเป็นทางการโดยตรง เป็นการศึกษาที่มีระบบ มีกฎเกณฑ์ มีครูสอน มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็นกิจลักษณะ โดยรัฐเป็นผู้จัดให้มีขึ้น ได้แก่ โรงเรียนวัดรวงกว้าง สังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอสองพี่น้อง

2. การศึกษานอกโรงเรียน คือสถาบันการศึกษาที่จัดไม่เป็นทางการ ส่วนใหญ่คนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดขึ้น ผู้เรียนมีวัยต่าง ๆ กัน การเรียนการสอนก็แล้วแต่จะตกลงกันระหว่างครูกับผู้เรียน ส่วนมากเป็นการสอนทางวิชาชีพ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเครื่องยนต์ การอบรมหมอนวดแผนโบราณ เป็นต้น วิธีการศึกษาจะหนักไปในทางปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี การศึกษานอกโรงเรียนบางอย่าง ชาวบ้านจะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐ เช่น ได้วิทยากรจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนของจังหวัดไปช่วยฝึกสอนให้

กลุ่มผู้สนใจต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มเห็ดฟาง กลุ่มเสริมสวย เป็นต้น จะเห็นว่า การศึกษา นอกโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวชนบทมาก เป็นการศึกษาในสิ่งที่เขานำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ๆ

การศึกษาประชาบาล เป็นองค์การพื้นฐานในชุมชนหมู่บ้านวางกว้างที่สำคัญอย่างยิ่ง ระบบการศึกษาประชาบาลในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงตลอดมาทั้งทางด้านวัตถุประสงค์และแนวความคิด ในด้านวัตถุประสงค์ได้เปลี่ยนจากสภาพโรงเรียนจากอาคารไม้เก่า ๆ ที่ไม่มั่นคงแข็งแรงมาเป็นอาคารทันสมัย ส่วนในด้านแนวคิดก็ได้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรและโครงสร้างให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชนหมู่บ้านวางกว้างมีหลายประการดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาหรือโรงเรียน ได้แก่ คุณภาพของโรงเรียนยังไม่ดีเท่าที่ควร , โรงเรียนขาดวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน , โรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลไม่สะดวกในการเดินทางของนักเรียน เป็นต้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับครู ได้แก่ ครูที่ไม่มีวุฒิทางการศึกษายังคงมีอยู่ , จำนวนครูที่มีวุฒิทางการศึกษาก็ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ , การขาดแคลนครูยังเป็นปัญหาอยู่มาก ครูคนเดียวต้องสอนหลายวิชา พร้อมกัน , ครูที่มีวุฒิสองไม่ออกไปอยู่ในชนบท เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับความสะดวกสบายส่วนตัว เป็นต้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับเด็กนักเรียนและผู้ปกครอง ได้แก่ ปัญหาเด็กไม่ออกไปโรงเรียน อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายอย่าง เช่น ผู้ปกครองส่วนมากเป็นเกษตรกรอยากให้ลูกช่วยทำงาน โดยเฉพาะในฤดู ทำนาเด็กจะขาดเรียนกันมาก , คุณภาพของนักเรียนในชุมชนหมู่บ้านวางกว้างต่ำ ซ้ำยืนยันมีหลายประการ เช่น นักเรียนบางคนเมื่อออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้วอ่านหนังสือ ไม่ออก คิดเลขพื้นฐานไม่เป็น , ผู้ปกครองไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ไม่สนับสนุนให้บุตรหลานเรียนหนังสือ มีความคิดว่าเอาไว้ช่วยงานดีกว่า , ครอบครัวใน ชุมชนหมู่บ้านวางกว้างส่วนมากยากจน ผู้ปกครองไม่สามารถส่งลูกหลานเรียนสูง ๆ ได้ เด็กนักเรียนในชุมชนหมู่บ้านวางกว้างจึงขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในชั้นสูง ๆ เป็นต้น

4. ปัญหาด้านงบประมาณ ได้แก่ งบประมาณที่ได้แต่ละปีในการจัดการศึกษาในชนบทยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ , งบประมาณต่อนักเรียนในโรงเรียนประชาบาลหนึ่งคนยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เป็นต้น

5. ปัญหาด้านหลักสูตร เท่าที่ผ่านมาหลักสูตรการศึกษาตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและในชุมชนได้น้อยมาก หลักสูตรที่ยึดวิชาสามัญเป็นหลักมากเกินไปเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับชุมชนแบบเมืองมากกว่าชนบท เนื้อหาวิชาขาดความสัมพันธ์กับชีวิตจริงของเด็ก

6. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ครูในโรงเรียนวัดรางกร่างยังมีความรู้สึกว่าเขาถูกควบคุมโดยหน่วยงานหลายหน่วย ทั้งศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานประถมศึกษาอำเภอ สวัสดิการ ความเป็นอยู่ ความก้าวหน้าและสิทธิต่าง ๆ ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ครูขาดขวัญและกำลังใจที่ดี ทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อการให้การศึกษาแก่บุตรหลานใน ชุมชนหมู่บ้านรางกร่างเป็นอย่างมาก ในเรื่องสวัสดิการและความเป็นอยู่ของครูในชนบทนั้น ครูจำนวนไม่น้อยที่อยู่ในฐานะชักหน้าไม่ถึงหลัง ต้องคอยกู้เงินกองทุนฉุกเฉิน สหกรณ์ออมทรัพย์ครูอยู่เป็นประจำ

ในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา ภายในหมู่บ้านรางกร่างมีโรงเรียนประชาบาลจำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดรางกร่าง ซึ่งการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนวัดรางกร่างสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 13 แสดงการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนวัดรางกร่าง

ระดับชั้น	จำนวนห้องเรียน (ห้อง)	จำนวนครู (คน)	จำนวนนักเรียน (คน)
อนุบาล	2	2	31
ประถมศึกษา	6	6	98
มัธยมศึกษา	-	-	-
รวม	8	8	129

โครงสร้างทางการปกครองในชุมชนหมู่บ้านรางกร่าง

สถาบันการปกครองในหมู่บ้านรางกร่างจะทำหน้าที่สำคัญ ๆ 3 ประการ คือ

1. ควบคุมสังคม
2. ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีของสังคม
3. ให้บริการสาธารณะแก่สังคม

หน่วยงานบริหารระดับท้องถิ่น (Local Government) ในชนบทมีอิทธิพลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทในทุก ๆ ด้าน โครงสร้างทางการปกครองในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างสามารถแบ่งออกได้เป็น

1. สถาบันการปกครองที่เป็นทางการมีกฎหมายรับรอง สถาบันการปกครองในสังคมชนบทเริ่มตั้งแต่การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งมีจังหวัดและอำเภอเป็นศูนย์กลาง

ดำเนินงาน และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถาบันการปกครองที่เป็นทางการที่มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านรกร้าง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ศรีสำราญ
หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีดังต่อไปนี้

1. รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน
2. ให้มีและบำรุงทางบกทางน้ำ
3. รักษาความสะอาด กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
4. ป้องกันและระงับโรคติดต่อ
5. ป้องกันและระงับสาธารณภัย
6. บำรุงส่งเสริมการศึกษาของราษฎร
7. บำรุงส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร
8. จัดหาน้ำประปา ตลาด โรงฆ่าสัตว์ ท่าเรือ สุสาน ฌาปนสถาน โรงพยาบาล ไฟฟ้า ที่ประชุม สนามกีฬา สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
9. บำรุงส่งเสริมการศาสนา วัฒนธรรม ศิลปกรรม และสังคมสงเคราะห์
10. กิจการอื่นเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น

2. สถาบันการปกครองที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ สถาบันที่มีผลในทางการปกครอง ควบคุมสังคมโดยอัตโนมัติ ชาวบ้านจะเคารพยำเกรงโดยเกิดจากความพอใจ รักใคร่ ศรัทธา ความซาบซึ้ง หรือแม้แต่ความกลัว สถาบันประเภทนี้มีอยู่เป็นอันมากในชุมชนหมู่บ้านรกร้าง บางครั้งมีอำนาจและมีอิทธิพลแรงกล้า และใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าสถาบันการปกครองที่เป็นทางการเสียอีก แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ประเภทที่เป็นบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัด ซึ่งชาวบ้านเคารพเชื่อฟัง กราบไหว้ เพราะถือว่าเป็นของสูง พระจะแนะนำว่ากล่าวอย่างไรชาวบ้านก็มักเชื่อฟังด้วยความนอบน้อม

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากสถาบันการปกครองที่เป็นทางการ ซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือและยอม อยู่ใต้การ ปกครองมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถและ ความเป็นผู้มีคุณธรรมของบุคคลนั้น ๆ

ผู้มีอาวุโสในหมู่บ้านหรือผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นบุคคลที่ต้องเคารพนับถือเชื่อฟัง เป็นที่ปรึกษาหารือ ทั้งนี้เพราะชาวชนบทนับถือระบบอาวุโส (Seniority) มาก ถือว่าผู้มีอาวุโสเป็นผู้ผ่านโลกหรืออาบน้ำร้อนมาก่อนตน

บุคคลที่เคยผ่านการฝึกอบรม เคยมีประสบการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดมาแล้ว เช่น ข้าราชการที่เกษียณอายุแล้ว กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเก่า มหาเปรียญหรือทิดที่เคยบวชเรียนมาก่อน

บุคคลผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ เช่น พ่อค้าซึ่งมีอิทธิพลทางการเงิน คนร่ำรวยประจำหมู่บ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักจะเป็นผู้มีบทบาทในหมู่บ้านไม่มากนักน้อย แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ ชาวบ้านจะเคารพนับถือบุคคลผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ เหล่านี้ก็เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชาวบ้าน มิใช่เคารพนับถือด้วยใจจริงแต่อย่างใด

2.2 ประเภทที่ไม่ใช่บุคคล ได้แก่ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน เช่น วัดเจติย ศาลพระภูมิ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการปกครองควบคุมสังคมชนบทอยู่ไม่น้อย

คติความเชื่อต่าง ๆ ที่ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทุกคนก็ปฏิบัติตามโดยศรัทธา

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ก็มีลักษณะเป็นสถาบันการปกครองไปด้วย เป็นสิ่งควบคุมคนในชุมชนให้อยู่ในกรอบที่สังคมต้องการ ใครที่ฝ่าฝืนก็จะกลายเป็นบุคคลที่สังคมรังเกียจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง

ลักษณะทางเศรษฐกิจในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างเป็นเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Need) อันได้แก่ ปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต แต่มีชาวบ้านจำนวนน้อยเท่านั้นที่มีความต้องการที่อยู่ในขั้น Secondary Need และ Higher Need เช่น พวกที่ร่ำรวย เมื่อมีปัจจัย 4 ครบสมบูรณ์แล้วก็แสวงหาความสุขอย่างอื่นต่อไป เช่น มีโทรทัศน์ มีรถยนต์ แสวงหาเกียรติยศที่สูงขึ้น เป็นต้น

ในปัจจุบันเมื่อสังคมชนบทได้รับการพัฒนามากขึ้น นวัตกรรมใหม่ ๆ แพร่เข้าไปสู่หมู่บ้านรวงกว้างอย่างรวดเร็ว ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกันเหมือนในอดีตเริ่มหมดไป ในอดีต ในหมู่บ้านใครมีอะไรก็แบ่งปันกันไม่ได้ซื้อขาย แต่ในปัจจุบันทุกสิ่งทุกอย่างต้องพูดกันด้วยเงินตรา ในกลุ่มชาวบ้านมีกลุ่มพ่อค้าอยู่ไม่มากนักน้อย พ่อค้าเหล่านี้บางคนก็ยึดอาชีพทางการค้าอย่างเดียว บางคนก็ทำเกษตรกรรมไปด้วยค้าขายไปด้วย ปัจจุบันพ่อค้าในหมู่บ้านรวงกว้างรู้จักและคุ้นเคยกับกิจการบริการทางเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การธนาคาร รู้จักใช้ Draft และใช้ Check แทนเงินสด แต่การใช้บริการด้านนี้ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย และไม่เป็นที่นิยมของคนในหมู่บ้านรวงกว้างมากนัก ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังซื้อขายสินค้ากันด้วยเงินสด

เมื่อมีเงินชาวบ้านก็ไม่นิยมไปฝากที่ธนาคารเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยากในการฝากการถอน ไม่คุ้นเคยกับระเบียบต่าง ๆ ไม่กล้าเข้าธนาคาร ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเก็บเงินไว้ในบ้าน โครงสร้างทางเศรษฐกิจในหมู่บ้านรวงกว้างจึงต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ที่ดินในการเกษตร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ชาวบ้านมีความผูกพันกับที่ดินจนแยกกันไม่ออก ปัจจุบันที่ดินทำกินหายากขึ้นทุกวัน ภาวะการไร้ที่ดินทำกินเข้าที่ดินทำกิน แย่งที่ดินทำกินมีจำนวนมากขึ้น

2. แรงงานเกษตร ครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างส่วนใหญ่มักจะเป็นครอบครัวขยาย จึงมีแรงงานเพียงพอในการทำการเกษตร พอถึงฤดูทำนาทุกคนก็ต่างช่วยกันทำ ตั้งแต่เข้ามีดจรดเย็น ทุกคนได้รับการแบ่งงานกันทำ เช่น พ่อแม่ไถคราดปักดำ ลูก ๆ เลี้ยงควาย เลี้ยงน่อง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงานและการจ้างงาน ซึ่งชาวบ้านจะช่วยแรงงานกันด้วยความเต็มใจ ปัญหาในด้านแรงงานที่พบคือ แรงงานในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างใช้ไม่เต็มที่ คือ จะใช้แรงงานในการทำเกษตรกรรมเพียงปีละประมาณ 100-150 วันเท่านั้น นอกนั้นก็ใช้ไปในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ปลูกพืชเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเล่นการพนัน เป็นต้น ปัญหา ด้าน แรงงานอีกประการหนึ่งที่พบมากในปัจจุบันคือ คนหนุ่มสาวละทิ้งหมู่บ้านเข้าไปหางานทำในเมือง ทั้งคนแก่และเด็กไว้ ทำให้เกิดการสูญเสียแรงงานในชุมชน เพราะคนแก่และเด็กเป็นแรงงานที่ขาด ประสิทธิภาพ (Unproductive)

3. ปุ๋ย ซึ่งมีความสำคัญต่อการเกษตรเป็นอย่างมาก เพราะเป็นปัจจัยในการเพิ่มผลผลิตได้เป็นอย่างดี เกษตรกรในหมู่บ้านรวงกว้างรู้จักการใช้ปุ๋ยธรรมชาติมานานแล้ว ปัจจุบันมีแนวโน้มในการใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น ปัญหาสำคัญคือ เกษตรกรยากจนไม่มีเงินซื้อปุ๋ย ราคาปุ๋ยก็แพงขึ้น

4. ทุนเกษตรกรรม เกษตรกรในหมู่บ้านรวงกว้างส่วนใหญ่ยังขาดแคลนทุนในการดำเนินงานต้องกู้ยืมเงินจากผู้คุ้นเคย เช่น พ่อค้า นายทุน โดยยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง แม้ทางรัฐบาลจะช่วยเหลือโดยผ่านทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

5. การรวมกลุ่มของเกษตรกร เพื่อมุ่งเน้นให้เกษตรกรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ข้อเท็จจริงยังมีการรวมกลุ่มกันเป็นจำนวนน้อยมากในหมู่เกษตรกรของหมู่บ้านรวงกว้าง

การรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง

ตามปกติชาวบ้านชอบทำงานตามลำพัง (Individualistic) ในระหว่างครอบครัวของตนเองเท่านั้น การทำงานเป็นกลุ่มมักเป็นกลุ่มที่ไม่ถาวร และเป็นการรวมกลุ่มกันแบบ

หลวม ๆ การจัดกลุ่มมีความโน้มเอียงไปทางญาติพี่น้องหรือคนในวงศ์ตระกูลเป็นสำคัญ ผู้นำในการรวมกลุ่มมีน้อย เช่น ครู พระสงฆ์ กำนันผู้ใหญ่บ้าน การตัดสินใจเป็นเรื่องของผู้ใหญ่อาวุโส เมื่อผู้อาวุโสตัดสินใจแล้วคนอื่น ๆ จะทำตาม การรวมกลุ่มในหมู่บ้านกว้างมีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ กลุ่มที่เป็นทางการ ได้แก่

1.กลุ่มเกษตรกร เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ รวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มผลผลิตและขจัดพ่อค้าคนกลาง เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มเลี้ยงปลา ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของรัฐได้ให้ความร่วมมือสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้เป็นอันมาก

2.กลุ่มอาชีพ โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล ในการจัดหาวิทยากร และอุปกรณ์บางอย่างให้เพื่อจุดประสงค์ในการส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกร เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเพาะเห็ดฟาง เป็นต้น

กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่

1.กลุ่มเล่นแชร์ คือ นำเงินมารวมกันคนละเท่า ๆ กัน อาจจะมีเดือนละครั้ง หรือสัปดาห์ละครั้งก็แล้วแต่ แล้วจับสลากใครได้ก็เอาเงินทั้งหมดไป ครั้งต่อไปก็ทำอีกจนหมดจำนวนคน การเล่นแชร์มีหลายวิธี บางทีก็ให้ดอกเบี้ยใครให้ดอกเบี้ยสูงก็ได้ไป

2.กลุ่มเล่นการพนัน มีมากในหมู่บ้านโดยเฉพาะเมื่อหมดฤดูทำนา เช่น กลุ่มเล่นไพ่ เล่นไฮโล ตีไก่ กลุ่มที่สำคัญคือกลุ่มเล่นหวยใต้ดิน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มการพนันที่ใหญ่ที่สุดโดยมีผู้เกี่ยวข้อง 3 ประเภท คือ กลุ่มผู้ซื้อ ผู้ขาย และกลุ่มนักพนันนักทำนาย การเล่นหวยใต้ดินเป็นการพนันที่มีอยู่แทบทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน ชาวบ้านลุ่มจมเพราะหวยใต้ดินมามากต่อมาก

3.กลุ่มเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากธรรมชาติ (Gathering) ได้แก่ กลุ่มทอดแห หาปลา หาหน่อไม้ ยิงนก กลุ่มเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นครั้งคราวตามฤดูกาล มีการนัดแนะกันโดยแต่ละคนนำอุปกรณ์ไปเอง เช่น แห จอบ เสียม ปืนเก็บ กลุ่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาอาหารกินไปวันหนึ่ง ๆ และเป็นการพักผ่อนหย่อนใจไปด้วยในตัว

4.กลุ่มชูปินินทาประจำหมู่บ้าน จะมีอยู่ทั่วไปไม่ว่าหนุ่มสาวหรือคนแก่ ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง การชูปินินทาจะกระทำไปพร้อมกับการทำงานหรือการพักผ่อนร่วมกัน มีอยู่บ่อยครั้งที่การนิทราว่ากล่าวกันมีเรื่องถึงขั้นทะเลาะกันต้องให้ผู้ใหญ่บ้านไกลเกลี่ย เพราะคนถูกนิทราทนไม่ไหว

5.กลุ่มผู้แสวงบุญกุศลพึ่งเทชน์พึ่งธรรม ส่วนมากเป็นกลุ่มคนแก่ มักจะเข้าวัดพึ่งเทชน์พึ่งธรรมในวันพระ และวันสำคัญทางศาสนาได้ขาด บางคนก็ไปประจำอยู่ที่วัด มีความซาบซึ้งศรัทธาต่อศาสนา

การแข่งขัน (Competition) ในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง

เนื่องจากสังคมในหมู่บ้านรวงกว้างเป็นสังคมเกษตรกรรม การแข่งขันจึงเป็นเรื่องของเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ การแข่งขันในหมู่บ้าน ได้แก่

การแข่งขันกันเพื่อผลกำไร โดยทำทุกวิถีทางในการเพิ่มผลผลิตเพื่อเก็งผลกำไร เช่น การใส่ปุ๋ย การใช้เครื่องจักร การปรับปรุงพันธุ์พืช เป็นต้น

การแข่งขันกันเพื่อเป็นเจ้าของที่ดิน เพราะที่ดินเป็นสิ่งที่ต้องการของชาวบ้าน เขาจึงต้องแสวงหาเพื่อเป็นเจ้าของ ด้วยการซื้อหรือบุกรุกทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เป็นเจ้าของ แต่การแข่งขันกันเป็นเจ้าของที่ดินไม่ได้มีเฉพาะในหมู่ ของชาวบ้านในหมู่บ้านเท่านั้น ยังมีกลุ่มนายทุนและกลุ่มอื่นเข้าแข่งขันด้วย

การแข่งขันกันในเรื่องสถานภาพทางสังคม (Social Status) เช่น แข่งขันกันสร้างบ้านหลังโต ๆ แข่งขันกันซื้อรถยนต์ ซื้อเครื่องสูบน้ำ ซื้อของฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เป็นต้น

การเป็นปฏิปักษ์ในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง

การเป็นปฏิปักษ์ หมายถึง การขัดแย้งหรือ Conflict ในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น

การแย่งที่ดินทำกิน บุกรุกที่ดินทำกินซึ่งกันและกัน เช่น ล้อมรั้วกินดินแดนเข้าไป ทำคันทนาเลยเข้าไปในที่ดินใกล้เคียง เป็นต้น

ขัดแย้งกันเรื่องการใช้น้ำ เช่น คนอยู่ต้นคลองส่งน้ำไขน้ำเอาไปใช้หมดไม่ปล่อยให้ น้ำไปถึงคนอยู่ปลายคลอง หรือไม่ก็ไปขโมยขุดคันทนากันเพื่อจะให้น้ำเข้านาของตัวเอง

การปล่อยปละละเลยไม่ดูแลสัตว์เลี้ยง ทำให้สัตว์เลี้ยงเหยียบย่ำพืชผักเสียหาย ความขัดแย้งที่เกิดจากการอิจฉาริษยาตัวเอง เช่น เห็นเขาได้ดีเลยไม่พอใจจึงแอบไปถอนต้นพืชที่เขาปลูกไว้ทิ้งไปบ้าง

การนินทากล่าวร้าย หมิ่นประมาทกัน บางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งถึงกับต้องให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

การขัดแย้งกันเรื่องตลาดสำหรับขายผลผลิต เช่น แย่งกันขายข้าวและผลผลิตอื่น ๆ เป็นต้น

ขัดแย้งกันเรื่องแรงงานค่าจ้าง เช่น นายจ้างจ่ายค่าแรงไม่เท่าเทียมกัน

ความขัดแย้งส่วนใหญ่ประนีประนอมและปรองดองกันได้

(Accommodation)ในระดับชาวบ้าน แต่ก็มียุ่บ่อยครั้งที่ชาวบ้านตัดสินโดยใช้กฎหมายหรือกฎหมายเถื่อน ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรง

ในสังคมของหมู่บ้านรกร้างก็เห็นความสุดทางสังคม (Social Extremes) ไม่เด่นชัดเหมือน ๆ กับสังคมของหมู่บ้านในชนบททั่ว ๆ ไป ความสุดทางสังคมดังกล่าว เช่น ยากจนที่สุด ร่ำรวยที่สุด เป็นต้น เพราะชาวบ้านมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก การเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility) ก็มีน้อย ซึ่งประกอบไปด้วยการเคลื่อนไหวในแนวตั้ง (Vertical Mobility) เช่น รวยขึ้นอย่างรวดเร็ว ยากจนลงอย่างมาก และการเคลื่อนไหวในแนวราบ (Horizontal Mobility) เช่น การเปลี่ยนจากอาชีพทำนาไปทำไร่ เป็นต้น

ปัญหาที่พบในหมู่บ้านรกร้าง

1. ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน ได้แก่

ปัญหาเรื่องการถือครองที่ดิน การถือครองที่ดินในหมู่บ้านรกร้างเป็นการแสดงออกถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนในสังคมชนบททั่วไป ปัญหาเกี่ยวกับการถือครองที่ดินทำกิน ได้แก่ การเช่าที่ดินทำกิน การไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งสาเหตุที่ไร้ที่ดินทำกินเนื่องมาจากการสูญเสียที่ดินให้กับนายทุน ภัยธรรมชาติ หรือเปลี่ยนอาชีพ

ปัญหาเรื่องดินเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากเนื้อดินถูกใช้ทำการเกษตรมามาก ขาดปุ๋ยและอินทรีย์วัตถุที่มีประโยชน์ต่อพืชและดิน

การพังทลายของดิน อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ การลาดของพื้นที่ดิน (Slope) โครงสร้างของดิน และการใช้ที่ดินของชาวบ้าน

ความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน เช่น ถูกบุกรุกที่ดินทำกิน การสร้างคันนาลำน้ำเข้าไปในที่ดินข้างเคียงของผู้อื่น

การขายหน้าดิน และปัญหาดินเปรี้ยวและดินเค็ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถิติของกรมพัฒนาที่ดินพบว่า ภาคกลางตอนล่างจะประสบปัญหาดินเปรี้ยวค่อนข้างมาก

2. ปัญหาเกี่ยวกับน้ำ ได้แก่

2.1 ปัญหาการขาดแคลนน้ำอันเนื่องมาจาก ฝนแล้ง หรือฝนทิ้งช่วง

2.2 ปัญหาน้ำท่วม น้ำมีปริมาณมากเกินไปเกินความต้องการ ถ้าน้ำท่วมอย่างรวดเร็วแล้วก็ผ่านไปก็จะเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย เพราะน้ำจะพัดพาตะกอนและปุ๋ยมาทับถม ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ (Alluvium Soil) แต่ถ้าน้ำท่วมแช่ขังอยู่เป็นเวลานานจะทำให้ข้าวหรือพืชพันธุ์ที่เกษตรกรปลูกไว้ได้รับความเสียหายอย่างมาก

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำบาดาล ได้แก่ ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำบาดาลมีจำกัด แหล่งน้ำมีน้อย คุณภาพของน้ำไม่ดี และชาวบ้านไม่มีเงินสำหรับการขุดเจาะบ่อบาดาล

3.ปัญหาการอพยพย้ายถิ่น ซึ่งมีทั้งการอพยพภายในประเทศและการอพยพออกสู่นอกประเทศ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการอพยพ ได้แก่

3.1 ปัจจัยทางธรรมชาติ ได้แก่ ความแห้งแล้ง ภัยพิบัติ ความอดอยาก เป็นต้น

3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ความเป็นอยู่ อาชีพ แหล่งงาน รายได้ ไม่มีที่ดินทำกิน

3.3 ปัจจัยทางสังคม เช่น ระบบวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนอยู่แล้วไม่มีความสุข

3.4 ปัจจัยทางการเมือง เช่น ระบบการเมืองการปกครองไม่มีประสิทธิภาพ ชาวบ้านถูกรีดรอนสิทธิและเสรีภาพจากฝ่ายตรงข้าม มีระบบอิทธิพล

3.5 ปัจจัยด้านการศึกษา ในรูปของการอพยพเพื่อมุ่งหวังที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

4.ปัญหาความยากจนและมีรายได้ต่ำ หมายความว่า มีรายได้ไม่สอดคล้องกับรายจ่าย โดยมีเหตุผลขั้นมูลฐานมาจากประสิทธิภาพการผลิตต่ำ เนื่องจากขาดความรู้ทางด้านวิชาการเกษตร ขาดแคลนปัจจัยการผลิต ขาดแคลนทุน นอกจากนี้ระดับราคामผลผลิตทางการเกษตรก็ยังคงอยู่ในเกณฑ์ต่ำและขาดเสถียรภาพ เนื่องจากขาดนโยบายและมาตรการประกันราคาสินค้าเกษตร ขณะเดียวกันเกษตรกรรวันจะมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นตามฐานะการครองชีพของสังคม ซึ่งจำเป็นต้องมีสินค้าและบริการมากขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้นมาเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค อาทิเช่น เครื่องใช้สมัยใหม่หลายอย่างได้แก่ วิทยุ เสื้อผ้า ยารักษาโรค อาหารบางชนิดที่ไม่สามารถผลิตเองได้ เมื่อเกษตรกรไม่สามารถเพิ่มรายได้ให้สมดุลย์กับรายจ่ายที่สูงขึ้นก็ตกอยู่ในฐานะยากจนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

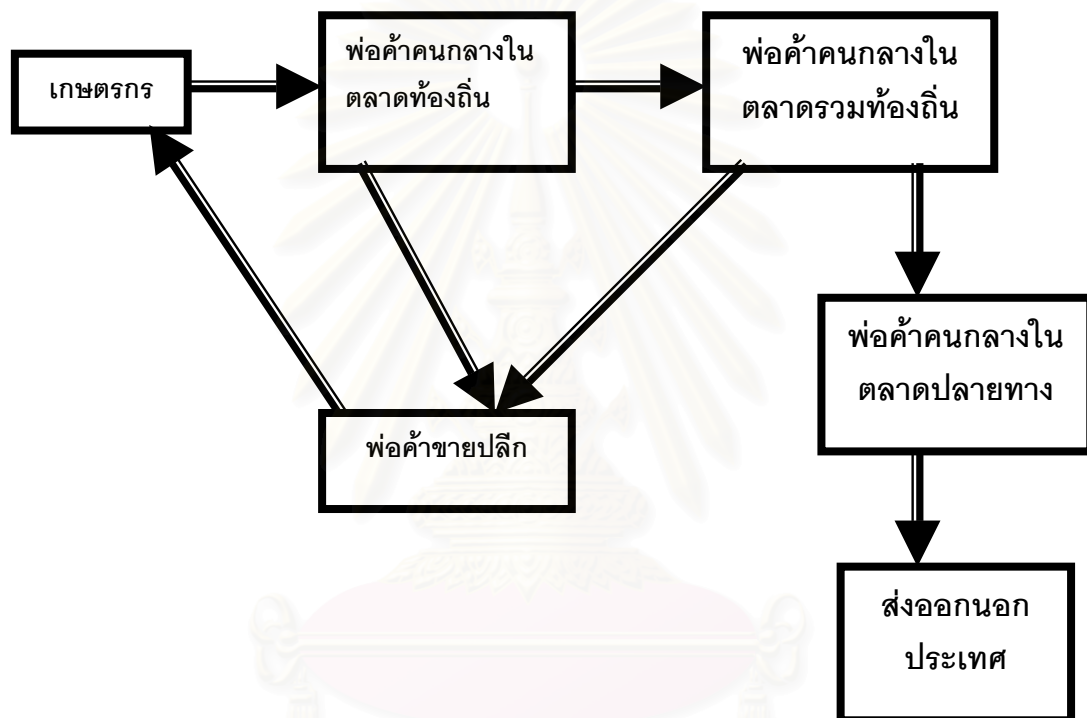
5.ชาวบ้านถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุนในการขายผลผลิตทางการเกษตร การขายผลผลิตจะต้องผ่านพ่อค้าคนกลางดังนี้ คือ

5.1 พ่อค้าคนกลางในตลาดท้องถิ่น คือ พ่อค้าที่ซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรงแล้วขายผลผลิตนั้นไปยังพ่อค้าคนอื่น

5.2 พ่อค้าคนกลางในตลาดรวมท้องถิ่น พวกนี้จะซื้อผลผลิตเป็นจำนวนมากจากพ่อค้าคนกลางในตลาดท้องถิ่น และจะมีโกดังเก็บรวบรวมสินค้าไว้ระยะหนึ่ง เมื่อรวบรวมได้มากแล้วก็ส่งต่อไปยังตลาดปลายทางต่อไป โดยส่วนใหญ่ พ่อค้าพวกนี้จะอยู่ในเมือง

5.3 พ่อค้าคนกลางในตลาดปลายทาง พวกนี้จะซื้อผลผลิตจากตลาดรวมท้องถื่นแล้วขายให้พ่อค้าส่งออกนอกประเทศอีกทีหนึ่ง เช่น ซื้อข้าวสารจากโรงสีเพื่อส่งออกนอกประเทศ พ่อค้ากลุ่มนี้จะมีเงินทุนหมุนเวียนมาก

5.4 พ่อค้าขายปลีก คือพ่อค้าที่ซื้อผลผลิตจากพ่อค้าคนกลางในตลาดท้องถื่นหรือพ่อค้าคนกลางในตลาดรวมท้องถื่น แล้วนำมาขายโดยตรงให้แก่ผู้บริโภคอีกทีหนึ่ง พ่อค้าขายปลีกไปรับซื้อข้าวสาร บัญ และเครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ มาขายที่ร้านขายของชำเพื่อให้ชาวบ้านไปซื้ออีกต่อหนึ่ง

แผนภาพที่ 4 : วงจรในการขายผลผลิต
โดยผ่านพ่อค้าคนกลางของเกษตรกร

6.ปัญหาการขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านร้างว่างประกอบอาชีพแบบพอเลี้ยงตัวเอง คือ ทำมาหากินพอเลี้ยงครอบครัวไปวันหนึ่ง ๆ อาชีพอื่นก็มีหาลา เก็บผัก เลี้ยงสัตว์ เผาถ่าน รับจ้าง แต่รายได้ส่วนใหญ่ในครอบครัวก็ได้มาจากการเกษตร ชาวบ้านจึงเป็นผู้ไม่มีทุนรอนในการดำเนินการให้คงงยขึ้นอย่างดีก็รักษาฐานะทางเศรษฐกิจให้คงตัวไว้ แต่ส่วนใหญ่จะทรุดลงไปเรื่อย ๆ เพราะการดิ้นรนหาทุนของชาวบ้านนอกจากการขายผลผลิตทางการเกษตรแล้วก็ไม่มีรายได้เป็นอย่างอื่น เมื่อขาดแคลนทุนทรัพย์มากขึ้นก็นำที่ดินไปจำนองกับนายทุน เอาเงินมาใช้โดยเสียดอกเบี้ยใน

อัตราสูง ทำให้ฐานะยิ่งยากจนลงไปอีก เกษตรกรที่ล้มหลังและยากจนส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงแหล่งสินเชื่อราคาถูกรัฐบาล เนื่องจากสถาบันการเงินหรือบริการสินเชื่อของรัฐนั้น มีระเบียบกฎเกณฑ์ยุ่งยากและกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับบริการไว้สูงเกินไปจนยากที่ชาวชนบทประเภทที่ยากจนจริง ๆ จะปฏิบัติได้ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งทุนดอกเบี้ยราคาแพงจากที่อื่น เช่น ญาติพี่น้อง พ่อค้านายทุน หรือสถาบันการเงินของเอกชน เป็นต้น การขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านรกร้างเป็นปัญหาใหญ่และเป็นมูลเหตุพื้นฐานที่ทำให้ชาวชนบ้านส่วนใหญ่ยากจน เพราะถึงแม้ว่าจะมีความคิดดีเด่นแค่ไหนก็ตาม แต่ถ้าไม่มีเงินทุนในการดำเนินการแล้ว ความคิดนั้นก็ไม่มีสัมฤทธิ์ผล

7. ปัญหาการใช้แรงงานไม่เต็มที่ แรงงานที่ว่างจากงานหลักคือการทำนาแล้วก็มีลักษณะเป็นแรงงานส่วนเกิน (Surplus Labour) ซึ่งเป็นแรงงานที่นำไปใช้ในทางอื่นให้หมดไปโดยมิได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่านัก เช่น เก็บผัก ตัดฟัน ซ่อมบ้าน เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อรอเวลาทำนาในช่วงต่อไป การใช้แรงงานไม่เต็มที่ของเกษตรกรส่งผลเสียหายต่อเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านรกร้างเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้ารู้จักนำแรงงานส่วนเกินหลังจากการทำนาแล้วไปใช้ในการทำงานอย่างอื่นที่ให้ผลตอบแทนเป็นตัวเงินที่คุ้มค่านักก็จะมีรายได้ในปีหนึ่ง ๆ เพิ่มมากขึ้น เรียกว่า รายได้นอกภาคเกษตร

8. ปัญหาความเป็นผู้ไม่รู้ของชาวบ้าน ซึ่งหมายถึง ความไม่ฉลาด ไม่ทันคน หรือความไม่รู้หนังสือและการเป็นผู้มีการศึกษาน้อยของชาวบ้านนั่นเอง การไม่รู้หนังสือหรือการมีการศึกษาต่ำเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านรกร้างยากจนด้วย เพราะความสามารถในการผลิตจะมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของผู้ผลิตด้วย คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น ความไม่รู้หรือการเป็นผู้มีการศึกษาต่ำของชาวบ้านเกิดจากมูลเหตุหลายประการ ได้แก่

8.1 เกิดจากการศึกษาไม่ขยายไปสู่ชนบทให้ทั่วถึง เช่น โรงเรียนมีไม่เพียงพอ ครูไม่พอ อุปกรณ์การเรียนไม่มี งบประมาณไม่เพียงพอ การศึกษาในชนบทขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างแท้จริง

8.2 เกิดจากชาวบ้านเอง เช่น ยากจน เศรษฐกิจไม่ดี ไม่สามารถศึกษาเล่าเรียนได้ , ไม่เห็นใจและไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา ละเลยไม่เอาใจใส่ , มีค่านิยมต่อการศึกษาที่ผิด เช่น ส่งลูกเรียนเพื่อหวังจะให้เป็นเจ้าของเป็นนายเท่านั้น เมื่อไม่ได้เป็นก็ผิดหวังและไม่สนับสนุนอีก , ไม่มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น

8.3 ปัจจัยอื่น ๆ เช่น การคมนาคมไม่สะดวก , ขาดผู้แนะนำที่ดี , โรคภัยไข้เจ็บของตัวเด็กเองหรือผู้ปกครอง , หลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนไม่เหมาะสม เป็นต้น

9. ปัญหาสุขภาพอนามัย ประชากรในชุมชนหมู่บ้านรกร่างส่วนใหญ่จะมีสุขภาพอนามัยไม่ดี อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเป็นผู้ไม่รู้ตนเอง แต่ก็ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลให้ชาวบ้านมีสุขภาพอนามัยที่ไม่ดี ได้แก่

9.1 การกระจายของสถาบันหรือหน่วยงานบริการทางสุขภาพอนามัย ยังไม่ทั่วถึง เช่น สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในเมือง ระดับอำเภอ ระดับหมู่บ้านแทบจะไม่มีเลย แม้โรงพยาบาลในระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด เมื่อเปรียบเทียบสถิติจำนวนเตียงคนไข้กับจำนวนประชากรโดยเฉลี่ยแล้วก็ยังต่ำกว่ามาตรฐาน

9.2 จำนวนเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุขไม่สอดคล้องกับจำนวนประชากร มีแพทย์และพยาบาลจำนวนน้อยมากที่ไปประจำอยู่ตามชนบทเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในชนบท จะเห็นได้จากสัดส่วนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัดส่วนของแพทย์ต่อจำนวนประชากรยังต่างกันมาก

9.3 ชาวบ้านส่วนใหญ่สนใจต่อสุขภาพอนามัยน้อย ปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามธรรมชาติเมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็ไม่รีบไปหาแพทย์ ปล่อยให้หายเอง หรือไม่ก็พึ่งร้านขายยาที่ไม่มีแพทย์หรือเภสัชกรประจำอยู่ ดังนั้นแทนที่จะหายจากโรคกลับมีโรคใหม่แทรกซ้อนเข้ามาอีก

9.4 ความเป็นผู้มีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ของชาวบ้าน ทำให้ไม่พิถีพิถันในเรื่องการกินการอยู่ การขับถ่ายของโสโครก ชาวบ้านจะสนใจต่อตนเองน้อย

9.5 ความเคยชินและความมักง่ายของชาวบ้านมีผลทำให้เกิดปัญหาสุขภาพอนามัย เช่น การขับถ่ายไม่เป็นที่เป็นทาง การกำจัดสิ่งปฏิกูลที่ไม่ถูกต้อง

9.6 ขาดการแนะนำในด้านสุขภาพอนามัย การตัดสินใจในเรื่องสุขภาพอนามัยนั้นเป็นผลมาจากการได้ยินได้ฟังจากคนอื่นและจากสื่อมวลชน เช่น การโฆษณาขายยาจากวิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น หรือไม่ก็พึ่งหมอยาแผนโบราณ ซึ่งรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้เกือบทุกชนิดโดยใช้น้ำมันไพร การรดน้ำมนต์ เป่าเสก ทรงเจ้าเข้าผี

10. ปัญหาเกี่ยวกับอาหารการกินหรือปัญหาโภชนาการ ได้แก่

10.1 การขาดแคลนอาหาร ซึ่งมีสาเหตุดังต่อไปนี้ ได้แก่ ไม่มีแหล่งอาหาร , ไม่มีเวลาหาอาหาร เพราะมัวแต่ไปทำอย่างอื่น เช่น ไปรับจ้างทำงานหาเงิน หรือถ้าทำนาก็ยุ่งแต่จะทำให้เสร็จตั้งแต่เช้าถึงเย็น จนไม่มีเวลาไปหาอาหารได้ , โกลดตลาดไม่สามารถซื้ออาหารการกินได้ การคมนาคมไม่สะดวก ต้องบริโภคอาหารตามแต่จะหาได้ ซึ่งก็มักเป็นอาหารตามธรรมชาติที่หาได้จากทุ่งนาและแหล่งน้ำ , ไม่มีเงินซื้ออาหาร เนื่องจากยากจนรายได้ต่ำ เป็นต้น

10.2 ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริโภคอาหาร เช่น บริโภคอาหารไม่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย ชาวบ้านไม่คำนึงถึงคุณภาพและธาตุอาหารมากนัก รับประทานพอให้อิ่มไปมื้อหนึ่ง ๆ ก็พอ บริโภคอาหารพวกแป้งมากกว่าอาหารหมู่อื่น ๆ , บริโภคอาหารโปรตีน

น้อย เนื่องจากอาหารโปรตีนมีราคาแพง ชาวบ้านไม่มีเงินซื้อ , บริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ สกปรก ปรุงไม่ถูกวิธี , บริโภคอาหารไม่เป็นเวลา , มีนิสัยการกินอาหารที่ไม่ถูกต้อง เช่น กินอาหารรสจัด เผ็ดจัด กินข้าวมาก ๆ กินกับน้อย ๆ ไม่ล้างมือก่อนกินอาหาร เป็นต้น

10.3 มีความเชื่อและประเพณีอย่างผิด ๆ เกี่ยวกับการกินอาหาร ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีความเชื่อและข้อห้ามเกี่ยวกับอาหารการกิน เช่น เชื่อว่ากินของหวานมากจะเป็นโรคเบาหวาน เด็กกินนมวัวโตขึ้นจะไม่เชื่อฟังพ่อแม่ หญิงมีครรภ์กินอาหารทะเลจะทำให้ไม่มีน้ำนม เป็นต้น

11.ปัญหาเรื่องการสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง ซึ่งเป็นปัญหาการขาดแคลนบริการขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ถนนบางช่วงของหมู่บ้านรางกว้างรถยนต์สามารถเข้าได้เป็นบางฤดูกาลเท่านั้น รถโดยสารประจำทางจะเข้าออกหมู่บ้านทุก ๆ 1 ชั่วโมง คือ แต่ละเที่ยวจะมีผู้โดยสารแน่นคันรถ เพราะชาวบ้านจำเป็นต้องเข้าไปซื้อข้าวของในตลาด หรือไปติดต่อราชการที่อำเภอ เมื่อมีถนนเข้าหมู่บ้านโดยโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท ก็เกิดค่านิยมใหม่ของชาวบ้านที่ต้องการจะมีรถอย่างรุนแรงถึงขั้นไปกู้ยืมเงินมาโดยเสียดอกเบี้ยราคาสูงเพื่อซื้อรถยนต์ กลางเก่ากลางใหม่ ใช้ได้ไม่นานก็เริ่มซ่อม ในไม่ช้าก็ประสบกับการขาดทุนอย่างย่อยยับ ที่น่าซึ่งนำไปจำนองเพื่อซื้อรถยนต์ก็ถูกเจ้าหนี้รับไป

12.ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะในฤดูแล้งที่ขาดแคลนน้ำอย่างมาก ชาวบ้านส่วนมากอาศัยน้ำบ่อเมื่อตักน้ำจากบ่อมาใส่ตุ่มที่บ้านก็จะแยกประเภทออกเป็นตุ่มน้ำกินและตุ่มน้ำใช้ ตุ่มน้ำใช้สามารถใช้ได้เลย ส่วนตุ่มน้ำกินจะตักน้ำจากบ่อมาใส่ไว้ในตุ่มแล้วรอให้ตกตะกอนจึงจะนำไปดื่มกิน ชาวบ้านมิได้คำนึงถึงคุณภาพและความสะอาดของน้ำมากนัก ขอให้ดื่มใช้ก็พอแล้ว ถึงแม้จะมีสัตว์บางอย่างตกลงไปตายในบ่อน้ำ แต่ชาวบ้านก็ยังตักน้ำมาใช้อุปโภคบริโภคในบ้านเรือนอยู่

13.ปัญหาเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ชาวบ้านในหมู่บ้านรางกว้างจะยึดมั่นในคติของบรรพบุรุษ ขนบธรรมเนียมประเพณี เชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคกลางของขลังอันเป็นไสยศาสตร์ที่ไม่อาจพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ เชื่อถือในผลแห่งกรรมและเรื่องบาปบุญคุณโทษ ความเชื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนาพุทธที่ชาวบ้านนับถือ ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้บางครั้งก็เป็นผลเสียต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง เพราะการยึดมั่นเชื่อถือในประเพณี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ ค่านิยมแบบเก่าที่เหนียวแน่นจนเกินไปนั้นมีผลทำให้รูปแบบของสังคมมีลักษณะคงตัว (Static) มากกว่าเป็นพลวัต (Dynamic) เป็นระบบที่พยายามปลุกฝังให้สมาชิกในสังคมมีลักษณะบุคลิกภาพแบบอนุรักษ์นิยม (Conservative) จนเกินไป ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นระบบที่ปิดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จำกัดขอบเขต เป็นระบบที่ถ่วงความเจริญอกงามของบุคคลและชุมชน แต่อย่างไรก็ตามระบบ

ความเชื่อบางอย่างก็อำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านร้างอยู่บ้าง ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางด้านการปกครองและการควบคุมทางสังคม

14. ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในสังคมของหมู่บ้านร้าง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีอยู่น้อย เช่น ไม่ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ปลอดภัยจากมนุษย์ด้วยกัน บุคคลที่ถือว่าเป็นภัยกับสังคมของหมู่บ้าน คือ โจรผู้ร้าย นักเลงอันธพาล เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพล บุคคลจำพวกนี้จะมืออยู่ทั่วไปถ้าไม่ใช่คนในหมู่บ้านก็เป็นคนจากถิ่นอื่น ที่มีมากที่สุดคือ โจรพวกลักเล็กขโมยน้อย เช่น ขโมยจับปลาในบ่อที่เลี้ยงไว้ ขโมยเปิดไก่ เลื้อยผ้า ไปจนถึงโทรศัพท์ พัดลม วิทยุ เป็นต้น ส่วนนักเลงอันธพาลส่วนใหญ่จะไม่ปฏิบัติการในเขตหมู่บ้านของตัวเอง บางครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตกอยู่ใต้อำนาจของกลุ่มนักเลงอันธพาล กลุ่มนักเลงอันธพาลเหล่านี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบ้านเมือง

ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant)

ในการวิจัยในครั้งนี้มีหลักเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข่าวสำคัญ คือ จะทำการคัดเลือกผู้ให้ข่าวสำคัญซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีคุณลักษณะประการใดประการหนึ่งหรือหลายประการ

- 1.เป็นผู้ที่มีลักษณะพิเศษบางประการ เช่น เป็นผู้ที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีฐานะยากจน หรือเป็นผู้ที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีฐานะร่ำรวย
- 2.เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน เช่น เป็นครู เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือเป็นสมาชิก อบต. เป็นต้น
- 3.เป็นผู้ที่เป็นที่ยอมรับและคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ เช่น ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
- 4.เป็นผู้ที่เป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง เช่น เป็นคนที่มีเพื่อนฝูงมาก

การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญ

ชื่อ	นายธีระศักดิ์ (นามสมมติ)
อายุ	57 ปี
ลักษณะ	รูปร่างผอมสูง ผิวคล้ำ
การศึกษา	จบการศึกษาจากโรงเรียนนายสิบกรมการสื่อสารทหารบก
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส (เป็นหัวหน้าครอบครัว)

สภาพบ้านของนายธีระศักดิ์เป็นบ้านไม้เก่า ๆ ใต้ถุนสูงหลังคามุงกระเบื้องแบบโบราณ บริเวณที่เป็นครัวหลังคามุงจาก เป็นบ้านที่เป็นมรดกตกทอดมาจากมารดา ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 70 ตารางวา ในครอบครัวมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 9 คนได้แก่

1. นายธีระศักดิ์ หัวหน้าครอบครัว
2. นางบุญผ่อง ภรรยา อายุ 52 ปี เป็นชาวจังหวัดแพร่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนในจังหวัดแพร่ ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในไร่มีรายได้วันละ 100 บาท
3. นายวิศิษฐ์ บุตรชายคนโต อายุ 29 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากโรงเรียนบางลี่วิทยาในอำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเป็นหลักเป็นฐานติดยาเสพติดคือยาบ้า เคยถูกพิพากษาจำคุกเป็นเวลา 6 เดือนที่เรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรีในคดีเสพยาบ้า ปัจจุบันเพิ่งพ้นโทษมาเป็นเวลา 4 เดือน
4. นายสรารุช บุตรชายคนที่ 2 อายุ 26 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันถูกพิพากษาจำคุกอยู่ที่เรือนจำจังหวัดราชบุรีในคดีลักทรัพย์ถูกตัดสินจำคุกเป็นเวลา 1 ปี 6 เดือน และรับโทษมาแล้วเป็นเวลาประมาณ 1 ปี
5. นางธิดารัตน์ บุตรสาวคนที่ 3 อายุ 24 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบางลี่วิทยาในอำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันสมรสแล้วกับ นายวุฒิชัย มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ ด.ญ.ฝ้าย อายุ 2 ปีและด.ญ.ฝน อายุ 5 เดือน นางธิดารัตน์ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรจึงอยู่บ้านเลี้ยงลูก
6. ด.ช.พีระพงศ์ บุตรชายคนเล็ก อายุ 13 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ไม่ได้เรียนต่อเนื่องจากไม่ยอมไปโรงเรียนและหนีโรงเรียน

บ่อยครั้งจึงลาออกจากโรงเรียนและไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเป็นหลักเป็นฐานนอกจากบางวันก็ติดตามมารดาไปรับจ้างทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ในไร่นามีรายได้ครั้งละประมาณ 50-80 บาท

7. นายวุฒิชัย ลูกเขย อายุ 28 ปี เป็นชาวจังหวัดราชบุรี จบการศึกษาในระดับปวช. จากโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี สมรสกับนางธิดารัตน์ ปัจจุบันมีอาชีพรับราชการสังกัดกรมชลประทานอยู่ที่จังหวัดราชบุรี จะกลับมาพักที่บ้านกับบุตรและภรรยาในวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ และจะไปพักที่บ้านพักของทางราชการในจังหวัดราชบุรีในตอนเช้าวันจันทร์ถึงวันศุกร์ มีรายได้เดือนละประมาณ 8,000 บาท

8. ด.ญ. ฝ่าย อายุ 2 ปี ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน

9. ด.ญ. ฝน อายุ 5 เดือน

นายธีระศักดิ์เคยรับราชการทหารสังกัดกองพลทหารราบที่ 9 ค่ายสุรสีห์ จังหวัดกาญจนบุรี ได้รับยศ จ.ส.อ. ต่อมาได้กระทำผิดวินัยของทางราชการจึงถูกปลดออก ปัจจุบันนายธีระศักดิ์ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำไร่มะขามเทศบนพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับมรดกมาจากมารดา ในการทำไร่มะขามเทศของนายธีระศักดิ์นั้น นายธีระศักดิ์ได้ใช้สารเคมีซึ่งเป็นยาฆ่าแมลงในการกำจัดศัตรูพืชโดยใช้เครื่องพ่นยาฆ่าแมลงซึ่งขอยืมมาจากบ้านหลานสาว เมื่อเวลาจะพ่นยาฆ่าแมลงและให้นายวิศิษฐ์ลูกชายคนโตเป็นผู้ฉีดพ่นยาฆ่าแมลง ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปให้คำแนะนำในการเพาะปลูกแต่อย่างใด นอกจากนี้ นายธีระศักดิ์ยังใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำจากบ่อน้ำข้างบ้านซึ่งขุดไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนมาใช้ในการรดน้ำต้นมะขามเทศด้วย บ่อน้ำดังกล่าวมีน้ำใช้ตลอดปี เพราะเมื่อหมดฤดูฝนก็สามารถเปิดน้ำจากคลองชลประทานซึ่งผ่านบริเวณใกล้เคียงเข้ามาเก็บไว้ในบ่อได้ตลอดปี ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพของนายธีระศักดิ์คือ ขาดแคลนเงินทุนมีแมลงศัตรูพืชรบกวน และดินฟ้าอากาศที่เป็นอุปสรรคต่อการทำไร่มะขามเทศ กล่าวคือเมื่อต้นมะขามเทศออกดอกหากมีฝนตกดอกของต้นมะขามเทศจะหลุดร่วงและไม่ติดผล เมื่อสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้นายธีระศักดิ์ก็จะนำไปขายให้กับหลานสาวซึ่งมีอาชีพเป็นพ่อค้าคนกลางในราคาที่ไม่แน่นอน หากเป็นต้นฤดูและปลายฤดูมะขามเทศเมื่อมีมะขามเทศในตลาดน้อยก็จะได้ประมาณกิโลกรัมละ 20-22 บาท หากเป็นกลางฤดูเมื่อมีมะขามเทศออกมาเต็มตลาดก็จะได้ราคาประมาณกิโลกรัมละ 8-12 บาท ในแต่ละปีจะผลิตมะขามเทศได้ประมาณ 4-5 เดือน ตลอดฤดูกาลที่ผลิตมะขามเทศได้จะมีรายได้จากผลผลิตมะขามเทศในไร่ประมาณ 20,000-35,000 บาทต่อปี รายได้ที่ได้รับดังกล่าวจะนำไปใช้หนี้และนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวตลอดจนเก็บไว้เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพต่อไป นายธีระศักดิ์ทำไร่มะขามเทศมาได้ประมาณ 4 ปีแล้ว ก่อนหน้านี้ได้ทำบ่อเลี้ยงปลาซึ่งทำเป็นลักษณะบ่ออนุบาลลูกปลาและเมื่อ

ปลาโตได้ขนาดก็นำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่ตลาดแต่ผลปรากฏว่าขาดทุน จึงต้องเลิกเลี้ยงปลาในที่สุด

สำหรับรายได้ในครอบครัวของนายธีระศักดิ์เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนเฉลี่ยเดือนละประมาณ 3,000-3,500 บาทจากการรับจ้างงานในไร่นาของภรรยาและของตัวเองเป็นครั้งคราว รายได้ในครอบครัวบางส่วนได้มาจากการที่ลูกเขยช่วยค่าใช้จ่ายบ้างแต่ก็ไม่มากมายนักประมาณเดือนละ 500 บาท เนื่องจากลูกเขยและลูกสาวเองก็มีภาระในการเลี้ยงลูกที่ยังเล็กมากและนายธีระศักดิ์เองก็ไม่ได้หวังความช่วยเหลืออะไรจากลูก ๆ นัก ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิก 7 คนวันละประมาณ 120 บาทในส่วนของค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ก็ได้แก่ค่ายาเฉลี่ยเดือนละประมาณ 200 บาท ค่าไฟได้รับการลดหย่อนเนื่องจากนายธีระศักดิ์เคยเป็นทหารผ่านศึกไปรบที่เวียดนาม ค่าไฟจึงเฉลี่ยเดือนละประมาณ 80 บาท ค่าภาษีสังคมเนื่องจากนายธีระศักดิ์เป็นคนมีเพื่อนฝูงมากจนเรียกได้ว่าเป็นผู้กว้างขวางในหมู่บ้าน ประกอบกับมีอุปนิสัยขี้เกรงใจคนจึงต้องไปงานต่าง ๆ ของเพื่อนฝูงอยู่เสมอ ๆ เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งในการไปงานเหล่านี้ก็ต้องเสียภาษีสังคมเป็นค่าช่วยงานบ้าง ซึ่งนายธีระศักดิ์ก็จะเสียภาษีสังคมเหล่านี้งานละ 100-200 บาทบ้างขึ้นอยู่กับสนิทกับเจ้าของงานมากน้อยเพียงใด รายรับในครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่ายดังนั้นในครอบครัวจึงไม่มีเงินออมอยู่เลย นายธีระศักดิ์พยายามที่จะลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวด้วยการพยายามไม่ซื้อของที่จำเป็นต่าง ๆ

ปัจจุบันนายธีระศักดิ์มีหนี้สินจำนวน 50,000 บาทโดยกู้ยืมมาตั้งแต่ พ.ศ.2541 ซึ่งกู้ยืมมาจากหลานสาวคนที่เป็นพ่อค้าคนกลางและตนนำผลผลิตไปขายให้โดยไม่ตัดเสียดอกเบี้ย เมื่อนำผลผลิตไปขายให้กับหลานสาว หลานสาวก็จะหักเงินไว้จำนวนหนึ่งเป็นการผ่อนชำระหนี้ เงินที่กู้นั้นนำมาเป็นเงินหมุนเวียนในครอบครัวส่วนหนึ่งซึ่งไม่มากนัก อีกส่วนหนึ่งที่เหลือนำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เช่น เป็นเงินค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช และค่าจ้างเก็บผลผลิตในช่วงที่ผลผลิตออกซุก คาดว่าในปีหน้า (2544) น่าจะชำระหนี้ได้หมดหากผลผลิตมากพอ

ความสัมพันธ์ระหว่างนายธีระศักดิ์กับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันซึ่งมีอยู่ประมาณ 7-8 หลังคาเรือนเป็นไปด้วยดีอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันก็ล้วนแต่เป็นญาติ ๆ กันทั้งสิ้น จึงสามารถหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกันได้ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ตลอดจนข้าวสาร แต่ไม่สามารถหยิบยืมเงินกันได้เนื่องจากเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันต่างก็มีฐานะยากจนไม่ต่างไปจากครอบครัวของตนเท่าใดนัก ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวค่อนข้างตึงเครียด เนื่องจากนายธีระศักดิ์เป็นคนชอบดื่มสุราและเมาอยู่เป็นประจำจึงไม่เป็นที่พอใจของภรรยา ภรรยาเคยไม่พอใจในการที่นายธีระศักดิ์ชอบเมาสุราอาละวาดและทำร้าย

ทูปตีตนอยู่เสมอจนถึงกับเคยหนีนายธีระศักดิ์กลับบ้านที่จังหวัดแพร่เป็นเวลานานถึง 4 ปี แต่ในที่สุดก็กลับมาเพราะเป็นห่วงลูก ส่วนลูก ๆ ก็ทะเลาะกันเองบ้างเป็นบางครั้ง ก่อนหน้านั้น นายธีระศักดิ์ ภรรยาและลูกหลานเคยมีโอกาไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดด้วยกันนาน ๆ ครั้ง แต่ปัจจุบันไม่เคยไปไหนด้วยกันเลยเนื่องจากไม่มีเวลาว่างพอเพราะต้องทำงานในไร่และไม่มีเงินเหลือพอที่จะไปเที่ยว

ปัจจุบันในบ้านของนายธีระศักดิ์มีทรัพย์สินคือ โทรทัศน์สีขนาด 29 นิ้ว 1 เครื่อง ซึ่งลูกเขยเป็นผู้ซื้อผ่อนส่ง โทรทัศน์ขาวดำขนาด 14 นิ้ว 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง เครื่องสูบน้ำ 1 เครื่อง รถจักรยานยนต์ 1 คัน พัดลม 2 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนัง 2 เรือน หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ เต้าแก๊ส 1 อัน เครื่องซักผ้าแบบสองถัง 1 เครื่อง ซึ่งพี่ชายและพี่สะใภ้เป็นคนซื้อให้

ปัจจุบันอาชีพเสริมของนายธีระศักดิ์คือรับจ้างทำงานในภาคเกษตรกรรมเป็นบางครั้งแล้วแต่จะมีใครจ้างเมื่อว่างจากงานในไร่ของตนเองมีรายได้วันละประมาณ 150 บาท จากการรับจ้างดังกล่าว ด้วยความอยากมีเงินใช้จ่ายคล่องตัวนายธีระศักดิ์จึงพยายามเสียดังด้วยการเล่นหวยใต้ดินทุกงวด งวดละประมาณ 20-50 บาท เล่นหวยใต้ดินมาเป็นเวลาเกือบ 10 ปีแล้วเคยถูกและได้เงินรางวัลมา 4,000 บาทและ 2,000 บาทเพียง 2 ครั้ง ส่วนสลากกินแบ่งรัฐบาลนั้นไม่เคยซื้อเนื่องจากมีราคาแพง นายธีระศักดิ์เล่นการพนันเป็นบางครั้ง เช่น ในเวลาที่มีงานศพ หรือเมื่อญาติ ๆ ซักชวน ส่วนใหญ่จะเสียมากกว่าได้

ปัจจุบันนายธีระศักดิ์มีโรคประจำตัวคือโรคแพ้อากาศซึ่งเป็นผลมาจากการที่ต้องฉีดพ่นยาฆ่าแมลง จนในปัจจุบันไม่สามารถฉีดพ่นยาฆ่าแมลงเองได้ต้องให้ลูกชายคนโตเป็นผู้ฉีดหรือหากลูกชายคนโตไม่ช่วยก็ต้องว่าจ้างแรงงานมาเป็นคนฉีดยาฆ่าแมลง นอกจากนี้ก็ยังมีโรคติดสุรา (Alcoholism) เนื่องจากดื่มสุราทุกวันมาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้วเมื่อวันไหนที่ไม่ได้ดื่มสุราจะมีอาการมือสั่นและหงุดหงิด เมื่อเจ็บป่วยส่วนใหญ่มักจะซื้อยากินเองตามร้านขายยา หากเจ็บป่วยมาก ๆ ก็จะไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลของรัฐในตัวอำเภอ หากเป็นวันหยุดก็จะไปหาหมอที่คลินิกในตลาด นายธีระศักดิ์ได้รับสิทธิพิเศษในการยกเว้นค่ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐเนื่องจากเคยเป็นอดีตทหารผ่านศึกและมีบัตรทหารผ่านศึกของทางราชการไปแสดงเมื่อไปรับบริการจากโรงพยาบาลของรัฐ หากเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะก็รับประทานยาพาราเซตามอล 2 เม็ด หากปวดท้องก็รับประทานยาธาตุ หากท้องเสียก็รับประทานยาเอ็มโมเดียมซึ่งซื้อจากร้านขายยาในตลาดและมีติดบ้านไว้อยู่เสมอ ปัจจุบันรู้สึกว่าคุณอายุมากแล้ว กำลังวังชาในการทำงานถดถอยลงทำให้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่เหมือนเมื่อก่อน

นายธีระศักดิ์ติดสุรา เหตุที่ดื่มเนื่องมาจากกลุ่มใจที่ต้องออกจากราชการและภรรยาหนีไปในเวลาหนึ่งประกอบกับกลุ่มใจที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่เคยคิดที่จะเลิกดื่ม เพราะคิดว่าตนเองแก่แล้วหากจะเลิกก็คงไม่สำเร็จ หากวันใดไม่ได้ดื่มจะมีอาการมือสั่น

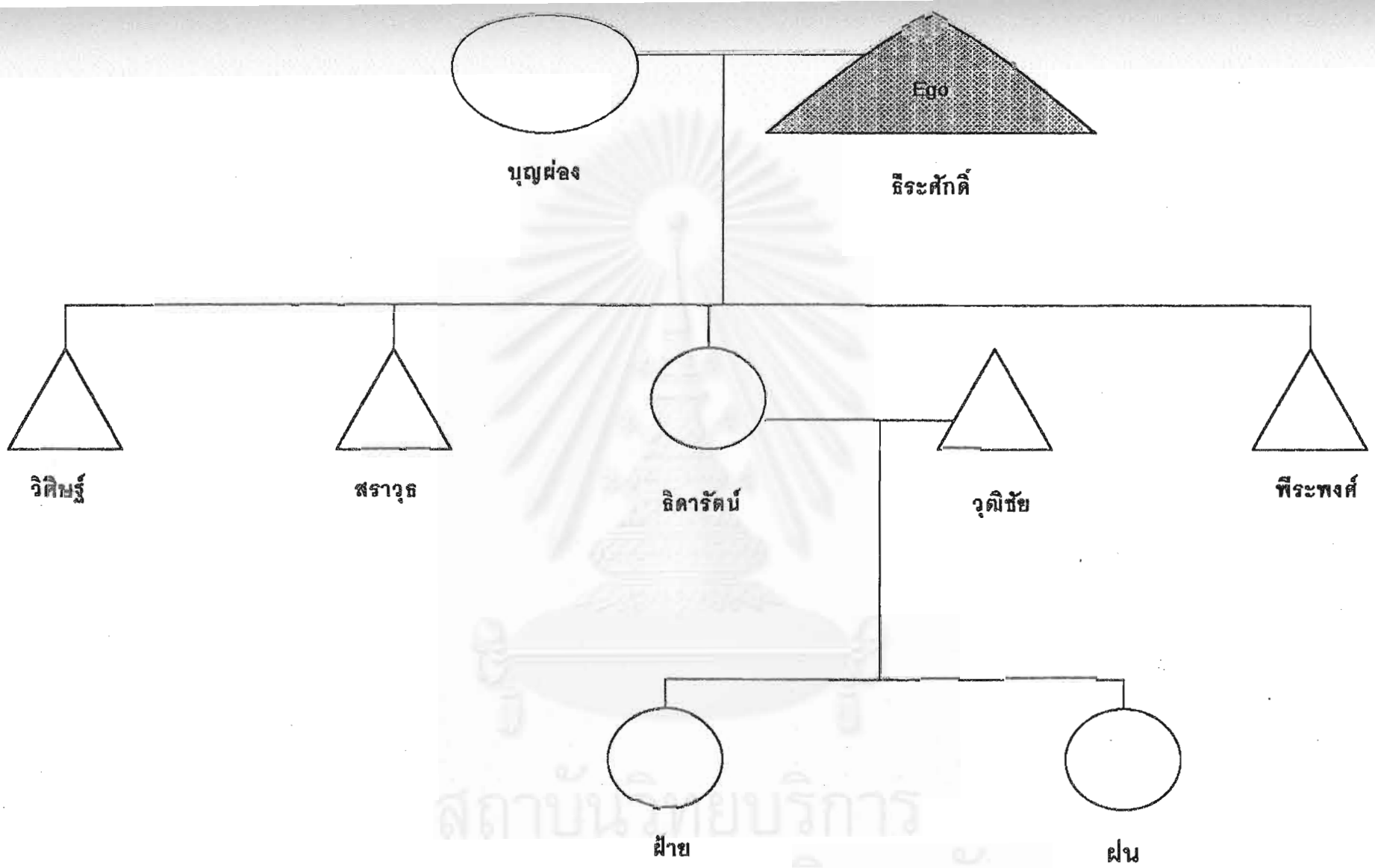
ไม่มีแรง อารมณ์หงุดหงิด ในแต่ละวันจะดื่มสุราประมาณ 1 แบนคิดเป็นเงินประมาณ 60 บาท ซึ่งซื้อมาจากร้านขายของชำในหมู่บ้าน บางวันก็มีเพื่อนฝูงมาดื่มด้วย

นายธีระศักดิ์ไม่เคยติดต่อขอรับความช่วยเหลืออะไรจากองค์กรของรัฐหรือองค์กรของเอกชนเลย เพราะคิดว่าองค์กรเหล่านั้นคงจะไม่สามารถช่วยอะไรได้จริงๆ ในขณะที่สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตัวเองคือต้องการมีเงินเก็บสักก้อนเพื่อไว้เป็นทุนในยามที่แก่ชราและทำงานไม่ไหว หรือไว้เป็นเงินฉุกเฉินเมื่อเวลาเจ็บป่วยมาก ๆ ส่วนสิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคือต้องการให้ทุกคนในครอบครัวมีความสามัคคีกัน

นายธีระศักดิ์คิดว่าหากคนในชุมชนพยายามใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ และเด็ก ๆ ก็ขยันเรียนมากขึ้นเพื่อให้มีการศึกษาสูงขึ้นก็คงจะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชนลงได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 5: แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวสำคัญกรณีที่ 1

ชื่อ	นายสมนึก (นามสมมติ)
อายุ	50 ปี
ลักษณะ	รูปร่างสมส่วน ผิวคล้ำ ผมหยักศก
การศึกษา	จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส (เป็นหัวหน้าครอบครัว)

สภาพบ้านของนายสมนึกเป็นบ้านตึกชั้นเดียวทาสีขาว ขนาดใหญ่ มีเนื้อที่กว้างขวางปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 100 ตารางวา เพิ่งปลูกได้ประมาณ 7 ปีอยู่ติดถนนสายศรีสำราญ-ดอนตะกุก ซึ่งเป็นเส้นทางลัดสามารถออกไปยังอำเภออู่ทองได้ บ้านและที่ดินเป็นของตนเองไม่ได้เป็นมรดกตกทอดมาแต่อย่างใด ในครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 11 คน ได้แก่

- 1.นายสมนึก หัวหน้าครอบครัว
- 2.นางสาวลี่ ภรรยา อายุ 48 ปี เป็นชาวอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยกำเนิดจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นคนกลางขายสินค้าและทำไร่ มีรายได้เดือนละ 20,000-30,000 บาท
- 3.นายสิงหา บุตรชายคนโต อายุ 29 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพทำไร่และนำสินค้าจากใน หมู่บ้านไปขายในตลาดกลางที่กรุงเทพ ฯ เช่น ที่ตลาดไทย หรือตลาดสี่มุมเมือง มีรายได้เดือนละประมาณ 15,000-20,000 บาท
- 4.นางรัตนา ลูกสะใภ้ อายุ 25 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน เป็นภรรยาของนายสิงหา มีบุตรชาย 1 คน คือ ด.ช.ทศพล อายุ 5 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพของชำโดยบิดาและมารดาของสามีเป็นผู้ออกเงินทุนเปิดร้านขายของชำให้ที่บริเวณหน้าบ้าน มีรายได้เดือนละประมาณ 7,000-10,000 บาท
- 5.นายณิเวช บุตรชายคนที่ 2 อายุ 26 ปีจบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะวิศวกรรมศาสตร์จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตคลอง 6 ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างในบริษัทผลิตเครื่องกลและวัสดุดิบทางอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครมีรายได้เดือนละ 15,000 บาท

6.นายสรารุท บุตรชายคนที่ 3 อายุ 24 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบางลี่วิทยาในอำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยบิดามารดาทำไร่ มีรายได้เดือนละประมาณ 5,000-8,000 บาท

7.นางน้องเล็ก ลูกสะใภ้ อายุ 24 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน เป็นภรรยาของนายสรารุท มีบุตรชาย 1 คน คือ ด.ช.มนัส อายุ 4 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยนางรัตนายของชำในร้านและบางครั้งก็ออกไปช่วยสามีทำไร่ มีรายได้เดือนละประมาณ 3,000-5,000 บาท

8.นายยุทธนา บุตรชายคนที่ 4 อายุ 21 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ภาคคำ ยังไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเป็นหลัก เป็นฐานนอกจากช่วยเหลือพี่สะใภ้ในร้านขายของชำโดยทำหน้าที่ไปซื้อของจากตลาดมาขายในร้าน หรือออกไปช่วยบิดามารดาและพี่ชายทำงานในไร่

9.ด.ญ.สุทธาสินี บุตรสาวคนเล็ก อายุ 5 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน

10.ด.ช.ทศพล หลานชาย อายุ 5 ปี เป็นบุตรชายของนายสิงหาและนางรัตนา ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นเด็กเล็กโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน

11.ด.ช.มนัส หลานชาย อายุ 4 ปี เป็นบุตรของนายสรารุทและนางน้องเล็ก ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นเด็กเล็กโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน

ปัจจุบันนายสมนึกรับราชการในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากนายสมนึกและครอบครัวมีฐานะมั่งคั่งมีอาชีพเป็นหลักเป็นฐานและเป็นที่นับหน้าถือตาของคนในหมู่บ้านประกอบกับนายสมนึกเป็นคนมีจิตใจกว้างขวาง มีน้ำใจกับเพื่อนบ้านและคนในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และนอกจากนี้ในอดีตนายสมนึกยังเคยดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ต.ศรีสำราญมาก่อนอีกด้วย จึงทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านให้ความไว้วางใจในนายสมนึกและเลือกนายสมนึกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเมื่อปี 2542

ปัจจุบันนายสมนึกประกอบอาชีพค้าขายโดยทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง นำสินค้าที่รวบรวมได้จากในหมู่บ้านไปขายยังตลาดกลางรวมเช่น ตลาดไทยรังสิต หรือตลาดสี่มุมเมือง ดังนั้นที่บ้านของนายสมนึกจึงเป็นที่รับซื้อผลผลิตต่าง ๆ เกือบทุกชนิดจากชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น มะขามเทศ เผือก มันเทศ ผักต่าง ๆ หน่อไม้ฝรั่ง หรือแม้กระทั่งปลาที่ชาวบ้านจับมาจากในท้องนา เป็นต้น โดยสินค้าต่าง ๆ ที่นายสมนึกรับซื้อจากชาวบ้าน นายสมนึกพยายามที่จะให้ราคาที่ดีกว่าคู่แข่งแก่ผู้ที่นำมาขายให้ตน เมื่อหักค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าน้ำมันรถในการนำสินค้าไปขายส่งในตลาดกลางแล้ว ส่วนที่เหลือก็จะเป็นกำไรของนายสมนึก ซึ่ง

นายสมนึกให้สัมภาษณ์ว่าเขาเอากำไรน้อยกว่าพ่อค้าคนกลางรายอื่น ๆ ในหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะต้องการช่วยเหลือพี่น้องในหมู่บ้านของเขาเองให้มีที่ขายผลผลิต

นอกจากนายสมนึกจะทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางแล้วนายสมนึกยังทำไร่และทำนาอีกด้วย ในการทำไร่นายสมนึกเล่าว่าเขาปลูกผักคะน้า มะระ บวบ มันเทศ ถั่วฝักยาว และพริกชี้ฟ้าสลับกันไปตามฤดูกาล โดยนายสมนึกมีที่ดินทำไร่อยู่ประมาณ 90 ไร่ ที่ดินในสวนที่ทำไร่เป็นที่ดินของเขาเองซึ่งซื้อสะสมไว้เป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว ในการทำไร่ของนายสมนึกเขาใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตรมากมาย ไม่ว่าจะเป็นรถแทรกเตอร์สำหรับปรับสภาพดินและตัดแบ่งที่ดินออกเป็นร่องสำหรับปลูกผัก เครื่องพ่นยาฆ่าแมลงที่มีลักษณะเป็นเรือแล่นตามร่องผักและฉีดพ่นยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี เครื่องสูบน้ำ สำหรับสูบน้ำจากคลองชลประทานซึ่งอยู่ไม่ห่างจากที่ดินที่ทำไร่มากนักเข้ามาใช้รดพืชไร่ รถบรรทุกผลผลิตซึ่งมีทั้งรถกระบะขนาด 1 ตันและรถบรรทุก 6 ล้อซึ่งเป็นของเขาเอง นายสมนึกเล่าว่าในบางครั้งหากผลผลิตออกซุกมาก ๆ ก็มีพ่อค้าจากท้องถิ่นอื่นนำรถบรรทุกเข้ามาขอซื้อและบรรทุกพืชไร่ถึงในไร่ของเขา สำหรับแรงงานในการทำไร่นายสมนึกได้ทำการจ้างแรงงานในหมู่บ้านในอัตราผู้ชายวันละ 150-200 บาทขึ้นอยู่กับลักษณะของงานถ้าเป็นงานที่ต้องใช้กำลังมาก เช่น ขุดดิน ฉีดพ่นยาฆ่าแมลง ก็จะได้ค่าจ้างแรงงานสูง ถ้าเป็นงานที่ใช้กำลังน้อย เช่น เก็บพริก ตัดผัก ก็ได้ค่าจ้างแรงงานน้อย ผู้หญิงวันละ 100-120 บาทเพราะผู้หญิงจะทำงานเบากว่าผู้ชาย ถ้ามาทำงานทั้งวันตั้งแต่เช้าจนถึงเย็นก็ได้ค่าจ้างแรงงานมาก แต่ถ้ามาทำงานสาย ๆ จนถึงบ่ายก็ได้ค่าจ้างแรงงานน้อยลดหลั่นกันลงไป แรงงานที่นายสมนึกจ้างทำงานในไร่นั้นบางคนก็เป็นญาติพี่น้องของนายสมนึกและภรรยา และบางครั้งลูก ๆ ก็มาช่วยทำงานในไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกชายคนโตนับได้ว่าเป็นหัวแรงใหญ่ในการทำไร่ นายสมนึกเล่าว่าผักที่ให้ราคาดีที่สุดคือ คะน้า และมะระ โดยเมื่อผลผลิตออกเต็มที่จะได้ราคาถึงไร่ละ 15,000 บาท ส่วนมันเทศและพืชตะกูลถั่วเป็นพืชที่ปลูกในช่วงพักดินเมื่อหมดฤดูกาลปลูกผัก ราคาประมาณไร่ละ 10,000-12,000 บาท สำหรับพริกปลูกตลอดปีตามริมร่องผักทุกร่องตลอดไร่ใช้เวลาปลูกประมาณ 3 เดือนจึงจะเก็บผลผลิตได้ผลผลิตต่อครั้งจะได้ครั้งละประมาณ 20,000-30,000 บาท

ในส่วนของการทำนายนายสมนึกทำนาบนพื้นที่ประมาณ 70 ไร่ซึ่งที่ดินส่วนที่ทำนานั้นเป็นที่ดินที่เช่ามาจากญาติทางฝ่ายภรรยาในอัตรา 50,000 บาทต่อปี นาที่นายสมนึกทำเป็นนาปรังเนื่องจากที่ดินที่ทำนานั้นอยู่ติดกับคลองชลประทานซึ่งสามารถเปิดน้ำจากคลองชลประทานเข้าสู่ที่นาได้ทันทีจึงสะดวกและเหมาะสมในการทำนาปรังเป็นอย่างยิ่ง ในการทำนาของนายสมนึกนั้น นายสมนึกก็ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ต่าง ๆ เช่นเดียวกับการทำไร่ ไม่ว่าจะเป็นรถไถนาเดินตาม ปุ๋ยเคมี รถเกี่ยวข้าวและนวดข้าว เครื่องพ่นยาฆ่าแมลงที่ต้องใช้คนแบกเวลาฉีดพ่น สำหรับพันธุ์ข้าวที่ปลูกในนายนายสมนึกเล่าว่าเดิมที่ใช้พันธุ์ข้าวเบาสามเดือน

เช่น พันธุ์พวงเงินหรือทองระย้าซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวพื้นบ้านที่ให้ผลผลิตไม่ดีนัก และโรคพืชก็เกิดได้ง่าย เช่น โรคใบเน่า โรคหนอนกอ เป็นต้น ต่อมาทางเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัดได้เข้ามาให้คำแนะนำและนำ พันธุ์ข้าวมาแจกจ่ายเป็นพันธุ์ข้าวหอมสุพรรณ ๖ ซึ่งให้ผลผลิตดีกว่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่เคยปลูก อีกทั้งเกิดโรคพืชได้ยากกว่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองเดิม ทำให้ผลผลิตข้าวต่อไร่ในปัจจุบันได้ค่อนข้างสูง ไร่หนึ่ง ๆ ได้ข้าวถึง 1 เกวียนกว่า ๆ เมื่อเกี่ยวข้าวด้วยรถนวดข้าวเสร็จแล้วนายสมนึกก็จะนำไปสีที่โรงสีข้าวในหมู่บ้านซึ่งเจ้าของโรงสีเป็นเพื่อนสนิทของนายสมนึก ในราคาถังละ 1 บาทและโรงสีก็เก็บรำข้าว ปลายข้าว และแกลบเอาไว้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป นายสมนึกเล่าว่าสำหรับผลผลิตที่ได้นั้นในบางครั้งหากเจ้าของโรงสีให้ราคาดีก็จะขายข้าวให้กับเจ้าของโรงสีเลย แต่หากเจ้าของโรงสีให้ราคาไม่ดีตนก็จะนำไปใส่รถบรรทุกไปขายที่ตลาดกลางเช่นเดียวกับผลผลิตในไร่ เฉลี่ยแล้วในแต่ละปีจะมีรายได้จากการทำนาถึงปีละประมาณ 90,000-120,000 บาท

ปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญในการเกษตรของนายสมนึกคือ การที่พืชไร่และนาข้าวถูกแมลงศัตรูพืชรบกวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่รัฐบาลยังไม่ได้ออกกฎหมายห้ามเลี้ยงกิ้งกูดดำในพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ชายฝั่งทะเล บริเวณโดยรอบไร่ของนายสมนึกเต็มไปด้วยนาทุ่งของผู้ประกอบการรายต่าง ๆ และตอนกลางคืนผู้ที่ทำนาทุ่งเหล่านี้ก็จะเปิดไฟล่อแมลงเพื่อให้นำมาเป็นอาหารของกิ้ง ในช่วงนั้นไร่ของนายสมนึกจะถูกแมลงศัตรูพืชรบกวนอย่างหนัก ถึงแม้จะฉีดพ่นยาฆ่าแมลงอย่างหนักแต่ก็ไม่สามารถกำจัดแมลงให้หมดไปได้ นายสมนึกเล่าว่าในช่วงนั้นต้องพ่นยาฆ่าแมลงอย่างหนักมากจนกระทั่งภรรยาของตนป่วยจนต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล เนื่องจากแพ้สารเคมีที่ใช้ฉีดพ่นฆ่าแมลง ต่อมาเมื่อรัฐบาลออกกฎหมายห้ามทำนาทุ่งในบริเวณที่ไม่ใช่พื้นที่ชายฝั่งทะเล แมลงศัตรูพืชก็ลดน้อยลงแต่ก็ยังไม่หมดไปเสียทีเดียว แม้ในปัจจุบันค่าใช้จ่ายสำหรับยาฆ่าแมลงในไร่ก็ยังเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง แมลงศัตรูพืชที่สำคัญที่รบกวนพืชไร่ของนายสมนึกได้แก่ เพลี้ยกระโดด เพลี้ยแป้ง ตั๊กแตน หนอน เป็นต้น สำหรับศัตรูพืชในนาที่สำคัญได้แก่หนูนาและหอยเชอรี่ นายสมนึกเล่าว่าสำหรับการกำจัดหนูนาจะใช้วิธีให้คนงานช่วยกันไร่ดี และวางกับดักหนูได้ตามบริเวณต่าง ๆ ส่วนการกำจัดหอยเชอรี่นั้น นายสมนึกเล่าว่า ในระยะแรกที่มีหอยเชอรี่จะใช้ปูนขาวหว่านในนา แต่ต่อมาก็ไม่ค่อยได้ผล จึงต้องใช้สารเคมีซึ่งเป็นยากำจัดหอยเชอรี่หว่านลงในนา ซึ่งก็ได้ผลดีขึ้นแต่ศัตรูพืชเหล่านั้นก็ยังไม่หมดไปจากนาของเขาเสียทีเดียว นายสมนึกกล่าวว่าศัตรูพืชเหล่านี้ได้ทำลายผลผลิตในไร่นาของเขาไปปีละไม่น้อยเลยทีเดียว

สำหรับเงินลงทุนที่ใช้สำหรับการลงทุนในการทำเกษตรของนายสมนึกนั้น นายสมนึกกล่าวว่าเงินลงทุนของเขานั้นส่วนหนึ่งเป็นเงินที่เก็บออมในครอบครัวซึ่งไม่ใช่เงินส่วนใหญ่ เงินส่วนใหญ่ในการลงทุนได้มาจากการกู้ยืมสินเชื่อเพื่อการลงทุนจากธนาคาร

ไทยพาณิชย์สาขาสองพี่น้อง โดยนำเอาโฉนดที่ดินส่วนที่ปลูกบ้านประมาณ 5 ไร่ ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 1,000,000 บาทไปเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน และธนาคารก็จะปล่อยวงเงินกู้ให้ในวงเงิน 800,000 บาท นายสมนึกกล่าวว่าสาเหตุที่เขาเลือกกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ก็เนื่องมาจากมีขั้นตอนไม่ยุ่งยากและให้วงเงินกู้ที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งการบริการของธนาคารก็ดี และไม่ต้องเป็นหนี้บุญคุณใครเหมือนกับการกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง เงินกู้จากธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 9 บาทต่อปี และเงินกู้ดังกล่าวก็เป็นลักษณะเงินกู้หมุนเวียนเมื่อปีใดที่ผลผลิตราคาดีก็จะนำเงินก้อนจำนวนหนึ่งไปชำระหนี้เพื่อให้ยอดเงินต้นลดลงบ้าง

ปัจจุบันนายสมนึกและภรรยา มีรายได้ประมาณเดือนละ 35,000-50,000 บาท ซึ่งรายได้ส่วนนี้ได้หักค่าใช้จ่ายในการซื้อผลผลิตจากชาวบ้านและหักค่าน้ำมันรถในการขนส่งสินค้าไปยังตลาดกลางแล้ว กำไรที่ได้จากการค้าขายในแต่ละเที่ยวจะต้องแบ่งให้ลูก ๆ และส่วนหนึ่งก็นำมาเป็นเงินหมุนเวียนในการจ้างแรงงานทำงานในไร่ไร่อีกด้วยและได้รับเงินเดือนจากทางราชการในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่บ้านเดือนละ 1,700 บาท ส่วนลูกชายคนที่สองที่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ก็ไม่ได้ส่งเงินมาช่วยเหลือครอบครัวแต่อย่างใดเนื่องจากค่าครองชีพในกรุงเทพฯ ก็ค่อนข้างสูงอยู่แล้ว และนายสมนึกเองก็ไม่ได้คาดหวังเงินช่วยเหลือจากลูก ขอแต่เพียงให้ลูกสามารถเลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ต้องมาขอพ่อแม่ก็เพียงพอแล้ว เงินรายได้จำนวนดังกล่าวของนายสมนึกนั้น นายสมนึกเล่าว่าก็พอใช้อย่างพอดีในแต่ละเดือนเนื่องจากครอบครัวของตนเป็นครอบครัวใหญ่ ลูก ๆ บางคนถึงแม้จะแต่งงานแล้วแต่ก็ไม่ได้แยกบ้านออกไปอยู่ตามลำพังแต่อย่างใด ดังนั้นค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนในครอบครัวของตนก็ค่อนข้างสูง ค่าอาหารในครอบครัวสำหรับสมาชิก 10 คนเฉลี่ยวันละประมาณ 300-400 บาท ค่าไฟประมาณเดือนละ 500 บาท และยังมีค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีก เนื่องจากนายสมนึกดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจึงถือได้ว่าเป็นผู้กว้างขวางในหมู่บ้านจึงมักจะมีผู้เชิญให้นายสมนึกไปร่วมงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานแต่งงาน งานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานวันเกิด เป็นต้น ซึ่งในการไปงานเหล่านี้ นายสมนึกก็ต้องเสียภาษีสังคมเป็นเงินช่วยค่าใช้จ่ายในการจัดงานแก่เจ้าภาพตามสมควร งานละ 200-500 บาท บ้างขึ้นอยู่กับว่าสนิทกับเจ้าของงานมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ก็มีเงินทำบุญเป็นบางโอกาส เงินออมในครอบครัวก็มีอยู่บ้างในแต่ละเดือนแต่ก็ไม่มากมายนักเฉลี่ยเดือนละประมาณ 2,000-3,000 บาทเท่านั้นและใช้เป็นค่ารักษาพยาบาลเมื่อคนในบ้านเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ นายสมนึกบอกว่าไม่ทราบว่าจะสามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงได้อย่างไร เพราะทุกวันนี้ก็พยายามซื้อแต่ของที่จำเป็นเท่านั้น

นายสมนึกเป็นคนเกลียดการพนัน ไม่เคยเล่นการพนันเลย และไม่เคยเล่นหวยใต้ดินด้วยเช่นกัน เคยซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลบ้างเป็นบางงวดที่ซื้อเพราะต้องการเลี้ยงชีพสนุก ๆ เท่านั้น เคยถูกรางวัลจากสลากกินแบ่งรัฐบาล 2 ครั้ง ครั้งละ 4,000 บาทและ 1,000 บาท

นายสมนึกดื่มสุร่าบ้างในบางครั้งเมื่อออกสังคมหรือเมื่อเพื่อนฝูงญาติพี่น้องมาชวนดื่มในเวลาว่าง แต่ถ้านหากเป็นเวลาทำงานนายสมนึกจะไม่ดื่มอย่างเด็ดขาด นายสมนึกสูบบุหรี่บ้างเป็นบางครั้ง แต่ไม่ถึงกับติด

ความสัมพันธ์ระหว่างนายสมนึกกับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันเป็นไปด้วยดี อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันล้วนแต่เป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น หรือไม่ก็เป็นแม่ยายของลูกชาย จึงสามารถหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกันได้สบาย ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน ข้าวสารหรือสิ่งต่าง ๆ และบางครั้งเพื่อนบ้านก็มาหยิบยืมเงินจากตนหรือภรรยา สำหรับความสัมพันธ์ในครอบครัวของนายสมนึกก็มีความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน เป็นอย่างดี บางครั้งนายสมนึกอาจมีปากมีเสียงกับภรรยาบ้างเพราะมีความเห็นไม่ตรงกันแต่ก็ไม่เคยลงไม้ลงมือกัน ครอบครัวของลูกชายทั้งสองที่อยู่ในบ้านเดียวกันนั้นบางครั้งก็ทะเลาะกันบ้าง แต่ไม่รุนแรงนัก ลูกชายและลูกสะใภ้ต่างก็ช่วยกันทำงานในครอบครัวเป็นอย่างดี และสนิทสนมกันดี นายสมนึก ภรรยา ลูก ๆ ลูกสะใภ้ และหลานมักจะหาโอกาสไปเที่ยวตามต่างจังหวัดด้วยกันบ้างปีละประมาณ 2 ครั้งเมื่อว่างจากงานในไร่นา เคยไปเที่ยวถึงเชียงใหม่ เชียงราย

ปัจจุบันในบ้านของนายสมนึกมีทรัพย์สินคือ รถกระบะ จำนวน 3 คัน รถบรรทุกหกล้อจำนวน 1 คัน รถมอเตอร์ไซด์จำนวน 1 คัน รถจักรยานจำนวน 4 คัน โทรทัศน์สี ขนาด 29 นิ้วจำนวน 1 เครื่อง โทรทัศน์สีขนาด 20 นิ้วจำนวน 1 เครื่อง โทรทัศน์สีขนาด 14 นิ้วจำนวน 1 เครื่อง ตู้เย็นจำนวน 3 ตู้เครื่องสูบน้ำ 1 เครื่อง พัดลม 6 เครื่อง ชุดรับแขกไม้เนื้อแข็งจำนวน 1 ชุด นาฬิกาแขวนผนังจำนวน 6 เรือน จักรเย็บผ้าจำนวน 1 อัน เครื่องซักผ้าแบบสองถังจำนวน 1 เครื่อง กระจกน้ำร้อนไฟฟ้าจำนวน 2 ใบ หม้อหุงข้าวไฟฟ้าจำนวน 1 ใบ เต้าแก๊ส 1 อัน สร้อยคอทองคำหนัก 5 บาทจำนวน 1 เส้น สร้อยคอทองคำหนัก 3 บาทจำนวน 2 เส้น สร้อยข้อมือทองคำหนัก 3 บาทจำนวน 1 เส้น สร้อยข้อมือทองคำหนัก 2 บาทจำนวน 2 เส้น สร้อยคอทองคำหนัก 2 บาท จำนวน 3 เส้น สร้อยคอทองคำหนัก 1 บาทจำนวน 5 เส้น สร้อยข้อมือทองคำหนัก 1 บาทจำนวน 1 เส้น สร้อยคอทองคำหนัก 2 สลึง จำนวน 1 เส้น แหวนทองคำจำนวน 4 วง

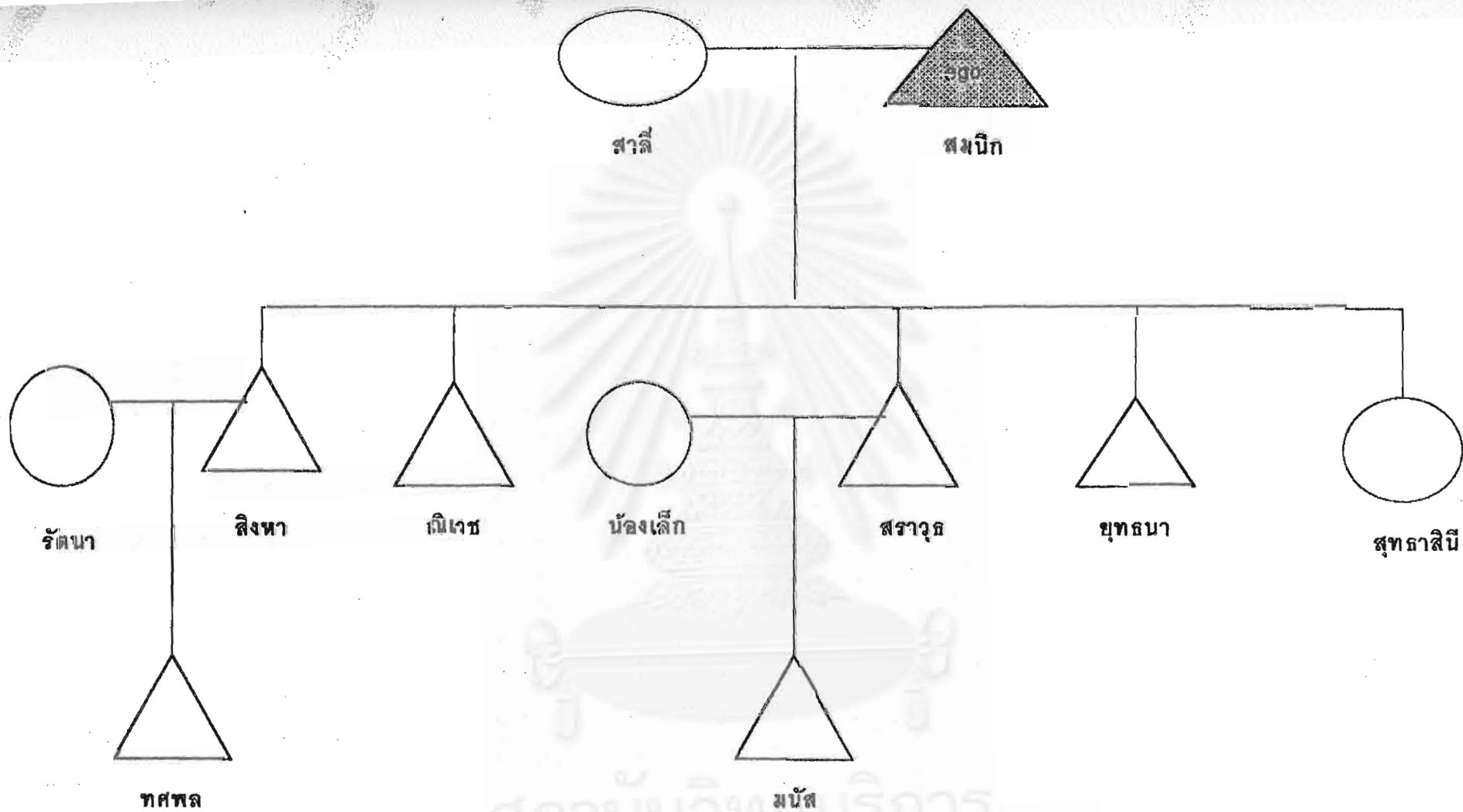
นายสมนึกเป็นคนมีสุขภาพแข็งแรงไม่มีโรคประจำตัว เมื่อเจ็บป่วยหากเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ก็จะไปหาหมอที่คลินิกในตลาดหรือไปซื้อยาที่ร้านขายยา หากเจ็บป่วยมาก ๆ ก็จะไปหาหมอที่โรงพยาบาลเอกชนที่จังหวัดนครปฐม เหตุที่ไปรักษาที่นั่นเนื่องจากตนและครอบครัวมีกรรมกรรมประกันชีวิตของบริษัทแห่งหนึ่ง และโรงพยาบาลแห่งนั้นก็โรงพยาบาลในเครือของบริษัทประกันชีวิตแห่งนั้น เมื่อไปรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนแห่งนั้นก็ไม่ต้องเสียเงินแต่อย่างใดหากเป็นคนไข้ใน เพียงแต่แจ้งเรื่องให้บริษัทประกันทราบเท่านั้น นายสมนึกไม่ชอบไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐเนื่องจากช้า และบริการไม่ดี หากเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ เช่น

ปวดศีรษะก็รับประทานยาพาราเซตตามอล 2 เม็ด หากปวดท้องก็รับประทานยาธาตุ หากท้องเสียก็รับประทานผงเกลือแร่โอ.อาร์.เอส. ซึ่งซื้อจากร้านขายยาในตลาดและมีติดบ้านไว้อยู่เสมอ ปัจจุบันรู้สึกว่าคุณอายุมากแล้ว เวลาทำงานจะเหนื่อยเร็วกว่าเมื่อก่อน คิดว่าจะทำงานหนักแบบนี้อีกไม่เกิน 5 ปีก็จะหยุดพักและปล่อยให้ลูก ๆ รับผิดชอบงานอย่างเต็มที่

นายสมนึกเคยติดต่อองค์กรของรัฐเพื่อขอคำแนะนำในเรื่องเกี่ยวกับการทำการเกษตรก็ได้รับคำแนะนำเป็นอย่างดี ไม่เคยขอความช่วยเหลือจากองค์กรของเอกชนเพราะไม่เข้าใจหน้าที่การทำงานขององค์กรเอกชน ในขณะที่สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตนเองคือต้องการให้พืชในไร่ได้ออกผลผลิตมาก ๆ ส่วนสิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคือต้องการมีเงินมาก ๆ เพื่อลูก ๆ จะได้ไม่ต้องลำบาก

นายสมนึกคิดว่าหากคนในชุมชนมีความสามัคคี มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพยาเสพติด รู้จักเก็บออม และหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือเช่น ให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ก็จะช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนในหมู่บ้านลงได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ ๑ : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวลำดับญาติที่ 2

ชื่อ	นายเฮง (นามสมมติ)
อายุ	64 ปี
ลักษณะ	รูปร่างท้วม เตี้ย ผิวขาวตามลักษณะของคนที่มีเชื้อสายจีน
การศึกษา	จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส (เป็นหัวหน้าครอบครัว)

สภาพบ้านของนายเฮงเป็นบ้านตึกชั้นเดียวสีขาวหลังคามุงกระเบื้อง ขนาดไม่ใหญ่นักมี ห้องนอน 1 ห้อง ห้องน้ำ 1 ห้อง ห้องครัว 1 ห้องและห้องโถงใหญ่ 1 ห้อง ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 20 ตารางวา ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินของนางละเอียดภรรยาซึ่งได้รับมรดกตกทอด มาจากมารดา ส่วนบ้านของนายเฮงนั้นปลูกได้ประมาณ 15 ปีแล้วตอนที่ปลูกได้กู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องของภรรยามาปลูกเป็นเงินทั้งสิ้น 80,000 บาทและผ่อนชำระเป็นงวด ๆ เป็นเวลาประมาณ 6 ปีจึงผ่อนชำระได้หมด ในครอบครัวมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 5 คน ได้แก่

- 1.นายเฮง หัวหน้าครอบครัว
- 2.นางละเอียด ภรรยา อายุ 48 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดไผ่ขาด ปัจจุบันประกอบอาชีพทำไร่แตงกวาและไร่หน่อไม้ฝรั่งและรับจ้างงานในภาคเกษตรกรรมเมื่อว่างจากงานในไร่ของตน
- 3.นางสาวละเอียด น้องสาวของภรรยา อายุ 42 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดไผ่ขาด ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยพี่สาวและ พี่ชายทำไร่
- 4.นายเสี่ยะกู่ย บิดาของนายเฮง อายุ 87 ปี ไม่ได้รับการศึกษา เป็นชาวจีนอพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่กับบิดาและพี่ชายตั้งแต่อายุ 12 ปี ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเนื่องจากชราและยังพิการไม่สามารถเดินได้เพราะเป็นอัมพาตไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เลยและไม่สามารถพูดได้
- 5.นางยุ้ยเหวียน น้องสาวของนายเฮง อายุ 54 ปี ไม่ได้รับการศึกษา เป็นหม้ายเนื่องจากสามีถึงแก่กรรมตั้งแต่อายุ 38 ปีและไม่มีลูก ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเนื่องจากต้องคอยทำหน้าที่ดูแลและพยาบาลนายเสี่ยะกู่ยผู้เป็นบิดาที่พิการและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

นายเฮงเคยบวชเป็นพระภิกษุและเคยดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดรางกร่าง และเพิ่งลาสิกขาบทออกมาเพื่อแต่งงานตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 โดยบวชตั้งแต่อายุ 25 ปีเนื่องจากมีซินแสทักว่าเมื่ออายุถึงวัยเบญจเพศจะได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตหากไม่บวช นายเฮงจึงอุปสมบทตาม

คำทำนายของซินแสและอุปสมบทเรื่อยมาจนกระทั่งอายุ 51 ปีจึงลาสิกขาบทออกมาเพื่อแต่งงานกับนางละเมียด โดยแรกเริ่มนายเฮงทำการอุปสมบทครั้งแรกที่วัดโพธิ์อินและจำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งนั้นเรื่อยมาเป็นเวลาถึงเกือบ 20 ปี ระหว่างที่บวชอยู่ที่วัดโพธิ์อินนายเฮงได้ศึกษาพระธรรมจนสามารถสอบได้เป็นนักธรรมตรี และดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์อิน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2524 พระอธิการหุ่นเจ้าอาวาสวัดรางกร่างได้มรณภาพลง ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดรางกร่างจึงว่างลงเนื่องจากวัดรางกร่างในสมัยนั้นเป็นวัดเล็ก ๆ มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่เพียง 3 รูป คือพระอธิการหุ่น เจ้าอาวาส และพระลูกวัดอีก 2 รูปซึ่งเพิ่งบวชได้ไม่ถึงปี ทางเจ้าคณะตำบลศรีสำราญซึ่งเป็นพระอยู่ที่วัดศรีสำราญจึงมีหนังสือแต่งตั้งให้พระภิกษุเฮงซึ่งดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์อินมาจำพรรษาอยู่ที่วัดรางกร่างและดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดรางกร่าง นายเฮงเล่าว่าในสมัยนั้นวัดรางกร่างมีสภาพทรุดโทรมมากเนื่องจากขาดการทำนุบำรุง เนื่องจากราษฎรในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ในสมัยนั้นราษฎรร้อยละ 80 ในหมู่บ้านประกอบอาชีพทำนาแต่เพียงอย่างเดียว และเกือบทุกคนต้องเช่าที่ดินทำกินแทบทั้งสิ้น เพราะเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมักจะยึดที่ดินทำกินเนื่องจากเป็นหนี้เป็นสินกับนายทุนทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน ในสมัยนั้นราษฎรในหมู่บ้านมักทำนาแล้วประสบกับภาวะขาดทุนเกือบทุกราย เนื่องจากต้องเสียค่าเช่าที่ดินในราคาสูง ผลผลิตก็ได้ไม่ดีเท่าใดนัก และราคาผลผลิตก็มีราคาต่ำอีกด้วย ชาวบ้านจึงไม่มีเงินเหลือพอที่จะมาทำบุญเพื่อทำนุบำรุงวัด นายเฮงเล่าว่าในขณะนั้นหมู่บ้านรางกร่างมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 100 หลังคาเรือน ในเวลาที่ต้นและพระลูกวัดออกไปบิณฑบาตรตอนเช้าซึ่งจะเดินได้เพียงครึ่งหมู่บ้านจะมีชาวบ้านออกมาใส่บาตรกันเพียง 4-5 หลังคาเรือนเท่านั้น กับข้าวที่ชาวบ้านนำมาใส่บาตรก็มักจะเป็นกับข้าวที่หาได้จากตามท้องนา เช่น ไข่ต้ม ผักนึ่ง กระถิน และปลาในนาเท่านั้น นาน ๆ ครั้งในการบิณฑบาตรจึงพบชาวบ้านใส่บาตรด้วยอาหารที่ทำจากเนื้อหมูหรือเนื้อไก่ นายเฮงเล่าว่าวัดรางกร่างในสมัยนั้นมีเพียงศาลา วัดเก่า ๆ 1 หลังสำหรับเป็นที่ทำบุญของคนในหมู่บ้านเวลาวันพระหรือวันเทศกาล และกุฏิพระซึ่งเป็นกุฏิไม้เก่า ๆ อีก 1 หลังสำหรับพระอยู่รวมกัน 3 รูป ต่อมาเมื่อนายเฮงไปอยู่ที่วัดรางกร่างเป็นเวลา 1 ปีเศษ กุฏิไม้หลังดังกล่าวก็ได้พังลงมาเนื่องจากถูกปลวกกิน ชาวบ้านต้องมาช่วยกันปลูกเป็นกระต๊อบให้พระอาศัยจำพรรษาอยู่ชั่วคราวไปก่อน และเป็นที่โชคดีที่ในปีนั้นได้มีเศรษฐีชาวกรุงเทพฯ ๕ ไปขอยื่นความจำนงที่วัดว่าจะมาทำบุญทอดกฐินที่วัดนี้เนื่องจากผ่านมาและเห็นว่าวัดนี้มีสภาพยากจน เงินที่ได้รับจากการทำบุญทอดกฐินในปีนั้นได้ประมาณ 200,000 บาท นายเฮงจึงนำไปสร้างกุฏิพระซึ่งเป็นกุฏิครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้นจำนวน 1 หลังขนาดไม่ใหญ่โตนักสิ้นเงินไปประมาณ 80,000 บาท เมื่อมีเงินเหลืออีกประมาณ 120,000 บาท นายเฮงจึงทำการบอกบุญกับชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านจนถึงในตลาดอำเภอสองพี่น้องว่าจะทำการสร้างโบสถ์วัดรางกร่าง นางกร่างซึ่งเป็นผู้มีฐานะดีคนหนึ่งหมู่บ้านได้ทำการบริจาคเงิน

จำนวน 30,000 บาทเพื่อสมทบทุนในการสร้างโบสถ์ดังกล่าว รวมกับเงินที่นายเฮงได้รับบริจาคมาจากผู้มีจิตศรัทธาทั้งในอำเภอและที่อื่น ๆ อีกจึงมีเงินในการก่อสร้างทั้งสิ้นประมาณ 200,000 บาท นายเฮงและชาวบ้านได้ร่วมกันก่อสร้างโบสถ์วัดรางกร่าง เมื่อก่อสร้างไปได้ประมาณ 80 % ปรากฏว่าเงินที่มีอยู่ได้หมดลงไปทำให้การก่อสร้างต้องหยุดชะงักลง นายเฮงจึงต้องไปทำการเรียกรายเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาเพิ่มเติม โดยคราวนี้ได้ไปขอรับบริจาคถึงในตัวจังหวัดสุพรรณบุรีเลยทีเดียว ได้เงินบริจาคมาอีกประมาณ 50,000 บาทจึงสามารถดำเนินการสร้างโบสถ์ดังกล่าวต่อไปได้ เมื่อโบสถ์ได้สร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว นางกร่างพร้อมด้วยบุตรหลานในตระกูลได้รวมเงินกันจำนวน 40,000 บาทสร้างพระประธานในโบสถ์ถวายให้แก่วัดรางกร่าง โบสถ์วัดรางกร่างจึงเสร็จสมบูรณ์ประมาณปี พ.ศ.2527

หลังจากลาสิกขาบทมาแล้ว นายเฮงได้สมรสกับนางละเอียดและไม่มีบุตรด้วยกัน เมื่อตอนที่แต่งงานใหม่ ๆ นายเฮงประกอบอาชีพทำไร่นอไม้ไผ่ตงจำนวน 10 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่เช่าจากนายทุนในหมู่บ้าน ในอัตราค่าเช่าปีละ 5,000 บาท มีรายได้จากการเก็บหน่อไม้ปีละ 2 ครั้งครั้งละประมาณ 10,000-15,000 บาท ซึ่งรายได้ดังกล่าวไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครอบครัว ประกอบกับที่ดินที่ใช้เพาะปลูกต้นไผ่นั้นก็มีดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ และยังถูกศัตรูพืชรบกวน เช่น หนอนเจาะกอไผ่ ทำให้ต้นไผ่ตายก่อนที่จะให้ผลผลิต ในระยะหลัง ๆ การทำไร่นอไม้ไผ่ตงของนายเฮงจึงประสบกับภาวะขาดทุนอย่างหนัก ต่อมาเมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2535 นายเฮงจึงเปลี่ยนมาทำไร่มะขามเทศและเปลี่ยนที่ดินมาเช่าที่ดินทำกินจากนายทุนรายใหม่จำนวน 15 ไร่ ในอัตราค่าเช่าปีละ 6,500 บาท ในการทำไร่มะขามเทศของนายเฮงนั้นสามารถเก็บผลผลิตได้ปีละ 4-5 เดือนนายเฮงจึงมีรายได้ปีละประมาณ 50,000-70,000 บาท แต่ต่อมานายเฮงและภรรยาประสบกับปัญหาการแพ้ยาฆ่าแมลงที่ใช้ฉีดพ่นมะขามเทศอย่างหนักจนกระทั่งต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและหลังจากนั้นทั้งนายเฮงและภรรยาก็มีอาการเจ็บป่วย กระเสาะกระแสะอยู่เรื่อย ๆ นายเฮงเล่าว่าแพทย์ที่ทำการรักษาบอกว่ามีสาเหตุมาจากการสารเคมีในยาฆ่าแมลงได้ไปทำลายภูมิคุ้มกันของร่างกาย อาการเจ็บป่วยของนายเฮงและภรรยาทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่เหมือนก่อน ในช่วงแรก ๆ ที่เจ็บป่วยนายเฮงและภรรยาได้ให้นางสาวละเอียดน้องสาวของภรรยามาช่วยทำไร่มะขามเทศแทนพร้อมกับว่าจ้างแรงงานในหมู่บ้านจำนวน 4 คนมาช่วยทำไร่ แต่ปรากฏว่าในช่วงที่นางสาวละเอียดมาช่วยทำไร่่นั้นเกิดมีฝนตกติดต่อกันทุกวันในขณะที่มะขามเทศกำลังออกดอกและดอกก็ร่วงหล่นจนหมด จึงส่งผลให้ต้นมะขามเทศในปีนั้นไม่ติดผลเลย นายเฮงและภรรยาจึงประสบกับภาวะขาดทุนอย่างหนักอีกครั้งเพราะต้องจ่ายทั้งค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ค่าเช่าที่ดิน และค่าจ้างแรงงานอีก นอกจากนี้ตัวนางสาวละเอียดเองก็เกิดอาการแพ้ยาฆ่าแมลงเช่นเดียวกันกับพี่สาวและพี่เขย นายเฮงจึงคิดว่าคงจะไม่สามารถทำไร่มะขามเทศต่อไปได้อีก นายเฮงจึงเปลี่ยนมาเป็นทำไร่แตงกวาบนพื้นที่เดิม

ในการทำไร่แดงกวานี่นายเฮงต้องเสียค่าจ้างในการจ้างรถตัดมาทำการปรับพื้นที่ดินให้เป็นร่องผัก อีกด้วย ในการว่าจ้างรถตัดดินนี้นายเฮงต้องไปกู้ยืมเงินจากนายทุนในหมู่บ้านมาเป็นค่าจ้างรถตัดดิน เนื่องจากเงินทุนที่นายเฮงเคยมีอยู่นั้นหมดไปกับการขาดทุนในการทำไร่มะขามเทศที่ผ่านมา โดยนายเฮงได้กู้ยืมเงินจากนายทุนในหมู่บ้านมาเป็นเงินจำนวน 50,000 บาทเพื่อเอามาใช้เป็นเงินทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์และซื้อปุ๋ยด้วย การที่นายเฮงเลือกที่จะไปกู้ยืมเงินจากนายทุนในหมู่บ้านนี้เนื่องมาจากมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน การกู้ยืมเงินจากนายทุนนี้ก็ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากเหมือนกับการกู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตรของภาครัฐหรือจากธนาคารพาณิชย์ และอีกประการหนึ่งนายเฮงไม่มีทรัพย์สินที่จะนำมาค้ำประกันเงินกู้เองอีกด้วย ในการที่นายเฮงไปขอกู้เงินจากนายทุนในหมู่บ้านนี้ได้มีพี่ชายของภรรยามาเป็นนายประกันให้ และเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 10 บาทต่อปีโดยกู้ยืมเงินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 และผ่อนชำระในอัตราปีละ 15,000 บาทพร้อมดอกเบี้ยในแต่ละปีและคาดว่าภายในปี พ.ศ.2545 น่าจะใช้คืนได้หมดหากผลผลิตออกมามากและได้ราคาดี ในการทำไร่แดงกวานี่นายเฮงเล่าว่าส่วนที่ดีกว่าการทำไร่มะขามเทศก็คือ แดงกวาจะสามารถเก็บผลผลิตได้ทั้งปี โดยเริ่มตั้งแต่การปลูกเมล็ดแดงกวาจนกระทั่งถึงขั้นตอนของการเก็บเกี่ยวผลผลิตจะใช้เวลาประมาณ 2 เดือน ในแต่ละครั้งนายเฮงสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตไปขายได้เป็นเงินประมาณ 8,000-15,000 บาทขึ้นอยู่กับราคาที่สูงลงของแดงกวาในท้องตลาด ในระยะแรกของการปลูกแดงกวานายเฮงได้นำผลผลิตที่ได้ไปขายให้กับผู้บริโภคโดยตรงในตลาด แต่เนื่องจากเมื่อนายเฮงไปขายผลผลิตในตลาดต้องปล่อยให้ภรรยาและน้องภรรยาทำงานในไร่กันตามลำพังซึ่งภรรยาและน้องภรรยาไม่สามารถทำไหว ต่อมานายเฮงจึงเปลี่ยนรูปแบบการขายผลผลิตโดยนำไปขายให้กับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลาง นายเฮงเล่าว่าในการนำผลผลิตไปนั่งขายเองในตลาดนั้นได้ราคากิโลกรัมละประมาณ 6-7 บาท แต่ในการขายผลผลิตให้กับผู้ใหญ่บ้านนั้นได้ราคากิโลกรัมละ 5 บาท ซึ่งก็ถือว่าไม่แตกต่างกันมากนัก นายเฮงจึงขายผลผลิตให้กับผู้ใหญ่บ้านตลอดมาเรื่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการที่ตนเองจะได้ไม่ต้องละทิ้งงานในไร่ไปนั่งเสียเวลาขายเองทั้งวัน ในปัจจุบันนายเฮงกำลังทดลองปลูกหน่อไม้ฝรั่งโดยแบ่งที่ดินออกมา 3 ไร่เพื่อทดลองปลูกหน่อไม้ฝรั่ง เหตุที่ต้องการทดลองปลูกหน่อไม้ฝรั่งนี้เพราะเห็นเพื่อน ๆ ที่ทำไร่หน่อไม้ฝรั่งเล่าให้ฟังว่ามีกำไรจากการทำไร่หน่อไม้ฝรั่งนี้ดีมาก ขณะนี้หน่อไม้ฝรั่งของนายเฮงเพิ่งจะทดลองปลูกยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของนายเฮงนี้นายเฮงใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากนายเฮงไม่ต้องการจ้างแรงงานเพราะจะทำให้ผลกำไรที่ได้ลดลงเมื่อต้องนำไปหักค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าจ้างแรงงานอีก ในการทำการเกษตรของนายเฮงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นายเฮงมีใช้คือ เครื่องสูบน้ำซึ่งสูบน้ำจากบ่อหลังบ้านมาใช้รดพืชผัก ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และเครื่องพ่นยาฆ่าแมลงอุปสรรคในการประกอบอาชีพของนายเฮงคือ การที่ตัวเองและภรรยา

รวมทั้งน้องสาวของภรรยา มีสุขภาพไม่ดีทำให้ไม่สามารถทำงานหนักได้อย่างเต็มที่ และจากการที่ราคาเมล็ดพันธุ์หน่อไม้ฝรั่งมีราคาแพงมากถึงกิโลกรัมละ 8,000 บาท นอกจากนี้ราคาค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลงก็แพงขึ้นทุกวัน ๆ ทำให้ต้องใช้เงินลงทุนในการทำไร่เพิ่มมากขึ้นแต่กำไรที่ได้กลับลดลงจากเดิม

สำหรับรายได้ในครอบครัวของนายเฮงเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปริมาณของผลผลิตและราคาของผลผลิตในตลาด โดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวของนายเฮงมีรายได้เป็นค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 4,000-5,000 บาท ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิก 5 คน วันละประมาณ 150 บาท ในส่วนของค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ก็ได้แก่ ค่ายาของบิดาเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1,000-1,500 บาท โดยในแต่ละเดือนบิดาของนายเฮงจะต้องไปพบแพทย์และรับยามาทุกเดือน โดยได้รับส่วนลดจากโรงพยาบาลของรัฐในฐานะผู้สูงอายุ ค่ายาและค่ารักษาพยาบาลของนายเฮง นางละเอียด และนางสาวละเมียดซึ่งเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่เสมอเฉลี่ยเดือนละ 500-800 บาท ค่าไฟเฉลี่ยเดือนละประมาณ 120 บาท ค่าภาษีสังคมจากการที่นายเฮงต้องไปงานต่าง ๆ ตามคำเชิญของเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องเฉลี่ยค่าใช้จ่ายงานละประมาณ 100-300 บาทขึ้นอยู่กับว่าสนิทกับเจ้าของงานมากน้อยเพียงใด รายรับในครอบครัวของนายเฮงไม่เพียงพอกับรายจ่ายเงินออมภายในครอบครัวที่พอมีอยู่บ้างก็ต้องรวบรวมสมทบในการชำระหนี้เมื่อถึงสิ้นปี นายเฮงพยายามที่จะลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวโดยการไม่ซื้อของที่จำเป็นประหยัดค่าไฟ เป็นต้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างนายเฮงกับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันนั้น นายเฮงเล่าว่าก็เพียงพอคุยกันได้บ้างเท่านั้นไม่ถึงกับสนิทสนมกันมากมายจนพอที่จะหยิบยืมข้าวของต่าง ๆ ระหว่างกันได้ ความสัมพันธ์ในครอบครัวค่อนข้างตึงเครียดเนื่องจากน้องสาวของภรรยาและน้องสาวของตนมักทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อย ๆ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและภรรยาก็เป็นไปด้วยดีไม่ค่อยทะเลาะกันเท่าใดนัก นายเฮงและครอบครัวไม่เคยไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดหรือที่ต่าง ๆ ด้วยกันเลยเนื่องจากไม่มีเวลาว่างพอและไม่มีเงินเหลือเพียงพอสำหรับไปเที่ยว

ปัจจุบันในบ้านของนายเฮงมีทรัพย์สินคือ โทรทัศน์สีขนาด 20 นิ้วจำนวน 1 เครื่อง รถมอเตอร์ไซด์จำนวน 1 คัน ตู้เย็น 1 เครื่อง เครื่องสูบน้ำ 1 เครื่อง พัดลม 3 เครื่อง หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ เตาแก๊ส 1 ใบ นาฬิกาแขวนผนัง 1 เรือน สร้อยคอทองคำหนัก 1 บาท 1 เส้น

ปัจจุบันอาชีพเสริมของนายเฮงคือ การทรงเจ้าเข้าผี รับผิดชอบ รักษาโรคด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ให้กับชาวบ้าน ซึ่งนายเฮงเล่าว่าเป็นวิชาที่ตนรำเรียนมาในระหว่างที่บวชเป็นพระ นายเฮงเล่าว่าเขาสามารถทำสมาธิเข้าฌานและติดต่อกับวิญญาณของคนที่ตายไป

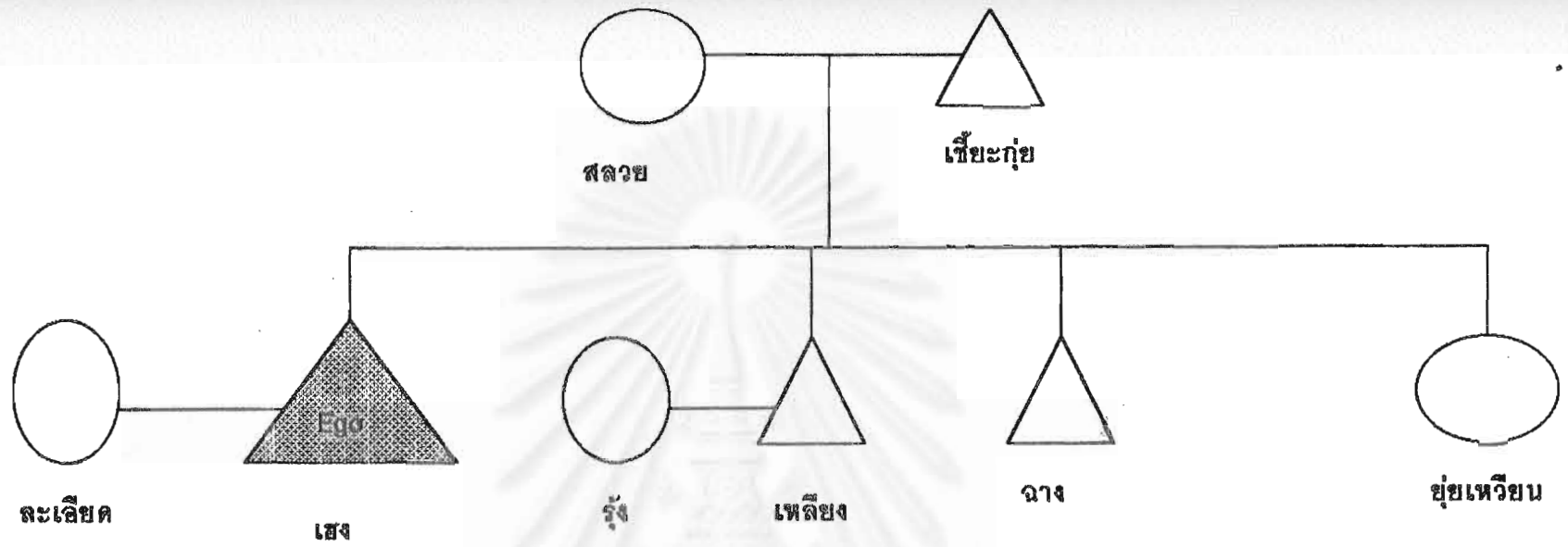
แล้วได้ และพอมีความรู้ทางโหราศาสตร์อยู่บ้าง สามารถทำนายทายทักโชคชะตาของคนอื่น ๆ ได้ เวลาที่มีชาวบ้านมาขอให้ช่วยกระทำพิธีทางไสยศาสตร์ให้ก็จะเรียกเก็บเงินเป็นค่ายกครุ เช่น ในการเป่ากระหม่อมรักษาโรคก็จะเก็บเงินค่ายกครุจำนวน 100 บาทพร้อมกับดอกไม้ ธูป เทียน และหมากพลู เป็นต้น นายเฮงเล่าว่าเงินที่เป็นค่ายกครุนี้ตนจะนำไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับ ครูบาอาจารย์ของตนที่ล่วงลับไปแล้ว นายเฮงเล่นหยูได้ดินบ้างเป็นบางงวดครั้งละประมาณ 20-50 บาทแต่ไม่เคยถูกรางวัลเลย เคยซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลบ้างเป็นบางครั้งและไม่เคยถูกรางวัลเลยเช่นเดียวกัน นายเฮงไม่เคยเล่นการพนันเลยเพราะไม่ชอบเล่นและไม่มีเวลาว่างเพียงพอ

ปัจจุบันนายเฮงมีโรคประจำตัวคือโรคภูมิแพ้ มักจะแพ้อากาศบ่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาเช้าวันที่มีอากาศเย็น เวลาที่เจ็บป่วยนายเฮงก็จะไปพบแพทย์ที่ โรงพยาบาลของรัฐโดยไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาลเนื่องจากตนและภรรยาซื้อบัตรประกันสุขภาพของรัฐในราคาปีละ 500 บาท บางครั้งที่เจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ก็จะไปซื้อยาที่ร้านขายยาในตลาดมารับประทาน เช่น เวลาปวดศีรษะก็รับประทานยาพาราเซตตามอล เวลาปวดท้องมักรับประทานสมุนไพร เช่น ต้นเขาพันงูกับน้ำปูนใส เวลาท้องเสียก็รับประทานใบฝรั่ง เป็นต้น ปัจจุบันรู้สึกว่าคุณภาพของตัวเองทรุดโทรมลงไปทุกวัน ๆ จนไม่สามารถทำงานหนักได้เหมือนเมื่อก่อน

นายเฮงไม่ได้มีสุราเนื่องจากความเคยชินตอนที่เป่าพระต้องถือศีลไม่สามารถดื่มสุราได้ แต่นายเฮงติดบุหรี่ ซึ่งติดมาเป็นเวลาเกือบ 50 ปีแล้ว ต้องสูบบุหรี่วันละประมาณครึ่งซอง ซึ่งบุหรือนายเฮงซื้อจากร้านขายของชำในหมู่บ้านในราคา 15 บาท นายเฮงเคยพยายามที่จะเลิกสูบบุหรี่ตามคำแนะนำของแพทย์เหมือนกันแต่ก็ไม่สามารถเลิกได้ นายเฮงเล่าว่าหากวันไหนที่ไม่ได้สูบบุหรี่จะรู้สึกหงุดหงิดมากจนไม่สามารถทำงานได้

นายเฮงไม่เคยติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐและองค์กรของเอกชนเลยเนื่องจากไม่เข้าใจในลักษณะการทำงานและหน้าที่ขององค์กรเหล่านั้น ในขณะที่สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตนเองคือ ต้องการใช้นี้ให้หมดเร็ว ๆ สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคือ ต้องการมีเงินสักก้อนเพื่อที่จะได้ไม่ต้องทำงานหนักเหมือนทุกวันนี้

นายเฮงคิดว่าหากคนในชุมชนรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ขยันทำงาน ไม่ก่อกวนนี้สินโดยไม่จำเป็นก็คงจะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนลงได้

แผนภาพที่ 7 : แสดงเครือญาติของผู้ให้หว่านสำคัญกรณีที่ 3

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ นายณรงค์ (นามสมมติ)
 อายุ 63 ปี
 ลักษณะ รูปร่างสมส่วน ผิวคล้ำ พุดคุยเก่ง
 การศึกษา จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบางลี
 วิทยา
 ศาสนา พุทธ
 สถานภาพ สมรส (เป็นหัวหน้าครอบครัว)

สภาพบ้านของนายณรงค์เป็นบ้านตึกสองชั้นหลังคามุงกระเบื้องขนาด 3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 60 ตารางวา ซึ่งบ้านดังกล่าวนายณรงค์เล่าว่าที่ดินที่ปลูกบ้านรวมทั้งที่ดินทั้งหมดของตนเป็นมรดกที่ได้รับมาจากบิดามารดา ส่วนบ้านของนายณรงค์ปลูกมาประมาณ 18 ปีแล้ว โดยรวบรวมเงินที่ได้จากการทำงานประกอบกับกู้ยืมเงินบางส่วนมาจากพี่ชายประมาณ 200,000 บาทและในขณะนี้ได้ชำระคืนไปหมดแล้ว บ้านที่ปลูกราคาประมาณ 350,000 บาท ในครอบครัวของนายณรงค์มีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 17 คน ได้แก่

- 1.นายณรงค์ หัวหน้าครอบครัว
- 2.นางสนธิ ภรรยา อายุ 63 ปี เป็นชาวอำเภอสองพี่น้อง จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดดงตาล ปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขายมี รายได้ประมาณเดือนละ 8,000-10,000 บาท
- 3.นายนิคม บุตรชายคนโต อายุ 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยบิดามารดาค้าขาย มีรายได้เดือนละประมาณ 5,000-7,000 บาท
- 4.นางเหม่ม ภรรยาของนายนิคม อายุ 28 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่าง ปัจจุบันประกอบอาชีพทำไร่มะเขือ และมีอาชีพรองคือรับทรงเจ้าเข้าผี บังคับความและรักษาโรคด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ให้กับชาวบ้าน มีรายได้เดือนละประมาณ 2,000-3,000 บาทมีบุตร 2 คนได้แก่ ด.ญ.บี อายุ 5 ปี และด.ช.ตึก อายุ 3 ปี
- 5.นางรัชนี บุตรสาวคนที่ 2 อายุ 35 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่าง ปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้เดือนละประมาณ 8,000-10,000 บาท
- 6.นายทรัพย์ สามีของนางรัชนี อายุ 36 ปี เป็นชาวอำเภอสองพี่น้อง จบการศึกษาระดับ ปวช.จากโรงเรียนในจังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับราชการ

ตำแหน่งพนักงานเทศบาลตำบลสองพี่น้อง มีรายได้เดือนละประมาณ 5,000 บาท มีบุตรชาย 1 คน คือ ด.ช.นิโรธ อายุ 4 ปี

7.นางจันทร์เพ็ญ บุตรสาวคนที่ 3 อายุ 32 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่าง ปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้เดือนละ ประมาณ 10,000-12,000 บาท

8.นายแดง สามีของนางจันทร์เพ็ญ อายุ 35 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดโพธิ์อัน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างขับรถบรรทุก มีรายได้เดือนละ ประมาณ 10,000 บาทมีบุตร 1 คน คือ ด.ญ.เมย์ อายุ 4 ปี

9.นางอาภรณ์ บุตรสาวคนที่ 4 อายุ 31 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปัจจุบันประกอบอาชีพรับราชการที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินที่จังหวัดนครปฐม ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ตรวจเงินแผ่นดิน 6 มีรายได้เดือนละ 11,250 บาท

10.นายทองศักดิ์ สามีของนางอาภรณ์ อายุ 34 ปี เป็นชาวจังหวัดยะลา จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นทนายความที่จังหวัดนครปฐม มีรายได้เดือนละประมาณ 15,000-20,000 บาท มีบุตร 2 คน คือ ด.ช.หฤชาติ อายุ 5 ปี และด.ญ.สุทธิณี อายุ 3 ปี

11.นางสาววาริ บุตรสาวคนเล็ก อายุ 24 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่าง ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยมารดาค้าขาย มีรายได้เดือนละ 5,000-8,000 บาท

12.ด.ญ.บี อายุ 5 ปี บุตรสาวของนายนิคมและนางแห่มม ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ในชั้นเด็กเล็กโรงเรียนวัดรางกร่าง

13.ด.ช.ตึก อายุ 3 ปี บุตรชายของนายนิคมและนางแห่มม ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน

14.ด.ช.นิโรธ อายุ 4 ปี บุตรชายของนางรัชนีและนายทรัพย์ ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอุภัยภาดาวิทยาลัยในตัวอำเภอสองพี่น้อง

15.ด.ญ.เมย์ อายุ 4 ปี บุตรสาวของนางจันทร์เพ็ญและนายแดง ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอุภัยภาดาวิทยาลัยในตัวอำเภอสองพี่น้อง

16.ด.ช.หฤชาติ อายุ 5 ปี บุตรชายของนางอาภรณ์และนายทองศักดิ์ ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลนครปฐม

17.ด.ญ.สุทธิณี อายุ 3 ปี บุตรสาวของนางอาภรณ์และนายทองศักดิ์ ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลนครปฐม

นายณรงค์เคยประกอบอาชีพทำนา บนเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ซึ่งเป็นที่นาที่ได้
 รับมรดกมาจากบิดามารดาโดยทำนาปีเนื่องจากในสมัยที่นายณรงค์ทำนานั้นยังไม่มี
 คลองชลประทานผ่านหมู่บ้าน การทำนาในสมัยนั้นจึงยังต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก
 ประกอบกับตนทำนาโดยไม่ได้อาศัยหลักวิชาการหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่อย่างใดเนื่องจากมี
 ฐานะยากจนและมีลูกหลายคน ดังนั้นในการทำนาของนายณรงค์ผลผลิตที่ได้จึงไม่ค่อยดี
 ได้เพียงไร่ละประมาณ 50-60 ถังเท่านั้น ประกอบกับศัตรูพืชก็รบกวนและในสมัยนั้นยังไม่มี
 สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเท่าใดนัก สำหรับการบำรุงข้าวในนาก็ใช้ปุ๋ยหมักตามธรรมชาติเพราะ ไม่มี
 เงินซื้อปุ๋ยเคมีซึ่งในสมัยนั้นมีราคาแพงมาก ต่อมาในการทำนาของนายณรงค์ประสบกับภาวะ
 ขาดทุนอย่างหนักเนื่องจากข้าวในนาถูกศัตรูพืชรบกวนอย่างหนักทำให้ในปีนั้นผลผลิตลดลงจน
 ประสบกับภาวะขาดทุนจนถึงขนาดที่ว่าผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอสำหรับบริโภคในครอบครัว
 นายณรงค์เล่าว่าตอนช่วงที่ทำนาเงินในบ้านเกือบไม่เหลือเลย ทำให้ไม่สามารถส่งลูกให้เรียน
 หนังสือสูง ๆ ได้ ลูกสาวคนที่ 4 คือนางสาวอารมณ์ ต้องยกให้พี่ชายนำไปเลี้ยงดู ลูกคนนั้นจึงได้
 เรียนหนังสือสูงกว่าพี่น้อง เมื่อทำนาขาดทุนตลอดและไม่มีเงินทุนสำหรับทำนาในปีต่อไปนาย
 ณรงค์จึงคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพ โดยได้เปลี่ยนอาชีพจากทำนาไปค้าขายโดยในตอนแรกพี่ชายคนที่
 เาลูกสาวไปเลี้ยงได้ออกทุนซื้อรถกระบะเก่า ๆ ให้ 1 คันในราคา 80,000 บาท และแนะนำว่า
 ให้ไปรับสินค้าที่เป็นพืชไร่จากชาวไร่ที่อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรีซึ่งพี่ชายเป็นปลัดอำเภออยู่
 ที่นั่น และนำไปขายต่อ ในระยะแรกนายณรงค์จึงทำตามคำแนะนำของพี่ชายนำ รถกระบะไป
 รับซื้อพืชไร่จากชาวไร่ที่อำเภอไทรโยคโดยที่พี่ชายเป็นผู้ติดต่อให้ พืชไร่ที่รับซื้อมา ได้แก่
 ข้าวโพด พริก มะเขือเปราะ มะเขือพวง กัญชงป่า ขนุน น้อยหน่า พักทอง พักเขี้ยวและ
 หน่อไม้รวมทั้งของป่าทุกชนิดที่ชาวบ้านนำมาโดยรับซื้อมาในราคาไม่แพงนัก หลังจากนั้น
 นายณรงค์ก็จะนำมาขายที่ตลาดบางลิ้นในตัวอำเภอสองพี่น้องโดยให้ลูก ๆ และภรรยาช่วยกัน
 นั่งขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง นายณรงค์เล่าว่าการค้าขายดังกล่าวได้กำไรดีมากและตนก็ยึดเป็น
 อาชีพสำหรับครอบครัวมาโดยตลอด นายณรงค์เล่าว่าในระยะแรกขึ้นไปเอาสินค้าที่อำเภอไทรโยค
 สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ต่อมาต้องขึ้นไปรับสินค้าถึงสัปดาห์ละ 3 ครั้งเนื่องจากขายไม่ทันกับ
 ความต้องการของตลาด หลังจากเริ่มค้าขายนายณรงค์สามารถใช้นี้ค่ารถคืนพี่ชายได้ในเวลา
 เพียง 2 ปีเศษ หลังจากนั้นอีกประมาณ 5 ปีนายณรงค์ก็ซื้อรถหกล้อในราคา 650,000 บาทโดยซื้อ
 แบบผ่อนส่ง เพราะต้องการที่จะบรรทุกสินค้าพืชไร่ในแต่ละเที่ยวให้ได้มากกว่าเดิม เนื่องจาก
 รถกระบะคันเดิมเก่าและชำรุดทรุดโทรมมากแล้ว ประกอบกับรถกระบะบรรทุกได้น้อย หลังจาก
 ใช้รถหกล้อบรรทุกผลผลิตก็สามารถซื้อผลผลิตจากชาวไร่ได้มากขึ้น กำไรในแต่ละเที่ยวก็มากขึ้น
 ตามไปด้วย นายณรงค์เล่าว่าเฉลี่ยแล้วกำไรในแต่ละเที่ยวจะได้ประมาณ 2,000-3,000 บาท
 เลยทีเดียว ปัจจุบันนอกจากนายณรงค์จะมีอาชีพหลักคือค้าขายแล้วนายณรงค์ยังมีอาชีพเสริมคือ

ทำการเกษตร ได้แก่การทำไร่พริกและไร่มะเขือโดยใช้พื้นที่บริเวณบ้านประมาณ 5 ไร่ โดยมีลูกชายคนโตและลูกสะใภ้เป็นหัวแรงใหญ่ในการทำไร่ ผลผลิตที่ได้ก็จะนำไปขายเองที่ตลาดได้ราคาครั้งละประมาณ 2,000-5,000 บาท โดยขายให้กับผู้บริโภคโดยตรงพร้อมกับพืชไร่ที่รับมาจากอำเภอไทรโยค โดยมีภรรยาและลูกสาวคนเล็กช่วยกันขาย ส่วนลูกสาวคนที่สองและลูกสาวคนที่สามได้แต่งงานและแยกครอบครัวออกไปแล้วโดยที่ลูกสาวทั้งสองก็ยังคงยึดอาชีพค้าขายโดยรับซื้อของจากพ่อค้าคนกลางและนำไปขายต่อให้กับผู้บริโภคอีกชั้นหนึ่ง ในการทำไร่พริกและไร่มะเขือของนายณรงค์นั้นนายณรงค์บอกว่าก็ใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่นับตั้งแต่ขั้นตอน

การเตรียมดินจนถึงการเก็บเกี่ยว หากลูกชายและลูกสะใภ้ทำไม่ไหวก็จะจ้างเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาช่วยทำบ้างในบางครั้ง เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เขาก็ได้แก่ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เครื่องฉีดพ่นยาฆ่าแมลงแบบแบก และเครื่องสูบน้ำที่ใช้สูบน้ำจากบ่อน้ำหลังบ้านมารดพืชผัก นายณรงค์เล่าว่าหากถามว่าทำแล้วคุ้มหรือไม่ก็ตอบไม่ถูก เพียงแต่คิดว่าปลูกพืชทำไร่ก็ยังดีกว่าปล่อยให้ดินให้ว่างเปล่า ๆ ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพของนายณรงค์ ในการเกษตรนายณรงค์เล่าว่าปัญหาและอุปสรรคในการทำไร่ของเขาก็ได้แก่การที่มีศัตรูพืชมารบกวนมากเหลือเกินและการที่ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงก็มีราคาแพงขึ้นทุกวัน ๆ บางครั้งก็ซื้อปุ๋ยจากภาครัฐโดยซื้อผ่านเกษตรอำเภอแต่ปรากฏว่าเป็นปุ๋ยปลอมที่ไม่ได้มาตรฐานใส่แล้วกลับทำให้ต้นไม้ตาย

ส่วนอุปสรรคในด้านการค้าขายก็ได้แก่ การที่กำไรน้อยลงในปัจจุบันเนื่องจากราคาน้ำมันแพงขึ้นการนำรถไปรับสินค้าในแต่ละเที่ยวจึงได้กำไรลดลงเกือบครึ่ง และนอกจากนี้ราคาสินค้าในตลาดก็ยังไม่คงที่มีการปรับขึ้นปรับลงเกือบทุกวันทำให้กำไรที่ได้รับไม่แน่นอน สินค้าบางอย่างที่รับมาก็ขายไม่ได้กำไร

ปัจจุบันนายณรงค์เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ศรีสำราญ โดยได้รับเลือกตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 เนื่องจากนายณรงค์เป็นคนช่างพูดช่างคุยและมีเพื่อนฝูงมาก ประกอบกับถือว่าเป็นคนท้องถิ่นจึงรู้จักคนอื่น ๆ เกือบทั้งหมู่บ้านจนเรียกได้ว่าเป็นผู้กว้างขวางของหมู่บ้าน ขณะนี้นายณรงค์ไม่ได้ขับรถไปรับซื้อพืชไร่ที่อำเภอไทรโยคแล้ว และให้ลูกชายคนโตเป็นผู้ขับรถไปรับซื้อสินค้าแทนเนื่องจากนายณรงค์เล่าว่าตนเองแก่แล้ว ขับรถก็รู้สึกหุตาฝ้าฟางมองเห็นไม่ชัดเหมือนเมื่อก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลากลางคืนเกือบจะไม่สามารถขับรถได้เลย ปัจจุบันนายณรงค์จึงไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรนอกจากไปประชุม อบต.ในบางครั้ง ส่วนใหญ่ก็มักจะอยู่บ้านเลี้ยงหลานคือลูกของลูกชายคนโต และออกไปพบปะสังสรรค์พูดคุยกับเพื่อนฝูงบ้างบางโอกาส

รายได้ในครอบครัวของนายณรงค์เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับกำไรที่จะได้รับจากการขายสินค้าเฉลี่ยเดือนละประมาณ 10,000-15,000 บาท และนอกจากนี้ยังได้รับเงินช่วยเหลือจากลูก ๆ คือจากลูกสาวคนที่สองเดือนละ 1,000 บาท จากลูกสาวคนที่สามเดือนละ 1,000

บาท และจากลูกสาวคนที่ 4 เดือนละ 500 บาท ปัจจุบันในครอบครัวอยู่อาศัยกันจริง ๆ เพียง 7 คน คือ นายณรงค์ ภรรยา ลูกชายคนโต ลูกสะใภ้ หลานซึ่งเป็นลูกของลูกชายคนโต อีก 2 คน และลูกสาวคนเล็ก ส่วนลูกสาวคนที่ 4 ไปทำงานที่จังหวัดนครปฐมเมื่อถึงวันหยุดสุดสัปดาห์จึงพาครอบครัวกลับมาเยี่ยมบ้างเดือนละประมาณ 2 ครั้ง ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิก 7 คนเฉลี่ยวันละประมาณ 150 บาท ค่าไฟเดือนละประมาณ 250 บาทค่าอุปกรณ์ในการเกษตรเดือนละประมาณ 2,000 บาท ค่าของใช้ในการอุปโภคบริโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น เดือนละประมาณ 1,000 บาทค่าภาษีสังคมเฉลี่ยงานละประมาณ 200-500 บาทขึ้นอยู่กับว่าสนิทกับเจ้าของงานมากน้อยเพียงใด แต่เดือนจะไปงานเหล่านี้ ประมาณ 5-6 ครั้งรายรับในครอบครัวก็เพียงพอที่ใช้จ่ายในครอบครัวจึงพอมี เงินออมอยู่บ้าน ประมาณเดือนละ 2,000-2,500 บาท เงินออมส่วนนี้จะเก็บไว้เป็นเงินฉุกเฉินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อมีสมาชิกในครอบครัวคนใดเจ็บป่วย นายณรงค์พยายามลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงบ้างด้วยการพยายามไม่ซื้อของที่ฟุ่มเฟือยไม่จำเป็น และพยายามประหยัดไฟเท่าที่จะสามารถทำได้

ปัจจุบันนายณรงค์ไม่มีหนี้สินแต่อย่างใด ค่ารถบรรทุกหกล้อที่ซื้อผ่อนส่งไว้หนี้ก็ผ่อนชำระหมดแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างนายณรงค์กับเพื่อนบ้านเป็นไปด้วยดีเนื่องจากเพื่อนบ้านของนายณรงค์ก็เป็นพี่ชายของนายณรงค์เองจึงสามารถหยิบบ้างสิ่งต่าง ๆ กระจ่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นข้าวสารหรือของใช้บางอย่างในครัวเรือน ทุก ๆ เช้านายณรงค์จะไปตีหมาแพที่บ้านพี่ชายและนั่งคุยกับพี่ชายตลอดจนช่วยพี่ชายดูแลต้นไม้ที่ปลูกไว้ในบ้านจนถึงเวลาเกือบ

9 นาฬิกาจึงกลับมารับประทานอาหารเช้าที่บ้าน ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ราบรื่นเป็นไปด้วยดี ตนและภรรยาทะเลาะกันบ้างนาน ๆ ครั้ง ส่วนลูกชายและลูกสะใภ้ทะเลาะกันบ่อยครั้งและบางครั้งก็มีการลงไม้ลงมือกันด้วย ภรรยาของตนไม่ค่อยพอใจนักและกำลังคิดว่าจะให้ครอบครัวของลูกชายแยกบ้านออกไปอยู่ต่างหากตามลำพัง นายณรงค์และครอบครัวเคยไปเที่ยวพักผ่อนตาม ต่างจังหวัดกับครอบครัวบ้างปีละประมาณ 1 ครั้งเมื่อว่างจากงาน เคยไปเที่ยวถึงเชียงใหม่ เชียงราย แม่สาย เป็นต้น

ปัจจุบันในบ้านของนายณรงค์มีทรัพย์สินคือ โทรทัศน์สีขนาด 29 นิ้วจำนวน 1 เครื่อง โทรทัศน์สีขนาด 14 นิ้ว 1 เครื่อง เครื่องเล่นวีดีโอ 1 เครื่อง รถยนต์หกล้อ 1 คัน รถจักรยานยนต์ 1 คัน รถจักรยาน 1 คัน พัดลม 5 เครื่อง หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ เตาแก๊ส 1 อัน เครื่องซักผ้าแบบสองถัง 1 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนังจำนวน 3 เรือน สร้อยคอทองคำหนัก 2 บาท 3 เส้น สร้อยข้อมือทองคำหนัก 2 บาท 1 เส้น สร้อยข้อมือทองคำหนัก 1 บาท 1 เส้น แหวนทองคำ 2 วง

นายณรงค์เล่นหยยได้ดินทุกงวดงวดละประมาณ 50-100 บาท เคยถูกรางวัลบ้าง 4-5 ครั้งเคยถูกมากที่สุดเป็นเงินรางวัล 10,000 บาท นอกจากนั้นก็ถูกครั้งละ 1,000-2,000 บาท นายณรงค์ซื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาลเกือบทุกงวดงวดละ 1 ใบ เคยถูกรางวัลเพียง 1 ครั้งได้เงินรางวัลมา 2,000 บาท นายณรงค์เล่นการพนันบ้างเป็นบางครั้ง เช่น ในเวลาที่มึนงานศพหรือเมื่อญาติพี่น้องมาชักชวนให้เล่นเพื่อความสนุกสนานแต่ไม่ได้ติดการพนัน การพนันที่เล่นคือ ไฮโล ส่วนใหญ่จะเสียมากกว่าได้

ปัจจุบันนายณรงค์มีโรคประจำตัวคือโรคกระเพาะอาหาร เนื่องจากช่วงที่ไปรับซื้อสินค้าจากชาวไร่ไม่ค่อยได้รับประทานอาหารตรงเวลา และต้องไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลบ้าง เป็นครั้งคราวเมื่อมีอาการเวลาเจ็บป่วยนายณรงค์จะไปพบแพทย์ที่คลินิกในตลาดอำเภอสองพี่น้อง หรือบางครั้งก็ไปซื้อยาที่ร้านขายยา นายณรงค์ไม่ชอบไปโรงพยาบาลของรัฐ เนื่องจากบริการไม่สะดวกและเสียเวลานานมาก เวลาที่ไปรับบริการจากโรงพยาบาลของรัฐ นายณรงค์และครอบครัวก็ไม่ได้รับการลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลแต่อย่างใด หากเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะนายณรงค์ก็จะรับประทานยาพาราเซตามอล 2 เม็ด หากปวดท้องก็รับประทานยาแอนตาซิด หากท้องเสียก็รับประทานยาโรโมติล ซึ่งซื้อจากร้านขายยาและมีติดบ้านเป็นประจำ ปัจจุบันรู้สึกที่ตัวเองอายุมากแล้วสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงนอนไม่ค่อยหลับและเหนื่อยง่าย

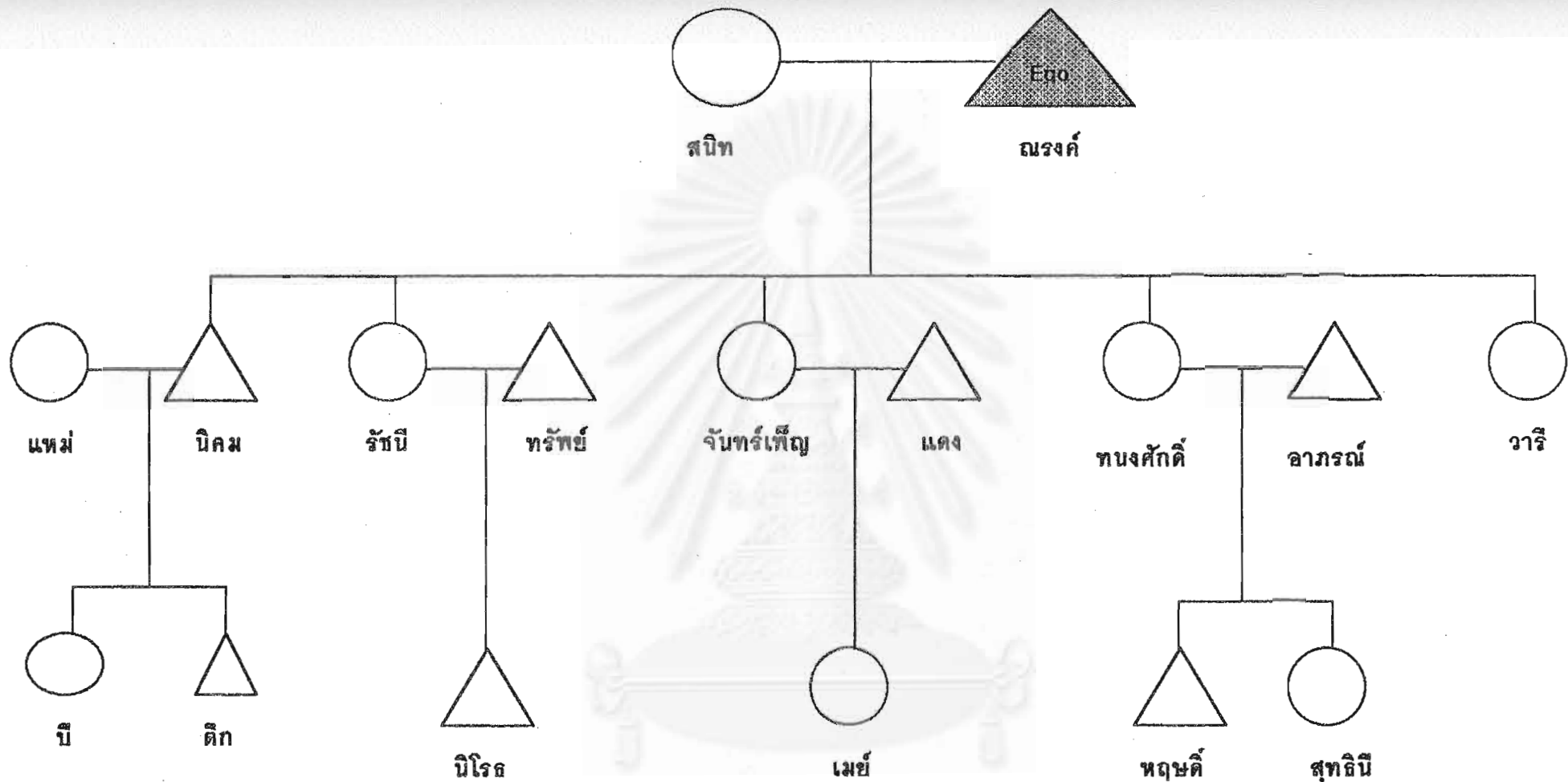
นายณรงค์ดื่มสุรบ้างเป็นบางครั้ง เช่น เวลาที่ต้องออกไปงานสังสรรค์หรือเวลาที่มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงมาเยี่ยมเยียนที่บ้าน แต่ก็ไม่ถึงกับติดสุราแต่อย่างใด เพื่อน ๆ บอกว่าเวลาที่ตนเมาตนจะเป็นคนที่คุยสนุก นายณรงค์ติดบุหรี่ และสูบบุหรี่วันละ 1 ซอง โดยซื้อจากร้านขายของชำในหมู่บ้านบ้าง หรือในตลาดบ้างราคาซองละ 22 บาท หากไม่ได้สูบบุหรี่จะรู้สึกหงุดหงิด ทำงานได้ไม่เต็มที่ นายณรงค์ไม่คิดที่จะเลิกสูบบุหรี่แม้ว่าลูก ๆ จะขอร้องให้เลิกก็ตามเพราะคิดว่าตนแก่แล้ว ถึงไม่สูบบุหรี่ก็จะมีชีวิตอยู่ได้อีกไม่เท่าไร การสูบบุหรี่เป็นความสุขอย่างหนึ่งของตน

นายณรงค์ไม่เคยติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐอีกเลยนับตั้งแต่เคยติดต่อขอซื้อปุ๋ยจากเกษตรอำเภอแล้วโดนปุ๋ยปลอม คิดว่าองค์กรของรัฐไม่ให้ความจริงใจในการช่วยเหลือประชาชน ไม่เคยติดต่อขอความช่วยเหลือจากองค์กรของภาคเอกชนเพราะไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่และลักษณะการทำงานขององค์กรภาคเอกชน สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตนเองในขณะนี้คือ ต้องการได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาอยู่กับลูกและหลานในครอบครัว สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวในขณะนี้คือ ต้องการให้ทุกคนในครอบครัวรักใคร่และช่วยเหลือกัน

นายณรงค์คิดว่าในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจเช่นนี้หากทุกคนพยายามปรับตัวและช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดและรัฐให้การเหลียวแลราษฎรอย่างจริงจังบ้างตามสมควรก็คงจะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชนลงได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 8 : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวว่าตัวถูกรังที่ 4

ชื่อ	นางบุญยัง (นามสมมติ)
อายุ	55 ปี
ลักษณะ	รูปร่างสมส่วน ค่อนข้างเตี้ย ผิวคล้ำ แขนโก่งเล็กน้อย
การศึกษา	จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาจากวิทยาลัย ครูกาญจนบุรี
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส

สภาพบ้านของนางบุญยังเป็นบ้านตึกชั้นเดียวหลังคามุงกระเบื้องขนาด 2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ และ 1 ห้องครัว มีห้องโถงกลางบ้านกว้างขวาง มีรั้วรอบขอบชิดปลูกอยู่ บนเนื้อที่ประมาณ 100 ตารางวา รอบ ๆ ตัวบ้านมีพื้นที่เหลือสำหรับปลูกต้นไม้ยืนต้น เช่น ฝรั่ง มะม่วง จำปี และทำสวนครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ดินที่ใช้ปลูกบ้านเป็นที่ดินของสามีที่ได้รับมรดก มาจากมารดา ตัวบ้านปลูกมาได้ประมาณ 12 ปีแล้ว สิ้นค่าก่อสร้างทั้งหมดประมาณ 350,000 บาท ในครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 3 คน ได้แก่

1. นายสนธิ หัวหน้าครอบครัว อายุ 71 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนชินโรสวิทยาลัย กรุงเทพฯ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตำแหน่งก่อนที่จะลาออกจากราชการคือผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนวัดดงตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีรายได้เดือนละประมาณ 8,000 บาท

2. นางบุญยัง ภรรยา

3. นายกิตติพงษ์ หลานชายของสามี อายุ 21 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาตรีคณะเกษตรศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

นางบุญยังเป็นชาวตำบลโพธิ์ค้อย อำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี นางบุญยังเป็นภรรยาคนที่สองของนายสนธิ นางบุญยังสมรสกับนายสนธิหลังจากที่ภรรยาเก่าของนายสนธิคือ นางวิไล เสียชีวิตด้วยโรคไตวายเมื่อประมาณ 15 ปีมาแล้ว ก่อนที่จะสมรสกับนางบุญยังนายสนธิมีบุตรกับนางวิไลจำนวน 2 คน ได้แก่ 1. นายสุวัฒน์ อายุ 45 ปี สมรสกับนางเบญจวรรณ มีบุตร 3 คน ได้แก่ นายกิตติพงษ์ นายทัศพล และนายเลิศฤทธิ์ 2. นายพงศธร สมรสกับนางวรรณิ มีบุตร 2 คน ได้แก่ ด.ช.พงศสุธีและ ด.ญ.อรุณี เมื่อนางบุญยังสมรสกับนายสนธิแล้วก็ไม่มีบุตรแต่อย่างใด

ปัจจุบันนางบุญยังประกอบอาชีพรับราชการตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนวัดรางกร่าง ซึ่งนางบุญยังเล่าว่าตนสอนหนังสือที่โรงเรียนแห่งนี้มาเป็นเวลา 15 ปีแล้ว นับตั้งแต่สมรสกับนายสนธิ โดยก่อนหน้านี้นางบุญยังสอนอยู่ที่โรงเรียนวัดดงตาล นางบุญยัง

เล่าว่าโรงเรียนวัดรางกร่างเป็นโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานประถมศึกษาอำเภอสองพี่น้อง เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กโดยรับเด็กอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปจนกระทั่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

นางบุญยังเล่าว่า เมื่อแรกเริ่มที่เข้ามาสอนที่โรงเรียนวัดรางกร่าง โรงเรียนแห่งนี้ มีสภาพทรุดโทรมมาก มีเพียงอาคารไม้เก่า ๆ 2 หลัง ใต้ถุนสูง ใต้ถุนเป็นดินอัดไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้ เสาธงและสนามหญ้าที่ไม่มีผู้ดูแลเอาใจใส่ ห้องสื่อการสอนและอุปกรณ์ประกอบการสอนต่าง ๆ ก็ยังไม่มี คุณภาพทางการศึกษาก็ยังไม่ดี ในสมัยนั้นยังไม่มีชั้นเด็กเล็ก มีเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่มีจำนวนครูเพียง 4 คน เท่านั้น ครูแต่ละคนต้องสามารถสอนได้ทุกระดับชั้นและผลัดเปลี่ยนกันเข้าสอนในแต่ละชั้นในแต่ละชั่วโมง ชั้นใดที่ไม่มีครูเข้าสอนในบางชั่วโมงเด็กก็จะว่างนั่งเล่นกันเฉย ๆ ผู้บริหารคือครูใหญ่คนเก่าก็ไม่ค่อยสนใจที่จะปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนแต่อย่างใด นางบุญยังเล่าว่าในสมัยที่ตนมาสอนที่โรงเรียนแห่งนี้ใหม่ ๆ มีนักเรียนเพียง 50 คนเศษ ในชั้นประถมศึกษาตอนปลายคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนเพียงชั้นละ 4-5 คนเท่านั้น เนื่องจากในสมัยนั้นการศึกษาภาคบังคับมีถึงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชาวบ้านเมื่อส่งลูกเรียนหนังสือถึงแค่จบการศึกษาภาคบังคับก็ไม่นิยมให้เด็กเรียนหนังสือต่อ เพราะต้องการนำแรงงานเด็กไปช่วยทำงานในไร่นาของครอบครัว นางบุญยังเล่าว่าพื้นที่ให้บริการของโรงเรียนวัดรางกร่างจะกินพื้นที่ตั้งแต่หมู่ที่ 3 ถึงหมู่ที่ 5 แต่เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 90 จะเป็นเด็กในพื้นที่คือ หมู่ที่ 3 ในสมัยนั้นชาวบ้านไม่ค่อยนิยมส่งลูกมาเรียนหนังสือ เด็กจะเริ่มเข้าโรงเรียนเมื่ออายุ 7 ขวบก็จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งพ่อแม่ก็ไม่อยากให้ลูกมาเรียน อยากให้ลูกอยู่บ้านช่วยทำงานบ้านและเลี้ยงน้องตอนที่พ่อแม่ออกไปทำงานมากกว่า ครูต้องออกไปพูดคุยกับชาวบ้านและอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าหากพ่อแม่ไม่ส่งเด็กมาเรียนหนังสือจนจบการศึกษาภาคบังคับ พ่อแม่จะมีความผิดตามกฎหมาย พ่อแม่ของเด็กจึงยอมส่งเด็กให้มาเรียนหนังสือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีฐานะยากจน ไม่ค่อยมีเงินพอที่จะซื้อหนังสือ เครื่องแบบนักเรียนหรืออุปกรณ์การเรียนให้กับเด็ก ๆ ตลอดจนไม่มีเงินให้เด็กมาซื้อขนมหรือเป็นค่าอาหารกลางวัน เด็กส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับประทานอาหารกลางวัน สำหรับหนังสือและเครื่องแบบนักเรียน ทางโรงเรียนจะทำเรื่องขอบริจาคไปยังหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็ได้รับบริจาคมาบ้างแต่ก็ยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการ นางบุญยังเล่าว่าในสมัยนั้นโรงเรียนต้องอนุญาตให้เด็กสามารถแต่งชุดไปรเวทมาเรียนหนังสือได้ และเด็ก ๆ ก็ต้องแบ่งหนังสือเรียนกันดู ส่วนอาหารกลางวันเด็ก ๆ ก็ไม่ได้รับประทานและทางโรงเรียนเองก็ไม่สามารถจัดงบประมาณเพื่อเป็นค่าอาหารกลางวันให้กับเด็กได้ ดังนั้นประสิทธิภาพของการศึกษาภาคบังคับในสมัยนั้นจึงมีแค่เพียงเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จึงเพียงแค่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้อย่างไม่คล่องนัก และสามารถคิดเลขบวกลบได้เท่านั้น และเมื่อเด็กเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ผู้ปกครองก็มักจะไม่ให้มาเรียนอีก ต่อมาในปี 2535 ครูใหญ่คนเก่าได้เกษียณอายุราชการไป และมีครูใหญ่คนใหม่มาแทนคือ อ.สุเทพ นางบุญยังเล่าว่า เมื่อ อ.สุเทพมาอยู่ที่ โรงเรียน วัดรางกร่าง อ.สุเทพได้ทำการปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ การของบพัฒนาจากกระทรวงศึกษาธิการได้เงินมาจำนวนประมาณ 400,000 บาท อ.สุเทพก็นำมาปรับปรุงสภาพอาคารเรียน โดยทำการต่อเติมขยายห้องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น บริเวณใต้ถุนอาคารเรียนซึ่งเดิมเป็นพื้นดินอัดไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้นั้น อ.สุเทพ ก็ให้ทำพื้นปูนและขยายเป็นห้องเรียน การเรียน ห้องสมุด ห้องดนตรี และร้านค้าสหกรณ์ของโรงเรียน รวมทั้งขยายเป็นห้องเรียน สำหรับชั้นเด็กเล็ก นอกจากนั้น อ.สุเทพ ยังขอรับบริจาคเงินจากพ่อค้า คหบดีทั้งในอำเภอ สองพี่น้อง และในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้เงินมาอีกประมาณ 300,000 บาท นำมาปรับปรุงพื้นที่รอบ ๆ โรงเรียน ไม่ว่าจะป็นสนามโรงเรียน หรือสวนหย่อมบริเวณรอบโรงเรียน และเงินที่เหลือบางส่วน ก็นำมาจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนที่ยังขาดแคลนเป็นส่วนมากพร้อมกับจัดซื้อเครื่องแบบนักเรียนจนเพียงพอแก่ความต้องการ ในส่วนของอาหารกลางวันสำหรับเด็ก อ.สุเทพก็ติดต่อเข้าไปยังสำนักพระราชวังเพื่อของบประมาณจากโครงการอาหารสี่แสนตาม พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ เมื่อได้งบประมาณมาแล้ว อ.สุเทพ ก็จัดทำแปลงผักและเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาในบ่อน้ำของโรงเรียนเพื่อนำมาใช้เป็นอาหาร กลางวันสำหรับเด็กนักเรียน และเงินที่เหลือก็นำไปฝากธนาคารเพื่อเอาดอกเบี้ยมาเป็นเงิน หมุนเวียนประจำวันในการจัดอาหารกลางวันให้กับเด็กไม่ว่าจะเป็นค่าข้าวหรือค่าจ้างแม่ครัวมาประกอบอาหาร กลางวันให้เด็ก โรงเรียนวัดรางกร่างจึงมีสภาพดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ต่อมารัฐขยายการศึกษา ภาคบังคับจนกระทั่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อ.สุเทพ ก็ได้พยายามให้ครูออกไปประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญของการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนหนังสือ ชาวบ้านจึงยอมส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนหนังสือเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดรางกร่างจะดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมากโดยที่เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนจะสามารถอ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี สามารถคิดเลขบวกคูณหารได้ เด็กนักเรียนของโรงเรียนวัดรางกร่างสามารถออกไปแข่งขันทางวิชาการกับเด็กนักเรียนโรงเรียนอื่นทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัดได้ แต่อย่างไรก็ตามกลับพบว่าอัตราการเรียนต่อของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดรางกร่างก็ยังคงต่ำอยู่ คือเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างมีอัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาไม่ถึงร้อยละ 50 ทั้งนี้มีสาเหตุหลายประการสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กยากจนไม่มีเงินพอที่จะส่งบุตรหลานเรียนต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้นไปได้อีก

2. โรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมคือ โรงเรียนบางลี่วิทยาอยู่ในตัวอำเภอ สองพี่น้องซึ่งห่างจากหมู่บ้านออกไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตรเศษ พ่อแม่ผู้ปกครองจึงไม่สะดวกที่จะส่งเด็กไปเรียนต่อ เพราะนอกจากจะต้องเสียเงินค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ ค่าเครื่องแบบ ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าอาหารกลางวันเด็กแล้วยังต้องเสียเงินเพิ่มเป็นค่ารถให้กับเด็กอีกด้วย

3. พ่อแม่ผู้ปกครองต้องการให้เด็กออกจากระบบการศึกษามาช่วยทำงานในไร่ นา หรือมาช่วยทำงานเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว ประเด็นนี้สามารถเห็นได้ตั้งแต่เด็กยังไม่จบชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กในชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนวัดรางกร่างมีอัตราการขาดเรียนในแต่ละภาคเรียนสูงมาก เด็กบางคนขาดเรียนมากกว่าร้อยละ 40 ของเวลาเรียนทั้งหมดในภาคเรียน เด็กบางคนขาดเรียน ติดต่อกันนานถึง 15 วัน สอบถามจากเด็กได้ความว่าที่ต้องขาดเรียนติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ เนื่องจากต้องไปช่วยพ่อแม่รับจ้างตัดอ้อยในท้องที่ต่างอำเภอ หรือเด็กบางคนพ่อแม่ต้องออกไป รับจ้างในท้องที่อื่นเป็นเวลาติดต่อกันนานเด็กก็ต้องหยุดเรียนเพื่ออยู่บ้านเลี้ยงน้อง หรือดูแล คนเฒ่าคนแก่ในครอบครัวพร้อมทั้งทำงานบ้านด้วย

4. ตัวเด็กเองไม่ต้องการเรียนหนังสือต่อ ซึ่งเด็กบางคนอาจจะมีคุณภาพไม่ดี ชอบหนีโรงเรียน หรือติดยาเสพติด เป็นต้น

ปัจจุบันนางบุญยังมีรายได้เดือนละ 17,540 บาท เมื่อรวมกับเงินบำนาญของ สามีแล้วในครอบครัวก็จะมีเงินเดือนละประมาณ 20,000 บาทเศษ นอกจากเงินเดือนของ นางบุญยังและเงินบำนาญของสามีแล้ว นายพงศธร บุตรชายคนเล็กของสามีก็นำเงินมาให้ บิดาเดือนละ 1,000 บาทด้วย นอกจากนี้สามีของนางบุญยังยังมีรายได้จากการให้เช่าที่นาปีละ ประมาณ 50,000 บาท สำหรับค่าใช้จ่ายในครอบครัวของนางบุญยังเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับ สมาชิกในครอบครัวสองคนวันละประมาณ 70 บาท ค่าของใช้อุปโภคบริโภคเดือนละประมาณ 1,000 บาท ค่าไฟเดือนละประมาณ 150-180 บาท ค่าใช้จ่ายกับการที่ต้องส่งเสียนายกิตติพงษ์ หลานชายของสามีเรียนหนังสือเดือนละประมาณ 4,000 บาท ค่าใช้จ่ายกับการที่ต้องส่งเสีย นางสาวกนกวรรณซึ่งเป็นลูกสาวของพี่สาวของตนเรียนหนังสือระดับปริญญาตรีที่สถาบันราชภัฏ สอนดุสิตเดือนละประมาณ 3,000 บาท ค่าน้ำมันรถเดือนละประมาณ 1,500 บาท ค่ายาทั้งของ ตนและสามีเดือนละประมาณ 3,000-5,000 บาท ค่าภาสังคมเดือนละประมาณ 1,000-1,500 บาท เนื่องจากสามีของตนเป็นคนดั้งเดิมของหมู่บ้านแห่งนี้จึงได้รับความเคารพและได้รับเชิญ ให้ไปร่วมงานสังคมต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ค่าภาสังคมที่ต้องจ่ายไปในงานต่าง ๆ เฉลี่ยงานละ 200-500 บาทขึ้นอยู่กับว่าสนิทกับเจ้าของงานมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ก็มีเงินทำบุญบ้าง บางโอกาส ในครอบครัวมีเงินเหลือเก็บเป็นเงินออมอยู่บ้างเดือนละประมาณ 2,000-3,000 บาท เงินจำนวนนี้เก็บไว้เพื่อใช้เป็นเงินฉุกเฉินเมื่อเวลาตนหรือสามีเจ็บป่วย นางบุญยังพยายาม ที่จะ

ลดค่าใช้จ่ายในบ้านด้วยการพยายามซื้อของใช้ที่จำเป็นเท่านั้นและพยายามตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ ออกไป

นางบุญยังไม่เคยเล่นการพนัน เคยซื้อหวยใต้ดิน และสลากกินแบ่งรัฐบาลบ้างเป็นบางงวดแต่ไม่เคยถูกรางวัลเลย นางบุญยังไม่เคยดื่มสุราหรือสูบบุหรี่เลย เนื่องจากคิดว่าตนเองเป็นครูต้องพยายามทำตัวอย่างที่ดีให้เด็กเห็น

ความสัมพันธ์ระหว่างนางบุญยังกับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันเป็นไปด้วยดี เนื่องจากเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันก็เป็นน้องชายของสามีจึงมีความสนิทสนมกันสามารถหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกันได้โดยสะดวกไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ในบ้านหรือข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน ความสัมพันธ์ในครอบครัวค่อนข้างดีเครียดเนื่องจากตนและสามีทะเลาะกันบ่อยครั้งเนื่องจากสามีอายุมากและต้องอยู่บ้านทั้งวันจึงมีอาการหงุดหงิดอยู่เสมอ ประกอบกับสามีก็สุขภาพไม่ดี แต่ก็ไม่เคยทะเลาะกันจนถึงขั้นลงไม้ลงมือแต่อย่างใด นางบุญยังและครอบครัวไปพักผ่อนหย่อนใจในวันหยุดกันอยู่เสมอ ๆ โดยมักจะไปเยี่ยมญาติพี่น้องของตนที่อำเภอบางปลาม้ากันเกือบทุกสัปดาห์ แต่ไม่เคยไปเที่ยวต่างจังหวัดไกล ๆ นานแล้วเนื่องจากสุขภาพของสามีไม่ดี

ปัจจุบันในบ้านของนางบุญยังมีทรัพย์สินคือ รถยนต์ 1 คัน รถจักรยาน 1 คัน โทรทัศน์สีขนาด 20 นิ้ว 1 เครื่อง พัดลม 3 เครื่อง ชุดรับแขก 1 ชุด ตู้เย็น 1 ตู้ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 เครื่อง คอมพิวเตอร์ 1 เครื่อง เครื่องซักผ้าแบบสองถัง 1 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนัง 3 เรือน เต้าแก๊ส 1 อัน สร้อยคอทองคำหนัก 2 บาทจำนวน 3 เส้น สร้อยคอทองคำหนัก 1 บาทจำนวน 1 เส้น สร้อยข้อมือทองคำหนัก 2 บาทจำนวน 2 เส้น แหวนทองคำ 3 วง

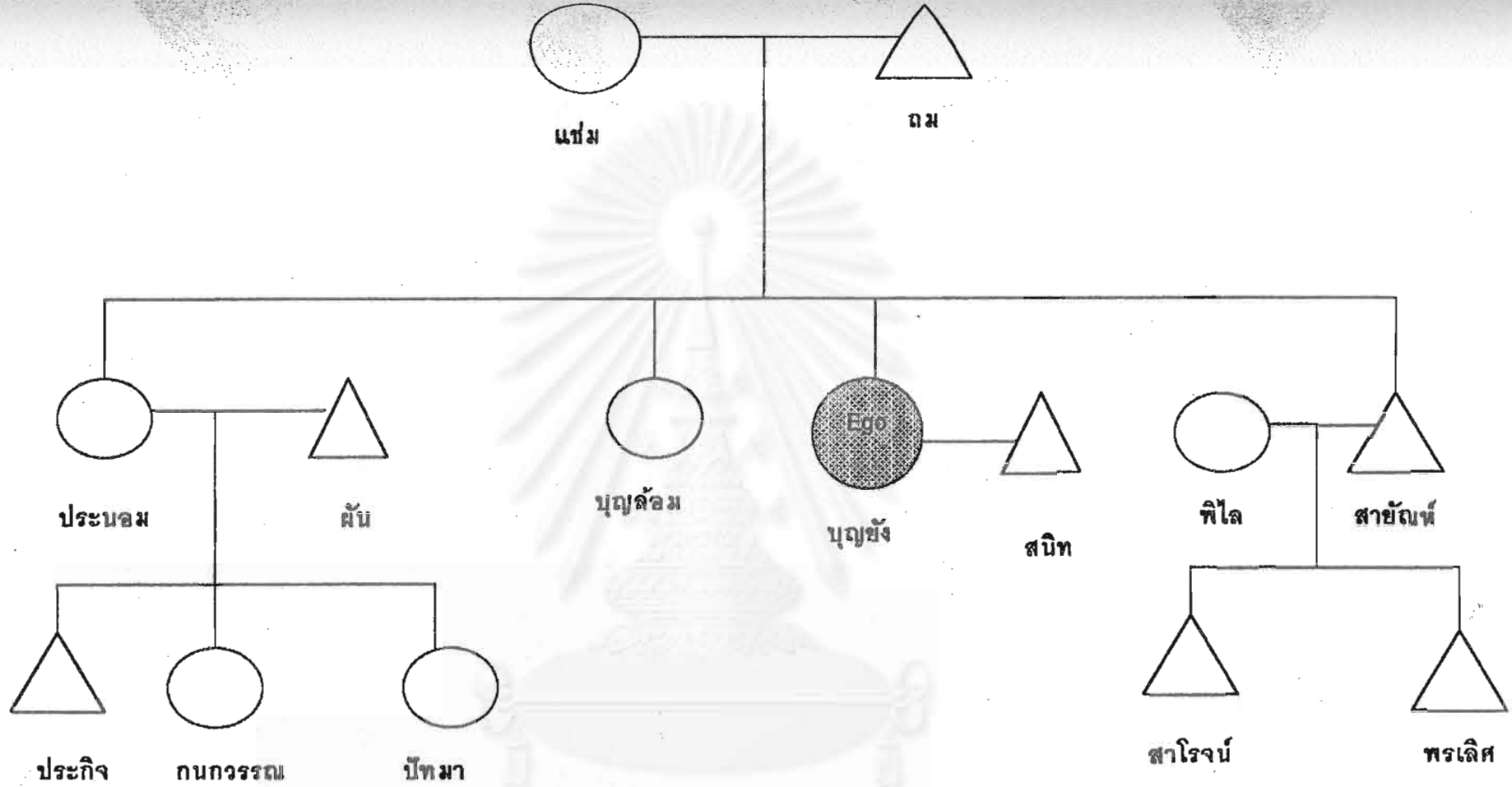
นางบุญยังมีโรคประจำตัวคือ โรคไมเกรนเนื่องจากความเครียด แพ้อากาศ ความดันโลหิตต่ำมีอาการหน้ามืดบ่อยครั้ง หลอดเสียงอักเสบบ่อยครั้งเนื่องจากต้องสอนหนังสือเกือบทั้งวัน เมื่อเจ็บป่วยนางบุญยังจะไปรับการรักษาจากแพทย์ที่คลินิกในตัวอำเภอสองพี่น้อง หากเจ็บป่วยมาก ๆ ก็จะเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธซึ่งเป็นโรงพยาบาลเอกชนในกรุงเทพฯ ฯ นางบุญยังไม่ชอบเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐเนื่องจากบริการไม่ดีและการรักษาไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ หากเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐนางบุญยังก็มีสิทธิเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ตามสิทธิของข้าราชการ หากเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดศีรษะก็จะรับประทานยาพาราเซตามอล 2 เม็ด หากปวดท้องก็รับประทานยาธาตุหรือยาแอนตาซิด หากท้องเสียก็รับประทานยาอิมโมเดียม ซึ่งยาเหล่านี้เป็นยาตำราหลวงและยาสามัญประจำบ้านที่ซื้อมาจากร้านขายยาและมีติดบ้านไว้อยู่เสมอ ปัจจุบันรู้สึกตัวเองเริ่มแรงลดลงคิดว่าจะทำงานอีกประมาณ 2-3 ปีก็จะลาออกแล้ว

นางบุญยังไม่เคยขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐและองค์กรของเอกชน เนื่องจากคิดว่ายังพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้อยู่ ในขณะที่สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตนเองคือ ต้องการกลับไปอยู่บ้านที่อำเภอบางปลาม้ากับพี่สาว สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคือ ต้องการให้สามีมีสุขภาพแข็งแรงกว่านี้

นางบุญยังคิดว่าหากคนในหมู่บ้านเห็นความสำคัญของการศึกษาและส่งบุตรหลานให้มีโอกาสเรียนหนังสือสูงขึ้นก็จะสามารถลดปัญหาความยากจนในระยะยาวได้ และหากชาวบ้านรู้จักพึ่งตนเอง พยายามประหยัดและขยันทำมาหากินก็จะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนในขณะนี้ลงได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 9 : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวสำคัญกรณีที่ 5

ชื่อ	นายพิรุณห์ (นามสมมติ)
อายุ	29 ปี
ลักษณะ	รูปร่าง ผอม สูง ผิวคล้ำ นัยน์ตาร่วงโรย
การศึกษา	จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่าง ในหมู่บ้าน
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	โสด

สภาพบ้านของนายพิรุณห์เป็นบ้านไม้ขนาดกลาง ใต้ถุนสูง หลังคามุงกระเบื้อง ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 50 ตารางวา ปลูกมาตั้งแต่ก่อนนายพิรุณห์เกิด โดยบิดาเป็นผู้ปลูก ที่ดินที่ปลูกบ้านเป็นที่ดินของบิดาซึ่งได้รับมรดกมา ในครอบครัวมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อ ในทะเบียนบ้านจำนวน 8 คน ได้แก่

1.นางอิง หัวหน้าครอบครัว อายุ 64 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเนื่องจากสุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัวคือโรคปวดหลังทำให้หลังค่อมและเดินไม่ค่อยไหว

2.นายทวีชัย พี่ชายคนที่สอง อายุ 42 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดหัวโพธิ์ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพทำไร่มะขามเทศและเลี้ยงปลาดุก มีรายได้เดือนละประมาณ 3,500-4,000 บาท

3.นายพนา พี่ชายคนที่สาม อายุ 38 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในไร่ไร่ มีรายได้เดือนละประมาณ 2,000-2,500 บาท

4.นางสายฝน พี่สะใภ้ อายุ 29 ปี ภรรยาของนายพนา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานผลิตอาหารกระป๋องที่จังหวัดสมุทรสงครามโดยไปทำงานแบบเช้าไปเย็นกลับและมีรถของโรงงานมารับคนในหมู่บ้านหลายคนไปทำงานที่โรงงานเดียวกัน มีรายได้เดือนละ 3,500 บาท มีบุตรชาย 1 คน คือ ด.ช.วุฒิมงคล อายุ 6 ปี

5.นางสาวจินตนา พี่สาวคนที่สี่ อายุ 35 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากพิการปัญญาอ่อน ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ดิ้น

6.นายพนชัย พี่ชายคนที่ห้า อายุ 31 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยพี่ชายทำไร่มะขามเทศและเลี้ยง

ปลาตุก บางครั้งก็ออกไปรับจ้างทำงานในภาคเกษตรกรรมเมื่อว่างจากงานในไร่ของตนเอง มีรายได้เดือนละประมาณ 3,000-4,000 บาท

7. นายพิรุณห์ บุตรชายคนเล็ก

8. ด.ช. วุฒิพงศ์ หลานชาย อายุ 6 ปี เป็นลูกชายของนายพนาและ นางสายฝน ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน

ปัจจุบันนายพิรุณห์ประกอบอาชีพช่วยพี่ชายทำไร่มะขามเทศและเลี้ยงปลาตุก บางครั้งเมื่อว่างจากงานในไร่ของตนเองก็ไม่ได้ออกไปรับจ้างทำงานเหมือนกับพี่ชายเพราะต้องอยู่ดูแลมารดาและพี่สาว นอกจากนี้ที่บ้านของนายพิรุณห์ยังเปิดเป็นร้านตัดผมชายเพื่อหารายได้เสริมอีกด้วย นายพิรุณห์เคยถูกพิพากษาให้จำคุกอยู่ในเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรีในคดีพรากผู้เยาว์ และคดีต่อสู้ขัดขวางพยายามฆ่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยถูกตัดสินจำคุกเป็นเวลา 12 ปี 7 เดือน แต่ถูกจำคุกอยู่จริง ๆ เป็นเวลา 5 ปี 8 เดือน เนื่องจากได้รับพระราชทานอภัยโทษอยู่เรื่อย ๆ นายพิรุณห์เล่าว่าเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บิดาและมารดาต้องการให้เรียนหนังสือต่อโดยนำไปฝากเข้าที่โรงเรียนบางลี่วิทยาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่ตนก็เกรงมักจะหนีโรงเรียนเกือบทุกวัน โดยหนีโรงเรียนไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ บางครั้งก็ไปถึงตัวจังหวัดสุพรรณบุรี บางครั้งก็ไปถึงกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังชอบมั่วสุมกับเพื่อน ๆ เสพยาเสพติดคือกัญชาอยู่บ่อย ๆ เมื่อสอบเทอมแรกตกก็ไม่ได้ไปโรงเรียนอีก และหนีออกจากบ้านไปอยู่บ้านเพื่อนที่ตัวจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากรำคาญที่บิดาและมารดาบ่นว่าอยู่บ่อย ๆ เมื่อออกไปอยู่บ้านเพื่อนซึ่งมีฐานะค่อนข้างดี โดยนายพิรุณห์รับจ้างทำความสะอาดและทำสวนให้กับบิดาของเพื่อน โดยอาศัยหลับนอนอยู่ที่นั่นด้วย ต่อมาก็เกิดรักใคร่ชอบพอกับน้องสาวของเพื่อนซึ่งขณะนั้นน้องสาวของเพื่อนกำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และตนก็อายุเพียง 15 ปี จึงแอบลักลอบได้เสียกันในบ้าน ต่อมาเมื่อบิดามารดาของเพื่อนทราบเรื่องเข้าก็ไล่ให้นายพิรุณห์ออกจากบ้าน นายพิรุณห์เกิดความแค้นใจที่บิดามารดาของเพื่อนไล่ตนออกจากบ้านจึงวางแผนมาลวนน้องสาวเพื่อนให้หนีไปอยู่กับตน เมื่อลวนน้องสาวเพื่อนให้หนีมาอยู่กับตนได้แล้วก็หนีไปอยู่ด้วยกันที่จังหวัดอ่างทอง โดยไปเช่าบ้านอยู่กันสองคนและตนก็รับจ้างขับรถส่งแก๊สที่ร้านขายแก๊สแห่งหนึ่ง ต่อมาบิดาและมารดาของแฟนของนายพิรุณห์ได้เข้าแจ้งความว่านายพิรุณห์ทำการพรากผู้เยาว์ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้ติดตามตัวนายพิรุณห์มาจนถึงจังหวัดอ่างทอง เมื่อพบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจนายพิรุณห์ก็พยายามต่อสู้ขัดขวางเพื่อไม่ให้ถูกจับกุม โดยขับรถส่งแก๊สไล่ชนตำรวจจนมีตำรวจได้รับบาดเจ็บที่สุดในขณะนั้นนายพิรุณห์ก็ถูกตำรวจจับกุมตัวได้ และถูกส่งฟ้องศาลและถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุกเป็นเวลา 12 ปี 7 เดือน ในข้อหาพรากผู้เยาว์ และข้อหาต่อสู้ขัดขวางพยายามฆ่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ นายพิรุณห์เล่าว่าในขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นมีแต่บิดาและมารดามาเยี่ยมเท่านั้น และระหว่างที่ถูกจำคุกอยู่นั้นก็ได้รับการฝึกวิชาชีพบางอย่างเช่น การสอนให้

ทำการเกษตร การสอนให้ตัดผมผู้ชาย เป็นต้น เมื่อพันโทชายนายพิรุณห์ก็กลับมาอยู่ที่บ้านซึ่งในตอนนั้นนายแน่นบิดาของนายพิรุณห์ได้เสียชีวิตแล้ว และนางนิศยาพี่สาวคนโตก็ได้แต่งงานกับนายประธานซึ่งเป็นชาวจังหวัดนครปฐมที่มีฐานะค่อนข้างดีและแยกครอบครัวออกไปแล้ว

ปัจจุบันนายพิรุณห์จึงช่วยพี่ชายทำไร่มะขามเทศและเลี้ยงปลาตก รวมทั้งรับจ้างตัดผมอยู่ที่บ้าน โดยเปิดเป็นร้านตัดผมเมื่อมีลูกค้ามาตัดผมตนก็จะวางมือจากงานในไร่มาตัดผมให้ลูกค้าก่อนวันหนึ่ง ๆ ก็จะมีลูกค้าประมาณ 3-5 ราย คิดราคาค่าตัดผมในอัตราผู้ใหญ่ 40 บาทและเด็ก 20 บาท สำหรับการทำไร่มะขามเทศของนายพิรุณห์นั้น นายพิรุณห์เล่าว่าตนก็ทำหน้าที่เป็นเพียงลูกมือช่วยพี่ชายตัดแต่งกิ่งมะขามเทศบ้าง พรวันดินบ้าง รดน้ำต้นไม้บ้าง ใส่ปุ๋ยบ้างหรือฉีดยาฆ่าแมลงเป็นบางครั้ง ในการทำไร่มะขามเทศของครอบครัวตนนั้นเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ที่ใช้คือ เครื่องสูบน้ำซึ่งสูบน้ำจากบ่อหลังบ้านมาใช้รดต้นไม้ ปุ๋ยเคมีและสารเคมีฆ่าแมลงซึ่งซื้อมาจากบ้านผู้ใหญ่บ้าน เมื่อซื้อมาแล้วก็จะขอยืมเครื่องฉีดพ่นยาฆ่าแมลงจากบ้านผู้ใหญ่บ้านมาฉีดพ่น ครอบครัวของนายพิรุณห์ทำไร่มะขามเทศเพียง 5 ไร่ ซึ่งที่ดินที่ใช้ปลูกมะขามเทศนั้นเป็นที่ดินของบิดาซึ่งทิ้งไว้ให้เป็นมรดก ในแต่ละปีจะเก็บผลผลิตได้ประมาณ 4 เดือนเมื่อเก็บผลผลิตได้แล้วก็นำไปขายให้กับบ้านผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปส่งขายในตลาดกลางอีกต่อหนึ่งจะมีรายได้ปีละประมาณ 25,000-30,000 บาทเท่านั้น ปัญหาและอุปสรรคในการทำไร่มะขามเทศของครอบครัวของนายพิรุณห์คือ ขาดแคลนเงินทุน แมลงศัตรูพืชรบกวน และได้ผลผลิตน้อย ส่วนการเลี้ยงปลาตกก็เลี้ยงในบ่อปูนซีเมนต์ขนาดไม่ใหญ่นักมีปลาตกประมาณ 200 ตัวเศษ เลี้ยงมาเป็นเวลาเกือบ 3 ปีแล้วแต่กำลังจะเลิกเลี้ยงแล้วเนื่องจากประสบกับภาวะขาดทุน เนื่องจากราคาอาหารปลาตกแพงมาก และปลาก็ตายอยู่บ่อย ๆ ตลอดจนราคาปลาที่นำไปขายในท้องตลาดก็ไม่คงที่จึงไม่คุ้มกับการเลี้ยงต่อไป

ปัจจุบันครอบครัวของนายพิรุณห์มีหนี้สินจำนวน 60,000 บาท โดยกู้ยืมเงินมาจากนายทุนที่พี่ชายรู้จักในตลาดอำเภอสองพี่น้อง ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 บาทต่อปี โดยกู้ยืมมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 เพื่อนำมาใช้เป็นเงินลงทุนในการทำไร่และเป็นเงินลงทุนในการทำบ่อเลี้ยงปลาตก นอกจากนั้นเงินบางส่วนก็นำมาใช้เป็นค่ารักษาพยาบาลมารดาและนำมาใช้เป็นเงินหมุนเวียนในครอบครัว ยังไม่ทราบเลยว่าจะสามารถใช้นี้ได้หมดเมื่อไร ทุกวันนี้ก็เพียงแต่นำดอกเบี้ยในแต่ละปีไปให้กับนายทุนผู้ให้กู้ยืมเท่านั้น ยังไม่มีเงินเหลือพอที่จะชำระเงินต้นได้เลย

ปัจจุบันครอบครัวของนายพิรุณห์จะมีรายได้เดือนละประมาณ 5,000-6,000 บาท รายได้ดังกล่าวจะได้มาจากการรับจ้างคือนายทิวชัยและนายนพชัย ส่วนนายพนาพี่ชายอีกคนนั้นไม่ได้ให้เงินช่วยเหลือครอบครัวของตนแต่อย่างใด เพราะมีภาระต้องส่งบุตรชายเรียนหนังสือ ส่วนภรรยาของนายพนา ก็มีภาระต้องส่งเงินให้ทางฝ่ายมารดาซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร ซึ่งนายพิรุณห์ก็เข้าใจสถานะทางการเงินของพี่ชายและไม่ได้คาดหวังอะไร

จากพี่ชายนัก รายรับในครอบครัวอีกส่วนหนึ่งจะได้มาจากเงินที่นางนิตยาพี่สาวคนโตส่งมาช่วยเหลือ เดือนละ 1,000 บาทบ้างหรือ 500 บาทบ้าง ค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้แก่ ค่าอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัวจำนวน 8 คนเฉลี่ยวันละประมาณ 150-200 บาท ค่าของใช้อุปโภคบริโภคเฉลี่ยเดือนละประมาณ 500 บาท ค่าไฟฟ้าเดือนละประมาณ 100-120 บาท ค่ายาและค่ารักษาพยาบาลมารดาและพี่สาวเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1,000-1,500 บาท เนื่องจากนายพิรุณห์เปิดร้านตัดผม และร้านของนายพิรุณห์ก็มักจะเป็นที่ชุมนุมพูดคุยสังสรรค์ของคนในหมู่บ้าน ในบางครั้งนายพิรุณห์ก็ได้รับเชิญให้ไปงานต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งในการไปงานเหล่านี้นายพิรุณห์ก็จะเสียภาษีสังคมนะ 100 บาททุกงาน นายพิรุณห์เล่าว่ารายรับในครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่ายดังนั้นในครอบครัวจึงไม่มีเงินออมอยู่เลย นายพิรุณห์พยายามที่จะลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงโดยการพยายามไม่ซื้อของที่จำเป็น และประหยัดไฟฟ้าเท่าที่จะทำได้

ความสัมพันธ์ระหว่างนายพิรุณห์กับเพื่อนบ้านก็ไม่ค่อยได้ติดต่อกันเท่าไรนัก นาน ๆ จึงจะออกมาพูดคุยด้วยกันสักครั้ง เนื่องจากเพื่อนบ้านก็เป็นญาติฝ่ายบิดา พ่อบิดาของตนถึงแก่กรรมไปญาติทางฝ่ายบิดาก็ไม่ค่อยให้ความสนิทเหมือนเก่า เนื่องจากมารดาของตนเป็นคนที่ไม่ใช่คนในหมู่บ้านเหมือนกับบิดา ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ค่อนข้างตึงเครียดเนื่องจากพี่ชายคือนายทวีชัยชอบบ่นว่าตนอยู่เสมอ นายพนาและนางสายฝนก็ทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่บ่อย ๆ บางครั้งก็มีการลงไม้ลงมือกัน นางสายฝนเมื่อทะเลาะกับสามีก็มักจะมาระบายอารมณ์ด้วยการลงโทษเสียนติลูกชายเพื่อประชดสามีอยู่บ่อย ๆ นายพนาซึ่งพี่ชายคนที่ห้า บางครั้งก็ออกไปรับจ้างทำงานไกล ๆ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาอนค้ำที่บ้านเนื่องจากเบื่อและรำคาญสภาพบรรยากาศภายในบ้าน ครอบครัวของนายพิรุณห์ไม่เคยไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดด้วยกันเลย เนื่องจากไม่มีเวลาว่างและไม่มีเงินเหลือพอสำหรับไปเที่ยว การพักผ่อนหย่อนใจของตนก็คือการพูดคุยกับลูกค้ำที่มาตัดผม

ปัจจุบันในบ้านของนายพิรุณห์มีทรัพย์สินได้แก่ โทรทัศน์สีขนาด 20 นิ้ว 1 เครื่อง เต้าแก๊ส 1 อัน หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ ตู้เย็น 1 เครื่อง เครื่องสูบน้ำ 1 เครื่อง พัดลม 4 เครื่อง รถจักรยานยนต์เก่า ๆ 1 คัน นาฬิกาแขวนผนัง 3 เรือน

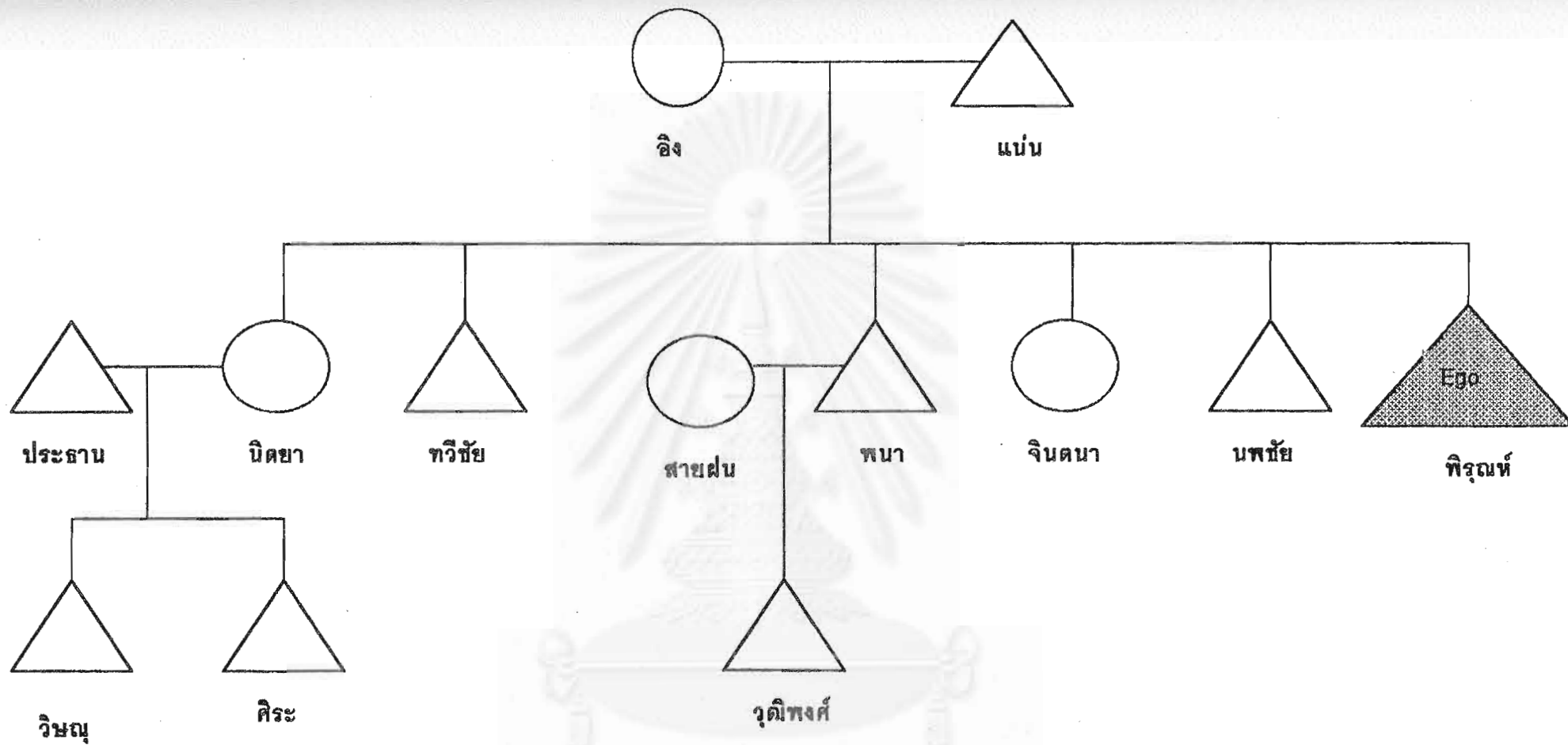
นายพิรุณห์เล่นการพนันบ้างในบางครั้ง เช่น เวลาที่มีงานศพ โดยเล่นไฮโล และไพ่ บางครั้งก็เล่นได้บางครั้งก็เล่นเสียไม่แน่นอน เล่นการพนันเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด นายพิรุณห์เล่นหวยใต้ดินเกือบทุกงวดเพราะหวังว่าจะถูกรางวัลทำให้รวยทางลัด โดยเล่นหวยใต้ดินงวดละ 20-50 บาท เคยถูกรางวัล 2 ครั้ง ครั้งละ 1,000 บาทและ 3,000 บาท ส่วนสลากกินแบ่งรัฐบาลไม่เคยซื้อเพราะมีราคาแพง

ปัจจุบันนายพิรุณห์มีโรคประจำตัวคือโรคกระเพาะอาหาร มีอาการปวดท้องเมื่อรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา บางครั้งก็อาเจียน เวลาที่เจ็บป่วยนายพิรุณห์จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 ในอำเภอซึ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐ ซึ่งนายพิรุณห์เล่าว่าจริง ๆ แล้วโรงพยาบาลแห่งนี้บริการไม่ดีเท่าที่ควร เวลาเจ็บป่วยก็รักษาไม่ค่อยหาย ยาที่ได้รับจากโรงพยาบาลแห่งนี้ก็ไม่ค่อยมีคุณภาพ แต่ก็ไม่มีเงินพอที่จะไปรับการรักษาตามสถานพยาบาลของเอกชน เวลาที่ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐนายพิรุณห์ก็ไม่ได้รับสิทธิลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลแต่อย่างใด เวลาเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะก็รับประทานยาพาราเซตามอล 2 เม็ดหรือบางครั้งก็รับประทานยาต้มใจ เวลาปวดท้องก็รับประทานยาแอนตาซิด เวลาท้องเสียก็รับประทานยาธาตุ ซึ่งยาเหล่านี้ซื้อมาจากร้านขายของชำในหมู่บ้าน ปัจจุบันรู้สึกว่าคุณภาพของตนไม่ดีเท่าที่ควร เหนื่อยง่ายและหายใจไม่ค่อยสะดวกซึ่งอาจเป็นผลมาจากการสูบบุหรี่จัด

นายพิรุณห์ดื่มสุราเป็นบางครั้ง เช่น เวลาที่พบปะเพื่อนฝูง หรือเวลาไปงานสังสรรค์ นอกจากนี้ยังติดบุหรี่ ต้องสูบบุหรี่ 2 ซอง โดยซื้อมาจากร้านขายของชำในหมู่บ้าน ราคาซองละ 16 บาท หากวันใดไม่ได้สูบบุหรี่ก็จะมีอาการหงุดหงิด ไม่อยากทำงาน นอกจากนี้บางครั้งนายพิรุณห์ยังเสพยาบ้าเป็นบางครั้งหากสามารถหาซื้อได้ โดยซื้อมาจากเพื่อน หรือบางครั้งเพื่อนก็เอามาขายให้ในราคาเม็ดละ 80-100 บาท นายพิรุณห์เล่าว่าเสพยาบ้าครั้งแรกเมื่อตอนที่อยู่ในเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผู้ต้องหาที่เป็นขาใหญ่ในเรือนจำนำมาบังคับให้เสพ นายพิรุณห์จะเสพยาบ้าประมาณสัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง หากไม่ได้เสพยาบ้าครั้งก็จะมีอาการประสาทหลอน คิดว่ามีคนจะคอยมาดักทำร้ายทำให้ไม่กล้าออกไปนอกบ้าน อยากจะเลิกยาบ้าแต่ก็ไม่เคยลองเลิกดูสักที ไม่มีกำลังใจ ส่วนบุหรี่ยกพยายามลองเลิกเหมือนกันแต่ก็เลิกไม่ได้

นายพิรุณห์ไม่เคยไปติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานของเอกชนแต่อย่างใด เนื่องจากไม่ทราบว่าเขามีบริการอะไรที่ไหน ไม่มีใครบอกไม่มีการประชาสัมพันธ์ และไม่เข้าใจว่าเขาให้บริการอะไรและทำงานกันอย่างไร สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตนเองในขณะนี้คือ ต้องการให้มารดาหายป่วยและมีสุขภาพดี เพราะทุกวันนี้ก็รักมารดามากที่สุด อยากทำตัวดี ๆ อยากเป็นคนดีเพื่อให้แม่ภูมิใจ ส่วนสิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัว คือ ต้องการเครื่องสูบน้ำใหม่เพราะเครื่องสูบน้ำเก่าที่ใช้อยู่ทุกวันนี้กำลังจะพังแล้ว

นายพิรุณห์คิดว่าหากหน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน เช่น ให้นำทุนประกอบอาชีพ หางานให้ชาวบ้านทำ และเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปพบปะกับชาวบ้านอย่างทั่วถึงเพื่อรับฟังปัญหาของชาวบ้านก็น่าจะช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนในหมู่บ้านลงได้บ้าง

แผนภาพที่ 10 : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวสำคัญกรณีที่ 6

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ	นายอู่ (นามสมมติ)
อายุ	75 ปี
ลักษณะ	รูปร่างผอม ผิวคล้ำ มีพื้นหน้าเพียงซี่เดียว พูดคุยเก่ง ร่าเริง
การศึกษา	จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส (เป็นหัวหน้าครอบครัว)

สภาพบ้านของนายอู่เป็นบ้านไม้สองชั้นใต้ถุนสูง หลังคามุงกระเบื้อง ปลูกมาประมาณ 25 ปีแล้ว ในขณะนั้นสิ้นค่าก่อสร้างประมาณ 50,000 บาท ปลูกอยู่บนเนื้อที่ประมาณ 60 ตารางวาซึ่งที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินของตนที่ซื้อไว้ตั้งแต่ตอนแต่งงานใหม่ ๆ ในครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 12 คน ได้แก่

1. นายอู่ หัวหน้าครอบครัว

2. นางมา ภรรยา อายุ 71 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรได้แต่เลี้ยงหลานอยู่กับบ้าน ไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง

3. นายจรัส บุตรชายคนที่ 2 อายุ 49 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ ปัจจุบันประกอบอาชีพทำไร่มะขามเทศ และรับจ้างทำงานใน ไร่ นา เมื่อย่างจากงานในไร่ของตนเอง มีรายได้เดือนละประมาณ 2,500-2,700 บาท เคยประสบอุบัติเหตุรถชนได้รับบาดเจ็บสาหัส สลบไป 2 วันไม่สามารถทำงานหนักได้

4. นางบุญตา ลูกสะใภ้ เป็นภรรยาของนายจรัส อายุ 47 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานผลิตอาหารกระป๋องที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยไปทำงานแบบไปเช้าเย็นกลับและมีรถของโรงงานมารับส่งคนในหมู่บ้านหลายคนไปทำงานที่โรงงานเดียวกัน มีรายได้เดือนละ 4,500 บาท มีบุตรชาย 2 คน คือ ด.ช.จจร อายุ 14 ปี และ ด.ช.ทวีป อายุ 12 ปี

5. นายเสถียร บุตรชายคนที่ 3 อายุ 45 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า โดยเปิดร้านรับซ่อมอยู่ที่บ้าน และช่วยพี่ชายทำไร่มะขามเทศ มีรายได้เดือนละประมาณ 3,000-3,500 บาท

6. นางยุพดี ลูกสะใภ้ เป็นภรรยาของนายเสถียร อายุ 36 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรนอกจากอยู่บ้านเลี้ยงลูกช่วยมารดาของสามีเลี้ยงหลาน เนื่องจากเป็นคนสุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัวคือโรคลมบ้าหมู ไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง มีบุตรชาย 1 คน คือ ด.ช.พิทักษ์ อายุ 10 ปี

7.นางอนงค์ ลูกสาวคนที่ 4 อายุ 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างเย็บเสื้อผ้าอยู่ที่บ้าน มีรายได้เดือนละประมาณ 3,000-3,500 บาท นางอนงค์เคยแต่งงานแล้วและยังไม่มีบุตรแต่ปัจจุบันได้หย่าร้างกับสามีจึงกลับมาอาศัยอยู่กับบิดามารดา

8.นายรัชชัย บุตรชายคนที่ 5 อายุ 32 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบางลี่วิทยา ในอำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเป็นหลักเป็นฐาน นอกจากบางครั้งก็ช่วยพี่ชายทำไร่มะขามเทศ ไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง นอกจากนี้ยังติดยาบ้าและสุรา ชอบเล่นการพนัน บางครั้งก็หายจากบ้านไปหลาย ๆ วัน ไปเล่นการพนันที่อื่น เคยถูกจับข้อหาเสพยาบ้า ถูกตัดสินจำคุก 6 เดือนแต่ได้รับการรอลงอาญา ปัจจุบันก็ยังไม่เลิกเสพยาบ้า

9.นางสาวอรพรรณ บุตรสาวคนเล็ก อายุ 29 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยพี่สาว รับจ้างเย็บเสื้อผ้าอยู่ที่บ้าน มีรายได้เดือนละประมาณ 3,000-3,500 บาท

10.ด.ช.ชจร หลานชายซึ่งเป็นลูกของนายจรัสและนางบุญตา อายุ 14 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบางลี่วิทยา ในอำเภอสองพี่น้อง

11.ด.ช.ทวีป หลานชายซึ่งเป็นลูกของนายจรัสและนางบุญตา อายุ 12 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน เป็นเด็กที่เรียนหนังสือเก่ง สอบได้เป็นที่ 1 ในชั้นเรียน และได้รับเลือกเป็นประธานนักเรียนของโรงเรียน

12.ด.ช.พิทักษ์ หลานชายซึ่งเป็นลูกของนายเสถียร และนางยุพดี อายุ 10 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน

เดิมครอบครัวของนายอู่ประกอบอาชีพทำนา โดยใช้ที่ดินที่ได้รับมรดกจากมารดาจำนวน 50 ไร่ ทำอยู่เป็นเวลาเกือบ 20 ปี ก็ประสบกับภาวะขาดทุนมาโดยตลอด เนื่องจากผลผลิตที่ได้ไม่มากนักและถูกกดราคาจากพ่อค้าอย่างมาก เนื่องจากในช่วงที่นายอู่ทำนานั้น นายอู่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่แต่อย่างใด ยังคงใช้แรงงานควาย ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำมาก ใช้น้ำหนัก และไม่ได้ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชเลย เนื่องจากในสมัยนั้นสารเคมีสำหรับกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพงมากไม่สามารถซื้อได้ไหว ประกอบกับนาที่ทำนั้นก็คือนาปีต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก บางช่วงที่ต้นข้าวกำลังเจริญเติบโตแต่เกิดฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานก็ทำให้ต้นข้าวตายแล้งไม่มีผลผลิตในปีนั้น นายอู่เล่าว่าในตอนนั้นได้ข้าวเพียงไร่ละไม่ถึง 50 ถัง ต้องกู้หนี้ยืมสินทั้งจากพี่น้องและจากนายทุนซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีเป็นเงินประมาณปีละเกือบ 30,000 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อปี โดยใช้ที่ดินที่ทำนานั้นมาเป็นหลักทรัพย์สินค้ำประกัน ในแต่ละปีเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวได้แล้วก็มีเงินเหลือเพียงเป็น

ค่าดอกเบียในแต่ละปีเท่านั้น ไม่มีเงินเหลือพอที่จะชำระเงินต้นแต่อย่างใด แต่บางปีก็เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไม่เพียงพอแม้แต่ว่าจะนำมาชำระดอกเบี้ยรายปี เป็นอย่างนี้ติด ๆ กันถึง 3 ปี จนในที่สุดที่ดินที่ใช้ทำนา ก็ถูกนายทุนยึดเอาไป นายอู่เล่าว่าหลังจากถูกนายทุนยึดที่ดินทำกินชีวิตตอนนั้นลำบากมากเพราะลูก ๆ ก็ยังเล็ก ลูกชายคนโตซึ่งเป็นเด็กที่เรียนหนังสือเก่งมากตอนนั้นกำลังจะส่งเข้าไปเรียนโรงเรียนมัธยมในตัวอำเภอก็ต้องให้ลาออกจากโรงเรียนเพราะไม่มีเงินส่งเสียให้เล่าเรียนต่อ นายอู่บอกว่าตอนนั้นทรัพย์สินที่เหลือในครอบครัวคือที่ดินที่ใช้ปลูกบ้านซึ่งตนกับภรรยาช่วยกันซื้อมาในราคาไม่แพงนักในสมัยนั้นเพราะเป็นที่ดินที่ห่างออกมาจากหมู่บ้าน และที่ดินอีกส่วนหนึ่งประมาณ 7 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่เป็นมรดกที่ได้รับจากบิดามารดาของภรรยา หลังจากที่ถูกยึดที่ดินทำกินนายอู่และภรรยาจึงมารับจ้างนายเบื่องฟี่ชายของนายอู่ทำไร่ทำนาหรือรับจ้างทำงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะป็นเลี้ยงหมู รับจ้างขายผักในตลาด ต่อมานายเบื่องเสียชีวิต ภรรยาของนายเบื่องและลูก ๆ จึงพากันอพยพไปหาถิ่นที่อื่น นายอู่และภรรยาจึงต้องคิดหาทางประกอบอาชีพใหม่ โดยในระยะแรกนายอู่และภรรยาได้ช่วยกันทำการปรับปรุงสภาพที่ดินจำนวน 7 ไร่ซึ่งถูกปล่อยให้เป็นที่รกร้างและขุดยกเป็นร่องผักทำการปลูกผักต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นผักคะน้า ผักกวางตุ้ง โดยเงินที่นำมาลงทุนในการทำไร่ผักนั้นได้มาจากการกู้ยืมเงินจากหลานชายของนายอู่เป็นจำนวน 25,000 บาทโดยไม่เสียดอกเบียและไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันแต่อย่างใด นายอู่เล่าว่าในช่วงระยะแรก ๆ ของการทำไร่ผักก็เป็นไปด้วยดี โดยหลานชายของนายอู่ได้เอื้อเฟื้อแบ่งปุ๋ยเคมีมาใส่ในไร่ผัก ทำให้พืชผักเจริญงอกงามดี แมลงศัตรูพืชที่รบกวนก็มีบ้างแต่ก็สามารถกำจัดได้โดยใช้สมุนไพร คือน้ำสะเดาที่สามารถผสมเองได้ แรงงานส่วนใหญ่ก็ใช้แรงงานในครอบครัวโดยลูกและภรรยาช่วยกันทำ สามารถเก็บผลผลิตได้ประมาณทุก 2 เดือน มีรายได้จากการขายผักครั้งละประมาณ 5,000-8,000 บาทเมื่อทำไร่ผักได้ประมาณ 1 ปี นายอู่สามารถรวบรวมเงินผ่อนชำระคืนให้แก่หลานชายได้จำนวน 5,000 บาท แต่ในเวลาต่อมาการทำไร่ผักของนายอู่ก็ประสบปัญหาคือ แมลงศัตรูพืชรบกวนอย่างหนักซึ่งเป็นผลกระทบจากการที่เจ้าของที่ดินข้าง ๆ ทำนาถุ้งและเปิดไฟล่อแมลงมาให้ถุ้งกินในตอนกลางคืน ยาฆ่าแมลงสมุนไพรที่เคยผสมเองได้ไม่สามารถใช้ได้ผลในการกำจัดแมลง ในช่วงนั้นพืชผักในไร่ของนายอู่เสียหายมากสามารถเก็บผลผลิตได้เพียงร้อยละ 20 ของผลผลิตที่เคยเก็บได้ทั้งหมด และผลผลิตที่ได้ก็มีคุณภาพไม่ดีเนื่องจากถูกแมลงกัดกินเสียหายเป็นอย่างมากราคาของผลผลิตจึงได้ราคาต่ำมากเพราะคุณภาพผักของนายอู่ในตอนนั้นผู้ซื้อสามารถซื้อเพื่อนำไปใช้เลี้ยงสัตว์ได้เท่านั้น ประกอบกับนายอู่เองก็ไม่มีเงินมากพอสำหรับซื้อยาฆ่าแมลงที่เป็นสารเคมีซึ่งมีราคาสูงมาใช้ในไร่นาจของตนเองได้ ต่อมาในปี พ.ศ.2538 นายจรีสบุตรชายคนที่ 2 ของนายอู่ได้ประสบอุบัติเหตุรถชนเนื่องจากไปทำธุระในตัวจังหวัดสุพรรณบุรี อุบัติเหตุครั้งนั้นทำให้นายจรีสได้รับบาดเจ็บสาหัสถึงกับสลบไป 2 วันเต็ม ๆ และคุณภริยาของนายจรีสก็ได้ให้เงินค่าทำขวัญมาจำนวน 40,000

บาทซึ่งไม่รวมกับค่ารักษาพยาบาลนายจรัสซึ่งคู่กรณีของนายจรัสจะต้องจ่ายให้อีกต่างหาก นายคูได้นำเงินจำนวน 40,000 บาทนั้นมาใช้หนี้ให้กับหลานชายจำนวน 20,000 บาท และเงินที่เหลือจำนวน 20,000 บาทนายคูได้นำมาใช้เป็นเงินลงทุนในการทำไร่มะขามเทศ เหตุผลที่เลือกทำไร่มะขามเทศนั้นนายคูเล่าว่าเนื่องจากเห็นญาติ ๆ กันทำไร่มะขามเทศได้ผลผลิตดี และญาติผู้หนึ่งยังบอกว่าไม่ต้องดูแลและบำรุงรักษาอะไรมากเหมือนกับการทำไร่ฝัก นายคูได้นำเงินลงทุนส่วนหนึ่งมาเป็นค่าจ้างในการจ้างรถตัดดินมาทำการปรับพื้นที่ที่เป็นร่องฝักให้กลายเป็นพื้นที่เรียบเสมอกันเพื่อทำไร่มะขามเทศ ส่วนต้นมะขามเทศที่จะนำมาปลูกนั้น ก็ซื้อต้นเล็ก ๆ ที่ญาติเพาะพันธุ์ชายมาในราคาต้นละ 15 บาท ซื้อมาจำนวน 150 ต้น เพื่อใช้สำหรับปลูกบนพื้นที่ 7 ไร่ ส่วนเงินที่เหลือก็นำไปซื้อปุ๋ยเคมีสำหรับปรับปรุงคุณภาพดินและซื้อยาฆ่าแมลงบางส่วน ในการทำไร่มะขามเทศของนายคูนั้น นายคูเล่าว่าหลังจากลงต้นมะขามเทศแล้วต้องรอถึง 18 เดือน ต้นมะขามเทศจึงจะโตพอพร้อมที่จะให้ผลผลิตได้ ระหว่างที่รอให้ต้นมะขามเทศโตนั้นนายคูและภรรยาาก็ไปรับจ้างทำงานในภาคเกษตรกรรมแทบทุกอย่างเพื่อหารายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว หลังจากที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมะขามเทศได้ในช่วงแรก ๆ นั้นมีรายได้จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตถึงครั้งละ 40,000-45,000 บาท โดยในแต่ละปีจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ถึง 2 ครั้ง โดยนำผลผลิตที่ได้ไปขายให้กับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหลานชายของนายคูและมีอาชีพเป็นพ่อค้าคนกลาง โดยจะได้ราคากิโลกรัมละ 22-25 บาท นายคูเล่าว่าบางช่วงที่ผลผลิตมะขามเทศออกซุก ๆ ก็ต้องจ้างแรงงานเข้ามาช่วยกันเก็บ เพราะลำพังแรงงานในครอบครัวของตนไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทัน แต่ปัจจุบันปัญหาและอุปสรรคในการทำไร่มะขามเทศของนายคู คือ นอกเหนือไปจากที่จะถูกแมลงศัตรูพืชรบกวนมากขึ้นแล้ว ผลผลิตที่ได้ทุกวันนั้นก็มียาตกต่ำลงเหลือเพียงกิโลกรัมละ 15-17 บาทเท่านั้นเนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านหันมาปลูกมะขามเทศกันมากขึ้น เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวมะขามเทศผลผลิตจึงมีล้นตลาดทำให้ได้ราคาต่ำลงจนกระทั่งเกือบจะไม่คุ้มกับการลงทุนที่เป็นค่าปุ๋ยและค่ายาปราบศัตรูพืช ในปัจจุบันนายคูจึงลดขนาดการทำไร่มะขามเทศของตนลงจาก 7 ไร่เหลือเพียง 5 ไร่ ส่วนที่ดินที่เหลืออีก 2 ไร่นายคูได้นำมาใช้ประโยชน์คือทำการตัดหน้าดินไปขาย โดยตกลงกับผู้รับซื้อหน้าดิน ผู้ที่รับซื้อหน้าดินก็จะจัดหารถขุดและรถบรรทุกมาทำการตัดหน้าดินและบรรทุกเอาไปในอัตรา 3,500 บาทต่อ 1 คันรถบรรทุก แต่อีกหน่อยก็จะขายไม่ได้แล้วเพราะหน้าดินเกือบจะหมดแล้ว

สำหรับรายได้ที่ได้รับในครอบครัวของนายคูเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนเฉลี่ยเดือนละประมาณ 5,000-6,000 บาท โดยเงินรายได้มาจากการขายผลผลิตมะขามเทศส่วนหนึ่ง การขายหน้าดินส่วนหนึ่ง เงินที่ลูกชายและลูกสาวที่อาศัยอยู่ในบ้านแบ่งให้ใช้จ่ายบ้างอีกส่วนหนึ่ง นายคูเล่าว่านายไพฑูรย์ลูกชายคนโตไม่ได้ส่งเงินมาช่วยเหลือครอบครัวแต่อย่างใด ซึ่งนายคูก็เข้าใจลูกชายว่ามีภาระมากในการที่จะต้องส่งเสียลูก ๆ ถึง 3 คนในการเล่าเรียนและนายคูก็ไม่ได้

คาดหวังเงินจากลูกชายคนโตแต่อย่างใด ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัวจำนวน 12 คนวันละประมาณ 200 บาท ค่าของใช้สำหรับอุปโภคบริโภคเดือนละประมาณ 700 บาทค่าไฟเฉลี่ยเดือนละประมาณ 160 บาท ค่าอุปกรณ์ในการทำการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เฉลี่ยเดือนละประมาณ 800 บาท ค่าภาษีสังคม เนื่องจากนายอู่ นั้นถือได้ว่าเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านจึงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ประกอบกับเป็นคนพูดคุยสนุกสนานและมีนิสัยร่าเริง จึงมีเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงจากที่อื่นมาชวนไปงานสังสรรค์ต่าง ๆ อยู่เสมอ เฉลี่ยเดือนละประมาณ 5-6 ครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งนายอู่ก็จะเสียเงินเป็นค่าชว่รงานครั้งละ 100-300 บาทขึ้นอยู่กับว่าสนิทกับเจ้าของงานมากน้อยเพียงใด นายอู่เล่าว่ารายรับที่ได้รับในแต่ละเดือนไม่เพียงพอกับรายจ่าย แต่สภาพความเป็นอยู่ในบ้านในปัจจุบันก็ดีกว่าแต่ก่อนตอนที่ทำนาและทำไร่ผักมาก ปัจจุบันครอบครัวของนายอู่ไม่มีหนี้สิน ในครอบครัวมีเงินเหลือเก็บสำหรับเป็นเงินออมอยู่บ้างเดือนละประมาณ 500-1,000 บาท แต่บางเดือนก็ไม่เหลือเก็บเลย เงินส่วนที่เป็นเงินออมนี้จะเก็บไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อมีสมาชิกในครอบครัวคนใดเกิดเจ็บป่วย นายอู่พยายามที่จะลดค่าใช้จ่ายในบ้านลงด้วยการพยายามไม่ซื้อสิ่งของที่จำเป็นและพยายามไปงานสังสรรค์ต่าง ๆ ให้น้อยลง นายอู่และครอบครัวไม่เคยไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดด้วยกันเลย เนื่องจากไม่มีเงินเหลือพอและไม่มีเวลาว่างพอดต้องเลี้ยงหลานทั้งวัน

ปัจจุบันในบ้านของนายอู่มีทรัพย์สินคือ โทรทัศน์สีขนาด 20 นิ้ว 1 เครื่อง รถจักรยานยนต์ 2 คัน รถจักรยาน 1 คัน พัดลม 6 เครื่อง หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ เต้าแก๊ส 1 อัน จักรเย็บผ้าแบบธรรมดา 1 ตัว จักรเย็บผ้าไฟฟ้า 1 ตัว ตู้เย็น 1 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนัง 2 เรือน เครื่องสูบน้ำ 1 เครื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างนายอู่กับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันเป็นไปด้วยดี เพราะเพื่อนบ้านทุกคนต่างชอบพอและรักใคร่นายอู่เนื่องจากนายอู่เป็นคนใจดี พูดคุยสนุกสนาน นายอู่สามารถหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน ข้าวของในครัวเรือนตลอดจนข้าวสารจากเพื่อนบ้านได้ และบางครั้งยังสามารถฝากให้เพื่อนบ้านดูแลหลาน ๆ ของตนเองได้อีกด้วย แต่ไม่สามารถหยิบยืมเงินกันได้ เพราะเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันก็มีฐานะยากจนไม่ต่างไปจากบ้านของตนเท่าใดนัก ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวของนายอู่ก็มีความตึงเครียดเล็กน้อยระหว่างนายอู่และภรรยาที่มีการทะเลาะกันบ้างแต่ก็ไม่เคยลงไม้ลงมือกัน ส่วนครอบครัวของลูกชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของนายเสถียรและนางยุพดีทะเลาะกันอยู่เสมอ และบางครั้งก็มีการลงไม้ลงมือกัน นอกจากนี้นางอนงค์และนางสาวอรพรรณก็มักจะทะเลาะกับนายธวัชชัยอยู่บ่อย ๆ เนื่องจากนายธวัชชัยชอบขโมยเงินของพี่สาวและน้องสาวไปซื้อยาบ้ามาเสพ

นายอู่เล่นการพนันเป็นบางโอกาส เช่น เมื่อเวลาว่างงานศพหรือมีญาติพี่น้องมาชักชวน แต่ก็ไม่ได้เล่นด้วยเงินเดิมพันที่สูงนักเล่นเพื่อความสนุกและเป็นการคลายความเครียดเสีย

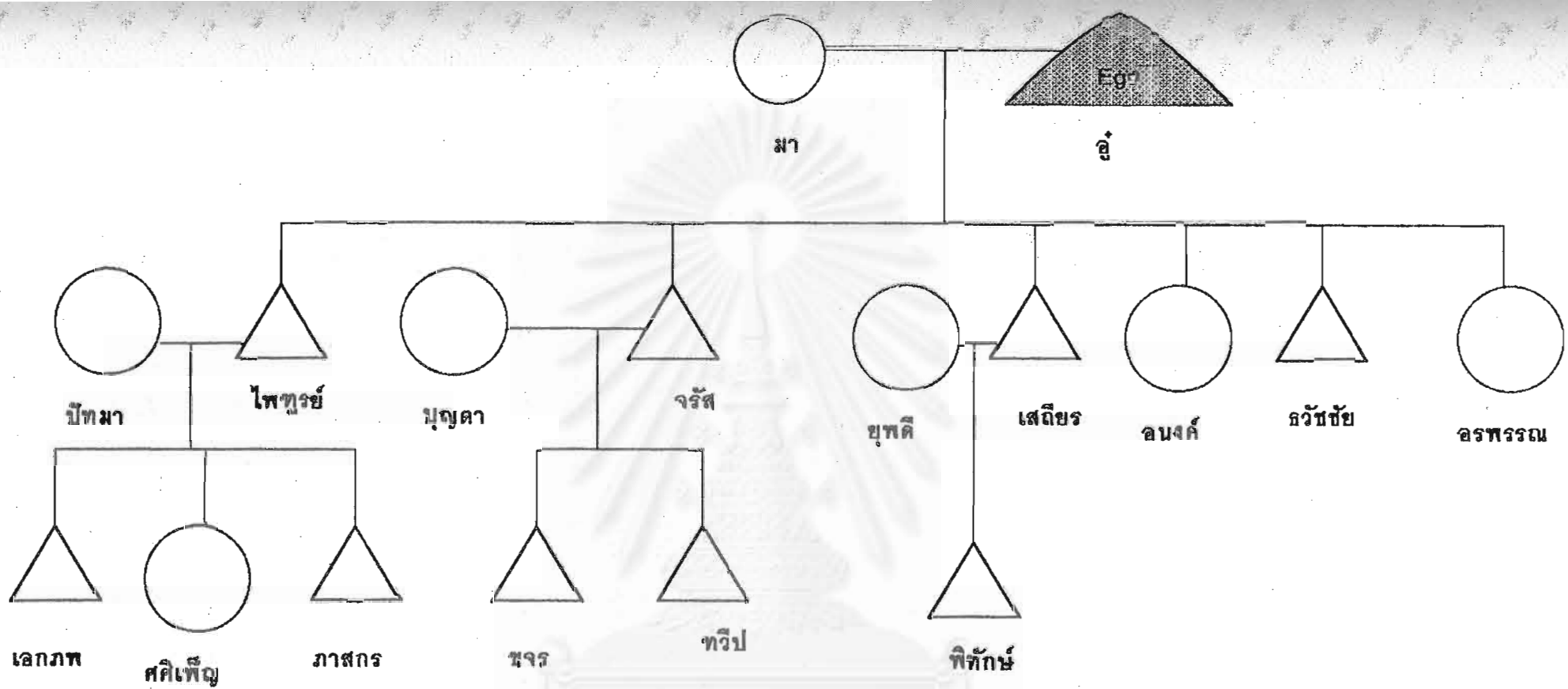
มากกว่า การพนันที่เล่นคือไฮโล นายอู่เล่นหอยใต้ดินทุกงวดเพราะอยากรวยทางลัด โดยจะซื้อหอยใต้ดินงวดละ 20-50 บาท เคยถูกรางวัล 3 ครั้ง ครั้งละ 2,000 บาท 3,000 บาท และ 1,000 บาท ส่วนสลากกินแบ่งรัฐบาลนั้นนายอู่ซื้อเป็นบางงวด หากออกไปที่ตลาดก็จะซื้อแต่ไม่เคยถูกรางวัลเลย

ปัจจุบันนายอู่มีปัญหาสุขภาพตามปกติของคนที่อยู่ในวัยชรา มีโรคประจำตัวคือโรคปวดเมื่อยและปวดตามข้อ เวลาเจ็บป่วยบางครั้งถ้าไม่มากนักก็ไปหาหมอที่สถานีนานามัย ซึ่งก็เสียเงินบ้างเล็กน้อยครั้งละประมาณ 20-30 บาท หากเจ็บป่วยมาก ๆ ก็ไปหาหมอที่โรงพยาบาลของรัฐในตัวอำเภอ ในการไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลของรัฐ นายอู่และภรรยาจะได้รับสิทธิยกเว้นค่ารักษาพยาบาลเนื่องจากซื้อบัตรประกันสุขภาพของรัฐตามสิทธิของผู้สูงอายุ หากเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะก็รับประทานยาต้มใจบ้าง หรือยาพาราเซตามอลบ้าง หากปวดท้องก็มักจะปล่อยให้หายเอง หากท้องเสียก็มักจะรับประทานยาธาตุ ซึ่งยาเหล่านี้บางครั้งก็เอามาจากบ้านหลานชาย บางครั้งก็ซื้อจากร้านขายยาในตลาด บางครั้งก็หยิบยืมมาจากเพื่อนบ้าน ปัจจุบันคิดว่าตนเองอายุมาก แต่ก็พยายามทำจิตใจให้ร่าเริง เพลิดเพลินไปกับการเลี้ยงหลาน บางครั้งก็เหนื่อยง่าย บางครั้งก็หอบหรือแพ้อากาศบ้าง

นายอู่ดื่มสุราเป็นบางครั้ง เช่น เวลาที่เพื่อนฝูงมาเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือเวลาไปออกงานสังสรรค์ แต่ก็ไม่ถึงกับติดสุรา แต่นายอู่ติดบุหรี่ต้องสูบบุหรี่วันละ 1 ซอง โดยลูกสาวคนเล็กจะเป็นคนไปซื้อมาให้จากร้านขายของชำในหมู่บ้านราคาซองละ 16 บาท ไม่อยากเลิกสูบบุหรี่เพราะเป็นความสุขใจของตน คิดว่าถึงไม่สูบบุหรี่ก็คงจะอยู่อีกไม่นานนักเพราะตนเองก็อายุมากแล้ว

นายอู่ไม่เคยติดต่อขอความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐและองค์กรของเอกชน เพราะไม่เข้าใจหน้าที่การทำงานและวัตถุประสงค์ขององค์กรเหล่านั้น สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตัวเอง คือต้องการให้นายอู่ชัชชัยลูกชายกลับตัวเป็นดีเลิกเสพยาบ้าและหันมาช่วยพี่ชายทำงานอย่างจริงจัง สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคือ ต้องการให้หลาน ๆ มีโอกาสเรียนหนังสือให้สูง ๆ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องประสบกับความยากลำบากเมื่อโตขึ้น

นายอู่คิดว่าหากองค์กรของภาครัฐให้ความช่วยเหลือด้านการเงินให้ถึงมือคนยากคนจนจริง ๆ และชาวบ้านรู้จักประหยัด ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ มีความสามัคคีกันในชุมชน ไม่เสพยาบ้า ก็คงจะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชนลงได้บ้าง

แผนภาพที่ 11 : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวสำคัญกรณี 7

สถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ	นายนิยม (นามสมมติ)
อายุ	52 ปี
ลักษณะ	รูปร่างค่อนข้างเตี้ย ผอม ผิวคล้ำ นัยน์ตาลึก
การศึกษา	จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส (เป็นหัวหน้าครอบครัว)

สภาพบ้านของนายนิยมเป็นบ้านชั้นเดียวฝาผนังเป็นไม้ไผ่ขัดตะหลังคามุงสังกะสีเก่า ๆ พื้นเป็นปูนซีเมนต์ มีห้องน้ำอยู่นอกตัวบ้าน ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 20 ตารางวา ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับมรดกมาจากมารดาของนายนิยม ในครอบครัวมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 6 คน ได้แก่

1.นายนิยม หัวหน้าครอบครัว

2.นางบุญกลาง ภรรยา อายุ 50 ปี เป็นชาวจังหวัดน่าน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนในจังหวัดน่าน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างงานในภาคเกษตรกรรม และเก็บผักสวนครัวบริเวณบ้าน เช่น กระถิน ตำลึง กระเพรา โหระพา ไปขายที่ตลาดสดอาทิตย์ละประมาณ 1-2 ครั้ง มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 2,000-2,500 บาท

3.นางสาวสุนันทา บุตรสาวคนโต อายุ 24 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันไม่ทราบว่าจะไปอยู่ที่ไหน เนื่องจากหนีออกจากบ้านไปตั้งแตปี พ.ศ.2538 เพราะทะเลาะกับบิดามารดา

4.นายพิภพ บุตรชายคนที่ 2 อายุ 22 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างงานในภาคเกษตรกรรม โดยรับจ้างทำไร่ ไร่ดียวฆ่าแมลง ขุดมันในพื้นที่หมู่บ้าน แต่บางวันก็ไม่ได้ไปทำงานเนื่องจากไปมั่วสุมกับเพื่อน ๆ มีรายได้เดือนละประมาณ 2,000-2,500 บาท

5.นายนพดล บุตรชายคนที่ 3 อายุ 19 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเป็นหลักเป็นฐาน นอกจากบางวันก็ออกไปรับจ้างทำงานในไร่กับมารดาและพี่ชาย หากออกไปทำงานก็จะมีรายได้วันละประมาณ 150 บาท หากไม่ได้ออกไปทำงานก็จะออกไปเที่ยวเตร่กับเพื่อนฝูง

6.นายประภาส บุตรชายคนเล็ก อายุ 18 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงานสีข้าวซึ่งอยู่ห่างออกไปจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตรเศษ ๆ ทำหน้าที่แบกข้าวสาร มีรายได้วันละ 150 บาท และได้แยกออกไปพักอาศัยอยู่ที่บ้านของนายจ้างที่โรงสีข้าว

เดิมนายนิยมประกอบอาชีพทำนาบนพื้นที่ 20 ไร่ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับมรดกมาจากมารดา โดยทำร่วมกับญาติพี่น้องของนายนิยม นายนิยมเล่าว่าในช่วงที่ทำนาส่วนใหญ่จะทำโดยหวังเก็บข้าวไว้กินเองในหมู่บ้านญาติพี่น้องเป็นหลักส่วนที่เหลือจึงจะนำไปขายเพราะที่ดินที่ทำนามีขนาดเล็กจึงไม่สามารถทำนาได้มาก การทำนาของนายนิยมในสมัยนั้นเป็นการทำนาปีที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีคลองชลประทานตัดผ่านหมู่บ้าน แรงงานที่ใช้ก็อาศัยแรงงานในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพี่ ๆ น้อง ๆ รวมทั้งภรรยาและลูก ๆ ของนายนิยมเอง เทคโนโลยีก็ไม่ได้ใช้ ยังคงใช้แรงงานควายเป็นหลัก นายนิยมเล่าว่าในสมัยที่ทำนาคอครัวของนายนิยมเลี้ยงควายไว้ถึง 8 ตัว นอกจากจะนำมาใช้ในการทำนาของตนเองแล้วยังนำควายออกให้เช่าเพื่อให้ผู้ที่ทำนาอื่น ๆ ที่ไม่มีควายได้เช่าควายของนายนิยมในการไถนา เฉลี่ยค่าเช่าควายสำหรับไถนาราคาไร่ละ 200 บาท วันหนึ่ง ๆ ควายจะไถนาได้ประมาณ 1 ไร่ ส่วนปุ๋ยก็ใช้ปุ๋ยคอก นายนิยมเล่าว่าในสมัยก่อนศัตรูพืชยังไม่รบกวนข้าวในนามากเหมือนสมัยนี้ สมัยก่อนไม่มีหอยเชอรี่ในนา มีแต่หอยโข่งซึ่งก็ไม่ได้ทำความเสียหายให้แก่มากนัก มีมาก ๆ เข้าญาติพี่น้องก็จะมาช่วยกันจับไปประกอบอาหารรับประทาน การเก็บเกี่ยวข้าวก็ไม่ได้มีรถเกี่ยวข้าวเหมือนทุกวันนี้แต่อาศัยแรงงานคนซึ่งมีการลงแขกตักแรงงานเอาไว้ พอถึงคราวที่นาอื่นเขาจะเก็บเกี่ยวบ้างนายนิยมและญาติพี่น้องก็จะไปลงแขกกันในวันอื่น การลงแขกเกี่ยวข้าวในสมัยนั้นไม่ต้องเสียค่าจ้างแรงงานแต่อย่างใด นายนิยมเล่าว่านาของตนและญาติพี่น้องได้ข้าวประมาณ 50-60 ถึงต่อไร่ ก็นับว่าอยู่ในเกณฑ์ที่พอใช้ได้ ผลผลิตข้าวที่ได้นอกจากจะเก็บไว้กินในครัวเรือนแล้ว บางส่วนที่เหลือไม่มากนักก็จะนำไปขายให้กับโรงสีซึ่งก็ได้เงินมาไม่มากนัก แต่ในสมัยก่อนชาวบ้านก็ไม่จำเป็นต้องใช้เงินมากนักเพราะข้าวก็สามารถปลูกได้เอง กับข้าวก็สามารถหาได้ในท้องถิ่น วันหนึ่ง ๆ ชาวบ้านก็ทำงานอยู่แต่ในไร่นาไม่ได้ออกไปตลาดจึงไม่จำเป็นต้องใช้เงินมากนัก นายนิยมเล่าว่าในสมัยที่คอครัวของตนยังทำนาอยู่นั้นคอครัวของนายนิยมเป็นหนี้สินบ้างเหมือนกัน โดยกู้ยืมมาจากนายทุนเจ้าของโรงสีแต่ไม่ได้กู้ยืมมาเพื่อเป็นเงินทุนในการทำ การเกษตรแต่อย่างใด กู้ยืมเงินมาจำนวน 30,000 บาทในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อปีเหตุที่เลือกกู้เงินจากนายทุนเจ้าของโรงสีเพราะนายทุนดังกล่าวสนิทสนมกับมารดาของนายนิยม โดยกู้ยืมเงินจำนวนดังกล่าวมาเพื่อเป็นค่าทำศพบิดาของนายนิยม และเงินบางส่วนที่เหลือจากค่าทำศพก็เก็บไว้ส่งเสียให้น้องสาวคนเล็กคือนางสาวลำลีรำเรียนหนังสือจนกระทั่งนางสาวลำลีเรียนจบในระดับ ปวส. ต่อมาในปี 2531 นายนิยมเล่าว่าช่วงปีนั้นเกิดฝนแล้งอย่างหนัก ปริมาณฝนที่ตกตลอดปีไม่เพียงพอที่จะสามารถทำนาได้ ข้าวที่เก็บไว้ในยุ้งสำหรับบริโภคในครอบครัวก็หมดลง ดอกเบี้ยจากการกู้ยืมเงินมากก็ต้องจ่ายให้กับนายทุนทุกปี ในบ้านของตนก็ไม่มีเงินเก็บออมนอกจากนั้นในปีนั้นนางหลี่มารดาของนายนิยมยังเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ปอดจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากในการรักษาพยาบาล ในตอนแรกนายนิยมได้ไปติดต่อขอกู้ยืมเงินจาก

นายทุนเจ้าของโรงสีคนเดิม แต่ถูกปฏิเสธเนื่องจากหนี้สินเก่ายังไม่ได้ชำระคืน นายนิยมจึงไปขอกู้ยืมเงินจากที่อื่น ๆ อีกก็ได้รับการปฏิเสธเช่นเดียวกันเนื่องจากนายนิยมต้องการเงินจำนวนมาก ประการหนึ่งและอีกประการหนึ่งผู้ให้กู้ต้องการทรัพย์สินที่จะนำมาค้ำประกันจำนวนมาก เมื่อไม่สามารถยืมเงินจากผู้ใดได้นายนิยมและญาติพี่น้องจึงตัดสินใจขายที่นาที่มีอยู่เพื่อนำเงินมาเป็นค่ารักษาพยาบาลมารดาและนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายหมุ่เวียนในครอบครัว ที่ดินจำนวน 20 ไร่ ในสมัยนั้นขายได้เงินมาเพียง 140,000 บาทเท่านั้น เงินจำนวนนั้นแบ่งไปเป็นค่ารักษาพยาบาลนางหลี่ประมาณ 50,000 บาท ส่วนที่เหลือก็คิดที่จะเก็บไว้ใช้เป็นเงินหมุ่เวียนในครอบครัวโดยเก็บเงินจำนวน 90,000 บาทไว้ที่บ้าน เหตุผลที่ไม่นำไปฝากธนาคารเพราะนายนิยมเชื่อว่าตนและญาติพี่น้องเขียนหนังสือไม่คล่อง นายนิยมเชื่อว่าในช่วงนั้นนายสมปองพี่ชายของตนเป็นคนเกเร ชอบเล่นการพนันและติดยาเสพติดในที่สุดนายสมปองก็ขโมยเงินทั้งหมดที่มีในบ้านไปเล่นการพนันและซื้อยาเสพติดจนหมด เงินที่แบ่งไว้เป็นค่ารักษาพยาบาลมารดาจำนวน 50,000 บาทก็ไม่เพียงพอ เมื่อทางแพทย์ต้องการเงินเพิ่มจึงไม่มีเงินเหลือพอที่จะจ่ายให้กับโรงพยาบาลอีก ทางโรงพยาบาลจึงจำหนายนางหลี่ให้เป็นคนใช้อนาถา และรักษาอยู่อีกประมาณ 2 เดือนกว่า ๆ นางหลี่ก็เสียชีวิต นายนิยมเล่าว่าในตอนนั้นครอบครัวของตนไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรเหลืออีกเลยนอกจากที่ดินที่ใช้ปลูกบ้านประมาณ 60 ตารางวา ซึ่งเมื่อบอกขายก็ไม่มีใครต้องการเพราะมีจำนวนน้อยเกินไปไม่สามารถเอาไปทำอะไรทำนาได้ เมื่อนางหลี่เสียชีวิต นายสมปองพี่ชายของตนจึงรู้สึกสำนึกในความผิดจึงทำการอุปสมบทเพื่อไถ่บาปและตั้งใจจะบวชเป็นพระภิกษุตลอดชีวิต

ปัจจุบันนายนิยมประกอบอาชีพรับจ้างเข็นผักในตลาดบางลี่ที่อำเภอสองพี่น้อง โดยในตอนแรกที่จะรับจ้างเข็นของนั้นจะต้องจ่ายเงินเป็นค่าแป๊ะเจี๊ยะให้กับทางเทศบาลจำนวน 5,000 บาท ซึ่งเงินจำนวนนี้นายนิยมได้ไปกู้ยืมมาจากผู้ใหญ่บ้านในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 บาทต่อเดือน ปัจจุบันนี้มีเงินพอที่จะชำระแค่ออกเบี้ยรายเดือนเท่านั้นยังไม่มีเงินเหลือพอที่จะชำระเงินต้นคืน โดยนายนิยมจะออกไปรับจ้างเข็นผักที่ตลาดตั้งแต่ 5.00 น. โดยรับจ้างเข็นผักจากรถบรรทุกผักที่ขายส่งให้กับบรรดาแม่ค้าเพื่อที่จะนำไปขายปลีกให้กับผู้บริโภคอีกต่อหนึ่งในช่วงเช้าจนถึงเวลาประมาณ 7.00 น. และในช่วงกลางวันนายนิยมก็จะรับจ้างเข็นผักที่ผู้บริโภคซื้อในปริมาณมาก ๆ ไปตามที่ว่าจ้างจะบอกให้ไปส่ง วันหนึ่ง ๆ นายนิยมจะได้รับเงินค่าจ้างจากการเข็นผักวันละประมาณ 150-200 บาท นายนิยมทำงานเข็นผักที่ตลาดจนกระทั่งถึงเวลา 20.00 น. จึงกลับบ้าน

รายได้ในครอบครัวของนายนิยมจึงเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนเฉลี่ยเดือนละประมาณ 2,000-2,500 บาทจากการรับจ้างเข็นผักในตลาดของนายนิยมและการรับจ้างทำงานในไร่่นาของภรรยาและลูก ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิก 4 คนวันละประมาณ 80 บาท

ค่าของใช้อุปโภคบริโภคเดือนละประมาณ 300 บาท ค่าไฟเดือนละ 60 บาท ค่ายาเดือนละประมาณ 100 บาท ค่าภาษีสังคม เนื่องจากนายนิยมเป็นคนมีเพื่อนฝูงมากจนเรียกได้ว่าเป็นคนกว้างขวางในหมู่บ้าน ประกอบกับนายนิยมชอบไปงานสังคมเพื่อสังสรรค์กับเพื่อน ๆ เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียด นายนิยมจึงได้รับเชิญให้ไปงานต่าง ๆ ของเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานศพ งานบวช หรืองานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในการไปงานต่าง ๆ เหล่านี้ นายนิยมจะเสียภาษีสังคมเป็นค่าช่วยงานเฉลี่ยงานละ 200-300 บาท ขึ้นอยู่กับว่าสนิทสนมกับเจ้าของงานมากหรือน้อยเพียงใด ในเดือนหนึ่ง ๆ นายนิยมจะได้รับเชิญไปงานต่าง ๆ เหล่านี้เดือนละประมาณ 3-4 ครั้ง นายนิยมเล่าว่ารายรับในครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่าย ในครอบครัวจึงไม่มีเงินออมอยู่เลย นายนิยมพยายามที่จะลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวด้วยการพยายามซื้อของเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น นายนิยมและครอบครัวไม่เคยไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดด้วยกันเลย เนื่องจากไม่มีเงินพอและไม่มีเวลาว่างเพราะต้องออกไปรับจ้างเงินผักทุกวัน

ปัจจุบันในบ้านของนายนิยมมีทรัพย์สิน ได้แก่ โทรทัศน์ขาวดำขนาด 14 นิ้ว 1 เครื่อง พัดลม 2 เครื่อง รถจักรยานเก่า ๆ 1 คัน วิทยุ 1 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนัง 1 เรือน หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ

ความสัมพันธ์ระหว่างนายนิยมและเพื่อนบ้านเป็นไปด้วยดี บางครั้งหากพอมีเวลาว่างบ้างนายนิยมก็จะออกไปนั่งคุยและดื่มสุราร่วมกับเพื่อนบ้าน นายนิยมเล่าว่าคงจะไม่สามารถไปขอยืมอะไรจากเพื่อนบ้านได้เพราะว่าเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกับบ้านของนายนิยมก็มีฐานะยากจนพอ ๆ กับนายนิยม ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวของนายนิยมค่อนข้างตึงเครียด เนื่องจากนายนิยมและภรรยาทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่เป็นประจำเพราะภรรยาของนายนิยมมักจะไม่ค่อยอยู่บ้านทำหน้าที่หุงหาอาหารให้กับนายนิยมและลูก ๆ แต่ชอบออกไปนั่งคุยอยู่ที่บ้านเพื่อน ๆ จนกระทั่งคำมีด นายนิยมเล่าว่าบางครั้งตนกับภรรยาก็ทะเลาะกันจนถึงขั้นลงไม้ลงมือกันบ้าง ส่วนภรรยาเองก็จะทะเลาะกับลูก ๆ อยู่เป็นประจำเพราะลูก ๆ ไม่ค่อยเชื่อฟัง

นายนิยมเล่นการพนันเป็นบางครั้ง เช่น เมื่อมีเพื่อนฝูงมาชวน หรือมีงานศพ เป็นต้น การพนันที่เล่นคือ ไพ่และไฮโล ที่เล่นเพราะต้องการผ่อนคลายความตึงเครียด ส่วนใหญ่เล่นเสียมากกว่าได้ นายนิยมเล่นหวยใต้ดินทุกงวด เพราะต้องการถูกรางวัลเพื่อเอาเงินมาใช้หนี้ให้หมด โดยเฉลี่ยแล้วจะเล่นหวยใต้ดินงวดละ 50-100 บาท เคยถูกรางวัลเพียงครั้งเดียวได้เงินมา 3,000 บาทแต่ก็ไม่ได้นำไปใช้หนี้แต่อย่างใด เพราะนำไปซ่อมบ้านจนหมด นายนิยมไม่เคยซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลเพราะเห็นว่าราคาแพงเกินไปโอกาสถูกรางวัลก็น้อย

ปัจจุบันนายนิยมมีโรคประจำตัวคือมักจะหน้ามืดเป็นลมอยู่บ่อย ๆ เนื่องจากความดันโลหิตต่ำ เวลาที่เจ็บป่วยหากเจ็บป่วยไม่มากนักก็จะไปซื้อยาที่ร้านขายยา หากเจ็บป่วย

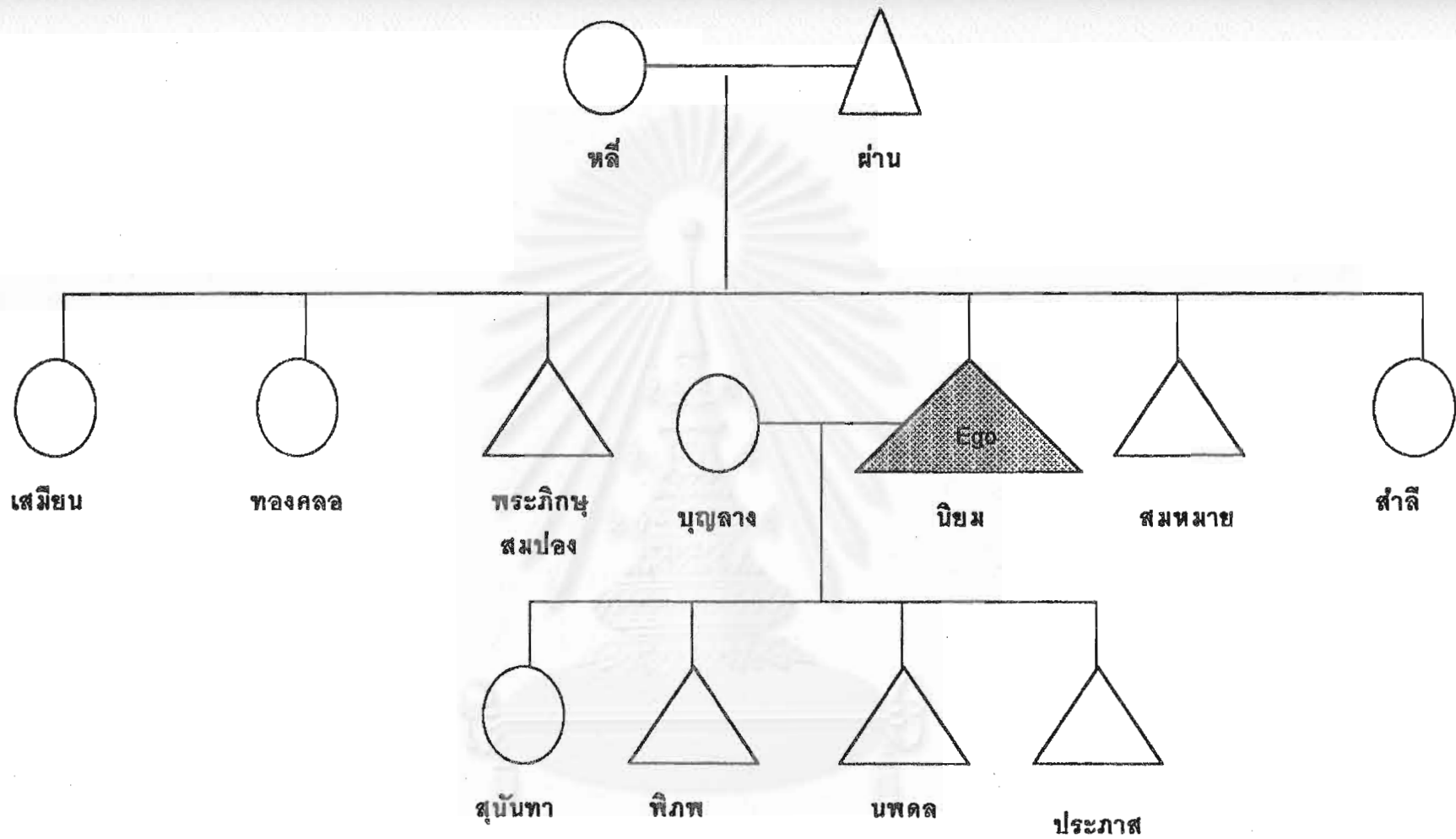
มาก ๆ ก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐในตัวอำเภอ หากไปรับบริการจากโรงพยาบาลของรัฐก็ไม่ได้รับการลดหย่อนแต่อย่างใด หรือบางครั้งก็รับประทานยาตามแล้วปล่อยให้หายเอง หากเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะก็รับประทานยาต้มใจ หากปวดท้องก็รับประทานยาธาตุ หรือหากท้องเสียก็รับประทานยาแก้ท้องเสียซึ่งไม่ทราบชื่อ ซึ่งยาเหล่านี้บางครั้งก็ไปขอมาจากบ้านญาติ ๆ ปัจจุบันรู้สึกว่าคุณเองแก่ตัวลงมาก เร็วแรงกำลังวังชาดถอยลง ไม่สามารถทำงานหนักได้ดีอย่างเมื่อก่อน แต่ก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร เพราะหากไม่ทำงานก็ไม่มีเงินซื้อข้าวกิน

นายนิยมติดบุหรี่และสุรา โดยจะต้องสูบบุหรี่วันละ 1 ซองโดยซื้อจากร้านขายของชำในตลาดในราคาของละ 16 บาท และต้องดื่มสุราวันละครึ่งแบนซึ่งซื้อจากในตลาดเช่นกัน หากไม่ได้สูบบุหรี่และไม่ได้ดื่มสุราจะรู้สึกหงุดหงิด ไม่มีแรงทำงาน มือสั่น ไม่อยากลุกไปไหน ไม่เคยคิดที่จะเลิกดื่มสุราและไม่เคยคิดที่จะเลิกสูบบุหรี่เพราะรู้สึกว่าขาดไม่ได้ และไม่มีกำลังใจที่จะอด

นายนิยมไม่เคยติดต่อขอความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐหรือองค์กรของเอกชนเลยเพราะคิดว่าองค์กรเหล่านี้ทำงานในลักษณะผักชีโรยหน้าไปวัน ๆ ไม่สามารถช่วยเหลือประชาชนได้จริง สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตัวเองคือ ต้องการใช้นี้สินให้หมดเร็ว ๆ ส่วนสิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคือต้องการให้ลูกสาวคนโตกลับมาอยู่บ้านและต้องการให้ลูก ๆ เป็นคนดีเชื่อฟังพ่อแม่บ้าง

นายนิยมคิดว่าหากคนในชุมชนรู้จักประหยัดไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย รู้จักมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชยันขันแข็ง และรัฐให้การเหลียวแลประชาชนอย่างแท้จริงและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนอย่างจริงใจก็คงจะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชนลงได้บ้าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 12 : แสดงเครือญาติของหญิงสาวสำนักธรรมที่ 8

ชื่อ นายไต้ (นามสมมติ)
 อายุ 56 ปี
 ลักษณะ รูปร่างผอมเกร็ง นัยน์ตาลึก ผิวคล้ำ คอแข็งสูง
 การศึกษา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ
 ศาสนา พุทธ
 สถานภาพ โสด

สภาพบ้านของนายไต้เป็นบ้านไม้เก่า ๆ ใต้ถุนสูง หลังคามุงสังกะสีผุ ๆ เวลาฝนตกหลังคามักจะรั่ว พื้นบ้านที่เป็นไม้บางส่วนผุ ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 30 ตารางวา ซึ่งเป็นที่ดินของมารดาของนายไต้ ในครอบครัวมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 4 คน ได้แก่

1. นายไต้ หัวหน้าครอบครัว

2. นางน่วม มารดาของนายไต้ อายุ 88 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเนื่องจากแก่แล้วเดินไม่ค่อยไหว และยังพิการตาบอดอีกด้วย

3. นางสาวพริ้ง พี่สาวคนที่ 3 ของนายไต้ อายุ 64 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเนื่องจากเจ็บป่วยเป็นมะเร็งในมดลูก ไม่สามารถเดินได้

4. นางสาวไพ พี่สาวคนที่ 4 ของนายไต้ อายุ 60 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรเนื่องจากต้องอยู่บ้านดูแลและปรนนิบัติมารดาและพี่สาว

เดิมครอบครัวของนายไต้ประกอบอาชีพทำนาบนพื้นที่ประมาณ 15 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่บิดาของนายไต้ทิ้งไว้ให้เป็นมรดก ตอนช่วงที่ทำนา นายไต้เล่าว่าครอบครัวของตนทำนาปีอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีระยะเวลาในการให้ผลผลิตประมาณ 4 เดือน โดยให้แรงงานในครอบครัว ไม่ได้มีการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เพราะในสมัยนั้นไม่ค่อยมีศัตรูพืชมารบกวนเท่าใดนัก มีหนูนาน้ำบ้างก็สามารถจับเอาไปทำอาหารรับประทานได้ ส่วนปุ๋ยก็ใช้ปุ๋ยหมักซึ่งหมักจากเศษพืชและมูลสัตว์ นายไต้เล่าว่าเดิมทีเดียวตอนที่มารดาของตนทำนานั้นใช้แรงงานควายในการไถนา โดยที่บ้านของตนเลี้ยงควายไว้ 2 ตัว ต่อมาควายที่เลี้ยงไว้ได้แก่ตายไป 1 ตัว เหลือควายเพียงตัวเดียวซึ่งไม่เพียงพอแก่การทำนา นายไต้จึงเสนอความเห็นต่อมารดาว่าควรจะซื้อรถไถนามาใช้แทนแรงงานควาย โดยได้ทำการขายควายให้แก่โรงฆ่าสัตว์ในราคาตัวละ 5,000 บาท และได้ไปทำการกู้ยืมเงินจากนายทุนเจ้าของโรงสีจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาอีกจำนวน 60,000 บาท โดยต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 10 บาทต่อปี และต้องใช้โฉนดที่ดินที่ทำนามาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเพราะเป็นสมบัติชิ้นเดียวของครอบครัวที่มีอยู่ เมื่อได้เงินมาแล้วก็นำไปซื้อรถไถนาเดินตามเป็นเงินจำนวน 15,000 บาท และซื้อรถมอเตอร์ไซค์ 1 คันเป็นเงิน 45,000

บาทเพื่อจะได้เอาไว้ใช้ที่ไปไหนมาไหนได้สะดวกยิ่งขึ้น ในช่วงปีแรกที่กู้เงินมาก็สามารถทำนาได้ ผลผลิตเป็นอย่างดีเฉลี่ยแล้วได้ข้าวประมาณ 70 ถังต่อไร่ และการเปลี่ยนจากการใช้แรงงานควาย มาเป็นการใช้ รถไถนาเดินตามก็ทำให้ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยมากเหมือนเมื่อก่อน แต่แม้ว่าปีแรก ผลผลิตที่ได้จะมีปริมาณมากแต่ก็ไม่ได้ราคาดีเท่าที่ควรเพราะในปีนั้นชวานาส่วนใหญ่ก็มักจะ ทำนาได้ข้าวปริมาณมากกันแทบทั้งนั้นเนื่องจากปีนั้นมีฝนตกชุกอย่างสม่ำเสมอ ผลผลิตข้าวที่ได้ ในปีนั้นจึงถูกกดราคา จึงทำให้มีเงินเพียงพอที่จะไปจ่ายค่าดอกเบี่ยเท่านั้นไม่มีเงินเหลือพอที่จะ ชำระหนี้ในส่วนที่เป็นเงินต้น ในปีต่อมาผลผลิตข้าวกลับตกต่ำลงอย่างมากเนื่องจากฝนแล้งและมี ฝนทิ้งช่วงในช่วงฤดูทำนา จนทำให้ครอบครัวของนายไล่ไม่มีเงินเพียงพอที่จะไปชำระค่าดอกเบี่ย ที่กู้ยืมเงินมา นายไล่จึงไปขอผลัดผ่อนจากนายทุน ซึ่งนายทุนก็ยินยอมให้ผลัดผ่อนแต่ก็บอก ว่าจะอนุญาตให้ผลัดผ่อนได้เพียงปีเดียวเท่านั้น และในปีนั้นนายไล่จึงต้องไปกู้ยืมเงินจากพ่อค้า ในตลาดมาอีกครึ่งหนึ่งเพื่อนำมาเป็นเงินสำหรับใช้หมุนเวียนในครอบครัว โดยกู้ยืมเงินมาจำนวน 10,000 บาทในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาท และใช้รถมอเตอร์ไซด์เป็นหลักทรัพย์สินค้ำประกันใน การกู้ยืมเงินในครั้งนี้ในปีต่อมาผลผลิตข้าวก็ยังตกต่ำอยู่เนื่องจากภาวะฝนแล้ง ครอบครัวของนาย ไล่จึงไม่มีเงินพอที่จะชำระดอกเบี้ยทั้งจากเจ้าหนี้ยายเก่าและเจ้าหนี้ยายใหม่ ประกอบกับทาง เจ้าหนี้ยายเก่าก็ส่งลูกน้องมาข่มขู่นายไล่และครอบครัวอยู่บ่อย ๆ เพื่อเร่งให้ชำระเงิน จนถึงขนาด ส่งคนมาทำร้ายนายไล่ขณะที่ใช้รถมอเตอร์ไซด์ออกไปทำธุระและขับรถยนต์ชนรถมอเตอร์ไซด์ของ นายไล่จนพัง ไม่สามารถใช้งานได้ นายไล่และครอบครัวจึงตัดสินใจขายที่ดินที่ทำนาเพื่อ ปลดหนี้ โดยที่ดินดังกล่าวขายได้เงินมาจำนวน 120,000 บาท และเงินจำนวนดังกล่าวก็นำไป ใช้หนี้สินรวมทั้ง ดอกเบี่ยจนเกือบหมด เหลืออยู่อีกเพียง 10,000 บาทเศษ หลังจากขายที่ดินไป แล้ว นายไล่และครอบครัวก็ได้เปลี่ยนอาชีพมาเป็นรับจ้างงานในภาคเกษตรกรรม โดยรับจ้าง ทำงานในไร่ นาของคนอื่นสุดแต่ว่าจะมีใครมาจ้าง มีรายได้วันละประมาณ 80-100 บาท และในปี เดียวกันกับที่ขายที่ดินไปนั่นเอง มารดาของนายไล่ก็เริ่มเจ็บป่วยกระเสาะกระแสะและเดินไม่ค่อย ไหวในเวลาต่อมา จึงไม่สามารถออกไปรับจ้างทำงานได้ คงเหลือแต่เพียงนายไล่ นางสาวพริ้ง และนางสาวไพ เท่านั้นที่ออกไปรับจ้างทำงาน นายไล่เล่าว่า ตอนนั้นเงินที่หาได้ไม่เพียงพอ กับค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายไป เพราะลำพังค่ายารักษาพยาบาลมารดาเงินที่หาได้ก็แทบจะหมด อยู่แล้ว ตอนนั้นในบางวันก็ไม่มีใครมาจ้างให้ไปทำงาน หากวันไหนที่ไม่มีใครมาจ้างไปทำงาน วันนั้นในครอบครัวก็ไม่มีเงินซื้ออาหารรับประทาน ต่อมาหลังจากนั้นไม่นานนักมารดาของนายไล่ ก็ตาบอดเนื่องจากเจ็บป่วย เป็นโรคเบาหวานและต้องตัดมือข้างขวาไป 1 ข้างเนื่องจากเป็นแผล เรื้อรังรักษาไม่หายและแผลเน่า ตอนนั้นครอบครัวของนายไล่ไม่มีเงินเลย นายไล่จึงต้องออกไป ลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น โดยเริ่มตั้งแต่ออกไปลักขโมยเงินทองและทรัพย์สินอื่น ๆ จากบ้าน มารดาของนายมงคลซึ่งเป็นสามีของนางไพที่สาวคนโต นายไล่เล่าว่าตอนนั้นทำคนเดียวไม่มี

ใครมาช่วย ต่อมานางไพรจับได้ว่านายไล่ลักขโมยแต่ก็ไม่ได้เอาความเพราะเห็นว่าเป็นน้องชาย นายไล่เล่าว่าตอนนั้นได้ใจเพราะทำงานเพียงแค่อัดดินเดียวก็สามารถได้ทรัพย์สินมามากประกอบกับ มารดาของตนก็ยังต้องการเงิน ค่ารักษาพยาบาล ครอบครัวของตนก็อดอยากไม่ค่อยมีเงินซื้อ อาหารรับประทาน นายไล่จึงทำการลักขโมยอีก โดยคราวนี้ออกไปลักขโมยที่ตำบลอื่น ได้เงินมาก็เอามาเป็นค่ายาให้มารดาและเอามาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ประกอบกับตอนนั้นตนเริ่มติด กัญชาเนื่องจากถูกเพื่อนฝูงชักชวนให้ทดลองเสพแล้วก็ติดเรื่อยมาเงินที่ลักขโมยมาได้บางส่วนจึง เอาไปไว้เพื่อใช้ซื้อกัญชาเสพ ลักขโมยที่ต่างหมู่บ้านอยู่ประมาณ 3-4 ครั้งก็ถูกตำรวจจับได้ที่ จังหวัดกาญจนบุรี และถูกศาลพิพากษาจำคุกเป็นเวลา 12 ปี 8 เดือน แต่ถูกจำคุกอยู่ที่เรือนจำ จังหวัดกาญจนบุรีอยู่เพียง 6 ปี 4 เดือนก็ได้รับการปล่อยตัวเพราะว่าได้รับพระราชทานอภัยโทษอยู่ เสมอ ๆ เนื่องจากตนเป็นนักโทษชั้นเยี่ยม นายไล่เล่าว่าระหว่างที่ถูกจำคุกอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรี เป็นเวลาถึง 6 ปีเศษนั้นไม่มีใครไปเยี่ยมตนเลย เพราะพี่สาวต้องทำงานหาเลี้ยงแม่ไม่มีเวลาไป เยี่ยม ส่วนพี่สาวอีกสองคนที่แต่งงานไปแล้วก็ไม่เคยสนใจ ระหว่างที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำถูก บังคับให้อดกัญชาก็อดได้ แต่เมื่อออกจากคุกมาแล้วก็กลับมาเสพใหม่ เพราะเสพแล้วรู้สึกสบาย ปัจจุบันนายไล่พ้นโทษมาประมาณ 1 ปีเศษและประกอบอาชีพรับจ้างงานในภาคเกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่จะรับจ้างทำงานในไร่ผัก ซึ่งมักจะมียานทำทุกวันมีรายได้วันละประมาณ 150-200 บาท และขณะนี้ในครอบครัวตนก็ทำงานเพียงคนเดียว เนื่องจากนางสาวพริ้งพี่สาวของตนป่วย เป็นมะเร็งที่มดลูกไม่สามารถทำงานไหว ส่วนนางสาวไฟพี่สาวอีกคนก็ต้องอยู่บ้านดูแลมารดา และนางสาวพริ้ง

รายได้ในครอบครัวของนายไล่เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนเฉลี่ยเดือนละประมาณ 2,000-2,500 บาทจากการรับจ้างทำงานในไร่ผัก ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับ สมาชิก 4 คนวันละประมาณ 50 บาท ค่าของใช้อุปโภคบริโภคเดือนละประมาณ 200 บาท ค่าไฟ เดือนละประมาณ 40-50 บาท ค่ายาทั้งของมารดาและพี่สาวเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1,800 บาท ค่าภาษีสังคม ซึ่งเป็นค่าช่วยงานต่าง ๆ เวลาที่มีเพื่อนฝูงมาบอกงานเฉลี่ยงานละประมาณ 100-200 บาท ในเดือนหนึ่ง ๆ นายไล่จะได้รับเชิญไปงานต่าง ๆ เหล่านี้เดือนละประมาณ 2-3 ครั้ง นายไล่เล่าว่ารายรับในครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่าย เงินที่ได้ในแต่ละวันก็มีพอกินพอใช้ไป วันหนึ่ง ๆ เท่านั้น บางวันที่ไม่มีใครมาจ้างให้ไปทำงานก็ไม่มีเงินกิน ทุกวันนี้ครอบครัวของตนซื้อ ข้าวสารเป็นกิโลกรัม เฉลี่ย 2 วันต่อ 1 กิโลกรัม กับข้าวส่วนใหญ่ก็จะเป็นผักหรือปลาที่หาได้ตาม บ่อหรือในนาโดยไม่ต้องไปซื้อหา นาน ๆ ครั้งจึงจะมีเนื้อหมูหรือเนื้อไก่รับประทาน และขณะนี้ นางสาวไฟพี่สาวของตนก็กำลังเป็นโรคโลหิตจางเนื่องจากขาดสารอาหาร ในครอบครัวของนายไล่ ไม่มีเงินออมอยู่เลย นายไล่เล่าว่าไม่ทราบว่าจะลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงได้อย่างไร เพราะ ทุกวันนี้ก็แทบจะไม่ได้ซื้ออะไรอยู่แล้วแต่ก็ยังไม่ค่อยมีเงินพอจะกินเลย นายไล่และครอบครัว

ไม่เคยไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดด้วยกันเลยเนื่องจากไม่มีเงินพอและไม่มีเวลา ประกอบกับ มารดาและพี่สาวต่างก็เจ็บออก ๆ แอด ๆ ไม่สามารถลุกไปไหนไหว

ปัจจุบันบ้านของนายไต้มีทรัพย์สิน ได้แก่ พัดลม 2 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนัง 1 เรือน หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ

ความสัมพันธ์ระหว่างนายไต้และเพื่อนบ้านไม่ดีเลย เนื่องจากเพื่อนบ้านบริเวณ ใกล้เคียงต่างก็ไม่อยากคบค้ากับนายไต้เพราะเกรงว่านายไต้จะไปขโมยของที่บ้านของเพื่อนบ้าน ประกอบกับเพื่อนบ้านเองก็ไม่ชอบที่นายไต้ติดกัญชา และบางครั้งนายไต้ก็มักจะชักชวนให้เด็ก ๆ ซึ่งเป็นลูกหลานของเพื่อนบ้านมาทดลองเสพยา กัญชา เพื่อนบ้านของนายไต้จึงสั่งห้ามลูกหลาน ไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับบ้านของนายไต้ ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวของนายไต้ก็ไม่มีอะไร ไม่ค่อยได้ทะเลาะเบาะแว้งกันเนื่องจากมารดาของนายไต้แก่แล้ว และมักจะหลง ๆ ลืม ๆ ตาม ธรรมชาติของคนสูงอายุ พี่สาวของนายไต้ทั้งสองคนก็ไม่ค่อยมีแรงที่จะพูดคุย

นายไต้เล่นการพนันบ้างเป็นบางครั้ง เช่น เวลาที่มีงานศพหรือเวลาที่มีเพื่อนฝูง มาชักชวน เป็นต้น การพนันที่เล่นคือไฮโลและไพ่ ที่เล่นเพราะต้องการผ่อนคลายความตึงเครียด ส่วนใหญ่จะเล่นเสียมากกว่าเล่นได้ และปัจจุบันนี้ก็เป็นหนึ่งการพนันเพื่อนอยู่ประมาณ 5,000 บาท ยังไม่ทราบเลยว่าจะสามารถใช้คืนได้เมื่อไร นายไต้เล่นหวยได้ดินเป็นบางงวด ครั้งละ ประมาณ 20-30 บาท ที่เล่นเพราะอยากถูกรางวัลอยากมีเงินมีทองใช้สอยสบาย ๆ แต่ก็ไม่เคย ถูกรางวัลเลยสักครั้งเดียว นายไต้ไม่เคยซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลเลย เพราะสลากกินแบ่ง รัฐบาลมีราคาแพงและตนไม่มีเงินพอ

ปัจจุบันนายไต้มีโรคประจำตัวคือ โรคปวดเมื่อย เวลาที่เจ็บป่วยมักไม่ค่อยได้ไป หาหมอเพราะไม่มีเงิน จึงมักจะปล่อยให้หายเอง หากไปโรงพยาบาลก็ไม่ได้รับสิทธิลดหย่อน ค่ารักษาพยาบาลแต่อย่างใด ส่วนมารดาของนายไต้ได้รับสิทธิลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลใน สถานะผู้สูงอายุ แต่ก็ได้ส่วนลดไม่มากนัก หากเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะก็รับประทาน ยาแก้ปวด ซึ่งซื้อจากร้านขายของชำในหมู่บ้าน หากปวดท้องก็มักจะปล่อยให้หายเอง หรือหาก ท้องเสียก็มักจะรับประทานยาธาตุ ปัจจุบันรู้สึกเบื่อหน่ายและท้อแท้ในชีวิต รู้สึกว่าชีวิตของ ตนเองไม่มีความหวังอะไรอยู่เลย เพราะฉะนั้นการที่จะมีชีวิตอยู่หรือการที่จะตายก็ไม่ใช่ว่าเรื่อง สำคัญอะไร ทุกวันนี้ก็ทำงานไปวัน ๆ เพื่อจะได้มีเงินมาซื้อข้าวให้มารดาและพี่สาวกิน บางวันก็ ปวดเมื่อยไปทั้งตัวจนไม่อยากลุกไปทำงาน แต่ถ้าหากไม่ทำงานก็จะไม่มีเงินซื้อข้าวกิน

ปัจจุบันนายไต้ติดกัญชาและบุหรี่ สำหรับกัญชาต้องเสพยาทุกวัน วันละประมาณ 5-6 บ้อง กัญชาที่เสพยาไปซื้อมาจากเพื่อนซึ่งแอบปลูกต้นกัญชาเอาไว้ในราคาซีดละ 50-80 บาท ซีดหนึ่งเสพได้ประมาณ 2-3 วัน ส่วนบุหรี่หากวันไหนมีเงินก็ซื้อสูบทีละครึ่งซองบ้าง ทีละ 1 ซอง บ้าง ซื้อจากร้านขายของชำในหมู่บ้าน ไม่เคยคิดที่จะเลิกเสพกัญชาเพราะเสพแล้วรู้สึกมีความสุข

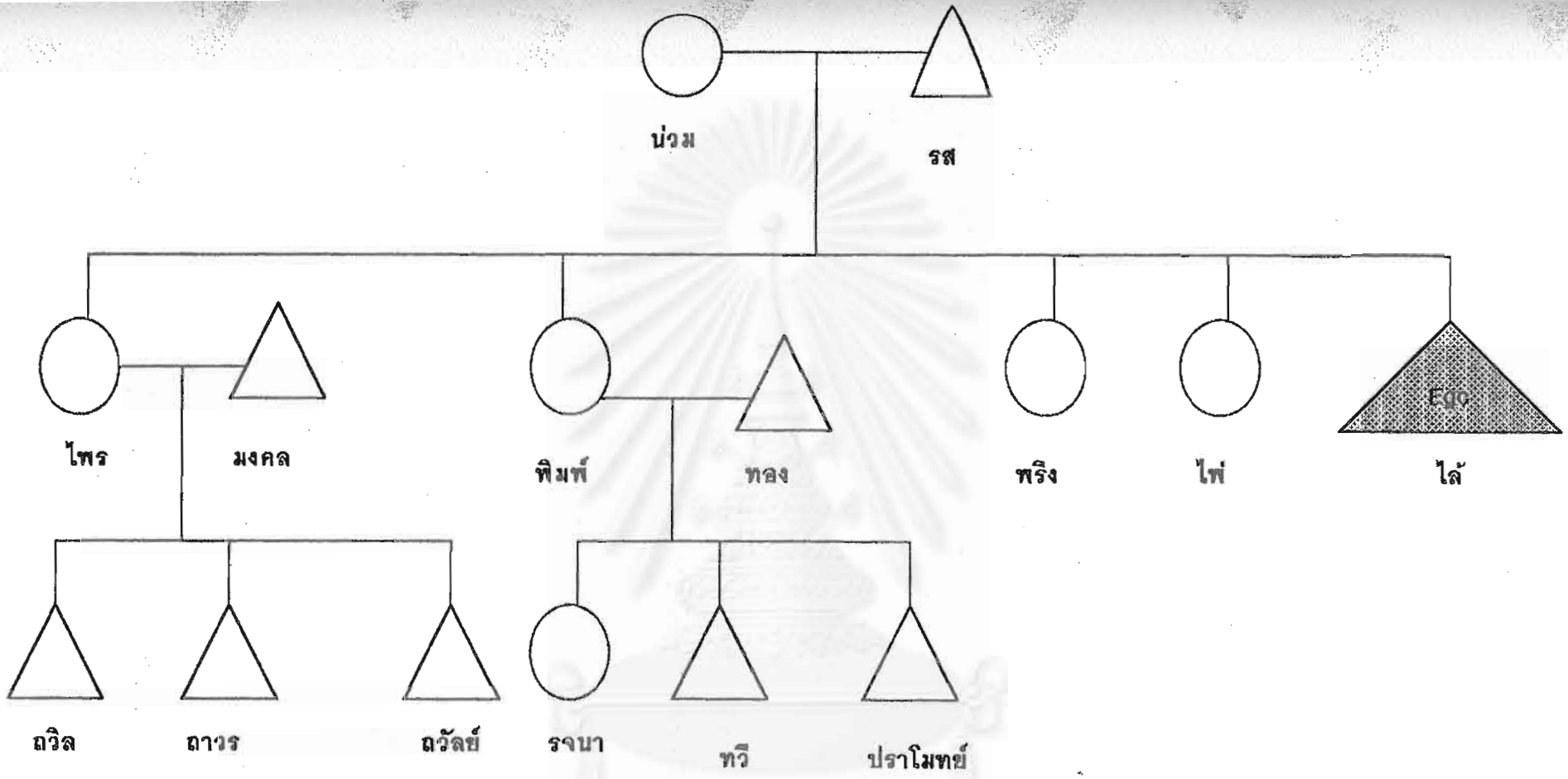
จนทำให้ลืมความทุกข์ของตนได้ หากวันไหนที่ไม่ได้เสียจะมีอาการใจสั้น วิงเวียน ไม่มีเรี่ยวแรง หงุดหงิด กระหายน้ำมาก

นายไล่ไม่เคยติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐหรือองค์กรของเอกชนเลย เนื่องจากไม่เข้าใจในหน้าที่และการทำงานขององค์กรเหล่านั้นรวมทั้งไม่มั่นใจว่าองค์กรเหล่านั้นจะสามารถเข้ามาช่วยเหลืออะไรตนได้ สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตนเองคือ อยากไปทำงานตามโรงงานแต่ก็ไม่สามารถทำงานได้ เพราะหากไปสมัครงานแล้วเจ้าของกิจการทราบว่าคุณเคยติดคุกมาก่อนก็มักจะไม่นับรับเข้าทำงาน อยากให้เจ้าของกิจการเปิดโอกาสให้กับคนที่เคยติดคุกบ้าง สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวคืออยากให้มีมารดาและพี่สาวหายป่วย ซึ่งก็ทราบว่าเป็นไปไม่ได้

นายไล่คิดว่าปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทนั้นทำอย่างไรก็ไม่สามารถขจัดให้หมดไปได้ เนื่องจากทุกวันนี้คนชนบทยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนผู้มีอิทธิพลอยู่มาก หากจะให้ปัญหาความยากจนบรรเทาลง ชาวชนบทจะต้องรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับนายทุน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 แผนภาพที่ 13 : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวสำคัญกรณีที่ 9

ชื่อ	นางใย (นามสมมติ)
อายุ	70 ปี
ลักษณะ	รูปร่างผอม ค่อนข้างเตี้ย ผมหสีดอกเลา นัยน์ตาลึก ไม่มีฟัน
การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษา
ศาสนา	พุทธ
สถานภาพ	สมรส

สภาพบ้านของนางใยเป็นบ้านตึกชั้นเดียวปลูกด้วย อิฐบล็อกในราคาประมาณ 35,000 บาท ขนาดไม่ใหญ่นักมี 3 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ และห้องโถง พื้นเป็นซีเมนต์ ปลูกอยู่บนพื้นที่ประมาณ 30 ตารางวา ซึ่งเป็นที่ดินที่นางใยและนายหนูนซื้อไว้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 ในราคา 100,000 บาท ในครอบครัวมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกันตามชื่อในทะเบียนบ้านจำนวน 12 คน ได้แก่

1.นายหนูน หัวหน้าครอบครัว อายุ 75 ปี เป็นชาวอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จากโรงเรียนในอำเภอทองผาภูมิ ปัจจุบันประกอบอาชีพทำไร่และเลี้ยงเป็ดเพื่อขายไข่ มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 2,000-3,000 บาท

2.นางใย ภรรยา

3.นางสาวเงินยวง น้องสาวของนางใย อายุ 68 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยพี่สาวและพี่เขยทำไร่และเลี้ยงเป็ด มีรายได้เดือนละประมาณ 1,500-2,000 บาท

4.นางบุปผา บุตรสาวคนโต อายุ 46 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยบิดามารดาเลี้ยงเป็ดและทำไร่ มีรายได้เดือนละประมาณ 2,000-2,500 บาท

5.นายบุญเพิ่ม บุตรเขย สามีของนางบุปผา อายุ 47 ปี เป็นชาวจังหวัดอ่างทอง จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนในจังหวัดอ่างทอง ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นช่างซ่อมรถยนต์ในอู่ซ่อมรถยนต์ในอำเภอสองพี่น้อง มีรายได้เดือนละประมาณ 5,000-6,500 บาท

6.นายพิพัฒน์ บุตรชายคนที่สอง อายุ 44 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานผลิตอาหารสัตว์ในตัวจังหวัดสุพรรณบุรี และไปทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับ มีรายได้ เดือนละ 4,500-5,500 บาท

7.นางมาลินี บุตรสะใภ้ ภรรยาของนายพิพัฒน์ อายุ 38 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดไผ่ขาด อำเภอสองพี่น้อง ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยบิดามารดาของสามีทำไร่ผักและเลี้ยงเป็ด มีรายได้เดือนละประมาณ 1,500-2,000 บาท

8.นายทอง บุตรชายคนเล็ก อายุ 31 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างขับรถประจำทางสายบางลี่-ท่าไชย มีรายได้เดือนละประมาณ 5,000-6,000 บาท

9.นายทองพล หลานชาย ซึ่งเป็นบุตรชายคนโตของนางบุปผาและนายบุญเพิ่ม อายุ 19 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยตาและยายทำไร่ผักและเลี้ยงเป็ด

10.นางสาวพิสมัย หลานสาว ซึ่งเป็นบุตรสาวคนที่สองของนางบุปผาและนายบุญเพิ่ม อายุ 16 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียน บ้านห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันประกอบอาชีพช่วยตาและยายทำไร่ผักและเลี้ยงเป็ด

11.ด.ช.สกล หลานชาย ซึ่งเป็นบุตรชายคนที่สามของนางบุปผาและนายบุญเพิ่ม อายุ 13 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบางลี่วิทยา ผลการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

12.ด.ญ.มุกดา หลานสาว ซึ่งเป็นบุตรสาวคนเล็กของนางบุปผาและนายบุญเพิ่ม อายุ 10 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดรางกร่างในหมู่บ้าน

แต่เดิมนางใยและนายหนูนประกอบอาชีพทำนาร่วมกับบิดาและมารดาของนางใย บนพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ซึ่งเป็นที่ดินของบิดาและมารดาของนางใยเอง ซึ่งการทำนาในสมัยนั้นนางใยเล่าว่าไม่ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่แต่อย่างใด ใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นหลักซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ พี่ ๆ น้อง ๆ และหลาน ๆ ในการไถนาก็ใช้ควายโดยในสมัยนั้นบิดาและมารดาของนางใยเลี้ยงควายไว้เกือบ 10 ตัว ปุ๋ยก็ใช้ปุ๋ยคอกซึ่งหมักจากมูลสัตว์และเศษพืช ยาฆ่าแมลงก็ใช้สมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่นนำมาบดละลายน้ำรดต้นข้าวก็สามารถป้องกันไม่ให้แมลงมารบกวนได้ ศัตรูพืชในนาในตอนนั้นส่วนใหญ่ก็จะเป็นนก ซึ่งก็สามารถแก้ปัญหานี้ได้โดยทำหุ่นไร่กาบักไว้ในนา นกก็ไม่มารบกวน ข้าวที่ใช้ปลูกในนาก็เป็นข้าวเบาพันธุ์พื้นเมืองมีระยะเก็บเกี่ยวผลผลิตประมาณ 3-4 เดือน และการทำนาในครอบครัวของนางใยก็อาศัยน้ำฝนเป็นหลักเพราะในสมัยนั้นยังไม่มีคลองชลประทานตัดผ่านหมู่บ้าน การเก็บเกี่ยวก็อาศัยแรงงานจากการลงแขกระหว่างชาวนาด้วยกันในหมู่บ้าน ผลผลิตก็ได้ประมาณ 60-65 ถังต่อไร่ ซึ่งก็นับว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี เมื่อได้ผลผลิตส่วนหนึ่งก็นำไปขายให้กับเจ้าของโรงสีในหมู่บ้านข้างเคียง อีกส่วนหนึ่งก็เก็บไว้รับประทานเองในครอบครัวและอีกส่วนหนึ่งก็เก็บไว้ทำพันธุ์ในปี

ต่อไป ตอนช่วงที่ทำนาครอบครัวของนางไยก็มีสภาพพออยู่พอกินไม่ได้เป็นหนี้เป็นสินแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อบิดาและมารดาของนางไยเสียชีวิตในเวลาไล่เรียงกันก็เกิดการแย่งชิงที่ดินที่ใช้ทำนาซึ่งเป็นมรดกเพียงอย่างเดียวที่บิดาและมารดาของนางไยทิ้งไว้ให้ โดยพี่ ๆ น้อง ๆ แย่งชิงกันเองเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันอย่างรุนแรงระหว่างพี่น้อง ในที่สุดนายยงพี่ชายคนโตก็ตัดสินใจขายที่ดินผืนนั้นเพื่อนำเงินที่ได้มาแบ่งกัน ที่ดินผืนนั้นขายได้ประมาณ 350,000 บาท และแบ่งสรรปันส่วนกันในหมู่พี่น้อง 5 คนได้คนละ 70,000 บาท หลังจากพี่ชายที่นาแล้วนางไยและนายหนูก็นำเงินก้อนนั้นพาครอบครัวอพยพไปอยู่ที่บ้านห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยได้ไปบุกเบิกพื้นที่ป่าสงวนร่วมกับราษฎรคนอื่น ๆ ในท้องที่นั้นและทำการจับจองที่ดินที่บุกเบิกนั้นปลูกบ้านและปรับพื้นที่เป็นที่ดินสำหรับทำไร่ โดยได้ทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพดและปลูกไม้ผลบางชนิด เช่น น้อยหน่า และพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเองบ้าง นางไยเล่าว่าพื้นที่ของบ้านห้วยน้ำขาวเป็นพื้นที่ที่เป็นตะเข็บแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าโดยมีเทือกเขาตะนาวศรีเป็นเขตกันแบ่งพรมแดน โดยพื้นที่ของบ้านห้วยน้ำขาวอยู่บริเวณตีนเขาตะนาวศรีฝั่งประเทศไทย ในขณะนั้นมีการรบบุกกันอยู่เสมอ ๆ ระหว่างชนกลุ่มน้อยชาวพม่ากับทหารฝ่ายรัฐบาลของพม่า ชนกลุ่มน้อยที่ถูกไล่ล่าโดยรัฐบาลทหารของพม่าจึงหลบหนีและพลัดข้ามแนวเขาตะนาวศรีเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทยเสมอ ๆ นางไยเล่าว่าในการทำอะไรที่ บ้านห้วยน้ำขาวของตนนั้นทำไร่อยู่บนพื้นที่ประมาณ 60 ไร่ ทำโดยอาศัยแรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้อาศัยเทคโนโลยีใด ๆ เลย เพราะบริเวณหมู่บ้านห้วยน้ำขาวเป็นป่า เทคโนโลยีเข้าไม่ถึง ในการปรับพื้นที่ดินก็อาศัยเพียงจอบเสียม ทำไปเรื่อย ๆ เมื่อผลผลิตออกก็จะมีพ่อค้าจากตลาดในจังหวัดกาญจนบุรีนำรถเข้าไปรับซื้อพืชไร่และผลผลิตของเกษตรกรหลาย ๆ รายที่นำมารวมกันขายให้กับพ่อค้า นางไยเล่าว่า การทำไร่ที่ห้วยน้ำขาวนั้นอุปสรรคในการทำการเกษตรของนางไยคือการที่ดินบริเวณนั้นมีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร ผลผลิตจึงออกมาในปริมาณที่ไม่มากนักและคุณภาพก็ไม่ดีเท่าไร พืชผักแคะแสรนเติบโตไม่เต็มที่ แต่ก็ไม่มีเงินพอสำหรับที่จะไปซื้อปุ๋ยมาสำหรับปรับปรุงดิน ยังคงปลูกพืชไปในลักษณะตามมีตามเกิด นางไยเล่าว่านอกเหนือไปจากอุปสรรคในด้านการที่ดินมีคุณภาพไม่ดีแล้วอุปสรรคในการประกอบอาชีพอีกประการหนึ่งของนางไยไม่ใช่จากการที่พืชผักถูกศัตรูพืชรบกวน แต่เป็นอุปสรรคที่เกิดจากการที่ชนกลุ่มน้อยของพม่าที่หลบหนีการไล่ล่าของทหารฝ่ายรัฐบาลของพม่าและพลัดหนีเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทย ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นต่างพากันมาลักขโมยพืชผักที่ปลูกเอาไว้บ้าง บางครั้งก็ลงมาปล้นสดมภ์ชาวบ้านบ้าง เรื่องปล้นสดมภ์นาน ๆ จะมาสักครั้งเพียงปีละประมาณ 1-2 ครั้ง แต่เรื่องที่ชนกลุ่มน้อยชาวพม่าเข้ามาขโมยพืชผักที่ชาวบ้านปลูกไว้่นั้นเกิดขึ้นแทบทุกสัปดาห์ บางครั้งผลผลิตที่ชาวบ้านรวบรวมไว้เพื่อรอขายให้กับพ่อค้าที่จะมารับซื้อก็ถูกชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ขโมยไปหมดสิ้นสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง นางไยเล่าว่าในช่วงนั้นก็เห็นว่าเจ้าหน้าที่

บ้านเมืองจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือชาวบ้านแต่อย่างใด ครอบครัวของนางไยทำไร่อยู่ที่บ้าน ห้วยน้ำขาวประมาณ 7 ปี จนกระทั่งต้นปี พ.ศ.2523ครอบครัวของนางไยและชาวบ้านในหมู่บ้าน ห้วยน้ำขาวที่บุกบุกพื้นที่ป่าสงวนก็ถูกรกรบป่าไม้ขับไล่ออกนอกพื้นที่ เพื่อที่กรมป่าไม้จะใช้พื้นที่ ทั้งหมดของหมู่บ้านมาทำโครงการปลูกป่าเพื่อพลิกฟื้นสภาพผืนป่า นางไยและครอบครัวจึงพากัน อพยพกลับมาอยู่ที่บ้านรางกร่างอีกครั้ง โดยนำเงินที่ได้จากการขายบ้านที่ห้วยน้ำขาวมาซื้อที่ดิน ประมาณ 30 ตารางวาและปลูกบ้านอยู่อาศัย เมื่อกลับมาอยู่ที่บ้านรางกร่างในครั้งนี้ นางสาวเงินยวงน้องสาวคนเล็กของนางไยก็มาขออาศัยอยู่ด้วย เมื่อกลับมาอยู่ที่บ้านรางกร่าง นางไยและนายหนูก็ได้ทำการเช่าที่ดินจากญาติห่าง ๆ ของนางไย จำนวน 30 ไร่ ในอัตราค่าเช่า ปีละ 18,000บาท เพื่อทำไร่และเลี้ยงเป็ด โดยในการทำไร่ของนางไยได้ทำการปลูกผักได้แก่ ถั่วฝักยาว แตงกวา พริกเขียว พริกทอง บวบ และน้ำเต้า โดยนายหนูสามีของนางไยได้ไปกู้ยืม เงินมาจากญาติพี่น้องของนางไยจำนวน 50,000 บาทโดยเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 8 บาท เพื่อนำมาใช้เป็นทุนในการทำเกษตร สาเหตุที่ไปกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องเนื่องจากถ้าหากไป กู้ยืมเงินจากแหล่งกู้ยืมอื่น ๆ ก็จะต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่ตนและครอบครัวไม่มีหลักทรัพย์ อะไรที่จะนำมาค้ำประกัน จึงต้องไปกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องโดยไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ในการทำไร่ผักของนางไยในครั้งนี้นางไยได้ว่าจ้างรถตักดินมาทำการปรับพื้นที่ให้เป็นร่องผัก เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในการทำไร่ในครั้งนี้ก็ได้แก่ ใช้ปุ๋ยเคมีในการปรับปรุงสภาพดิน ใช้สารเคมี ฉีดพ่นยาฆ่าแมลงโดยมีเครื่องฉีดพ่นยาฆ่าแมลงแบบแบก ใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำจาก คลองชลประทานมาใช้รดพืชผัก และยังคงใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นหลัก ไม่ได้ว่าจ้าง แรงงานแต่อย่างใด ผักแต่ละชนิดเมื่อปลูกแล้วจะมีระยะเวลาเก็บเกี่ยวประมาณ 2-3 เดือน ผลผลิตที่ได้จะนำไปขายให้กับผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางนำไปขายส่งให้กับตลาด รวมอีกต่อหนึ่ง รายได้จากการขายผลผลิตในไร่ในแต่ละครั้งก็ประมาณ 20,000-30,000 บาท เงินที่ได้จากการขายผักแต่ละครั้งก็จะนำมาหักเป็นเงินสำหรับชำระหนี้สิน ปัจจุบันครอบครัวของ นางไยเหลือหนี้สินอีกเพียง 10,000 บาทเศษเท่านั้น และคาดว่าภายในปี พ.ศ.2544 นี้ก็น่าจะ ชำระหนี้สินได้หมดอุปสรรคที่สำคัญในการทำไร่ของนางไยได้แก่การที่มีแมลงศัตรูพืชมารบกวน กัดกินทำให้ผักเสียหาย ต้องเสียเงินจำนวนมากในการซื้อยาฆ่าแมลงที่เป็นสารเคมีมาปราบศัตรูพืช เหล่านี้ ทำให้ต้นทุนในการผลิตต้องเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่ราคาผลผลิตยังเท่าเดิมและบางครั้งก็ถูก กดราคา

รายได้ในครอบครัวของนางไยจึงเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เฉลี่ยเดือนละ 6,000-8,000 บาท ส่วนลูก ๆ ก็นำเงินมาช่วยเหลือบ้างคนละ 300 บาทบ้าง 500 บาทบ้าง ต่อเดือน แต่ก็เข้ามาอาศัยกินอยู่กับตน แต่นางไยเองก็ไม่ได้คาดหวังเงินช่วยเหลือจากลูก ๆ เท่าใดนัก ยังอยากให้ลูก ๆ อาศัยอยู่รวมกันในครอบครัวเพื่อจะได้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ

ค่าใช้จ่ายในบ้านเฉลี่ยเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิก 12 คนวันละประมาณ 200 บาท ค่าของใช้ อุปโภคบริโภคเฉลี่ยเดือนละประมาณ 500 บาท ค่าไฟเดือนละประมาณ 100 บาท ค่าภาษีสังคม เนื่องจากนายหนูนเป็นคนที่มีอายุมากจึงเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน นายหนูนจึงมักได้รับเชิญให้ไปร่วมงานต่าง ๆ ของญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงอยู่บ่อย ๆ เฉลี่ยเดือนละประมาณ 2-3 ครั้ง ซึ่งในการไปงานเหล่านี้นายหนูนก็จะเสียเงินเป็นค่าภาษีสังคมครั้งละ 200-300 บาท ค่ายาเฉลี่ยเดือนละประมาณ 200-500 บาท เงินค่าทำบุญเฉลี่ยเดือนละ 200 บาท นางใยเล่าว่ารายรับในครอบครัวไม่ค่อยเพียงพอกับรายจ่าย ในครอบครัวจึงไม่มีเงินเหลือเก็บสำหรับเป็นเงินออมเลย นางใยพยายามลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงโดยการพยายามไม่ซื้อของที่ไม่จำเป็น นางใยและครอบครัวไม่เคยไปเที่ยวพักผ่อนตามต่างจังหวัดด้วยกันเลย เนื่องจากไม่ค่อยมีเงินและแก่แล้วเลยไม่ค่อยอยากไปไหน แต่บางครั้งก็ไปทำบุญทอดกฐินตามต่างจังหวัดกับเพื่อนบ้านบ้าง เคยไปจังหวัดสิงห์บุรี

ปัจจุบันในบ้านของนางใยมีทรัพย์สิน ได้แก่ โทรทัศน์สีขนาด 21 นิ้ว 1 เครื่อง เครื่องสูบน้ำ 1 เครื่อง รถมอเตอร์ไซค์ 1 คัน ตู้เย็น 1 ตู้ พัดลม 3 เครื่อง เต้าแก๊ส 1 อัน หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ นาฬิกาแขวนผนัง 3 เรือน สร้อยคอทองคำหนัก 1 บาท 2 เส้น

ความสัมพันธ์ระหว่างนางใยกับเพื่อนบ้านเป็นไปด้วยดี เนื่องจากนางใยเป็นผู้อาวุโส ประกอบกับเป็นคนใจดี ช่างพูดช่างคุย เพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันจึงให้ความเคารพนับถือและรักใคร่นางใยเป็นอย่างดี เวลาที่ว่างจากงานก็มักจะมีเพื่อนบ้านนั่งพูดคุยด้วยเสมอ ๆ สามารถหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ จากเพื่อนบ้านได้ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ในบ้านหรือข้าวของเครื่องใช้ในครัว สามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้ เช่น เรียกมาช่วยซ่อมบ้าน เป็นต้นแต่ไม่สามารถหยิบยืมเงินทองระหว่างกันได้ เนื่องจากเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกับนางใยต่างก็มีฐานะยากจน ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ไม่มีอะไร ทุกคนก็ต่างช่วยเหลือกันในการทำงาน ลูก ๆ ก็เป็นห่วงเป็นใยกันดี

นางใยไม่เคยเล่นการพนันเลยเนื่องจากกลัวว่าเล่นแล้วจะติดและทำให้ฐานะของครอบครัวยากจนลงไปอีก นางใยเล่นหวยได้ดินเกือบทุกงวด งวดละประมาณ 20-30 บาทแต่ไม่เคยถูกรางวัลเลย นางใยบอกว่าตนคงจะเป็นคนที่ไม่ใช่โชคทางนี้ นางใยไม่เคยซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลเลยเพราะเห็นว่าราคาแพง

ปัจจุบันนางใยมีโรคประจำตัวคือโรคปวดเมื่อยซึ่งเป็นธรรมดาของคนที่สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปวดหลังมากเวลาที่ก้มตัดผัก เมื่อเจ็บป่วยนางใยก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐในตัวอำเภอเนื่องจากได้รับส่วนลดในฐานเป็นผู้สูงอายุหากเจ็บป่วย เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เป็นลมก็รับประทานยาลม ปวดหัวก็รับประทานยาแก้ปวด ยาลดไข้ตามอาการ ยาลดไข้ตามอาการ ปวดท้องก็รับประทานยาแอนตาซิล ท้องเสียก็รับประทานยาซึ่งจำชื่อ ไม่ได้ ซึ่งยาเหล่านี้ลูก ๆ

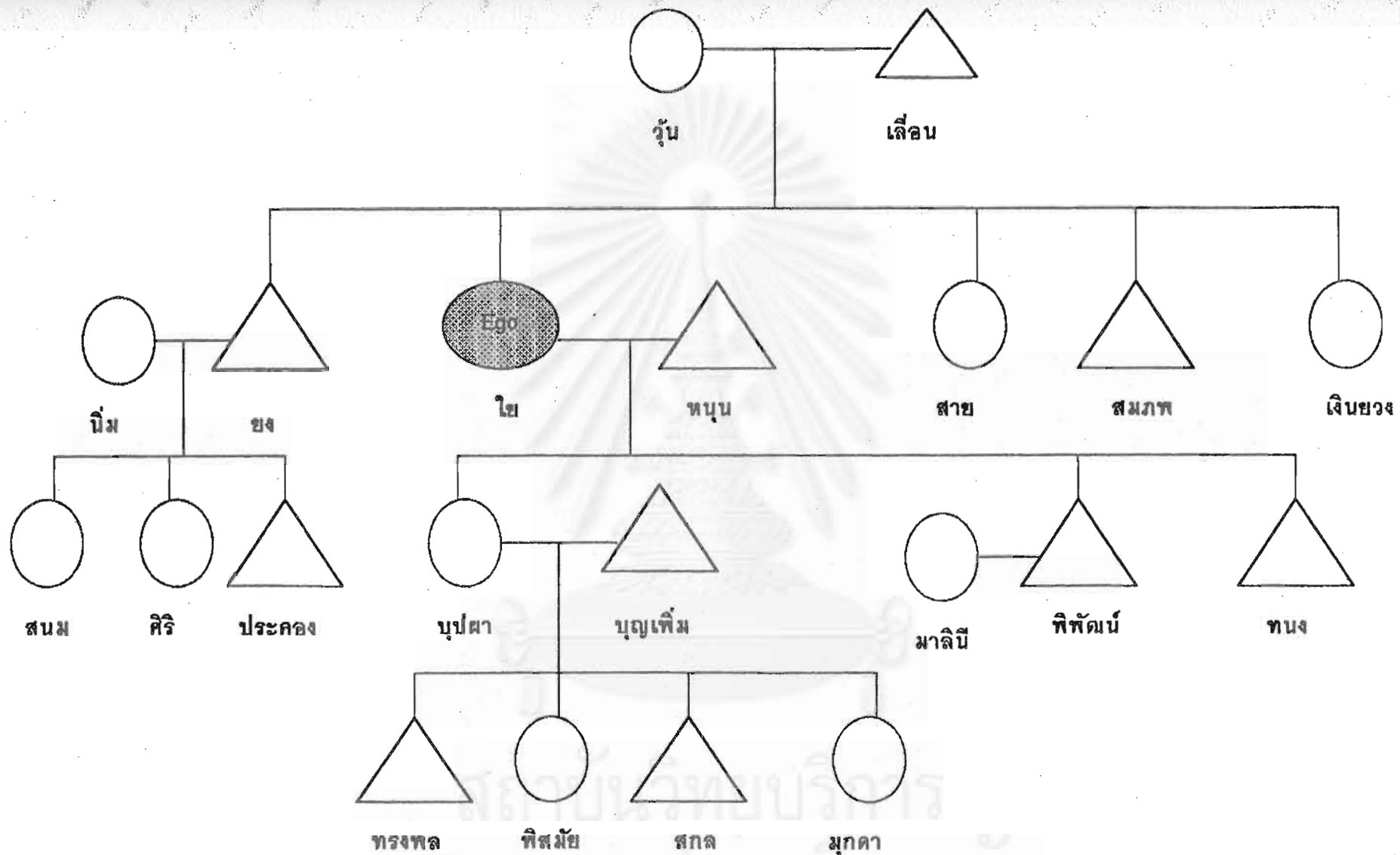
หาซื้อมาได้ติดบ้านอยู่เป็นประจำ นางใยไม่ดื่มสุราและไม่สูบบุหรี่แต่อย่างใด ปัจจุบันรู้สึกว่าการตนเองแก่แล้ว ไม่ค่อยมีเรี่ยวแรงจะทำงาน บางครั้งก็ปวดเมื่อยไปทั้งตัวเมื่อทำงานหนัก คิดว่าจะทำงานอีกไม่นานก็จะเลิกทำปล่อยให้ลูก ๆ หลาน ๆ ทำกันต่อไป

นางใยไม่เคยขอความช่วยเหลือจากองค์กรของภาครัฐและองค์กรของภาคเอกชนแต่อย่างใด เพราะไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ขององค์กรเหล่านั้น และไม่คิดว่าองค์กรเหล่านั้นจะมาช่วยอะไรตนได้ สิ่งที่ยากได้มากที่สุดสำหรับตนเองและครอบครัวคืออยากมีเงินสักก้อนหนึ่งเอาไว้ใช้เป็นเงินฉุกเฉินหากว่าใครในครอบครัวเจ็บป่วยและอยากให้หลานเรียนหนังสือ สูง ๆ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องลำบากเหมือนตนในวันข้างหน้า

นางใยคิดว่าหากคนในชุมชนขยันทำมาหากิน ขยันประกอบอาชีพ ใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพยาเสพติดก็น่าจะบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชนลงได้บ้าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 14 : แสดงเครือญาติของผู้ให้ข่าวลำดับที่ 10

บทที่ 5

การพิสูจน์สมมติฐานและการอภิปรายผล

ในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 จะเป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ (Frequency)

ส่วนที่ 2 จะเป็นการนำเสนอผลการพิสูจน์สมมติฐานในแต่ละข้อ ซึ่งเป็นผลการวิจัยที่ได้จากแบบสอบถาม โดยในส่วนนี้จะนำเสนอใน 3 รูปแบบ

1.1 การแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ

1.2 การหาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) เพื่อใช้ดูค่าแห่งความเป็นอิสระระหว่างตัวแปร 2 ตัว และได้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Test of Significant) ไว้ด้วยเพื่อให้เป็นการวิจัยที่มีมาตรฐานทางสังคมศาสตร์ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3 การอภิปรายผลในลักษณะที่เป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ส่วนที่ 3 จะเป็นการนำเสนอข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ซึ่งจำนำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

การพิสูจน์สมมติฐานและการอภิปรายผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ชาย	74	73.3
หญิง	27	26.7
รวม	101	100.0

จากตารางที่ 14 สามารถอธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 73.7 และเพศหญิง จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับอายุ

ระดับอายุ	จำนวน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
15-30 ปี	18	18
31-45 ปี	52	51.8
46-60 ปี	22	22
61-75 ปี	8	8
76 ปีขึ้นไป	1	0.2
รวม	101	100

จากตารางที่ 15 สามารถอธิบายได้ว่าอายุของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 31-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 51.8

ตารางที่ 16 จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ไม่ได้ศึกษา-จบการศึกษาสูงสุดระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	93	92.1
จบการศึกษาสูงสุดในระดับที่สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป	8	7.9
รวม	101	100.0

จากตารางที่ 16 สามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาต่ำกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งจัดเป็นผู้มีการศึกษาน้อยตามสมมติฐาน จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 92.1 ส่วนผู้ที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่มีการศึกษามากตามสมมติฐานมีจำนวนเพียง 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านร้างเป็นผู้มีการศึกษาน้อย กล่าวคือเมื่อจบการศึกษาคบบังคับแล้ว ส่วนใหญ่จะไม่ได้ศึกษาต่อ

ตารางที่ 17 จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือนและฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนครัวเรือน

รายได้และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท	95	94.1
ครัวเรือนฐานะดีที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป	6	5.9
รวม	101	100.0

จากตารางที่ 17 สามารถอธิบายได้ว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านรางกว้างจำนวน 95 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 94.1 เป็นครัวเรือนที่มีฐานะยากจนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท ครัวเรือนที่มีฐานะดีมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 6 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 5.9

ตารางที่ 18 จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะของรายได้

ลักษณะของรายได้	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
เป็นรายได้ที่แน่นอน	98	97.0
เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน	3	3.0
รวม	101	100.0

จากตารางที่ 18 สามารถอธิบายได้ว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีจำนวนไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 97.0 ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ที่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 3 สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนหมู่บ้านรางกว้างซึ่งประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งอาชีพดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่แน่นอน ปริมาณของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนขึ้นอยู่กับปริมาณของผลผลิตที่ผลิตได้

ตารางที่ 19 จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความพอเพียงของ รายได้

ความพอเพียงของรายได้	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ครัวเรือนที่มีรายได้เหลือเก็บ	1	1.0
ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย	44	43.6
ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย	56	55.4
รวม	101	100.0

จากตารางที่ 19 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างมีฐานะยากจน มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 55.4 จากการสำรวจพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เหลือเก็บมีเพียง 1 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.0

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 พิสูจน์สมมติฐานและอภิปรายผลการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 1 ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามากในชุมชน

ตารางที่ 20 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับการศึกษา และตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่มีการศึกษาต่ำ (ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือผู้ที่ได้รับการศึกษาชั้นสูงสุดไม่เกินกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)	89 (95.7 %)	4 (4.3%)	93 (100%)
ผู้ที่มีการศึกษาสูง (ผู้ที่จบการศึกษาชั้นสูงสุดเกินกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป)	6 (75.0 %)	2 (25.0 %)	8 (100%)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9 %)	101 (100 %)

Chi-Square = 5.648

df = 1

sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางพบว่าประชากรตัวอย่างที่มีการศึกษาต่ำ คือ ไม่ได้เรียนหรือจบการศึกษาในระดับสูงสุดไม่เกินชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่ ซึ่งมีจำนวน

89 คน คิดเป็นร้อยละ 95.7 จะเป็นผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาทซึ่งจัดว่าเป็นประชากรกลุ่มที่ยากจน ส่วนประชากรตัวอย่างที่มีการศึกษาสูง คือ ผู้ที่จบการศึกษาในระดับที่สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะเป็นผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า 5,000 บาท ซึ่งจัดว่าเป็นประชากรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ส่วนผู้ที่มีการศึกษาสูง แต่ก็มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาทและจัดเป็นประชากรที่ยากจน มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 75.0 และผู้ที่มีการศึกษาต่ำ แต่กลับมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูง และถูกจัดเป็นกลุ่มประชากรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3 จากตารางแจกแจงความถี่ดังกล่าวพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาค่า ไคสแควร์ (Chi - Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 21 มีค่าเท่ากับ 5.648 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญ .05 df. = 1 แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรระดับการศึกษากับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชี้วัดฐานะทางเศรษฐกิจนั้นไม่เป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้วัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดจะสามารถมั่นใจได้ 95% ว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยย่อมจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก

ดังนั้นสมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามากในชุมชน” จากผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสมมติฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับ

อภิปรายผล

สมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก” จากผลการวิจัยพบว่า เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้ อาจจะมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การที่มีการศึกษาน้อยเป็นสาเหตุที่ทำให้คนเหล่านั้นขาดโอกาสที่จะได้ทำงานที่มีค่าตอบแทนสูง เนื่องจากไม่ได้รับการศึกษา คนเหล่านี้จึงเป็นเพียงแรงงานไร้ฝีมือที่ได้รับค่าจ้างแรงงานในอัตราที่ต่ำเนื่องจากขาดทักษะในการทำงาน

2. ผลจากการขาดการศึกษา อันส่งผลให้เกิดความไม่รู้จึงถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ หรือถูกหลอกหลวงได้ง่าย และนำมาซึ่งความอดอยากและยากจน ซึ่งจากการลงสนามวิจัยในครั้งนี้พบว่า ชาวบ้านส่วนหนึ่งในหมู่บ้านเคยถูกหลอกหลวงจาก สำนักจัดหางาน

เดือนที่เรียกเก็บเงินแล้วจะดำเนินการให้ชาวบ้านไปทำงานในต่างประเทศ ชาวบ้านบางคน ต้องขายที่นาเพื่อหาเงินมาให้กับสำนักจัดหางานเดือนนี้ แต่เมื่อชาวบ้านจ่ายเงินไปแล้ว สำนัก จัดหางานเดือนดังกล่าวก็ยุบเลิกและหนีหายไป โดยที่ชาวบ้านก็ไม่ได้รับเงินคืนแต่อย่างใด ดังนั้นการที่มีการศึกษาน้อยจึงทำให้ชาวบ้านตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพที่แสวงหาผลประโยชน์จากการด้อยการศึกษาของชาวบ้านได้ง่าย

3. ผลจากการมีการศึกษาน้อยทำให้ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นอุปสรรค ในการเลื่อนฐานะของตนเองให้สูงขึ้น

4. การด้อยโอกาสทางการศึกษาทำให้ชาวบ้านไม่มีความรู้ในการดูแลตนเองเท่า ที่ควร เช่น ไม่มีความรู้ในด้านสุขภาพอนามัย ทำให้เจ็บป่วยบ่อย เมื่อเจ็บป่วยแล้วก็ต้องการ รักษา ทำให้ต้องเสียเงินมากมายไปกับค่ารักษาพยาบาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้เกิด ความยากจนได้อีก

จึงสามารถสรุปได้ว่าสรุปว่า ความยากจนในชุมชนชนบทเกิดจากการด้อย การศึกษาของประชากรในชนบท ซึ่งเป็นผลมาจาก (สมพร เทพสิทธิ์า , 2541 : 29-31)

1. ความจำเป็นในการประกอบอาชีพทำให้ไม่มีเวลาที่จะศึกษาเล่าเรียนในระดับที่ สูงขึ้นกว่าการศึกษามัธยมศึกษา

2. การขาดแคลนเงินทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ ในครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

3. การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาของผู้ปกครอง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยประการหนึ่งที่มีต่อความยากจนในชุมชนชนบท คือการที่ประชากรในชนบทด้อยความรู้และมีการศึกษาต่ำ ซึ่งปัจจัยประการนี้ถือว่าเป็นอุปสรรคที่ สำคัญของการพัฒนาประเทศ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 2 ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากในชุมชน

ตารางที่ 21 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ดินทำกินและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

ที่ดินทำกิน	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยกว่า 35 ไร่	93 (96.9 %)	3 (3.1 %)	96 (100.0%)
ผู้ที่มีที่ดินทำกินมากกว่า 35 ไร่	2 (40.0 %)	3 (60.0 %)	5 (100.0 %)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9%)	101 (100.0%)

Chi-Square = 27.513

df = 1

sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตาราง พบว่าประชากรตัวอย่างที่มีที่ดินทำกินน้อยกว่า 35 ไร่ หรืออาจจะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเลยมีจำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 96.9 จะประสบกับปัญหาความยากจน ส่วนประชากรตัวอย่างที่มีที่ดินทำกินมากกว่า 35 ไร่ และมีฐานะที่ดีกว่า มีจำนวน 3 คนคิดเป็นร้อยละ 60 ประชากรตัวอย่างที่มีที่ดินทำกินน้อยกว่า 35 ไร่ แต่จัดอยู่ในกลุ่มที่มีฐานะดีมีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1 และประชากรตัวอย่างที่มีที่ดินทำกินมากกว่า 35 ไร่แต่กลับมีฐานะยากจนมีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 จากตารางแจกแจงความถี่จะพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 22 มีค่าเท่ากับ 27.513 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญ .05 df.=1 แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่

คำนวณได้ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรที่ดินทำกินกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจนั้นไม่เป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า ตัวแปรที่ดินทำกินมีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดจะสามารถมั่นใจได้ 95 % ว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมาก

ดังนั้นสมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากในชุมชน” จากผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสมมติฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับ

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากในชุมชน” จากการวิจัยพบว่า เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการมีที่ดินทำกินน้อยทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรขนาดใหญ่ได้ เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกจำกัด ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยกว่า 35 ไร่ในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง ส่วนใหญ่ที่ดินที่ตนเป็นเจ้าของจะรวมพื้นที่ปลูกบ้าน พื้นที่ที่เป็นบ่อน้ำ และพื้นที่เพาะปลูกไว้ด้วยกัน ทำให้เหลือพื้นที่เพาะปลูกไม่มากนัก
2. เนื่องจากการมีพื้นที่เพาะปลูกไม่มากนักทำให้ต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบในการทำการเกษตร ไม่ว่าจะเป็น พันธุ์พืช ปุ๋ย หรือยาฆ่าแมลง จะต้องซื้อในราคาแพง เพราะซื้อในลักษณะของการขายปลีก ซึ่งต่างจากผู้ที่มีที่ดินทำกินขนาดใหญ่และสามารถทำการเกษตรขนาดใหญ่ได้ คนกลุ่มนี้จะซื้อวัตถุดิบในการทำการเกษตรในราคาที่ถูกลงกว่าเพราะซื้อเป็นจำนวนมาก และได้รับส่วนลดราคา การที่ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยต้องซื้อวัตถุดิบในการทำการเกษตรในราคาที่แพงกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยต้องประสบกับปัญหาความยากจน
3. เนื่องจากการมีที่ดินทำกินน้อยและมีพื้นที่เพาะปลูกที่จำกัด ทำให้ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยสามารถเก็บผลผลิตได้น้อย และบางครั้งผลผลิตในตลาดก็มีราคาต่ำจนบางครั้งผลผลิตที่ได้ไม่คุ้มกับการลงทุนในด้านวัตถุดิบทางการเกษตร ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจึงต้องประสบกับภาวะขาดทุนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยต้องประสบกับปัญหาความยากจน ในขณะที่ผู้ที่มีที่ดินทำกินมาก มีพื้นที่เพาะปลูกมาก ก็จะได้รับผลผลิต

มากตามไปด้วย แม้ว่าผลผลิตในตลาดจะมีราคาต่ำแต่จากการที่สามารถผลิตได้ครั้งละมาก ๆ ก็ทำให้สามารถถัวเฉลี่ยกับเงินลงทุนในด้านวัตถุดิบทางการเกษตรไปได้

4. จากการที่มีที่ดินทำกินจำนวนน้อยทำให้ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยไม่สามารถทำการเกษตรหลายอย่างพร้อมกันในเวลาเดียวกันได้ เนื่องจากไม่คุ้มต่อการลงทุน ดังนั้น การทำการเกษตรของผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจึงขึ้นอยู่กับผลผลิตเพียงชนิดเดียว ซึ่งเสี่ยงต่อการขาดทุนเป็นอย่างมากหากราคาผลผลิตในตลาดตกต่ำลง ในขณะที่ผู้ที่มีที่ดินทำกินมากสามารถทำการเกษตรที่หลากหลายได้ กล่าวคือ สามารถทำการเพาะปลูกพืชได้หลายชนิด เพราะมีที่ดิน ทำกินมาก หากราคาผลผลิตของพืชชนิดหนึ่งตกต่ำลงก็ยังมีราคาของผลผลิตของพืชชนิดอื่นที่มีราคาสูงกว่ามาใช้ถัวเฉลี่ยเพื่อให้เกิดกำไรได้

5. สาเหตุหลักของการไร้ที่ทำกินน่าจะมาจากการแยกครอบครัวและการสูญเสียที่ดินทั้งในกรณีหนี้สินเพิ่มพูนขึ้นเนื่องจากประสบความแห้งแล้งหรือราคาพืชผลตกต่ำ สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรไร้ที่ทำกินอาจกล่าวได้ว่า อยู่ในภาวะที่ยากจนมากที่สุดเมื่อเทียบกับเกษตรกรกลุ่มอื่น เพราะเกือบทั้งหมดมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการทำงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีรายได้ค่อนข้างต่ำและไม่แน่นอน นอกจากนี้งานในภาคเกษตรกรรมยังเป็นไปตามฤดูกาล ซึ่งทำให้เกษตรกรเหล่านี้ค่อนข้างมีปัญหาในฤดูแล้งซึ่งไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ การที่เกษตรกรรับจ้างส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้กับตัวเมือง ซึ่งต้องใช้เงินสดสำหรับการซื้อหาสิ่งของอุปโภคบริโภคทั้งหมดทำให้ตกอยู่ในภาวะยากลำบากกว่าเกษตรกรในเขตทำมาหากินที่เรียกว่า “Subsistence” ซึ่งยังสามารถออกป่าหรือหาอาหารเองได้บ้าง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2540 : 32-44)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยประการหนึ่งที่มีต่อความยากจนในชุมชนชนบทคือ การที่ประชากรในชุมชนชนบทมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ เพราะที่ดินเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการผลิตทางการเกษตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 3 ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยในชุมชน

ตารางที่ 22 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหนี้สินและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

หนี้สิน	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่มีหนี้สินมากกว่า 3 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน	57 (98.3%)	1 (1.7%)	58 (100.0%)
ผู้ที่มีหนี้สินน้อยกว่า 3 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อปีหรือไม่มีหนี้สิน	38 (88.4%)	5 (11.6%)	43 (100.0%)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9%)	101 (100%)

Chi-Square = 4.335

df = 1

sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางพบว่าประชากรตัวอย่างที่มีหนี้สินมากกว่า 3 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนและเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนมีจำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 98.3 ส่วนประชากรตัวอย่างที่มีหนี้สินน้อยกว่า 3 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อปีหรือไม่มีหนี้สินแต่มีฐานะยากจน มีจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 95 ประชากรตัวอย่างที่มีหนี้สินมากกว่า 3 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนแต่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 และประชากรตัวอย่างที่มีหนี้สินน้อยกว่า 3 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อปีหรือไม่มีหนี้สินและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.6 จากตารางแจกแจงความถี่จะพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 23 มีค่าเท่ากับ 4.335 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 $df. = 1$ แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรหนี้สินกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจนั้นไม่เป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า หนี้สินมีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดจะสามารถมั่นใจได้ 95% ว่าผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยหรือผู้ที่ไม่มีหนี้สิน

ดังนั้น สมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยในชุมชน” จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สมมติฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับ

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยในชุมชน” จากการวิจัยพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนและการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมกู้ยืมเงินจากแหล่งกู้ยืมที่ไม่เป็นทางการ เช่น จากพ่อค้านายทุน จากญาติพี่น้อง หรือจากเพื่อนฝูงมากกว่าที่จะกู้ยืมเงินจากแหล่งกู้ยืมในระบบหรือสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) หรือ ธนาคารพาณิชย์ เหตุผลที่ชาวบ้านเลือกที่จะกู้ยืมเงินจากแหล่งกู้ยืมที่ไม่เป็นทางการเนื่องจาก

1.1 แหล่งกู้ยืมที่ไม่เป็นทางการมีเงื่อนไขน้อยกว่าแหล่งกู้ยืมในระบบ สำหรับผู้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันก็สามารถกู้ยืมเงินได้ในอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าผู้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งต่างจากระบบธนาคารที่หากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันก็ไม่สามารถกู้เงินได้

1.2 ชาวบ้านคุ้นเคยหรือสนิทสนมกับผู้เป็นเจ้าของเงินกู้ จึงเป็นการสะดวกที่จะกู้ยืมเงินกัน

1.3 ชาวบ้านมีการศึกษาน้อยไม่เข้าใจระบบเงินกู้ของธนาคาร และบางครั้งชาวบ้านก็ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่อยู่ในระบบได้เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน

แต่สิ่งที่พบจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในสนามวิจัย พบว่า แหล่งกู้ยืมที่ไม่เป็นทางการบางแหล่งที่ชาวบ้านนิยมกู้ยืมเงินกันนั้นมีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าแหล่งกู้ยืมในระบบถึงเกือบ

3 เท่าตัว เช่น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์มีอัตราร้อยละ 8 บาทต่อปี แต่ดอกเบี้ยเงินกู้จากแหล่งกู้ยืมนอกระบบมีอัตราถึงร้อยละ 25 บาทต่อปี การกู้ยืมเงินจากแหล่งกู้ยืมนอกระบบจึงทำให้ชาวบ้านต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง บางครั้งหากชาวบ้านกู้ยืมเงินจากแหล่งกู้ยืมนอกระบบนี้ก็ต้องมีหลักทรัพย์มาค้ำประกันเช่นเดียวกับแหล่งกู้ยืมในระบบ ซึ่งหลักทรัพย์ที่นำมาค้ำประกันส่วนใหญ่ก็จะเป็นที่ดินทำกิน ในบางกรณีที่ชาวบ้านผู้กู้ไม่สามารถชำระดอกเบี้ยและเงินต้นได้ภายในเวลาที่ตกลงกันได้ ผู้เป็นเจ้าของเงินกู้นอกระบบนี้ก็จะยึดหลักทรัพย์ที่นำมาค้ำประกันจากผู้กู้ ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับภาวะขาดแคลนที่ดินทำกินและต้องประสบกับปัญหาความยากจนในที่สุด

2. บางครั้งเมื่อชาวบ้านกู้ยืมเงินไม่ว่าจะกู้ยืมมาจากแหล่งกู้ยืมในระบบหรือนอกระบบก็ตาม ผลิตทางการเกษตรโดยทั่วไปเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนต่ำ และต้องเสี่ยงกับความไม่แน่นอนทั้งสภาพแวดล้อมและราคา บางปีก็ประสบกับปัญหาดินฟ้าอากาศหรือแมลงศัตรูพืชรบกวนทำให้สามารถทำการผลิตทางการเกษตรได้น้อย หรือบางครั้งที่ราคาของผลผลิตที่ผลิตได้ในตลาดตกต่ำ ชาวบ้านก็ต้องประสบกับภาวะขาดทุนและไม่มีเงินมาใช้หนี้หรือไม่มีเงินมาชำระดอกเบี้ย หากเป็นแหล่งกู้ยืมนอกระบบผู้ให้กู้ก็จะคิดดอกเบี้ยที่ขาดชำระในปีนั้นมาทบเป็นเงินต้น ทำให้จำนวนเงินต้นสูงขึ้นเรื่อย ๆ และอัตราดอกเบี้ยในปีต่อมาก็สูงขึ้นตามจำนวนเงินต้นที่เพิ่มขึ้นด้วย และหากเป็นแหล่งกู้ยืมในระบบชาวบ้านก็จะถูกยึดหลักทรัพย์ที่นำมาค้ำประกัน ดังนั้นโอกาสที่เกษตรกรไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ตามข้อตกลงจึงมีค่อนข้างสูง ซึ่งในที่สุดเขาก็จะถูกยึดหลักประกันหรือจะต้องขายออกไปเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาความยากจนยิ่งขึ้นไปอีก

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยประการหนึ่งที่มีต่อความยากจนในชุมชนชนบทคือ การที่ประชากรในชุมชนชนบทมีหนี้สิน และไม่สามารถชำระหนี้สินได้ภายในเวลาที่กำหนด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 4 ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน

ตารางที่ 23 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้ที่มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เกิน 5 คน	74 (94.9%)	4 (5.1%)	78 (100.0%)
ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป	21 (91.3%)	2 (8.7%)	23 (100.0%)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9%)	101 (100%)

Chi-Square = .405 df = 1 sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางพบว่า ประชากรตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เกิน 5 คนและมีฐานะยากจนซึ่งมีจำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 94.9 ประชากรตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไปและมีฐานะยากจน มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 91.3 ประชากรตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่เกิน 5 คน และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 5.1 และประชากรตัวอย่างที่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไปและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 จากตารางแจกแจงความถี่จะพบว่า ข้อมูลที่สำรวจได้ปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 24 มีค่าเท่ากับ 0.405 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 $df. = 1$ แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งมากกว่าค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจนั้นมีความเป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กันกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจ ที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดก็จะสามารถมั่นใจได้ 95 % ว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับความยากจนแต่อย่างใด

ดังนั้นสมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน” จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ปฏิเสธสมมติฐาน

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน” จากการวิจัยพบว่า ปฏิเสธสมมติฐานจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนและการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ในบางครัวเรือนถึงแม้จะมีจำนวนสมาชิกเกินกว่า 5 คนขึ้นไป แต่สมาชิกทุกคนในครัวเรือนเป็นประชากรที่อยู่ในวัยทำงานทั้งสิ้น สมาชิกทุกคนจึงมีรายได้เป็นของตนเอง และส่งผลให้ครัวเรือนไม่ประสบกับภาวะความยากจน

2. ในบางครัวเรือนถึงแม้จะมีสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพิง ได้แก่ เด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียน และคนชราที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ แต่รายได้จากสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานในครัวเรือนก็มีสูง จึงทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย ดังนั้นครัวเรือนจึงไม่ประสบกับปัญหาความยากจน

3. ในบางครัวเรือนถึงแม้จะมีสมาชิกเกินกว่า 5 คนตามรายชื่อในทะเบียนบ้าน แต่ข้อเท็จจริงแล้ว สมาชิกที่อาศัยอยู่จริง ๆ ในครัวเรือนกลับมีไม่ถึง 6 คน เพราะสมาชิกในครัวเรือนบางคนออกไปทำงานยังท้องที่อื่น ทำให้ครัวเรือนไม่ต้องมีรายจ่ายสำหรับสมาชิกที่ย้ายไปทำงานยังท้องที่อื่นเหล่านี้ และนอกจากนี้ สมาชิกในครัวเรือนที่ออกไปทำงานยังท้องที่อื่นนี้ บางคนยังส่งเงินมาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอีกด้วย ซึ่งมีผลให้ครัวเรือนไม่ประสบกับปัญหาความยากจน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การที่ครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากก็ไม่จำเป็นว่าครัวเรือนนั้นจะต้องประสบปัญหาความยากจนเสมอไป

สมมติฐานข้อที่ 5 ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนันในชุมชน

ตารางที่ 24 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการเล่นการพนันและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

การเล่นการพนัน	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่เล่นการพนันจนก่อให้เกิดหนี้สิน	71 (95.9%)	3 (4.1%)	74 (100.0%)
ผู้ที่ไม่เล่นการพนัน	24 (88.9%)	3 (11.1%)	27 (100.0%)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9%)	101 (100%)

Chi-Square = 1.763 df = 1 sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตาราง พบว่าประชากรตัวอย่างที่ชอบเล่นการพนันจนก่อให้เกิดหนี้สินและมีฐานะยากจน มีจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 95.9 ประชากรตัวอย่างที่ไม่เล่นการพนันแต่มีฐานะยากจน มีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 88.9 ประชากรตัวอย่างที่ชอบเล่นการพนันจนก่อให้เกิดหนี้สินแต่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1 และประชากรตัวอย่างที่ไม่เล่นการพนันแต่มีฐานะทางยากจน มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 จากตารางแจกแจงความถี่พบว่าข้อมูลที่สามารถได้เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 25 มีค่าเท่ากับ 1.763 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 $df. = 1$ แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งมากกว่าค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรการเล่นการพนันกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจนั้นมีความเป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า การเล่นการพนันไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดก็จะสามารถมั่นใจได้ 95 % ว่าการเล่นการพนันไม่มีความสัมพันธ์กับความยากจนแต่อย่างใด

ดังนั้นสมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนันในชุมชน” จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ปฏิเสธสมมติฐาน

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนันในชุมชน” จากการวิจัยพบว่าปฏิเสธสมมติฐาน จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนและการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านบางคนที่ชอบเล่นการพนันอาจต้องการเล่นเพื่อความสนุก เพลิดเพลิน และผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานเท่านั้น จึงไม่ได้เล่นการพนันอย่างจริงจังจนก่อให้เกิดหนี้สิน

2. ชาวบ้านบางคนเล่นการพนันเพียงบางโอกาสเท่านั้น เช่น เล่นการพนันในงานศพ จึงไม่ได้เล่นอย่างสม่ำเสมอ การเล่นการพนันในลักษณะนี้จึงไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน

3. ชาวบ้านบางคนเล่นการพนันในลักษณะที่เป็นกิจกรรมร่วมกันระหว่างญาติพี่น้อง ไม่ต้องใช้เงินเดิมพันมาก เป็นการเล่นเพื่อความสนุกและก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่ญาติพี่น้อง จึงไม่ก่อให้เกิดหนี้สินจากการเล่นการพนันแต่อย่างใด

4. ชาวบ้านบางคนแม้จะเล่นการพนันอย่างสม่ำเสมอ แต่แต่ละครั้งที่เล่นการพนันก็ใช้เงินเดิมพันน้อย หากเล่นได้ก็อาจจะยังเล่นต่อไป แต่เมื่อเล่นเสียก็จะหยุดเล่นการเล่นการพนันในลักษณะนี้จึงไม่ก่อให้เกิดหนี้สินแต่อย่างใด

5. ชาวบ้านบางคนนิยมเสี่ยงโชคด้วยการซื้อลอตเตอรี่หรือหวยใต้ดิน ซึ่งถือเป็นการพนันรูปแบบหนึ่ง แต่ก็ซื้อตามฐานะทางเศรษฐกิจและกำลังทรัพย์ของตนเอง เช่น

ซื้อลอตเตอรี่งวดละ 1 คู่เป็นเงิน 90 บาท จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านรายหนึ่ง กล่าวว่า เงินที่ซื้อลอตเตอรี่หรือหวยได้คืนงวดละ 1 ครั้งเพียงไม่กี่บาท หากไม่ถูกก็ไม่ทำให้อึดอัดประสพกับปัญหาความยากจนแต่อย่างใด

สมมติฐานข้อที่ 6 ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสพกับความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดีในชุมชน

ตารางที่ 25 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสุขภาพอนามัยและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

สุขภาพอนามัย	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่เจ็บป่วยมากกว่าเดือนละ 1 ครั้ง (ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดี)	55 (96.5%)	2 (3.5%)	57 (100.0%)
ผู้ที่เจ็บป่วยน้อยกว่าเดือนละ 1 ครั้ง (ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี)	40 (90.9%)	4 (9.1%)	44 (100.0%)
รวม	95 (94.1%)	6 (5.9%)	101 (100%)

Chi-Square = 1.385 df = 1 sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางพบว่า ประชากรตัวอย่างที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีและมีฐานะยากจนมีจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 96.5 ประชากรตัวอย่างที่มีสุขภาพอนามัยดีแต่มีฐานะยากจน มีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 90.9 ประชากรตัวอย่างที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีแต่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2 ประชากรตัวอย่างที่มีสุขภาพ

อนามัยดีและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 จากตารางแจกแจงความถี่จะพบว่า ข้อมูลที่สำรวจได้ปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 26 มีค่าเท่ากับ 1.385 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 df. = 1 แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งมากกว่าค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรสุขภาพอนามัยกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชี้วัดฐานะทางเศรษฐกิจนั้นมีความเป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า สุขภาพอนามัยไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชี้วัดฐานะทางเศรษฐกิจ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดก็จะสามารถมั่นใจได้ 95 % ว่าสุขภาพอนามัยไม่มีความสัมพันธ์กับความยากจนแต่อย่างใด

ดังนั้นสมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสบกับความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดีในชุมชน” จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ปฏิเสธสมมติฐาน

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสบกับความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดีในชุมชน” จากการวิจัยพบว่าปฏิเสธสมมติฐาน จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนและการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. จากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการพบว่า ชาวบ้านบางคนแม้จะมีสุขภาพไม่ดี แต่รายได้เฉลี่ยที่ได้แต่ละเดือนที่ได้รับคงที่ เพราะมีรายได้เป็นรูปของเงินเดือนประจำ แม้ว่าบางวันจะไม่ได้ไปทำงานเนื่องจากเจ็บป่วยก็ตาม

2. ชาวบ้านบางคนที่ไม่มีเงินเดือนประจำ อาจจะได้รับค่าจ้างเป็นรายวันหรือได้รับค่าแรงตามจำนวนผลงาน ถ้าหากเจ็บป่วยแต่สามารถไปทำงานไหวก็จะไปทำงาน หากไม่จำเป็นหรือไม่เจ็บป่วยมากจนไม่สามารถไปทำงานได้ คนเหล่านี้ก็จะไม่ยอมขาดงาน เพราะการขาดงานหมายถึงการไม่มีรายได้สำหรับเป็นค่าอาหารในวันนั้น

3. ชาวบ้านบางคนที่เจ็บป่วยบ่อยและมีสุขภาพไม่ดีจนทำให้ไม่สามารถออกไปทำงานได้ ก็จะพยายามทำงานเบา ๆ อยู่ที่บ้าน เช่น เย็บผ้า จักสาน เป็นต้น เพื่อให้มีรายได้อาจจนเจือจรรอบครัว ดังนั้นการที่คนกลุ่มนี้จะมีสุขภาพอนามัยไม่ดีแต่ก็สามารถทำงานและมีรายได้ก็อาจช่วยให้ฐานะทางเศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้นด้วยก็เป็นได้

4. ชาวบ้านบางคนที่ได้รับค่าจ้างเป็นรายวันหรือได้รับค่าจ้างตามจำนวนผลงานที่ทำ แม้ว่าจะเจ็บป่วยจนไม่สามารถไปทำงานได้และไม่มีค่าจ้างในวันนั้น แต่จากการที่สมาชิกในครัวเรือนคนอื่น ๆ มีรายได้ก็ทำให้ถัวเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ ดังนั้นคนที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีในกรณีนี้จึงอาจจะไม่ประสบกับปัญหาความยากจนก็ได้

5. ชาวบ้านบางคนที่มีเงินเหลือเก็บเป็นเงินออม แม้ว่าจะมีสุขภาพอนามัยไม่ดีเจ็บป่วยบ่อยจนไม่สามารถไปทำงานได้เป็นบางวันแต่ก็ไม่ประสบกับปัญหาความยากจนเพราะยังมีเงินออมเหลืออยู่

สมมติฐานข้อที่ 7 ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร

ตารางที่ 26 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตรและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร	45 (100.0%)	0 (0%)	45 (100.0%)
ผู้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตร	50 (89.3%)	6 (10.7%)	56 (100.0%)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9%)	101 (100%)

Chi-Square = 5.126

df = 1

sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางพบว่าประชากรตัวอย่างที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรและมีฐานะยากจน มีจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนประชากรตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรแต่มีฐานะยากจนมีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 89.3 ประชากรตัวอย่างที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 100 จากตารางแจกแจงความถี่จะพบว่า ข้อมูลที่สำรวจได้ปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 27 มีค่าเท่ากับ 5.126 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 $df. = 1$ แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจนั้นไม่เป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรมีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดจะสามารถมั่นใจได้ 95% ว่าผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตร

ดังนั้น สมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร” จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สมมติฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับ

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร” จากการวิจัยพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนและการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรช่วยลดต้นทุนการผลิตในด้านแรงงานลง การมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตรส่งผลให้อัตรากำลังงานในภาคเกษตรกรรมลดต่ำลง เมื่อผู้ผลิตลดการจ้างแรงงานลงก็จะช่วยให้ต้นทุนในการผลิตลดลงด้วย
2. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำการเกษตรช่วยให้สามารถดำเนินการผลิตได้รวดเร็ว สะดวกและประหยัดเวลา

3. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรสามารถช่วยให้ทำการผลิตได้ครั้งละมาก ๆ สำหรับผู้ที่มีพื้นที่ทางการเกษตรกว้าง เช่น การทำนาในสมัยก่อนใช้ควายไถนาใน 1 วันควายจะไถนาได้ประมาณ 2 ไร่เป็นอย่างมาก แต่การทำนาในปัจจุบันใช้รถไถนาเดินตามใน 1 วันจะสามารถไถนาได้ประมาณ 5-6 ไร่ เป็นต้น

4. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรช่วยให้ผลผลิตมีคุณภาพสูงขึ้น เป็นที่ต้องการของตลาด และได้ราคาดี

5. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรบางอย่าง เช่น การใช้ฮอร์โมนกับต้นมะม่วงหรือมะขามเทศจะช่วยให้ได้ผลผลิตนอกฤดูกาล ซึ่งผลผลิตเหล่านี้จะได้ราคาดีกว่าผลผลิตในฤดูกาลอย่างมาก

6. เมื่อมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะช่วยให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพดี มีราคาสูง สามารถผลิตได้เป็นจำนวนมาก สะดวกและประหยัดเวลา และเป็นการลดต้นทุนการผลิตบางอย่าง เมื่อขายผลผลิตได้ราคาสูงชาวบ้านก็就不用ประสบกับปัญหาความยากจน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานข้อที่ 8 ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน

ตารางที่ 27 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพ่อค้าคนกลางและตัวแปรรายได้ที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

พ่อค้าคนกลาง	รายได้		รวม
	มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ผู้มีฐานะยากจน)	ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป (ผู้มีฐานะดี)	
ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง	55 (90.2%)	6 (9.8%)	61 (100.0%)
ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรง	40 (100.0%)	0 (0.0%)	40 (100.0%)
รวม	95 (94.1 %)	6 (5.9%)	101 (100%)

Chi-Square = .942

df = 1

sig = .05

เมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางพบว่าประชากรตัวอย่างที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางและมีฐานะยากจน มีจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 90.2 ประชากรตัวอย่างที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงและมีฐานะยากจน มีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ประชากรตัวอย่างที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 9.8 จากตารางแจกแจงความถี่จะพบว่า ข้อมูลที่สำรวจได้เป็นไปตามสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ที่คำนวณได้จากตารางที่ 28 มีค่าเท่ากับ 4.183 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 df. =1 แล้วพบว่าค่าไคสแควร์จากตารางภาคผนวกมีค่าเท่ากับ 3.84 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่

คำนวณได้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรการขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางกับตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจนั้นไม่เป็นอิสระต่อกัน หมายความว่า การขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางมีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ใช้ชีวิตฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือ ถ้านำสมมติฐานนี้ไปทดสอบกับประชากรทั้งหมดจะสามารถมั่นใจได้ 95% ว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางมากจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรง

ดังนั้น สมมติฐานที่กล่าวว่า “ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน” จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สมมติฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับ

อภิปรายผล

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน” จากการวิจัยพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน และการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่าง รวมทั้งการค้นคว้าจากเอกสารพบว่า ที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุดังต่อไปนี้

ราคาของสินค้าการเกษตรไม่แน่นอนและโดยทั่วไปมักจะอยู่ในระดับต่ำจนแทบจะไม่คุ้มกับทุนและแรงงานที่ลงไป กลไกตลาดทำให้เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง เมื่อผลิตผลผลิตได้แล้วก็ต้องรีบขายเพราะต้องการเงินมาใช้หนี้และจับจ่ายใช้สอยในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต หากมีผลผลิตมากราคาผลผลิตก็จะต่ำ แต่ขณะเดียวกันเกษตรกรก็ไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้รอให้ราคาดีขึ้นได้ เพราะจะทำให้ผลผลิตเน่าเสีย ดังนั้นเกษตรกรจึงถูกบังคับทางอ้อมให้รีบขายผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ ทำให้ผลผลิตออกสู่ตลาดมาก และเปิดโอกาสให้พ่อค้าคนกลางสามารถกดราคาให้ต่ำสุดซึ่งในแง่ของพ่อค้าคนกลางแล้วก็เป็นเรื่องธรรมดาเพราะเขาเองก็ต้องเสี่ยงและเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บผลผลิตไว้เพื่อรอการขาย เกษตรกรที่มีรายได้จากการปลูกพืชชนิดเดียวและขายแต่เพียงอย่างเดียว เช่น ชาวนาในภาคกลาง ต้องเผชิญกับปัญหาการขายข้าวได้ในราคาต่ำที่ต่ำที่สุด ประเด็นนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรจำนวนมากต้องยากจนเป็นหนี้เป็นสินและสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินในที่สุด เกษตรกรต้องเสี่ยงอย่างมากในการปลูกพืชและขายพืช ในขณะที่พ่อค้าคนกลางโดยเฉพาะพ่อค้าส่งออกมีโอกาสที่จะได้รับกำไรอย่างเดียว ในสมัยก่อนตระกูลของพ่อค้าข้าวส่งออกจัดอยู่ในหมู่ตระกูลที่ร่ำรวยที่สุดของเมืองไทย ต่อมาในสมัยปัจจุบันพ่อค้าข้าวส่งออกก็ยังอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ แม้ว่าจะมีพ่อค้าเข้าสู่วงการส่งออกข้าวมากขึ้น แต่การแข่งขันระหว่างพ่อค้าก็ไม่ได้เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรมากนัก เพราะ

พ่อค้าเหล่านี้จะแข่งขันกันขายผลผลิตให้กับต่างประเทศด้วยการลดราคาผลผลิตมากกว่าจะ
 แข่งกันซื้อผลผลิตจากเกษตรกรด้วยการให้ราคาสูง พ่อค้าเหล่านี้มั่นใจว่าจะสามารถลดราคา
 ผลผลิตการเกษตรภายในประเทศได้ เพราะปริมาณผลผลิตการเกษตรที่เสนอขายมีอยู่มากมาย
 ถึงแม้จะขายราคาต่ำในตลาดต่างประเทศ เขาก็ยังมีโอกาสได้รับกำไรอยู่เสมอเพราะสามารถ
 ลดราคาซื้อภายในประเทศได้ กลไกตลาดเช่นนี้ทำให้เกษตรกรผู้ผลิตอยู่ในฐานะที่ เสียเปรียบ
 ตลอดกาล และมีความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งเพราะผลประโยชน์ของการปลูกปลูกพืชทาง
 การเกษตรกลับตกไปเป็นของคนกลุ่มน้อยที่มีรายได้ร่ำรวยแตกต่างกับรายได้ของเกษตรกรรายฟ้า
 กับดิน (สมแก้ว รุ่งโรจน์เกรียงไกร , 2541 : 15)

นอกจากนี้เกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงรวงนั้นเมื่อได้ผลผลิตออกมาแล้วจะ
 ต้องผ่านคนกลางอย่างน้อยประมาณ 4 ชั้น คือ พ่อค้าท้องถิ่น พ่อค้ารวมในท้องถิ่น พ่อค้าขายส่ง
 ในตลาดปลายทาง และพ่อค้าขายปลีก ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นว่าเกษตรกรหรือผู้ผลิตโดย
 ทั่วไปในชุมชนหมู่บ้านรวงรวงนั้นไม่สามารถควบคุมตลาดสินค้าที่ตนผลิตออกมาได้เอง
 ดังนั้น ทางด้านการตลาดเกษตรกรจึงเป็นผู้เสียเปรียบแก่พ่อค้าคนกลางอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้
 เพราะว่าเกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งพ่อค้า เนื่องจากสินค้าเกษตรกรรมเป็นสินค้าประเภทเสื่อมค่า
 หรือเสียหายเร็ว ยกแก่การต่อรองราคา นอกจากนี้เกษตรกรยังขาดประสบการณ์ในการค้าขาย
 และไม่คอยทราบข่าวการเคลื่อนไหวของราคาสินค้า และที่สำคัญก็คือ เมื่อผลผลิตออกมาพ่อค้า
 พวกนี้ซึ่งก็เป็นพวกเจ้าหนี้ยะมาเอาผลผลิตไปเลย และมักให้ในราคาที่กดหรือต่ำมาก ย่อมเป็น
 สาเหตุทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำไปด้วย หรือบางคนเป็นหนี้สินคนอื่น จำเป็นต้องรีบขายผลผลิต
 ของตนเพื่อเอาเงินไปใช้หนี้ พ่อค้าจึงมักจะฉวยโอกาสลดราคาสินค้าทางการเกษตรให้ต่ำ

ตารางที่ 28 แสดงการสรุปผลการพิสูจน์สมมติฐาน

สมมติฐาน	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
1. ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามากในชุมชน	✓	
2. ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากในชุมชน	✓	
3. ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยในชุมชน	✓	
4. ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน		✓
5. ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนันในชุมชน		✓
6. ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสบกับความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดีในชุมชน		✓
7. ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรในชุมชน	✓	
8. ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน	✓	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

สภาพและสาเหตุความยากจนในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างสามารถวิเคราะห์ได้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. อาชีพและรายได้ของชาวบ้านในชุมชน

อาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างมีอาชีพทางเกษตรกรรม และร้อยละ 80 มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพรองลงมาได้แก่ การทำสวน ทำไร่ ค้าขาย รับจ้าง และอุตสาหกรรมในครอบครัว

ลักษณะครอบครัวของสังคมไทยโดยเฉพาะครอบครัวในชุมชน ครอบครัวหนึ่ง ๆ นอกจากหัวหน้าครอบครัวแล้ว ยังมีสมาชิกคนอื่น ๆ ที่ช่วยกันประกอบอาชีพและรายได้ที่ได้มาของสมาชิกก็มักจะเกื้อกูลกันในครอบครัวตามปกติ สมาชิกในครอบครัวมักจะไปทำงานในถิ่นอื่นบ้าง ทั้งนี้เพราะการประกอบอาชีพภายในถิ่นที่อยู่ของตนมีอาชีพและรายได้ไม่เพียงพอประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งต้องการที่จะแสวงหาโชคชะตาและชอบลองเสี่ยง รายได้ของเกษตรกรในชุมชนขึ้นอยู่กับผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นหลักจึงทำให้มีการว่างงานโดยทั่วไป การว่างงานหากไม่พิจารณาจำนวนผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพ ถ้ามองโดยไม่รวมจำนวนของเด็กวัย 1-15 ปีและผู้สูงอายุเกินกว่า 60 ปีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ปรากฏว่ารายได้ของชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะเกษตรกร (ไม่รวมพ่อค้าท้องถิ่น ครูประชาบาล หรือบุคคลอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกร) เป็นผู้มีรายได้ต่ำมากทั้งนี้เป็นเพราะเกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน มีการว่างงานตามฤดูกาลและผลผลิตต่ำ

2. รายจ่ายและปริมาณในการจ่าย

ลำดับรายจ่ายมีค่าอาหาร (ข้าวและกับข้าว) ที่จ่ายเป็นเงินสด รองลงมาคือ ค่าการศึกษา ค่ารักษาพยาบาล ค่าเครื่องนุ่งห่มและเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ

การออม การออมทรัพย์หรือการเก็บรักษาเงินนี้ หมายถึง เงินที่เหลือจากการใช้จ่ายเก็บไว้เพื่อที่จะให้ปลอดภัยประการหนึ่ง หรือเก็บไว้ใช้ในสิ่งจำเป็นประการหนึ่งในเรื่องดอกผลนั้น ชาวบ้านในชุมชน ส่วนใหญ่มีค่านึงถึง จะมีเพียงส่วนน้อยที่คิดและนำเงินไปหมุนหารายได้เพิ่มพูนต่อไป และชาวบ้านในชุมชนนิยมเก็บเงินไว้ที่บ้านเพราะห่างไกลเมืองและอีกอย่างหนึ่งคือ ไม่กล้านำเงินไปฝากธนาคารเพราะกลัวจะถอนมาใช้ยาก ดังนั้นจะเห็นว่าเงินออมจะมีน้อยมาก ส่วนมากจะมีการออมเพื่อทำการซื้อที่ดินเป็นส่วนใหญ่ คือการออมที่

อยู่ในรูปที่ดิน จึงเห็นได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนบางรายจะมีทรัพย์สินเกี่ยวกับที่ดินและโรงเรือนที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่

3.การมีที่ดินทำกิน

เกษตรกรบางส่วนในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างต้องประสบกับภาวะไร้ดินที่ทำกิน และกลุ่มเช่าที่ดิน ทำกินซึ่งมีทั้งเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกินเป็นของตนเองโดยสิ้นเชิง ต้องเช่าที่ดินทำกินทั้งหมด และเช่าบางส่วน ซึ่งในกลุ่มหลังนี้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองอยู่บ้างแล้ว แต่ยังคงเช่าอีกเป็นบางส่วนเพื่อ เพิ่มพูนรายได้ ผู้เช่าที่ดินบางส่วนมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในขั้นดี และในบางกรณีมีฐานะดีกว่า ผู้เป็นเจ้าของที่ดินของตนเองด้วยซ้ำไป สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่ไร้ที่ดินทำกิน และกลุ่มที่เช่าที่ดิน ทำกินจากผู้อื่นทั้งหมดมักจะไม่ติดแน่นอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณีและการรักถิ่นฐาน ได้ช่วยเหลือ ตัวเองไม่มากนักน้อยในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

นอกจากนั้นการหลังไหลของเกษตรกรในภาคชนบทเข้าสู่แหล่งสลัมใน กรุงเทพมหานครก็นับเป็นการดิ้นรนหนีปัญหาที่ดินทำกินอีกทางหนึ่ง การแก้ปัญหาด้วยการอพยพอย่างใหญ่หลวงเช่นนี้นับว่ามีส่วนคลี่คลายปัญหาที่ดินอันเกิดจากที่ดินทำกินอย่างมากในระยะเวลาที่ผ่านมา (สมยศ ทุงหว่า , 2527 : 30)

นอกจากนี้ ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างจะพบปัญหาต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากปัญหาการเช่าที่ดินและปัญหาการไร้ที่ดินทำกินดังต่อไปนี้

1.การใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่เต็มที่ ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านรางกร่างใช้ประโยชน์จากพื้นที่นาโดยเฉลี่ยเพียงปีละประมาณ 6-7 เดือน คือ ตลอดฤดูกาลปลูกข้าวเท่านั้นหลังจากนั้นก็ว่างเปล่า สภาพเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรมีรายได้ต่ำ จึงไม่สนใจที่จะบำรุงรักษาและปรับปรุงดิน หรืออาจเป็นเพราะสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย การบริการของรัฐที่ จำเป็น เช่น การชลประทานยังกระจายไปไม่ถึงทั่วถึง หรืออาจเป็นเพราะเกษตรกรไม่ได้ถือครองเป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้น นอกจากนั้นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ที่ดินยังไม่ถูกต้องและเหมาะสมกับสมรรถนะของดิน การที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรยังไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพของดินเพียงพอ จึงไม่อาจวางแผนการเกษตรให้เหมาะสมกับลักษณะของที่ดินได้ แต่เหตุผลที่สำคัญเข้าใจว่าจะเป็นเรื่องของตลาดมากกว่า เพราะเกษตรกรไม่มีความแน่ใจว่าถ้า ปลูกพืชที่เหมาะสมกับสมรรถนะของดินแล้วจะจำหน่ายในตลาดได้ในราคาที่คุ้มทุนหรือไม่ ดังนั้นจึงถือเอาตลาดเป็นสำคัญ ส่วนเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมนั้นค่อยมาปรับปรุงพันธุ์พืชเอาภายหลัง

2.การถือครองที่ดินแบบกระจัดกระจาย ปัญหาการถือครองที่ดินกระจัดกระจาย เป็นผืนเล็กผืนน้อย (Land Fragmentation) ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทำกินกระจัดกระจาย เนื่องจากการรับมรดกตามประเพณีไทย เมื่อหัวหน้าครอบครัวถึงแก่กรรมลง ที่ดินของผู้นั้นตลอดจนทรัพย์สินก็แบ่งเฉลี่ยกันไปให้บุตร ถ้าระบบการแบ่งที่ดินที่ทำเรื่อย ๆ ไป ผู้รับมรดกรุ่นหลังก็คงเหลือที่ดินเป็นแปลงเล็กแปลงน้อย ไม่พอทำกินต้องดิ้นรนซื้อเพิ่มเติม หากมีโอกาสซื้อที่ดินแปลงที่ติดกับแปลงเดิมได้ก็โชคดี ถ้าไม่ได้ก็เกิดเป็น 2-3-4 แปลง ความกระจัดกระจายก็มากขึ้น หากไปได้แปลงที่ห่างกันก็มีปัญหาการผลิตเพิ่มมากขึ้น เช่น ต้องเสียเวลาเดินทางไปทำการเพาะปลูก การใช้เครื่องทุ่นแรงไม่สะดวก การจัดการยุ่งยากขึ้น ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยในการลดประสิทธิภาพในการผลิตให้ต่ำลง

4.สภาพแรงงานในชุมชน

โดยทั่วไปการมีงานทำของเกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างจะมีงานทำมากบ้างน้อยบ้างตามฤดูกาลเพาะปลูก และตามสภาพดินฟ้าอากาศ ในการเกษตร เกษตรกรจะมีงานทำกันมากในช่วงต้นฤดูการเพาะปลูก และตอนปลายฤดูเพาะปลูกภายหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้วเกษตรกรก็จะว่างงาน จึงต้องออกไปหางานอื่นนอกภาคการเกษตร จากรายงานการสำรวจแรงงานทั้งใน ฤดูเพาะปลูกและนอกฤดูเพาะปลูกพบว่า ผู้มีงานทำในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างอยู่ในสาขาเกษตร และการใช้แรงงานทางการเกษตรนั้นบางเดือนก็ใช้แรงงานมาก บางเดือนก็ใช้แรงงานน้อย ซึ่งเป็นไปตามชนิดของพืชที่ปลูกและสัตว์ที่เลี้ยง ในฤดูการเพาะปลูกจำนวนและสัดส่วนของผู้ที่มีงานทำในสาขาการเกษตรจะสูง แต่นอกฤดูการเพาะปลูกสัดส่วนของผู้ที่มีงานทำในสาขาการเกษตรจะลดลง

ในรอบปีการเพาะปลูกจะมีการใช้แรงงานมากที่สุดในช่วงเดือนกรกฎาคมซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูการเพาะปลูก เกษตรกรจะมีการไถ หว่าน ปัก ดำนา หลังจากนั้นการใช้แรงงานในการเกษตรก็จะลดลงและจะเพิ่มมากขึ้นอีกในช่วงปลายฤดูการเพาะปลูก ซึ่งช่วงนี้เกษตรกรจะเก็บเกี่ยวพืชผล ซึ่งจะตรงกับช่วงเดือนกันยายนและเดือนมกราคม

การใช้แรงงานของเกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างมิใช่แต่เพียงใช้แรงงานในการเกษตรเท่านั้น ยังมีเวลาส่วนหนึ่งไปใช้ในกิจกรรมอย่างอื่นอีกมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรมีแรงงานเหลือเฟือในบางฤดูกาล ดังนั้นการทำงานนอกภาคการเกษตรจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการใช้แรงงานของเกษตรกร ซึ่งจากผลการสำรวจแรงงานแสดงให้เห็นว่า เมื่อสิ้นฤดูการเพาะปลูกแรงงานส่วนหนึ่งในสาขาการเกษตรจะออกทำงานนอกภาคการเกษตร โดยอาจเป็นผู้ประกอบการเอง เช่น หัตถอุตสาหกรรมในครัวเรือน การค้าขาย หรืออาจไปรับจ้างทำงาน

เช่น งานบริการ งานขนส่ง งานก่อสร้าง เป็นต้น และจากการศึกษาการใช้แรงงาน ในรอบปี การเพาะปลูกของเกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างพบว่าการใช้แรงงานในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของครอบครัวมีลักษณะตรงข้ามกัน คือ เดือนใดที่มีการใช้แรงงานในภาคการเกษตรมาก เกษตรกรก็จะลดการทำงานด้านอื่น และเดือนใดที่ว่างจากงานด้านการเกษตร เกษตรกรก็จะหันมาทำงานอื่นนอกภาคการเกษตรแทน สามารถสรุปลักษณะแรงงานในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างได้ ดังนี้

1.การทำงานที่ยึดถือระบบดั้งเดิม

2.การทำงานที่ต่ำกว่าระดับ โดยที่การประกอบอาชีพทางการเกษตรในประเทศไทยขึ้นอยู่กับธรรมชาติดินฟ้าอากาศเป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรจึงประสบปัญหา 2 ประการ คือ ปัญหา การว่างงานตามฤดูกาลและการทำงานต่ำกว่าระดับควบคู่กันไป โดยปกติเกษตรกรจะมีระยะเวลาการทำงานในภาคการเกษตรชุกชุมอยู่ระยะหนึ่ง และจะมีระยะเวลาว่างงานในอีกช่วงหนึ่งของปี อาจกล่าวได้ว่าการมีงานทำต่ำกว่าระดับในภาคเกษตรกรรมมีถึงเกือบ 2 ใน 3 ส่วนของเวลาทำงานตลอดปี จากการสำรวจพบว่า เกษตรกร 1 คน คิดเฉลี่ยแล้วมีเวลาทำงานอย่างเต็มที่ในไร่นาเพียง 87 วันต่อปี ดังนั้นจึงไม่น่าสงสัยว่าความสามารถในการผลิตของแรงงานในภาคการเกษตรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างจึงยังอยู่ในระดับที่ต่ำ

3.การมีรายได้ต่ำ การที่แรงงานในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างส่วนใหญ่ทำงานต่ำกว่าระดับดังกล่าว มีผลทำให้รายได้ของเกษตรกรในชุมชนต่ำ

4.การอพยพเคลื่อนย้ายของแรงงานในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีรายได้ไม่เพียงพอ การอพยพเคลื่อนย้ายของแรงงานจะมากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับผลการเก็บเกี่ยวทางด้านการเกษตรที่ต้องอาศัยดินฟ้าอากาศ ส่วนระยะเวลาของการอพยพเคลื่อนย้ายนั้นไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ คือ การไปมีงานทำในที่อื่นเพื่อหาโอกาสเก็บออมรายได้ และความต้องการทางด้านแรงงานในการเกษตรที่ครอบครัวทำอยู่

5.การใช้แรงงาน ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรนั้น เดิมชาวบ้านในชุมชนใช้แรงงานในครอบครัวช่วยกันทำ ถ้าต้องการแรงงานเพิ่มนอกเหนือจากแรงงานที่มีอยู่ในบ้าน ชาวบ้านก็จะใช้วิธีและเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันเกษตรกรได้หันมาใช้เครื่องทุ่นแรงในการประกอบอาชีพ และมีการว่าจ้างแรงงานในการประกอบอาชีพทางการเกษตรมากขึ้น การว่าจ้างแรงงานในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากการบังคับของสิ่งแวดล้อมทางสังคมภายนอกเอง เพราะทุกอย่างในปัจจุบันต้องซื้อขาย นับตั้งแต่อาหาร แม้แต่ข้าว เสื้อผ้า ยารักษาโรค ดังนั้นถ้าหากจะมีการลงแขกตามประเพณีเดิมซึ่งต้องมีการเลี้ยงดูอาหารแก่คนที่มาช่วยงานจำนวนมาก ก็จะเป็นการสิ้นเปลืองและลำบากแก่เจ้าภาพมากกว่าการที่จะจ้างคนมา

ทำงาน เพราะถ้าพิจารณาถึงสภาพสังคมในปัจจุบันแล้ว สังคมชาวชนบทจำเป็นต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ไม่อาจหาสิ่งที่ต้องการในหมู่บ้านได้ครบทุกสิ่ง หลายอย่างต้องซื้อหาจากแหล่งอื่น ซึ่งจำนวนเงินที่จะใช้จ่ายซื้อของเหล่านี้ถ้าจะนำไปจ้างแรงงานก็จะได้เท่ากันและสะดวกกว่า นอกจากนี้คนที่ตั้งใจมาช่วยงานโดยคำนึงถึงความสนุกสนานจากการเลี้ยงดูมีน้อยมากในปัจจุบัน สังคมได้เปลี่ยนไปสู่ระบบที่ต้องใช้เงินตราแทนระบบที่ผลิตทุกสิ่งใช้เอง ทุกคนต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ การจ้างงานกันเองในชุมชนจึงมีอยู่แพร่หลายในฤดูที่เริ่มประกอบอาชีพ และฤดูการเก็บเกี่ยว แต่อย่างไรก็ตามการใช้แรงงานโดยวิธีแลกเปลี่ยนแรงงานก็ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้างในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง

5. ทุนและภาวะหนี้สิน

ตามข้อเท็จจริงพบว่าเกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างยังขาดทุนในการลงทุนทุกรูปแบบ โดยเฉพาะเงินทุน ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะได้ทุนในรูปแบบอื่น ๆ และสนับสนุนการผลิต ลักษณะเงินทุนที่เกษตรกรได้มานั้น ได้ด้วยการกู้ยืมจากแหล่งกู้ยืมต่าง ๆ ซึ่งเป็นของเอกชน เช่น ญาติพี่น้อง พ่อค้า สถาบันการเงินของเอกชน ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ หรือสถาบันการเงินของรัฐบาล เช่น กลุ่มต่าง ๆ สหกรณ์ ธนาคารที่เป็นของรัฐ

การได้สินเชื่อจากเอกชนนั้น โดยปกติแล้วเกษตรกรส่วนมากไม่ประสงค์จะรับบริการ เนื่องจากต้องเสียดอกเบี้ยสูง เอาไรต์เอาเปรียบ ไม่มีแบบแผน หากว่าเกษตรกรสามารถหลีกเลี่ยงได้ก็มักจะเข้าหาแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงินที่เชื่อถือได้ที่เป็นของรัฐบาล เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งก็ยังมีบริการที่จำกัดอยู่ หรืออาจใช้บริการเงินกู้จากกลุ่มที่ ตนเป็นสมาชิก แต่การกู้เงินจากแหล่งเงินกู้นี้ถึงแม้ดอกเบี้ยจะถูกแต่ก็จะต้องมีโฉนดที่ดินค้ำประกัน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีโฉนดเพราะต้องเช่าที่ดินทำกิน หรือตนเองยังไม่มีใบที่แสดงกรรมสิทธิ์ใน ที่ดิน ดังนั้นจึงเป็นการลำบากที่จะไปกู้เงินทุนจากสถาบันการเงินของรัฐดังกล่าว เกษตรกรจึงมักจะจำใจหันไปพึ่งพ่อค้าหรือคหบดีในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่แพงกว่า เมื่อ ดอกเบี้ยสูงจนตนเองไม่สามารถไถ่ถอนที่ดินคืนได้ ที่ดินก็มักจะหลุดไป และการกู้ยืมทำให้เกษตรกรเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นไปอีก ยิ่งถ้าปีใดประสบกับความแห้งแล้งไม่ได้ผลผลิตแล้ว การกู้หรือหนี้สินก็ย่อมจะมีเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

ในเรื่องสถานะหนี้สินของเกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างนั้น การเป็นหนี้สินและการพัฒนาการผลิตของเกษตรกรเป็นของคู่กัน ทั้งนี้เป็นเพราะ เกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างโดยทั่วไปเป็นผู้ยากจนย่อมขาดเงินทุนรอบซึ่งจำเป็นต้องใช้ซื้อหาหรือพัฒนาปัจจัยการผลิตในการพัฒนาการผลิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินจากบุคคลภายนอก การเป็นหนี้สินของ

เกษตรกรจึงเป็นเรื่องธรรมดาในสภาวะการณ์เช่นนี้ เมื่อเกษตรกรต้องการพัฒนาการผลิต และ
 เขาเองไม่มีเงินทุนเพียงพอ ก็จำเป็นต้องกู้ยืมจากแหล่งกู้ยืมต่าง ๆ ในการกู้ยืมนั้นเกษตรกร
 แต่ละคนมีโอกาสและความสามารถกู้ยืมจากแต่ละแหล่งแตกต่างกัน เช่น บางคนอาจจะกู้ยืม
 จากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านได้โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทน บางคนอาจกู้ยืมได้จาก
 แหล่งที่คิดดอกเบี้ยในอัตราที่เป็นธรรม แต่บางคนจำเป็นต้องกู้ยืมจากพ่อค้านายทุนหรือแหล่ง
 กู้ยืมที่คิดค่าตอบแทนแบบ ชูตรีต และนอกจากนั้นบางแหล่งยังแอบแฝงจุดประสงค์ที่จะยึดทรัพย์สิน
 สินที่เกษตรกรนำมาเป็นหลักประกันเงินกู้เป็นของตนเองอีกด้วย แหล่งเงินกู้ประเภทหลังนี้จะ
 ก่อให้เกิดปัญหาแก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเป็นที่ตระหนักดีว่าการผลิตทาง
 การเกษตรโดยทั่วไปเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนต่ำ และต้องเสี่ยงกับความไม่แน่นอนทั้ง
 สภาพแวดล้อมและราคา ดังนั้นโอกาสที่เกษตรกรไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ตามข้อตกลงจึงมี
 ค่อนข้างสูง ซึ่งในที่สุดเขาก็จะถูกยึดหลักประกันหรือจะต้องขายออกไปเพื่อนำเงินมาชำระหนี้
 ดังนั้นโอกาสที่เกษตรกรไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ตามข้อตกลงจึงมีค่อนข้างสูง ซึ่งในที่สุดเขาก็
 จะถูกยึดหลักประกันหรือจะต้องขายออกไปเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรใน
 ชนบทไทยเท่าที่ผ่านมาอันอาจแบ่งมูลเหตุได้เป็น 3 ประเภท คือ มูลเหตุจากตัวเกษตรกรเอง
 มูลเหตุจากสภาพการประกอบการเกษตร และมูลเหตุจากรัฐ ซึ่งมูลเหตุแต่ละประเภทสามารถ
 อธิบายได้ดังต่อไปนี้ (จำลอง โตะทอง , 2537 : 110)

1. มูลเหตุจากตัวเกษตรกรเอง สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1.1 เกษตรกรส่วนมากขาดความรู้และประสบการณ์ในแนวคิดของการผลิตเพื่อ
 การค้า จึงละเลยที่จะพิจารณาหรือไม่สามารถพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายในการใช้ทุน
 ที่กู้ยืมกับผลที่จะได้รับจากการใช้ทุนว่าคุ้มกันหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้เป็นผลให้การใช้ทุนขาด
 ประสิทธิภาพ ดังนั้นแทนที่จะเป็นการสร้างหนี้เพื่อพัฒนาการผลิตกลายเป็นพัฒนาการผลิต
 เพื่อสร้างหนี้

1.2 เกษตรกรขาดความรู้ในการผลิตแบบใหม่ ทำให้ได้รับผลผลิตต่ำ ทำให้ธุรกิจ
 การผลิตได้รับผลตอบแทนต่ำ จนบางครั้งไม่คุ้มค่าใช้จ่ายในการลงทุน ภาระหนี้สินของเกษตรกร
 จะพอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ

1.3 เกษตรกรมีที่ดินซึ่งถือเป็นหลักทรัพย์สินค้ำประกันเงินกู้ อันเป็นที่ปรารถนาของ
 ผู้ให้กู้โดยทั่วไป จึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกษตรกรมีโอกาสสร้างหนี้สินได้มากขึ้น และหากไม่มีแหล่ง
 เงินกู้ที่ดีเข้าไปให้บริการ เกษตรกรเหล่านั้นก็มักตกเป็นเหยื่อของผู้ให้กู้ที่เลว

1.4 เกษตรกรขาดความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ เมื่อได้กู้หนี้ยืมสินไป
 ลงทุนเพื่อประกอบการผลิตแล้ว ตนเองไม่เพิ่มการทำงานและเอาใจใส่ดูแลกิจการเท่าที่ควร
 ยังปฏิบัติแบบทึ่งขว้าง เช่น การผลิตที่เคยทำแต่ดั้งเดิม เมื่อปลูกแล้วก็ทิ้งให้เหวตาเลียงจนถึง

ตอนเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ได้จึงไม่พอเพียงแก่การชำระหนี้ ประเด็นนี้น่าจะเป็นข้อคิดแก่นักพัฒนาทั้งหลายว่า อย่าได้เชื่อว่าเมื่อเกษตรกรมีปัจจัยการผลิตครบถ้วนแล้วเขาจะปฏิบัติตามคำแนะนำของเรา ควรจะต้องระลึกลึกเสมอกว่า นิสัยคนไทยส่วนมากเป็นผู้รักสนุกโดยไม่กลัวความทุกข์ในภายหน้ามากกว่าที่จะยอมลำบากเพื่ออนาคต

2.มูลเหตุอันเกิดจากสภาพการประกอบการเกษตร

2.1 การผลิตในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ทุน เช่น ที่ดินที่ใช้ผลิตเสียม ความอุดมสมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องใช้ปุ๋ย มีโรคแมลงศัตรูพืชที่จะทำลายพืชผลมากขึ้น ประกอบกับพันธุ์พืชที่ใช้ในปัจจุบันมีความต้านทานต่อโรคและแมลงต่ำกว่าพันธุ์พืชพื้นเมืองเดิม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ยาป้องกันและปราบศัตรูพืช เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเพิ่มขึ้น

2.2 ปัจจัยพื้นฐานในการผลิตทางการเกษตรโดยส่วนรวมยังไม่ได้รับการพัฒนาที่สำคัญก็คือการจัดหาน้ำให้เหมาะสมสำหรับการผลิต หรือที่เรียกว่าการชลประทานนั่นเอง เมื่อไม่สามารถควบคุมเรื่องปริมาณน้ำได้ก็ย่อมเป็นข้อจำกัดในการใช้และผลตอบแทนจากการใช้ปัจจัยการผลิต อย่างอื่นซึ่งจะกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร

2.3 การแปรปรวนของราคาสินค้าเกษตร เนื่องจากปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรเกิดจากการผลิตของเกษตรกรซึ่งเป็นหน่วยเล็ก ๆ มากมาย ดังนั้นการควบคุมปริมาณการผลิตโดยส่วนรวมจึงกระทำได้ยาก การตัดสินใจของเกษตรกรว่าจะทำการผลิตผลิตผลชนิดใดจึงมักอิงราคาของปีที่ผ่านมาเป็นสำคัญ ผลของการตัดสินใจจึงมักจะตรงกัน และทำให้มีปริมาณของผลิตผลชนิดนั้น ๆ ล้นตลาด จนเป็นผลทำให้ราคาตกต่ำจนในบางครั้งอยู่ในระดับที่ไม่คุ้มกับ ค่าใช้จ่ายในการผลิต ลักษณะเช่นนี้จะวนเวียนเกิดกับเกษตรกรอยู่เสมอ และนับว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรง เพราะเหตุการณ์มักจะเกิดขึ้นเมื่อเกษตรกรขยายการผลิตเต็มที่เพราะหวังว่ารายได้จะดีเนื่องจากราคาในปีที่แล้วสูง

3.มูลเหตุจากรัฐ

3.1 รัฐมิได้กระจายการพัฒนาปัจจัยการผลิตพื้นฐานอย่างเหมาะสม ซึ่งจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาทั้งหมด (ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 1-7) นั้น รัฐมุ่งเพิ่มความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมมากกว่าที่จะคิดถึงการกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม การพัฒนาที่ผ่านมาจึงมักเกิดขึ้นเป็นกระจุกในแหล่งที่มีศักยภาพสูง ถ้าพูดถึงการเกษตรก็จะเกิดขึ้นในแหล่งที่มีสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติเอื้ออำนวยอยู่แล้ว เช่น ในภาคกลางหรือภาคอื่นที่ใกล้แหล่งน้ำ ผลก็คือเกษตรกรในแหล่งอื่นซึ่งมีจำนวนมากมายต้องประสบกับความยากแค้นมากขึ้น

3.3 เกษตรกรต้องรับภาระภาษีมากกว่าคนกลุ่มใด ๆ ในกรณีนี้ก็คือ การเก็บค่าพรีเมียมในการส่งออกข้าว (ขาวนาถือเป็นเกษตรกรกลุ่มใหญ่ที่สุด) ซึ่งรัฐได้ปฏิบัติมาช้านานแล้วแม้ว่าค่าพรีเมียมนี้จะเก็บจากส่วนที่ส่งออกแต่วัตถุประสงค์ในการเก็บอย่างหนึ่งก็เพื่อควบคุมราคาภายในไม่ให้สูงเกินไปเมื่อราคาตลาดโลกสูง แต่เมื่อราคาตลาดโลกต่ำราคาภายในที่เกษตรกรขายได้ก็ต่ำตามไปด้วย ดังนั้นถ้าวิเคราะห์ถึงรายได้ของชาวนาที่ลดลงเนื่องจากการเก็บค่าพรีเมียมของรัฐแล้วจะพบว่า เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมและซ้ำเติมเกษตรกรอย่างยิ่ง เพราะเป็นการหักจากรายได้ขั้นต้นโดยไม่คำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการผลิต และหักจากชาวนาทุกคนที่มีข้าวขายเป็นที่ทราบกันว่าชาวนาส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตขนาดเล็ก ซึ่งถ้าพิจารณาการเก็บภาษีเงินได้ส่วนบุคคลแล้วเขาจะอยู่ในกลุ่ม ผู้มีรายได้น้อยซึ่งไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ ภาวะอันหนักหน่วงของชาวนาเช่นนี้ย่อมจะดึงให้เขาจมอยู่ในปรักแห่งความยากจนและหนี้สินต่อไป

สินเชื่อเพื่อการเกษตร

(สมาคมคทาทอликแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา , 2543 : 23-26.)

นับตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมา ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ตั้งเป้าให้ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ปลดปล่อยสินเชื่อเพื่อการเกษตรด้วยสัดส่วนต่อยอดเงินฝาก 7 % ต่อปี และเพิ่มเป็น 13 % ต่อปี ในเวลาต่อมา โดยตั้งความหวังเอาไว้ว่าสินเชื่อจำนวนนี้แม้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณเงินฝากหรือเงินปล่อยกู้ทั้งหมดของธนาคารพาณิชย์แล้วจะมีไม่มากแต่ก็พอจะนำไปเยียวยาปัญหาเศรษฐกิจในภาคการเกษตรอันเป็นภาคที่ประชาชนไทยกว่า 70 % อาศัยอยู่ได้บ้าง แต่ในความเป็นจริงนั้น กลับปรากฏว่า สินเชื่อเพื่อการเกษตรที่เกษตรกรร่ำรวยรายใหญ่หรือพ่อค้าในคราวของเกษตรกรผู้ไปนั้น จะถูกใช้ไปเพื่อกิจการอื่นซึ่งไม่ใช่การเกษตร ดังนั้นสินเชื่อเพื่อการเกษตรส่วนหนึ่งจึงถูกนำไปใช้ไม่ตรงกับเป้าหมายที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดไว้

ในปัจจุบันเกษตรกรที่ร่ำรวยหรือพ่อค้าในคราวเกษตรกรในภาคชนบทของประเทศไทย มักจะประกอบธุรกิจต่าง ๆ มากมายหลายอย่างด้วยกัน เช่น ขณะที่ทำไร่่อ้อยหรือไร่ข้าวโพด ฯลฯ อยู่ก็นักอาจจะตั้งปั้มน้ำมัน ร้านค้าขายปลี๊กหรือขายส่ง หรืออุตสาหกรรมแปรรูปที่ต้องใช้เงินทุนดำเนินการจำนวนมากไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้สินเชื่อเพื่อการเกษตรจึงถูกแปรรูปผันไปใช้ในกิจการอื่น ๆ ซึ่งสร้างผลกำไรได้เป็นกอบเป็นกำมากกว่า นอกจากนี้สินเชื่อเพื่อการเกษตรอันเป็นสินเชื่อในระบบการเงิน (Organized Financial Market) ได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นสินเชื่อในตลาดนอกระบบ (Unorganized Financial Market) กล่าวคือ ได้มีผู้กู้สินเชื่อเพื่อการเกษตรจำนวนหนึ่ง นำเงินกู้ที่คิดอัตราดอกเบี้ยภายใต้ขอบเขตกำหนดของพระราชบัญญัติการเงินนี้ไปปล่อยต่อให้ชาวไร่ชาวนาโดยได้รับผลตอบแทนกลับคืนมาด้วยอัตราสูง ทั้ง ๆ ที่

ผู้เสียผลประโยชน์จากการปฏิบัติ ดังกล่าวนี้อาจคือชาวไร่ชาวนาอันเป็นกลุ่มชนที่มีฐานะยากจน
ชั้นแค้นกว่ากลุ่มชนอื่น ๆ ของประเทศนั่นเอง กลไกสำคัญตัวหนึ่งซึ่งแปรเปลี่ยนให้สินเชื่อ
เพื่อการเกษตรกลายเป็นเงินกู้ยืมในระบบก็คือ การปล่อยกู้ผ่านพ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งดำเนินกิจการ
รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากชาวไร่ชาวนาในพื้นที่เพาะปลูกต่าง ๆ จากการศึกษาค้นคว้าเงิน
ทุนส่วนใหญ่ที่ใช้ดำเนินกิจการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของพ่อค้าท้องถิ่นจะมาจากการกู้ยืม
จากธนาคารพาณิชย์ที่ออกไปตั้งสาขาอยู่ทั่ว ๆ ไปในพื้นที่ เงินทุนกู้ยืมที่มาจากธนาคาร
พาณิชย์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งพ่อค้าท้องถิ่นจะนำไปปล่อยกู้ต่อให้แก่ ชาวไร่ชาวนาทั้งในรูปแบบ
เงินสดหรือไม่ก็ในรูปแบบสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น หรือปัจจัยการผลิต
ต่าง ๆ เช่น ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เป็นต้น เป้าหมายใน
การปล่อยกู้ของพ่อค้าท้องถิ่นมีอยู่ 2 ด้านด้วยกัน คือ

ประการแรก เพื่อแสวงหาผลตอบแทนในรูปแบบของดอกเบี้ยซึ่งมีอัตราสูงกว่าปกติ
มาก เพราะดอกเบี้ยจากเงินกู้ยืมในระบบนี้ยากต่อการตรวจสอบและควบคุมโดยหน่วยงานของรัฐ
เพราะนอกจากจะมีผู้ให้กู้ยืม (พ่อค้านายทุนท้องถิ่น) และผู้กู้ยืม (ชาวไร่ชาวนา) มากอยู่แล้ว
พวกเขาเหล่านี้ยังอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายในพื้นที่อันกว้างใหญ่ของภาคชนบท

มูลเหตุสำคัญที่ส่งผลให้ชาวไร่ชาวนาต้องพึ่งพิงเงินกู้ยืมในระบบจากพ่อค้านายทุน
ท้องถิ่นก็เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าแหล่งเงินกู้อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกตลาดเงินกู้ใน
ระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะ
มีระเบียบการและรายละเอียดปลีกย่อยที่ยุ่งยากต่อการปฏิบัติตามแล้ว ยังต้องมีหลักทรัพย์ที่จะ
ใช้ค้ำประกันเงินกู้อย่างแน่นหนา เพื่อให้เงินกู้ก้อนนั้นไม่ต้องเสี่ยงต่อสภาวะหนี้สูญอีกด้วย
เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่ซึ่งยากจนจึงต้องพึ่งพิงเงินกู้จากพ่อค้าแม้ว่าจะต้องเสีย
ดอกเบี้ยในระดับที่สูงกว่าปกติมากก็ตาม ดอกเบี้ยที่ชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นลูกหนี้พ่อค้าจะต้องแบก
รับภาระนั้นนอกจากจะเป็นรูปตัวเงินอย่างชัดเจนแล้ว บ่อยครั้งที่พวกเขายังต้องถูกเอาเปรียบผ่าน
ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ซึ่งต้องซื้อในรูปแบบเงินเชื่อหรือเงินผ่อนซึ่งแพงกว่า
ราคาปกติอย่างเห็นได้ชัด อีกด้วย เหตุที่พ่อค้านายทุนท้องถิ่นยอมปล่อยเงินกู้ให้แก่ชาวไร่
ชาวนาโดยไม่กลัวภาวะหนี้สูญเหมือนธนาคารพาณิชย์ก็เนื่องมาจากความได้เปรียบของพ่อค้า
ท้องถิ่นในการปล่อยกู้ก็คือการที่ พวกเขาดำเนินกิจการอยู่ในท้องที่ที่มีการเพาะปลูกผลผลิต
ทางการเกษตรต่าง ๆ ทำให้สามารถดูแลชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นลูกหนี้ได้อย่างใกล้ชิด ยิ่งไปกว่านั้น
สำหรับพ่อค้าท้องถิ่นรายที่มีการปล่อยกู้ มาก ๆ หรือพ่อค้าท้องถิ่นระดับที่ใหญ่ขึ้นมา จะปล่อยกู้
ให้ชาวไร่ชาวนาผ่านพ่อค้ารวบรวมในท้องที่ อีกต่อหนึ่ง เพื่อให้พ่อค้าในท้องที่เหล่านั้นประกัน
ความเสี่ยงในการปล่อยกู้ให้แก่ตน โดยที่พ่อค้าเหล่านี้ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่เพาะปลูก
จะไป “ไถ่เบีย” เอากับชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นลูกหนี้อีกต่อหนึ่ง

เป้าหมายในการปล่อยกู้คือการหนึ่งของพ่อค้าท้องถิ่น ก็คือ ต้องการผูกพันลูกหนี้เอาไว้ในฐานะ “ลูกไร่” กล่าวคือ เกษตรกรลูกหนี้เหล่านี้จะต้องมีพันธะในการขายผลผลิตให้พ่อค้าซึ่งเป็นเจ้าหนี้แบบเจ้าประจำ ทำให้ขาดทางเลือกในการนำผลผลิตไปขายให้แก่พ่อค้ารายอื่น ๆ ซึ่งอาจจะให้ราคาสูงกว่า ผลได้ซึ่งเกิดจากการที่พ่อค้าท้องถิ่นสามารถผูกพันให้เกษตรกรลูกหนี้ นำ ผลผลิตมาขายให้ตน จึงเป็นแรงจูงใจที่สำคัญประการหนึ่งในการปล่อยกู้ของพวกเขา

ในการปล่อยกู้สามารถสร้างผลได้แบบหลายต่อหลายทอด กล่าวคือ ทั้งในขั้นตอนของกระบวนการผลิต เช่น คิดดอกเบี้ยเงินกู้อัตราสูงหรือขายปัจจัยการผลิตด้วยราคาที่แพงกว่าปกติแล้ว ยังสามารถผูกพันชาวไร่ชาวนาลูกหนี้ให้ขายผลผลิตแก่ตนด้วยราคาที่ต่ำกว่าตลาดอีกด้วย

เมื่อมองลึกลงไปในระบบการปล่อยสินเชื่อเพื่อการเกษตรของธนาคารพาณิชย์ ปรากฏว่าจะพบระบบการควบคุมแบบเป็นทอด ๆ เหมือนรูปปิรามิดเพื่อนำไปสู่การลดภาวะความเสี่ยงและการเพิ่มผลตอบแทนให้แก่ผู้ปล่อยกู้ กล่าวคือ เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดเป้าหมายการปล่อยสินเชื่อเพื่อการเกษตรแก่ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารพาณิชย์ก็จะนำไปปล่อยกู้ผ่านตัวกลางที่ค่อนข้างแน่ใจ เช่น พ่อค้านายทุนท้องถิ่น ฯลฯ พ่อค้านายทุนท้องถิ่นก็จะนำไปปล่อยกู้แก่ชาวไร่ชาวนาผ่านพ่อค้ารวบรวมท้องถิ่นอีกต่อหนึ่ง

เมื่อเป็นเช่นนี้กว่าที่สินเชื่อเพื่อการเกษตรที่ได้รับการกำหนดโดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะตกไปถึงมือของชาวไร่ชาวนาจริง ๆ นอกจากจะรั่วไหลไปสู่ภาคการผลิตที่ไม่ใช่การเกษตรแล้วสินเชื่อก่อนนี้ยังถูกเปลี่ยนโฉมแปรรูปกลายเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์โดยบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบของเกษตรกรที่ยากจน

(สมภพ มานะรังสรรค์ , 2528 : 64-71)

หากจะกล่าวว่า “น้ำมันเครื่องช่วยหล่อลื่นการทำงานของเครื่องยนต์กลไกให้คล่องตัวขึ้นก็เปรียบเสมือนเงินทุนทางการเกษตรที่จะช่วยหล่อลื่นการทำไร่ไถนาของเกษตรกรให้กระฉับกระเฉงขึ้น” โดยทั่ว ๆ ไปแล้วชาวไร่ชาวนาหรือเกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยจะขาดแคลนเงินทุนสำหรับการลงทุนทางเกษตรกรรม โดยปกติพวกเขาจะมีทางออกอยู่ 2 ทางด้วยกัน คือ

หนทางแรก คือ การพยายามหยิบยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบ (Unorganized Market) อันประกอบไปด้วย ญาติพี่น้อง นายทุนท้องถิ่น เจ้าแก้มในตลาดหรือ

เจ้าของโรงสี เป็นต้น ด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูงจนน่าตกใจ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยจากแหล่งเงินกู้เหล่านี้ เมื่อคิดดอกเบี้ยเป็นรายปีจากต้นทุนที่กู้ยืม ค่าดอกเบี้ยนี้ก็แทบจะมากกว่าเงินต้นที่กู้ยืมมาเกือบ 2 เท่าตัว และเท่าที่ผ่านมาเงินกู้ในระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงดังกล่าวยังคงครอบงำวิถีชีวิตของ ชาวไร่ชาวนาจำนวนมากที่ ขาดศักยภาพในการเข้าถึงตลาดเงินกู้ในระบบ (Organized Market)

หนทางต่อมา คือ การกู้ยืมเงินจากตลาดการเงินในระบบ (Organized Market) ซึ่งในกรณีของตลาดการเงินในระบบนั้น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ดูจะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรมากกว่าสถาบันการเงินอื่น ๆ เมื่อมองย้อนหลังกลับไปจะพบว่า ในปี พ.ศ.2490 รัฐบาลในสมัยนั้นได้มีการจัดตั้งธนาคารเพื่อการสหกรณ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยผ่อนคลายนโยบายการขาดแคลนเงินทุนของชาวไร่ชาวนา

แต่จากความล้มเหลวของสถาบันการเงิน ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรขึ้นดำเนินงานแทนในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2509 ตามพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตร พ.ศ.2509 โดยมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการทางด้านสินเชื่อแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรต่าง ๆ อันประกอบไปด้วยสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

จากรายงานกิจการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)

ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเท่าที่ผ่านมามูลเงินส่วนใหญ่มหาของสถาบันการเงินแห่งนี้ได้มาจากธนาคารพาณิชย์ โดยกว่า 40 % ของทุนดำเนินงานทั้งหมดของ ธกส. จะเป็นเงินฝากจากธนาคารพาณิชย์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเงินกู้ทางการเกษตรเพื่อเกษตรกรที่มาจาก ธกส.นี้ยังคงอ้างอิงอยู่กับธนาคารพาณิชย์อย่างแนบแน่น มูลเหตุของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นก็คือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 เป็นต้นมาธนาคารแห่งประเทศไทยได้พยายามหาทางเพิ่มบทบาทของธนาคารพาณิชย์ในการอำนวยความสะดวกเพื่อการเกษตร โดยได้กำหนดเป้าหมายในการขยายสินเชื่อชนิดนี้ได้อย่างชัดเจนใน แต่ละปี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะขยายสินเชื่อเพื่อการเกษตรไว้ อย่างแน่นอนตายตัว แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ยังคงเปิดช่องให้ธนาคารพาณิชย์ซึ่งตามปกติมักจะให้ความสำคัญต่อการปล่อยกู้ให้แก่ภาคพาณิชย์กรรมและภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคการเกษตร ในการนำเงินส่วนที่ดำเนินการเองไม่ได้ครบตามเป้าหมายเงินฝากมาฝากไว้ที่ ธกส. โดยที่ ธกส.จะเป็นผู้แบกรับภาระความเสี่ยงในการปล่อยเงินกู้ในภาคเกษตรกรรมแทนธนาคารพาณิชย์ โดยที่ ธกส.จะจ่ายดอกเบี้ยให้อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก นอกจากเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวมาแล้ว ทุนดำเนินงานของ ธกส. ยังมาจากแหล่งอื่น ๆ เช่น การออกตั๋วสัญญาใช้เงินขายให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย เงินฝากจากประชาชน เงินกู้จากแหล่งต่าง ๆ ฯลฯ

ในด้านแผนการอำนวยความสะดวกของ ธกส.นั้น แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1.การปล่อยเงินกู้ให้เกษตรกรโดยตรง

2.การปล่อยเงินกู้ผ่านสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์การเกษตร และกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

ซึ่งโดยอัตราเฉลี่ยแล้วการให้บริการสินเชื่อของ ธกส. จะครอบคลุมชาวไร่ชาวนา ซึ่ง คิดเป็นราว ๆ 41 % ของครัวเรือนเกษตรกรทั่วทั้งประเทศที่จะได้รับเงินกู้โดยตรงจากสถาบันการเงินของรัฐข้างต้นนี้ เท่าที่เป็นอยู่ กว่าครึ่งหนึ่งของเงินปล่อยกู้ ธกส. จะเป็นรูปของเงินกู้ระยะสั้นซึ่ง ปล่อยกู้ให้แก่เกษตรกรโดยตรง ซึ่งคิดเป็น 54.83 % ของเงินปล่อยกู้ทั้งหมดของ ธกส. ในด้านเงินกู้ให้แก่สหกรณ์การเกษตรอันเป็นสถาบันเกษตรกรซึ่งค่อนข้างจะมีฐานะมั่นคงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ กลุ่มเกษตรกรนั้น ธกส.ปล่อยสินเชื่อให้แก่สหกรณ์ประมาณ 14.79 % ทางด้านกลุ่มเกษตรกรอันเป็นสถาบันซึ่งเป็นที่รวมของชาวไร่ชาวนาซึ่งมีฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจนข้นแค้นกว่ากลุ่มอื่น ๆ ธกส. ให้บริการสินเชื่อแก่กลุ่มเกษตรกรคิดเป็น 34.32 % สำหรับการปล่อยสินเชื่อให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ธกส.ปล่อยสินเชื่อซึ่งคิดเป็นเพียงประมาณ 0.8 % เท่านั้น

ข้ออ้างของธกส.ในการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเพียงเล็กน้อย อาจอยู่ที่จุดอ่อนของกลุ่มเกษตรกรอันเป็นที่รวมของชาวไร่ชาวนาที่มีฐานะยากไร้ ซึ่งยังไม่เข้มแข็งพอ ทำให้การจ่ายเงินกู้ให้แก่ ธกส.เป็นไปอย่างไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วสมาชิกกลุ่มเกษตรกรสามารถชำระเงินกู้ให้แก่ ธกส. ได้เพียง 30-35 % ของเงินต้นที่ได้กู้ไปเมื่อถึงกำหนดชำระเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ชาวไร่ชาวนาที่ยากไร้จึงต้องถูกความยากจนพันนาการชีวิตต่อไปเรื่อย ๆ เพราะเมื่อพวกเขาขาดแคลนเงินทุน ทางออกจะอยู่ที่แหล่งเงินกู้นอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงมาก และจุดนี้เองที่เป็นคำตอบว่าเหตุใดวัฏจักรแห่งความยากจนจึงครอบงำชีวิตของชาวไร่ชาวนาจำนวนมากอย่างแนบแน่นตราบนานทุกวันนี้

ปัญหาสินเชื่อการเกษตรในทัศนะของสถาบันที่ให้บริการด้านสินเชื่อ

(ธนาคารแห่งประเทศไทย , 2542 : 49-51)

1.เกษตรกรไทยส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการขนาดเล็ก อยู่ในท้องที่กระจาย กระจาย ทั่วประเทศ แต่ละรายมีความจำเป็นต้องใช้สินเชื่อเพื่อการเกษตรจำนวนไม่มาก ดังนั้น การดำเนินงานให้สินเชื่อแก่เกษตรกรโดยทั่วไปจึงมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงเพราะการดำเนินงานในระบบควบคุมและการติดตาม

2.ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตการเกษตรส่วนมากยังไม่ได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดหาน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ความด้อยพัฒนาในเรื่องเหล่านี้ย่อมเป็นข้อจำกัดในการขยายการดำเนินงานสินเชื่อการเกษตร

3.สถาบันเกษตรกร อันได้แก่ สหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นลูกค้าของ ธกส. ในปัจจุบันนั้นยังมีเป็นจำนวนมากที่การดำเนินการไม่ค่อยมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ยังมีข้อบกพร่องในทางการเงินอีกด้วย การดำเนินงานลักษณะนี้ของสถาบันการเกษตรดังกล่าวเป็นตัวถ่วงความก้าวหน้าในการพัฒนาระบบการดำเนินงานสินเชื่อเพื่อการเกษตรของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

4. การช่วยเหลือเกษตรกรขนาดเล็กซึ่งมีปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่มีคุณภาพต่ำจะอาศัยสินเชื่อการเกษตรโดยลำพังไม่ได้ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันดำเนินงานอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานในการผลิตให้มีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนในการผลิต แต่เท่าที่ผ่านมาการร่วมมือกันในการดำเนินงานในลักษณะนี้ยังอยู่ในวงจำกัดและเป็นไปอย่างเชื่องช้า

5. การพัฒนาการเกษตรขาดแผนปฏิบัติที่ครบวงจร เรามีเป้าหมายการผลิตหรือปริมาณผลผลิตซึ่งส่วนมากเราสามารถทำได้ตามเป้าหรือเกินกว่าเป้าในหลายกรณี แต่แผนปฏิบัติในเรื่องรักษาระดับราคาพืชผลซึ่งก็คือรายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตมักจะไม่ค่อยมีการปฏิบัติ มักจะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือ เมื่อเกิดมีผู้เสียประโยชน์หรือได้รับผลกระทบขึ้นเป็นจำนวนมากแล้วผู้เสียประโยชน์ในที่นี้ก็คือเกษตรกรนั่นเอง เมื่อเกษตรกรมีรายได้ต่ำกว่าเป้าหมายก็จะกระทบต่อการชำระเงินกู้ และการดำเนินงานสินเชื่อในระยะต่อไปในที่สุด

6. ทุนการดำเนินงานสินเชื่อมีต้นทุนค่อนข้างสูง ส่วนเหลือระหว่างค่าใช้จ่ายและรายได้ในการดำเนินงานจึงมีเพียงเล็กน้อย ดังนั้น ธกส. จึงต้องพยายามดำเนินงานจำกัดในขอบเขตที่มีอัตราการเสี่ยงต่ำ ซึ่งเป็นผลให้เกษตรกรบางกลุ่มที่เคยได้รับการช่วยเหลือหมดโอกาสที่จะได้รับบริการสินเชื่อจาก ธกส.

6. เทคโนโลยีหรือวิทยาการแผนใหม่

เทคโนโลยีในที่นี้ หมายถึง เครื่องจักร วิทยาการในการผลิต และความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่ไม่มีประโยชน์ให้มีประโยชน์ขึ้นมาได้ เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการผลิตนี้ดูเหมือนว่าจะเป็นส่วนที่ขาดแคลนมากในด้านการผลิตทางการเกษตรของชุมชนหมู่บ้านร้างร้าง แม้ว่าภาครัฐจะมีการส่งเสริมเผยแพร่เทคโนโลยีเข้าไปสู่ชนบทอย่างมากมายก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่เนื่องจากว่า

1. เกษตรกรขาดความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับวิธีการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้อง
2. เทคโนโลยีที่ใช้ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
3. การส่งเสริมและเผยแพร่เทคโนโลยียังไม่ถึงมือเกษตรกรอย่างเต็มที่

4. เกิดจากตัวเกษตรกรเองที่ไม่กระตือรือร้นในการยอมรับเทคโนโลยี หรืออาจเนื่องจากว่าไม่รู้ว่าจะไปรับเอาเทคโนโลยีเหล่านั้นจากที่ไหน หรือเนื่องจากการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยีก็ได้แก่ การขาดแคลนความรู้และวิธีการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้อง และการใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นที่ทราบกันแล้วว่าประเทศไทยมักจะนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาจากต่างประเทศแล้วนำเข้ามาใช้โดยไม่ได้ศึกษาอย่างจริงจัง ว่าเทคโนโลยีเหล่านี้สามารถนำเข้ามาใช้กับบ้านเมืองของเราอย่างได้ผลหรือไม่ สิ่งเหล่านี้บางครั้งก็มากกระทบก่อให้เกิดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจส่วนรวมและเศรษฐกิจภายในครัวเรือนของเกษตรกรเอได้ เช่น การที่ภาครัฐแนะนำให้เกษตรกรใช้เครื่องจักรกลสมัยใหม่ แต่ไม่สามารถใช้ได้เต็มที่ เนื่องจากไม่รู้จักรวิธีการบำรุงรักษา เมื่อใช้ไปสักพักเครื่องจักรเสียก็เลยทิ้งไว้เฉย ๆ ก่อให้เกิดการขาดทุน เป็นต้น

7. ตลาดการเกษตรและพ่อค้าคนกลาง

ตลาด ในที่นี้หมายถึงการดำเนินกิจการต่าง ๆ ในการนำผลผลิตไปสู่ผู้บริโภค ซึ่งจะเกี่ยวข้องนับแต่ราคา การขนส่ง การเก็บรักษา การแปรรูปและการจัดการ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาในเรื่องการตลาดที่เกษตรกรพบอยู่ทุกวันนี้ก็คือ พ่อค้าคนกลาง และความต้องการของตลาด แต่พ่อค้าคนกลางนั้นนับว่ามีบทบาทในเรื่องระบบตลาดมาก เพราะเกษตรกรจะต้องพบกับพ่อค้าคนกลางมากมายหลายขั้นตอนและมีพ่อค้าไม่กี่รายที่มีอิทธิพลในการตลาด ไม่ว่าจะ เป็น ตลาดในท้องถิ่นหรือนอกท้องถิ่น แทบจะกล่าวได้ว่าพ่อค้าคนกลางเป็นตัวควบคุมกลไกระบบตลาดโดยเฉพาะราคา พ่อค้าคนกลางอาจจะทำหน้าที่ทั้งซื้อและขาย แบ่งชั้นและคุณภาพของผลผลิตและเป็นตัวให้ข่าวสารทางด้านการค้า การตลาด และการเกษตร แก่เกษตรกรเป็นอย่างดีด้วย

เกษตรกรในชุมชนชนบทไทยนั้นเมื่อได้ผลผลิตออกมาแล้วจะต้องผ่านคนกลางอย่างน้อยประมาณ 4 ชั้น คือ พ่อค้าท้องถิ่น พ่อค้ารวมในท้องถิ่น พ่อค้าขายส่งในตลาดปลายทาง และ พ่อค้าขายปลีก ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นว่าเกษตรกรหรือผู้ผลิตโดยทั่วไปจะไม่สามารถควบคุมตลาดสินค้าที่ตนผลิตออกมาได้เอง ดังนั้น ทางด้านการตลาดเกษตรกรจึงเป็นผู้เสียเปรียบแก่พ่อค้าคนกลางอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะว่าเกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งพ่อค้าเนื่องจากสินค้าเกษตรกรรมเป็นสินค้าประเภทเสื่อมค่าหรือเสียหายเร็ว ยากแก่การต่อรองราคา นอกจากนี้เกษตรกรของไทยยังขาดประสบการณ์ในการค้าขายและไม่ค่อยทราบข่าว การเคลื่อนไหวของราคาสินค้า และที่สำคัญก็คือ เมื่อผลผลิตออกมาพ่อค้าพวกนี้ซึ่งก็เป็นพวกเจ้าหนี้ยะมาเอาผลผลิตไปเลย และมักให้ในราคาที่กดหรือต่ำมาก ย่อมเป็นสาเหตุทำให้เกษตรกร

มีรายได้ต่ำไปด้วย หรือบางคนเป็นหนี้สินคนอื่นจำเป็นต้องรีบขายผลผลิตของตนเพื่อเอาเงินไปใช้หนี้ พ่อค้ามักจะฉวยโอกาสกดราคาสินค้าทางการเกษตรให้ต่ำ

ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับพ่อค้าคนกลาง สามารถสรุปบทบาทของพ่อค้าคนกลางได้ดังต่อไปนี้

1. ระบายสินค้าจากผู้ผลิตมาสู่ผู้บริโภค ซึ่งในการระบายสินค้านี้อาจจะมีการแปรรูปสินค้าด้วย เช่น สีข้าว เป็นต้น

2. เก็บกักสินค้านั้นไว้ ทั้งนี้เพราะในปีหนึ่ง ๆ ผลผลิตของสินค้าหลาย ๆ ชนิดจะออกมาในช่วงระยะ 2-3 เดือน ส่วนความต้องการสำหรับบริโภคมีอยู่ตลอดปี เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมจะต้องมีผู้รับภาระเก็บกักสินค้าเอาไว้ บางทีเกษตรกรเองก็เป็นผู้เก็บ บางทีผู้บริโภคมักเป็นผู้เก็บกักไว้เอง แต่ส่วนใหญ่แล้วการเก็บกักสินค้าจะเป็นภาระของคนกลาง

จากบทบาทดังกล่าวส่งผลเอื้ออำนวยให้พ่อค้าคนกลางสามารถกดราคาผลผลิตและเอาไรด์เอาเปรียบแก่เกษตรกรได้มาก ดังนั้นผู้ที่ควรเป็นผู้ดำเนินการในบทบาทข้างต้น จึงควรจะเป็นของกลุ่มคนที่ไม่ได้มีผลประโยชน์ในรูปของกำไรส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น สถาบันของเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ (อัมมาร์ สยามวาลา , 2532 : 66)

โดยทั่วไปการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรในชนบทต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ชาวนาที่อาศัยการปลูกข้าวแต่เพียงอย่างเดียวจึงอยู่ในฐานะล่อแหลม โดยเฉพาะในเขตที่ไม่มีหรือการชลประทานยังไม่สามารถบังคับน้ำได้โดยสมบูรณ์ ฝนแล้ง น้ำท่วม การทำลายโดยแมลง หนู และโรคพืชนานาชนิด อาจเกิดขึ้นได้เสมอและกระทบกระทั่งจนถึงรายได้ของชาวนาในปีนั้น

นอกจากนี้แล้วตลาดผลผลิตทางการเกษตรก็ยังมีสภาพเป็นทวิลักษณะ (Dualistic Product Market) ด้วย กล่าวคือ เกษตรกรรายย่อยที่เป็นคนส่วนน้อยมีความสามารถที่จะเข้าถึงตลาดได้มากกว่าชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่ที่ยากจน ความสามารถในการเข้าถึงตลาดของเกษตรกรที่รายย่อยดังกล่าวเกิดจากอำนาจต่อรอง (Bargaining Power) ซึ่งมีมูลเหตุดังต่อไปนี้

1. เกษตรกรที่รายย่อยมักจะผลิตพืชหลักที่มีแหล่งรับซื้อกว้างขวางทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

2. เกษตรกรที่รายย่อยสามารถใช้ปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีทางการที่ทันสมัยต่าง ๆ ในการที่จะสามารถควบคุมคุณภาพหรือมาตรฐานของผลผลิตได้ดีกว่า เช่น สามารถใช้เมล็ดพันธุ์พืชสมัยใหม่ร่วมกับปัจจัยการผลิตสมัยใหม่อื่น ๆ ที่ทำให้ผลผลิตที่ผลิตได้ ได้มาตรฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

3.เกษตรกรที่ร่ำรวยมักจะผลิตที่ละมาก ๆ ซึ่งนอกจากจะนำไปสู่การลดลงของต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสินค้าแล้วยังทำให้สามารถขายผลผลิตเหล่านั้นให้ผู้ซื้อรายใหญ่ ๆ หรือไม่ก็ส่งไปสู่ตลาดปลายทาง เช่น ผู้ส่งออก โรงงานแปรรูป ผู้บริโภค ฯลฯ ได้โดยตรง

ในกรณีของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยากจนนั้น ปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นจะมีลักษณะตรงกันข้ามกัน กล่าวคือ ความยากจนทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสเข้าถึงปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีในการผลิตสมัยใหม่ ๆ ยังคงต้องทำการผลิตด้วยพลังการผลิตที่ล้าหลัง ใช้เพียงเครื่องมือง่าย ๆ ที่ใช้สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ พลังการผลิตที่ล้าหลังดังกล่าวทำให้ชาวไร่ชาวนาเหล่านั้นต้องมีวิธีการผลิตที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติ เช่น ใช้เมล็ดพันธุ์พื้นเมืองที่ทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศและการรบกวนของศัตรูพืช แต่ทว่าให้ผลผลิตและมาตรฐานต่ำในการเพาะปลูก ผลผลิตที่มีจำนวนน้อยและคุณภาพต่ำดังกล่าวได้ลดทอนแรงจูงใจทางการตลาดของพ่อค้าคนกลางขนาดใหญ่ลงไปด้วย ทำให้ผลผลิตเหล่านั้นต้องมีขั้นตอนทางการตลาดที่ยาวกว่าปกติ เช่น ต้องผ่านผู้รวบรวมท้องที่ พ่อค้าท้องถิ่น พ่อค้าภูมิภาค ฯลฯ กว่าจะเดินทางมาถึงปลายทาง

จากการที่มีขั้นตอนทางการตลาดที่ยาวกว่าปกตินี้ ส่งผลให้ผลตอบแทนอันพึงมีพึงได้ของเกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งตามปกติก็ยากจนขั้นแค้นมากอยู่แล้วต้องถูกลดทอนเพื่อกระจายแบ่งปันให้แก่พ่อค้าคนกลางในลักษณะต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว

ยิ่งไปกว่านั้น การที่ชาวไร่ชาวนาที่ยากจนดังกล่าวผลิตพืชผลต่าง ๆ ได้น้อยยังทำให้ไม่คุ้มต่อการเก็บรักษาผลผลิตไว้รอราคา หรือทำการแยกเกรดจัดมาตรฐานของผลผลิตก่อนขาย ส่งผลให้พวกเขาตกอยู่ในสภาพ “เพลี่ยงพล้ำ” ยิ่งขึ้นไปอีก

สำหรับขั้นตอนของกระบวนการผลิตนั้น นโยบายสินเชื่อเพื่อการเกษตรของรัฐที่กำหนดสัดส่วนการปล่อยเงินกู้ให้แก่ภาคการเกษตรของสถาบันการเงินเอกชน โดยไม่ระบุกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้เกษตรกรกลุ่มน้อยที่ร่ำรวย โดยตลอดถึงผู้ประกอบการกิจการเกษตรขนาดใหญ่ที่ยืมมือเกษตรกรเหล่านั้นที่มีโอกาสแสวงหาผลกำไรจากสินเชื่อเพื่อการเกษตรก่อนนี้ ขณะที่ชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่ที่ยากจนนั้น อย่างมากที่สุดที่พวกเขาจะได้รับก็คือ เงินกู้จำนวนอันน้อยนิดจากสถาบันการเงินของรัฐ ซึ่งแทบจะไม่มีนัยสำคัญต่อการเพิ่มความสามารถในการผลิตของพวกเขาเลย

ในด้านการตลาดของผลผลิตการเกษตรนั้น นโยบายประกันราคาหรือพุงราคา ดูประหนึ่งจะเป็น “ผ้ายันต์อันศักดิ์สิทธิ์” ที่ผู้บริหารประเทศทุกยุคใช้ดำเนินการแก้ไขปัญหาทางการตลาดของสินค้าเกษตรมาตลอด นำไปสู่คำถามที่ควรมีการหาคำตอบก็คือ นโยบายดังกล่าวมีความศักดิ์สิทธิ์ในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรกลุ่มใดกันแน่ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วผลที่เกิดขึ้นจากการใช้นโยบายดังกล่าวในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรกลุ่มใดก็ตาม เกษตรกรส่วนใหญ่แล้วผลที่เกิดขึ้น

พ่อค้าที่แฝงตัวมาในรูปของเกษตรกรมักจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวมากกว่า ชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาความยากจนที่แท้จริง

ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในการพิจารณาปัญหาความยากจนในชุมชนชนบท

การพิจารณาปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทในแง่การประกอบอาชีพ การลงทุน และรายได้เป็นการมองหนักไปในทางเศรษฐศาสตร์และเป็นการพิจารณาปัญหาเพียงส่วนเดียวเท่านั้น ที่สำคัญก็คือ การที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจขีดความสามารถและวิธีการที่ชาวบ้านใช้ในการแก้ปัญหาของตนเองและตอบสนองโอกาสต่าง ๆ ที่เข้ามาจากภายนอกรวมทั้งจากการช่วยเหลือของรัฐบาล กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จะต้องศึกษาให้เข้าใจระบบสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน เช่น ในเรื่องศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม หลักศีลธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบครอบครัวและเครือญาติ การปกครองและลักษณะผู้นำในหมู่บ้าน การรวมกลุ่ม ความขัดแย้งและความร่วมมือกัน จริยธรรมในการทำงาน (Work Ethic) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) และการใช้เวลาทำ สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน พฤติกรรมทางเศรษฐกิจหรือการทำมาหาเลี้ยงชีพมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือพฤติกรรมทางด้านอื่นของเขาอย่างแยกกันไม่ออก เช่น การร่วมมือและแรงงานที่ใช้ในการเกษตร จะเกี่ยวข้องกับลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ ความขยันขันแข็งและระเบียบวินัยในการทำงานจะเกี่ยวข้องกับค่านิยมและทัศนคติในการใช้ชีวิตซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของ อิทธิพลทางสังคมที่มีต่อตัวบุคคลโดยผ่านการอบรมทางศาสนา การศึกษาในโรงเรียน และการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัว ชาวบ้านจะมีขีดความสามารถในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจหรือเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองได้มากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งจึงเป็นเรื่องของแนวทางหรือบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นยึดถือกันมาเป็นประเพณี จึงจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจว่าชาวบ้านมีจุดมุ่งหมายในชีวิตอย่างไร มีความทะเยอทะยานอยากจะทำรายได้ ต้องการความสำเร็จอะไรบ้างในชีวิต มีความขยันขันแข็งและระเบียบวินัยในการทำงานมากน้อยเพียงใด มีความสามารถแค่ไหนในการควบคุมตนเอง เช่น ในเรื่องการออมทรัพย์ แทนที่จะใช้จ่ายในการบริโภคให้สิ้นเปลืองไปกับอบายมุขหรือในการจัดงานพิธีที่ฟุ่มเฟือยหรูหราที่ ทำให้ตนต้องยากจนลงไปอีก ตั้งความหวังสำหรับลูกสูงแค่ไหนและให้การศึกษอบรมลูกดีเพียงใด มีความร่วมมือกับเพื่อนบ้านอย่างไรในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทุกคนต้องเผชิญร่วมกัน เป็นต้น ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ในทางที่เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกันและในหลายกรณีเมื่อมองลึกกลงไปแล้วจะเห็นได้ว่าสภาพทางเศรษฐกิจที่ถือว่าเป็น

ปัญหานั้นแท้จริงแล้วมีสาเหตุมาจากหรือถูกกำหนดโดยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นส่วนใหญ่ (ประเสริฐ แยมกลินฟุ้ง , 2529 : 28)

ในการอธิบายทางสังคมวิทยา มองปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทว่า เกิดจากหลายสาเหตุทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมจิตวิทยา บางสาเหตุก็ แก้ไขได้ยากสำหรับประเทศเกษตรกรรม เช่น ประเทศไทยซึ่งไม่มีรายได้เพียงพอที่จะประกันราคา ขั้นต่ำสำหรับผลิตผลทางการเกษตรทุกประเภท บางสาเหตุเกิดจากความไม่เป็นธรรมและฐานะที่ เสียเปรียบของชาวชนบทในสังคม เช่น ระบบพ่อค้าคนกลาง นายทุนเงินกู้และเจ้าที่ดินที่มุ่งแต่จะ ชูตรีตผลประโยชน์จากชาวไร่ชาวนา รวมทั้งนโยบายในบางเรื่องของรัฐบาลที่ทำให้ชาวชนบทที่ ยากจนอยู่แล้วยากจนลงไปอีก เช่น นโยบายเก็บค่าพรีเมียมข้าวส่งออกในสมัยก่อน นโยบายทุ่มเงินงบประมาณที่ได้จากภาษีอากรที่เก็บจากคนทั่วประเทศมาใช้จ่ายเพื่อความสะดวก สบายของคนในกรุงเทพฯ ฯ นโยบายการรวบอำนาจบริหารเข้าไว้ในส่วนกลางทำให้ท้องถิ่นขาด งบประมาณและความคล่องตัวในการแก้ปัญหาของตนเอง นโยบายไม่ดำเนินการจริงจังกับเจ้าพ่อ และผู้มีอิทธิพลในส่วนภูมิภาคที่ร่ำรวยจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ค่าของเถื่อน และเป็น เจ้ามือบ่อนเถื่อน สลากกินรวบซึ่งปัจจุบันนี้แพร่หลายอยู่ในแทบจะทุกหมู่บ้านตำบลของ ประเทศไทย (ประเสริฐ แยมกลินฟุ้ง , 2529 : 23)

เรื่องที่มีมักจะไม่พูดกันเกี่ยวกับความยากจนของชาวชนบท ก็คือ สาเหตุส่วนหนึ่ง มาจากแบบแผนการดำเนินชีวิตตามประเพณีบางอย่างของชาวชนบทเอง ซึ่งทำให้เขาไม่สามารถ ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและทำให้เขาดำเนินชีวิตในทางที่ไม่สอดคล้องกับ ความต้องการจำเป็นของชีวิตสมัยใหม่ ปัญหาความยากจนในหมู่บ้านหลายแห่งเราจะต้อง ยอมรับว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้ชีวิตในแนวทางที่ไม่ถูกต้องของชาวบ้านเอง และในหมู่บ้าน เหล่านี้การพัฒนาทางการศึกษาและจิตใจโดยอาศัยหลักธรรมของศาสนามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องกระทำควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางวัตถุโดยเฉพาะโครงการที่มุ่งต่อต้านความหลงใหล มัวเมาในอบายมุข เช่น สุรา ยาเสพติด และการพนัน

การศึกษาให้เข้าใจถึงปัญหาของชนบทจำเป็นจะต้องเข้าใจชีวิตของชาวชนบทใน ทุกด้าน โดยเฉพาะความเชื่อ ค่านิยม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแนวทางในการดำเนิน ชีวิตของเขา ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความคิดและทัศนคติของเขาต่อความเจริญสมัยใหม่ที่เข้า มาจากภายนอกและทำให้เขาพร้อมหรือไม่พร้อมที่จะหาผลประโยชน์จากโอกาสใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจึง จะต้องศึกษาความคิดของชาวบ้านและอย่าคิดไว้ก่อนว่าชาวบ้านจะต้องคิดอย่างเดียวกันกับเรา เสมอไป ชาวบ้านมีวิถีคิดและระบบเหตุผลของเขาเองซึ่งในบางเรื่องก็ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์ และความจำเป็นของชีวิตสมัยใหม่ เช่น บางคนพอใจเพียงแต่จะมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ แทนที่จะ ดิ้นรนปรับปรุงชีวิต ของตนให้ดีขึ้น บางคนมกภายในไสยศาสตร์จนลืมนึกถึงพหุความสามารถของ

ตนเอง หรือตก เป็นเหยื่อถูกหลอกหลวงโดยผู้อื่น บางคนไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพราะพอใจจะให้ข้าราชการเป็นผู้นำและทำงานให้ทุกอย่าง บางคนไม่กล้าเสี่ยงหรือขาดความขวนขวายกระตือรือร้น ที่จะทดลองวิธีการใหม่เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของตน บางคนชอบใช้ชีวิตแบบนักเลง คิดถึงแต่เรื่องศักดิ์ศรี และมองการทำงานโดยสุจริตที่ให้รายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ว่าไม่มีเกียรติ ฯลฯ โครงการของทางราชการที่ยัดเยียดเข้าไปจากภายนอกจะมีโอกาสประสบความสำเร็จน้อยมากถ้าไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านหรือไม่มีการวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นและขีดความสามารถของชาวบ้าน อุปสรรคเหล่านี้โอกาสเอาชนะได้บ้างหากมีการวางแผนโดยการพยายามให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วเรื่องนี้มักจะเป็นปัญหาอยู่เสมอและเป็นความรับผิดชอบของทั้งสองฝ่ายพอ ๆ กัน กล่าวคือ ฝ่ายราชการก็มักจะชอบใช้วิธีรวบรัดในการทำงาน ฝ่ายชาวบ้านก็พอใจแต่จะรับความช่วยเหลือและให้ข้าราชการทำงานให้ทุกอย่าง

ความยากจนและล้าหลังของชาวชนบทจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาทุกด้านในสังคม เช่น อุตสาหกรรมในเมืองจะไม่สามารถพัฒนาได้เพราะไม่มีทุนที่จะลง ในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาอุตสาหกรรม ทุนจะต้องมาจากการผลิตในชนบทหรือในภาคเกษตรกรรม ทุนเป็นส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภค ถ้าชาวชนบทมีผลผลิตต่ำทุนที่เหลือก็จะมีน้อย ถึงแม้อุตสาหกรรมจะขยายออกไปได้ แต่สินค้าที่ผลิตออกมาจะหาตลาดขายไม่ได้เพราะชาวชนบทซึ่งเป็นผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่มีกำลังซื้อ

สังคมชนบทครั้งหนึ่งเคยเป็นสังคมที่สงบและแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คุณธรรมที่ถือว่าเป็นสิ่งดีงาม เช่น ความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่จริงใจ ใกล้ชิดและอบอุ่นระหว่างเพื่อนบ้าน การมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะพบได้ในชีวิตในสังคมชนบท อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสภาพการณ์ในชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปมากพร้อมกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้การศึกษาสังคมชนบทในแง่มุมต่าง ๆ มีความน่าสนใจมากขึ้น และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยให้เราเข้าใจและมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อปัญหาการพัฒนาชนบท ปัญหานี้จะมีอยู่ต่อไปอีกนานในประเทศที่กำลังพัฒนาเพราะเป็นปัญหาที่มีมูลเหตุลึกซึ้งในประวัติศาสตร์ของประเทศ เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่างและเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับปัญหาการพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองและความสำเร็จในการพัฒนาประเทศเป็นส่วนรวม กล่าวโดยทั่วไปแล้ว การพัฒนาชนบทจะต้องกระทำอย่างสมบูรณ์แบบหรือพัฒนาอย่างมีบูรณาการรวมหน่วย (Integrated) กล่าวคือ จะต้องมีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กันไป เช่น ในทางเศรษฐกิจ เกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การขยายตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ

ในทางสังคมวัฒนธรรม เกี่ยวกับการพัฒนา ทางด้านจิตใจ การปลูกฝังค่านิยมสมัยใหม่ การรวมกลุ่มอย่างจริงจังเพื่อร่วมมือกันในการแก้ปัญหา การลดความขัดแย้งในหมู่บ้าน การส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่น ฯลฯ และในทางการเมือง เกี่ยวกับการช่วยเหลือของ รัฐบาลการใช้อำนาจของรัฐเข้าแทรกแซงเพื่อป้องกันมิให้คนที่ได้เปรียบอยู่แล้วในสังคมหา ประโยชน์จากชาวชนบทโดยไม่ชอบธรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชาวบ้าน และ ประสิทธิภาพของกลไกของรัฐในการบริหารงานพัฒนาชนบท เช่นเดียวกันในการศึกษาสภาพ สังคมชนบทและปัญหาในการพัฒนายังจะต้องใช้วิธีเข้าสู่ข้อเท็จจริงและความรู้จากทัศนะของ สหสาขาวิชา (Interdisciplinary Approach) เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้และความเข้าใจที่สมบูรณ์ใน ทุกด้านอย่างลึกซึ้งและตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด การศึกษาสังคมชนบทไทยจึงต้อง อาศัยทัศนะของสหสาขาวิชาทั้งในด้าน ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ และรัฐศาสตร์เข้ามาอธิบายถึงสภาพการณ์ปัจจุบัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของประเทศไทย
ศึกษาระณี : บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ในครั้งนี้
ปัญหาในการวิจัยคือ การศึกษาถึงสาเหตุของความยากจน ผลกระทบจากความยากจนและแนวทาง
ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนชนบท โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
หลายแนวคิด อาทิเช่น แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท
แนวความคิดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสังคมชนบทไทย และแนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนชนบทเพื่อ
ให้สามารถมองเห็นมโนภาพของชุมชนชนบท แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมย่อยในสังคม
แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมความยากจน และแนวความคิดเกี่ยวกับสภาพความยากจนในชนบท เพื่อให้
สามารถมองเห็นมโนทัศน์ของความยากจนในชุมชนชนบทได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนทฤษฎีที่ใช้เป็น
กรอบในการวิเคราะห์ผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้ทฤษฎีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1.ทฤษฎีความขัดแย้ง (The Conflict Theory) โดยนำมาใช้เป็นกรอบในการ
การวิเคราะห์ความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชนชนบท เช่น ความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้า
คนกลาง เป็นต้น รวมทั้งนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงการจัดระเบียบในชุมชนชนบทอีกด้วย
- 2.ทฤษฎีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (Modernization) โดยนำมาใช้เป็นกรอบใน
การวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชนบท
- 3.ทฤษฎีการรับสิ่งใหม่ (The Diffusion of Innovation Theory) โดยนำมาใช้เป็น
กรอบในการวิเคราะห์ถึงสภาพการยอมรับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาสู่ชุมชนของชาวบ้าน
ในชุมชน
- 4.ทฤษฎีพยาธิทางสังคม (Social Pathology) โดยนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์
ว่าสาเหตุของความยากจนในชุมชนชนบทเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติของสถาบัน
ทางสังคมใดบ้างในชุมชน
- 5.ทฤษฎีติดตรา (Labeling) โดยนำมาใช้เป็นกรอบในการตั้งข้อสังเกตว่าในบางครั้ง
คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมใดสังคมหนึ่งอาจมิได้มีความยากจนอย่างที่สุด แต่เมื่อสังคมกำหนดว่า

คนที่มีรายได้หรือลักษณะบางอย่างเป็นคนจน คนกลุ่มนั้นก็ได้อธิบายว่าเป็นคนยากจน (สัญญา สัญญา วิวัฒน์ , 2540 : 141)

6.ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) โดยนำเอาทฤษฎีนี้มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงการปรับตัวของคนในชุมชนชนบทให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

7.พระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” และการวิเคราะห์โครงการแบบเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ โดยนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนชนบท

โดยในการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดสมมติฐานไว้ 8 ข้อ ดังต่อไปนี้

- 1.ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามากในชุมชน
- 2.ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากในชุมชน
- 3.ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยในชุมชน
- 4.ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน
- 5.ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนันในชุมชน
- 6.ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดีในชุมชน
- 7.ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรในชุมชน
- 8.ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน

จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 101 ชุดและทำการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Technique) พบว่าสมมติฐานดังกล่าวได้รับการยอมรับจำนวน 5 ข้อ ได้แก่

1. ผู้ที่มีการศึกษาน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก
ในชุมชน
2. ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมาก
ในชุมชน
3. ผู้ที่มีหนี้สินมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มีหนี้สินน้อยใน
ชุมชน
4. ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบปัญหา
ความยากจนมากกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรในชุมชน
5. ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผล
ผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรงในชุมชน

ส่วนสมมติฐานที่ถูกปฏิเสธเนื่องจากจากการทดสอบไคสแควร์พบว่าตัวแปรใน
สมมติฐานแต่ละข้อนั้นมีความเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันเลย สมมติฐานเหล่านั้น
ได้แก่

 1. ผู้ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มี
สมาชิกในครัวเรือนน้อยในชุมชน
 2. ผู้ที่ชอบเล่นการพนันจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่เล่นการพนัน
ในชุมชน
 3. ผู้ที่มีสุขภาพอนามัยไม่ดีจะประสบกับความยากจนมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี
ในชุมชน

จึงสามารถสรุปผลการวิจัยตามสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้ได้ว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบ
ต่อความยากจนของชุมชน หมู่บ้านดังกล่าว ได้แก่

 1. การศึกษา กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาต่ำจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่า
ผู้ที่มีการศึกษาสูง
 2. จำนวนที่ดินทำกิน กล่าวคือ ผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อยจะประสบกับปัญหา
ความยากจนมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมาก
 3. หนี้สิน กล่าวคือ ผู้ที่มีหนี้สินมากจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่มี
หนี้สินน้อยหรือผู้ที่ไม่มีหนี้สินเลย

4.การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร กล่าวคือ ผู้ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรจะประสบกับปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร

5.การขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง กล่าวคือ ผู้ที่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางจะประสบปัญหาความยากจนมากกว่าผู้ที่ขายผลผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรง

จากการวิจัยโดยลงพื้นที่ที่เป็นสนามวิจัยและใช้วิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropology Field Research) โดยใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) พบว่าสาเหตุของความยากจนและลักษณะของความยากจนในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้าง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1.ความยากจนในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างเกิดจากการด้อยการศึกษาของประชากรในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจาก

1.1 ความจำเป็นในการประกอบอาชีพทำให้ไม่มีเวลาที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ

1.2 การขาดแคลนเงินทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.3 การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาของผู้ปกครอง

2.ความยากจนในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างเป็นผลมาจากการขาดแคลนที่ดินทำกิน รวมทั้งการมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ และความด้อยคุณภาพของที่ดินทำกินซึ่งเป็นผลมาจาก

2.1 การที่ดินทำกินถูกยึดโดยกลุ่มนายทุน

2.2 การที่เกษตรกรแบ่งขายที่ดินทำกินให้กับนายทุนเพื่อนำไปทำหมู่บ้านจัดสรรในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่

2.3 คุณภาพดินในที่ดินทำกินไม่ดี เป็นผลให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ปัญหาที่ดินอยู่ห่างจากคลองชลประทานทำให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตรนอกฤดูฝน

3.ความยากจนในชุมชนหมู่บ้านรวงกว้างส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติ ดังนี้

3.1 ความยากจนก่อให้เกิดความห่างเหินในระบบความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติ เนื่องจากต้องดิ้นรนประกอบอาชีพทำให้ไม่มีเวลาที่จะได้อยู่ใกล้ชิดกับญาติพี่น้อง

3.2 ความยากจนเป็นสาเหตุที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากความช่วยเหลือแลกเปลี่ยนกันด้วยน้ำใจกลายเป็นความช่วยเหลือแลกเปลี่ยนที่มีเรื่องของเงินตราเข้าไปเกี่ยวข้อง

4. ความยากจนในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างเกิดจากการมีภาระหนี้สินของชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง เช่น พ่อค้า นายทุน เพื่อนฝูง เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ของรัฐที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำได้ เพราะไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน

5. ความยากจนในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างเกิดจากการมีสมาชิกในครัวเรือนมากเกินไปที่รายได้ทั้งหมดในครอบครัวจะสามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดได้

6. คนที่ยากจนในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างส่วนใหญ่ไม่มีความรู้หรือไม่สนใจในเรื่องเกี่ยวกับการคุมกำเนิด ทำให้มีลูกมากและเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความยากจน

7. ความยากจนในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างเกิดจากพฤติกรรมและค่านิยมบางอย่างของชาวบ้านเอง เช่น การชอบเล่นการพนัน การเชื่อในโชคลางซึ่งนำไปสู่การนิยมนิยามการดูหมอดูทำนาย โชคลาง การมีนิสัยรักสนุกไม่จริงจังกับชีวิต การยอมรับในชะตากรรมโดยไม่คิดต่อสู้ดิ้นรน การไม่รู้จักประมาณตนเอง ค่านิยมการเอาอย่างหรือการคล้อยตามกันอย่างไม่เห็นเหตุผล การคิดและการตัดสินใจโดยปราศจากเหตุผล เป็นต้น

8. ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างที่ยากจนมักมีวิสัยทัศน์ในการมองปัญหาที่แคบ มักไม่สนใจเรื่องที่ไกลตัว ความสนใจมีอยู่เฉพาะเรื่องใกล้ตัวที่เป็นเรื่องภายในหมู่บ้านหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับญาติพี่น้องเท่านั้น

9. ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างที่ยากจนมีความรู้ในด้านสาธารณสุขหรือใส่ใจในสุขภาพของตนเองไม่ดีเท่าที่ควร

10. เกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านร้างกว้างที่ยากจนจะมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทางการเกษตรในระดับต่ำเนื่องจากขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการวิจัย

1. เมื่อได้สร้างแบบสอบถามขึ้นมาและนำไปถามกลุ่มประชากรตัวอย่าง พบว่าแบบสอบถามในบางข้อกลุ่มประชากรตัวอย่างไม่เข้าใจทำให้ต้องเสียเวลาในการอธิบายแบบสอบถามให้กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง

2. ในบางครั้งกลุ่มประชากรและผู้วิจัยเข้าใจแบบสอบถามไม่ตรงกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและการสื่อความหมายไม่ตรงกัน

3. ในการสำรวจข้อมูลทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 101 ครัวเรือน โดยในระยะแรกของการสำรวจผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 40 ชุดให้กับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนวัดรางกว้างโดยให้เด็กนักเรียนเหล่านี้นำแบบสอบถามกลับไปให้ผู้ปกครองที่บ้านทำและนำกลับมาให้ผู้วิจัยในอีก 2 วันต่อมา แต่ผลปรากฏว่าผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาน้อยมาก คือเพียงแค่ 8 ชุด เนื่องจากเด็กนักเรียนเหล่านั้นบอกกับผู้วิจัยว่าผู้ปกครองของพวกเขาไม่เข้าใจคำถามบางคำถามในแบบสอบถามและไม่ทราบว่าคำตอบอย่างไร เด็กเองก็ไม่สามารถที่จะอธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจได้ และอีกส่วนหนึ่งเด็กบางคนบอกว่าผู้ปกครองของตนกลับบ้านหลังจากที่เด็กเข้าเรียนแล้วจึงไม่ได้เอาแบบสอบถามให้ผู้ปกครองตอบ ผู้วิจัยจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยนำเอาแบบสอบถามทั้งหมดไปสำรวจกับชาวบ้านในชุมชนที่ละหลังคาเรือน และผู้วิจัยเป็นผู้อ่านแบบสอบถามให้ชาวบ้านที่เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ฟังโดยให้ชาวบ้านเป็นผู้ตอบและผู้วิจัยเป็นผู้ทำเครื่องหมายหรือเขียนข้อความตามที่ชาวบ้านที่ถูกสัมภาษณ์ตอบลงในแบบสอบถาม ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความเสียเวลาเป็นอย่างมาก

4. ในการออกไปสำรวจประชากรตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามนี้ผู้ใหญ่บ้านจะไปกับผู้วิจัยด้วยร้อยละ 40 ทำให้บางครั้งในการตอบคำถามบางคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์นั้นสามารถเห็นได้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามบางคำถามด้วยความเกรงใจผู้ใหญ่บ้าน ทำให้อาจไม่ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเสียทีเดียว และในการสัมภาษณ์ผู้ถูกสัมภาษณ์ในแต่ละครัวเรือนก็จะมีเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องของผู้ถูกสัมภาษณ์มานั่งรวมอยู่ด้วยเสมอ ทำให้ผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์มีความเป็นส่วนตัวค่อนข้างน้อย

5. ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับผู้นำชุมชน โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ไปสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข่าวสำคัญด้วยตนเอง ซึ่งในแต่ละครั้งก็จะ

มีภรรยาของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่งไปสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญกับผู้วิจัยด้วยทุกครั้ง และในการไปสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข่าวสำคัญบางคนก็จะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญมาร่วมสนทนาด้วยทำให้การสัมภาษณ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข่าวสำคัญไม่มีความเป็นส่วนตัว และในบางครั้งญาติพี่น้องของผู้ให้ข่าวสำคัญหรือเพื่อนบ้านก็จะตอบคำถามแทนผู้ให้ข่าวสำคัญเสียเอง ทำให้ในบางครั้งความน่าเชื่อถือของข้อมูลอาจลดลงไป

6. ในการออกไปสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนนั้น ในบางครั้งเรือนผู้ที่ตอบแบบสอบถามจะเป็นผู้สูงอายุหรือคนชราที่อยู่เฝ้าบ้าน จึงเกิดปัญหาในการตอบแบบสอบถาม คือบางครั้งผู้ตอบที่เป็นคนสูงอายุเหล่านี้จะมีอาการหลงลืม หรือไม่สามารถพูดจาสื่อความหมายให้ผู้วิจัยเข้าใจได้ ดังนั้นอายุของผู้ตอบแบบสอบถามจึงเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งในการวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความยากจน

เมื่อสามารถวิเคราะห์หาสาเหตุของความยากจนได้แล้ว ดังนั้นเมื่อรัฐบาลต้องการที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนก็ควรที่จะแก้ที่ต้นเหตุ ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาก็คือการหาคำตอบว่าสาเหตุของความยากจนอยู่ที่ไหน และขณะเดียวกันก็ต้องเตรียมความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน กรมที่ดิน กรมชลประทาน กรมอนามัย กรมสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา เป็นต้น

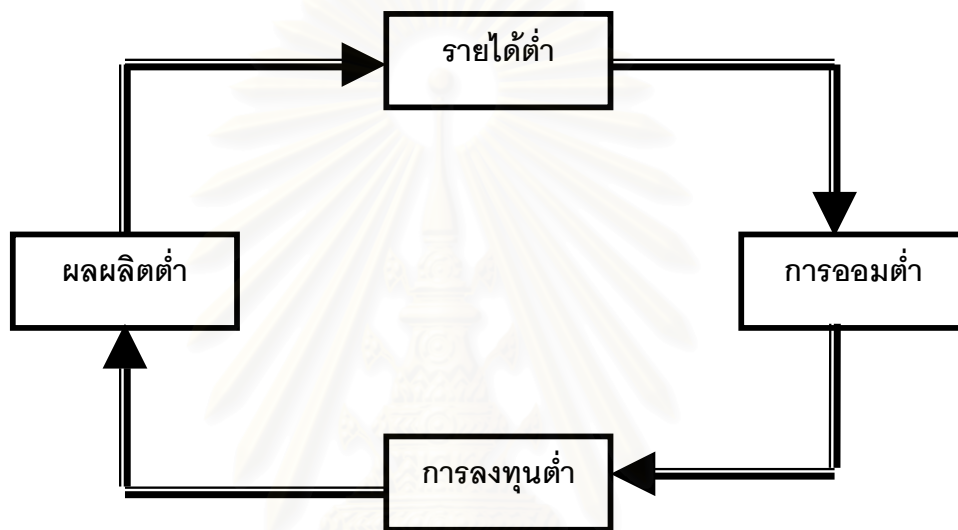
ผลของความยากจนนั้นเป็นสาเหตุของความเดือดร้อนนานัปการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังนี้คือ (สมพร เทพสิทธิ์า , 2541 : 29-31)

1. ผลทางด้านสังคม

ผลทางด้านสังคม ความยากจนเป็นต้นเหตุของความอดอยากหิวโหย ความเจ็บป่วย และเกียจคร้าน ความโง่เขลาเพราะไร้การศึกษา อันส่งผลให้เกิดความไม่รู้ จึงถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ และนำมาซึ่งความอดอยากและยากจน ตลอดจนส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอีกด้วย

2. ผลทางด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากผลผลิตต่ำทำให้มีรายได้น้อย และรายได้ตกต่ำทำให้ขาดการออมและการสะสมทรัพย์อันเป็นผลกระทบต่อการลงทุน ในที่สุดก็เป็นผลทำให้เกิดผลผลิตต่ำและรายได้ต่ำอีกจนกลายเป็นวัฏจักรวนเวียนอยู่แบบนี้ไม่มีที่สิ้นสุด ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 15 : แสดงผลของความยากจนทางเศรษฐกิจ

3. ผลทางการเมือง

ความยากจนจะมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติอย่างใหญ่หลวง คือ จะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิและผลประโยชน์ระหว่างคนมีกับคนจน ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม ทำให้เกิดการแทรกแซงและบ่อนทำลายจากภายในและภายนอกประเทศได้ และในที่สุดก็อาจจะนำมาซึ่งความยุ่งยากและความวุ่นวายทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังตัวอย่างที่กำลังเป็นอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายก็มาจากสาเหตุของความยากจนนั่นเอง

นอกจากนี้ ผลกระทบจากความยากจน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้
(ธเนตร นรภูมิพิพันธ์ , 2534 : 89-91)

1. ก่อให้เกิดความท้อแท้หมดอาลัยตายอยากในชีวิต ส่งผลให้กลายเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่เฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น ไม่สนใจใฝ่ดีในการดำรงชีวิต
 2. ขาดโอกาสในการเลื่อนขั้นทางสังคม
 3. ขาดแคลนปัจจัยที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการทางกายภาพและความต้องการทางด้านจิตใจ กล่าวคือ ความขาดแคลนและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้บุคคลมีสภาพขัดสนยากไร้ ไม่สามารถจัดหาเครื่องอุปโภคและบริโภคได้อย่างเพียงพอ จึงดำเนินชีวิตทางกายอย่างขาดแคลนและมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน
 4. ขาดแคลนปัจจัยในการผลิต เช่น เงินทุน ที่ดิน เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยในการประกอบอาชีพ
 5. ขาดความสนใจในสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคมนอกเหนือไปจากบริเวณที่ตนอาศัยอยู่ มีชีวิตอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้นโดยความความหวังในอนาคต
 6. สถานภาพทางสังคมต่ำและเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม บุคคลจะรู้สึกมีปมด้อยน้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉา หวาดระแวง มองโลกในแง่ร้าย มีอารมณ์ไม่มั่นคง บางคนปล่อยชีวิตตามยถากรรม ไม่กล้าหรือไม่ชอบสมาคม ปรับตัวได้ยาก เป็นคนมีจริยธรรมต่ำ ทำตัวเหมือนไร้ความสามารถ นอกจากนี้จะขาดโอกาสหรือเสียเปรียบในทางหน้าที่การงานและสังคมอีกด้วย
 7. เป็นภาระต่อสังคม ประเทศใดมีประชากรยากจนเป็นจำนวนมากย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นภาระของรัฐที่จะต้องแก้ปัญหาพื้นฐานนี้เสียก่อน
 8. เป็นชนวนของปัญหาสังคมต่าง ๆ ความยากจนเป็นสาเหตุให้เกิดความเบี่ยงเบนทางพฤติกรรมตามมา เช่น สภาพครอบครัวแตกแยก การติดสิ่งเสพติด การเป็นโสเภณี การขายแรงงานเด็ก การด้อยโอกาสในการศึกษาและการฝึกอบรม การเป็นอาชญากร ฯลฯ
- ในด้านของการแก้ไขปัญหาความยากจน หากพิจารณาปัญหาความยากจนในแง่ของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบท แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนที่เกิดจากปัจจัยที่แตกต่างกันนั้น สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.แนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่เกิดจากปัจจัยเกี่ยวกับที่ดินทำกิน

ควรต้องหามาตรการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาอันเกิดจากแรงกดดันเรื่องที่ดินทำกินกันต่อไป เช่น การปฏิรูปที่ดิน จะต้องได้รับการทบทวน การขยายวงเงินสินเชื่อเพื่อตอบสนองปัญหาในกลุ่มชนบทยากจนให้ได้มากขึ้น การกระจายแหล่งงานถาวร เช่น การกระจายอุตสาหกรรมออกสู่ชนบทอย่างจริงจัง การช่วยปรับปรุงความรู้ความสามารถในการทำงานให้กับกลุ่มผู้ไร้ที่ทำกินซึ่งมีอาชีพรับจ้างเป็นพิเศษ การขยายบริการของรัฐในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหางาน การฝึกอบรม ฯลฯ ให้เข้าถึงผู้ไร้ที่ทำกินและผู้เช่าที่ดินทำกินให้มากขึ้น ขณะเดียวกันการมองปัญหาไร้ที่ทำกินจำเป็นจะต้องกระทำด้วยความรอบคอบกว้างขวาง มิฉะนั้นแล้วปัญหาที่ดินทำกินจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นแทนที่จะเบาบางลงอย่างที่คาดหวังไว้

การใช้มาตรการใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหาที่ดินทำกินจะตรงจุดมากขึ้นหากได้มีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาของแต่ละพื้นที่ให้ลึกซึ้งกว่าข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน ปัญหาเรื่องที่ดินเป็นปัญหาที่ยู่ยากซับซ้อน และจำเป็นต้องอาศัยนโยบายที่รัดกุมรอบคอบมากที่สุด

2.แนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่เกิดจากปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี

ลักษณะของเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่สังคมชนบท ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (สมจิต ชัยภักดี , 2540 : 26-27)

1.สนองความต้องการทางด้านวิชาการของสภาวะการณ์ผลิต กล่าวคือ ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น , ใช้วัตถุดิบที่ส่งมาจากต่างประเทศให้น้อยที่สุด , แน่ใจว่าผลิตผลจะถูกผลิตขึ้นในปริมาณที่เพียงพอและคุณภาพเป็นที่ยอมรับของตลาด , แน่ใจว่าสามารถขนส่งผลิตผลไปยังตลาด โดยปราศจากความเสื่อมและ ความเสียหายของผลิตผล อีกทั้งสามารถแน่ว่าสามารถป้อนตลาดได้อย่างสม่ำเสมอและในปริมาณที่เพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการ

2.สนองความต้องการทางสังคมของสภาวะการณ์การผลิตโดย กล่าวคือ ใช้ทักษะที่มีอยู่หรือทักษะที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย และหลีกเลี่ยงการฝึกอบรมที่ยุ่งยากหรือสิ้นเปลืองเวลา และเสียค่าใช้จ่ายมาก , เสนอ ดำเนินงานต่อเนื่อง หรือขยายงานให้ก้าวหน้าต่อไปในอนาคต , ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานให้น้อยที่สุด และก่ให้เกิดการว่างงาน (Unemployed) หรือการทำงานไม่เต็มที (Underemployed) ให้น้อยที่สุด , ก่อให้เกิดความแตกแยกทางสังคมและวัฒนธรรมให้

น้อยที่สุดโดยมุ่งหวังให้มีการเพิ่มผลผลิต และเพิ่มความสามารถในการผลิต ในแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นการเพิ่มทีละน้อย มากกว่าที่จะเพิ่มอย่างรวดเร็วเกินไป

เมื่อกล่าวโดยสรุป การที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกรให้ได้ผลดีนั้นควรที่จะคำนึงถึงเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ เทคโนโลยีนั้นจะต้อง

1. เทคโนโลยีนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถทำความเข้าใจ ไม่ยุ่งยากในการปฏิบัติ

2. เทคโนโลยีนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ใช้การลงทุนน้อยแต่ให้ผลผลิตมาก

3. เทคโนโลยีนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถดูแลรักษาและปฏิบัติได้ด้วยตนเอง (ถ้าปราศจากเจ้าหน้าที่ที่สามารถทำการผลิตเองได้)

4. เทคโนโลยีนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่หาซื้อได้ไม่ยากนัก

5. เทคโนโลยีนั้นจะต้องไม่ขัดต่อความเคยชิน หรือค่านิยม หรือความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน

6. ก่อนที่จะนำเทคโนโลยีนั้นเข้าไปในชุมชนเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต จะต้องมีความมั่นใจในเรื่องการจำหน่ายผลผลิต

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่เกิดจากปัจจัยทางด้านตลาดผลผลิต

เมื่อระเบียบและวิธีการตลาดยังไม่มีการพัฒนาไปในทางที่จะเป็นที่พึงแก่ผู้ผลิตได้ เกษตรกรจำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ คือ ต้องศึกษาหาความรู้เรื่องเกี่ยวกับภาวะของตลาดให้มากเพื่อจะได้วางแผนการผลิตได้ถูกต้อง นอกจากนี้ รัฐจำเป็นต้องเข้ามาช่วยแก้ไขในด้านราคา เช่น ควรมีมาตรการที่แน่นอนกับการประกันราคาสินค้าทางการเกษตรของแต่ละชนิดในราคาขั้นต่ำ จัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในท้องที่เพื่อเป็นการตัดทอนอำนาจของพ่อค้าคนกลางลงบ้าง และนอกจากนี้ผู้ที่เป็นข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น พนักงานส่งเสริมพนักงานสหกรณ์นั้น ควรให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทั้งนี้โดยการให้การศึกษารูปแบบกลุ่มของเกษตรกร หรือกลุ่มสหกรณ์ (สมแก้ว รุ่งโรจน์เกรียงไกร , 2541 : 58)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ระบบตลาดนั้นมีบุคคล 2 ฝ่ายเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้อง คือ ผู้ผลิตกับผู้บริโภค ในระบบตลาดการเกษตรผู้ผลิตจะได้แก่เกษตรกร ดังนั้น เกษตรกรที่มุ่งหวังการผลิตเพื่อหวังผลกำไรจึงจำเป็นต้องมีความสนใจกับเรื่องราวการตลาดดังนี้ (สมแก้ว รุ่งโรจน์เกรียงไกร , 2541 : 60-62)

1. ความสำเร็จผลิตสินค้าประเภทใด เกษตรกรที่ผลิตสินค้าตามความต้องการของผู้บริโภค มักจะขายสินค้าได้ในราคาสูง ดังนั้นการศึกษาสภาพตลาด ปริมาณผลผลิตในตลาดและความต้องการของตลาดจะทำให้เกษตรกรตัดสินใจได้ถูกต้องมากขึ้น

2. ระยะเวลาและสถานที่ที่ควรขาย ข้อมูลทางการตลาดทำให้เกษตรกรทราบว่า ระยะเวลาใดควรจะขายสินค้าและยังทราบด้วยว่าในแต่ละสถานที่ราคาของสินค้าไม่เท่ากัน ดังนั้นเกษตรกรสามารถตัดสินใจว่า ควรจะเก็บรักษาสินค้านั้นไว้หรือเปลี่ยนแปลงสภาพที่ขาย โดยพิจารณาถึงต้นทุนการเก็บรักษา หรือต้นทุนการขนส่งประกอบด้วย

3. บทบาทของเกษตรกรในระบบตลาด เกษตรกรที่พิจารณาวิธีการจำหน่ายว่าควรจะ ใช้วิธีทางใด และมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดในการลดอำนาจพ่อค้าคนกลางลง รวมทั้งพิจารณาในเรื่องของอำนาจต่อรอง

4. การขยายตลาด พยายามหลีกเลี่ยงการส่งเสริมการขายเข้ามาใช้ในการขยายตลาด ควรเน้นทางด้านคุณภาพของสินค้าอย่างมาก เพราะปัญหาประการหนึ่งของระบบตลาดการเกษตร คือความไม่เชื่อถือเกี่ยวกับมาตรฐานสินค้า

5. แนวทางการแก้ไขระบบตลาด ในยามที่สินค้าทางการเกษตรมีปัญหาขึ้น เกษตรกรที่สนใจติดตามทางการตลาดจะสามารถเข้าใจสภาพปัญหาและขอร้องให้รัฐบาลเข้ามา มีส่วนช่วยเหลือได้ถูกต้องมากขึ้น

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องกระทำทั้งในระดับชาติหรือระดับมหภาค และในระดับชุมชน ครอบครัว และปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นระดับจุลภาคจึงจะทำให้ปัญหาความยากจน บรรเทาลงไปได้ แต่การที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไปทั้งหมดคงทำได้ยาก เพราะแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาหรือญี่ปุ่น ก็ยังคงมีคนยากจนอยู่ สิ่งที่จะต้องพยายามทำ คือ ทำให้อัตราส่วนและจำนวนคนยากจนในประเทศลดลง ทำให้คนยากจนมีรายได้สูงขึ้นโดยให้มีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจน (Poverty Line) มีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จ.ป.ฐ.) มาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนมีหลายประการ อาทิเช่น

การพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง การพัฒนาให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจโดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางเศรษฐกิจหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้และผลผลิต ส่วนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ หมายถึง สัดส่วนการผลิตและรายได้ของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในขณะที่สัดส่วนการผลิตและรายได้ของภาคเกษตรกรรมลดลง (สมพร เทพสิทธิ์า , 2541 : 25-38)

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่จะทำให้รายได้ประชาชาติที่แท้จริงของประเทศเพิ่มขึ้นในระยะยาว ถ้าอัตราเพิ่มของรายได้ประชาชาติที่แท้จริงสูงกว่าอัตราเพิ่มขึ้นของประชากร จะมีผลทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อคนเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกัน การพัฒนาเศรษฐกิจก็หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลทำให้ระดับรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลายาวนาน เพื่อให้ระดับความกินดีอยู่ดีของประชากรสูงขึ้นกว่าเดิม

แนวทางการพัฒนาที่เน้นถึงการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) นั้นเน้นเรื่องของความพร้อมพร้อมทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งเป็นระยะแรกเริ่มของการใช้แผนพัฒนาประเทศ ถึงกับมีการขอร้องหรือแนะนำพระสงฆ์ไม่ให้สอนหลักธรรมเรื่องสันโดษ เพราะเห็นว่าสันโดษเป็นตัวขัดขวางการพัฒนา ในทางตรงกันข้ามได้หันไปรื้อให้ประชาชนมีความต้องการในวัตถุต่าง ๆ ในสิ่งที่ฟุ่มเฟือยและสิ่งที่อำนวยความสะดวกให้มาก โดยหวังว่าเมื่อคนมีความต้องการในสิ่งเหล่านี้ ย่อมอยากได้สินค้าหรือสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งบริโภคมามากมายแล้วเขาก็จะได้ทำงาน เมื่อได้ทำงานก็จะได้มีเงินใช้แล้วประเทศชาติและสังคมจะเจริญขึ้น

แต่ผลที่ปรากฏขึ้น คือ แม้ว่าในระยะเวลาเกือบ 40 ปีที่ผ่านมาเศรษฐกิจไทยจะขยายตัวสูงแต่ก็ยังมีคนไทยบางกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทในภาคเกษตรยังยากจนอยู่ ถึงแม้ว่าการพัฒนาประเทศจะบรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่กิจกรรมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็ยังคงกระจุกตัวอยู่ในภาคมหานครและปริมณฑล เกิดเป็นช่องว่างระหว่างรายได้และโอกาสที่จะได้รับผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างคนในเมืองกับคนในชนบท และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่และการพัฒนาประเทศในระยะยาว เนื่องจากภาครัฐไม่สามารถจัดบริการพื้นฐานทางสังคมได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพเพียงพอ จึงทำให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน และนับวันความแตกต่างดังกล่าวจะขยายตัวและเพิ่มความซับซ้อนยิ่งขึ้น และนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ เช่น การอพยพจากชนบทเข้าไปหางานทำในเมือง ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกเหนือไปจากการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว กลยุทธ์ในการที่จะบรรเทาปัญหาความยากจนควรจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้สนับสนุนการพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชน โดยยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” โดยเริ่มจากการทำการเกษตรผสมผสาน การเกษตรแบบยั่งยืน และเน้นการมีส่วนร่วม

ของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก และเน้นให้ครอบครัว “พออยู่พอกิน” (กระทรวงศึกษาธิการ , 2542 : 44-59)

2.การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาภูมิภาคและชนบทเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างกว้างขวาง

3.การจัดการทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานการพัฒนาสำหรับคนรุ่นหลัง

4.การพัฒนาประชาธิปไตย โดยการเพิ่มสมรรถนะของภาคีรัฐ และสร้างพันธกิจหลักในการเสริมสร้างศักยภาพของคน สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของภาคีรัฐ รวมทั้งการจัดการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี

5.การบริหารจัดการเพื่อให้มีการทำแผนพัฒนา ฯ ไปสู่การปฏิบัติด้วยระบบการจัดการพื้นที่ภารกิจของหน่วยงานภาคีรัฐ และการมีส่วนร่วมพัฒนาสมรรถนะกลไกนอกภาคีรัฐ และการติดต่อ การประเมินผลสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาโดยต่อเนื่อง

6.การสนับสนุนองค์กรพัฒนาของภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทตามความพร้อม ความถนัด และความสมัครใจของแต่ละองค์กรเอกชน

7.การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชนบท

8.การเพิ่มบทบาทของภาคีรัฐในการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

9.สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนในชนบท

10.สนับสนุนการดำเนินการระดมทุน หรือจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และพัฒนาไปสู่องค์กรการเงินสำหรับหมู่บ้านในที่สุด

11.สนับสนุนการดำเนินการเรื่องการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร

12.ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ โดยเริ่มที่กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนชุมชน การนำทุนไปใช้ในกิจกรรม การแปรรูปผลผลิต กลุ่มอาชีพ การมีร้านค้าชุมชน หรือสหกรณ์

13.ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายและกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของกลุ่มชาวบ้านขึ้น โดยอาศัยข้อมูลจากชุมชนและจัดทำเครือข่ายองค์กรชุมชนโดยเครือข่ายองค์กรชุมชนจะเป็นกิจกรรมที่สร้างระบบข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนทั่วประเทศ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคธุรกิจที่

เกี่ยวข้อง สามารถทราบถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนแต่ละองค์กร ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าไปสนับสนุนช่วยเหลือติดต่อกับองค์กรชุมชนหรือชุมชนได้ตามความเหมาะสม

14. ส่งเสริมให้มีตลาดชุมชน หรือลานค้าชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านนำสินค้าเกษตรหรือผลผลิตจากกลุ่มอาชีพมาจำหน่าย ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจการค้าขาย

15. ยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ “คิดเอง ทำเอง” โดยจัดให้มีเวทีชาวบ้านเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปรึกษาหารือในลักษณะ “คิดเอง ทำเอง” ระหว่างเพื่อนด้วยกัน

16. ควรมีการสนับสนุนการตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร (One Stop Service) เพื่อเป็นศูนย์กลางที่จัดให้บริการด้านการเกษตรแก่เกษตรกรในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านความรู้ การสนับสนุนการช่วยเหลือในการประกอบอาชีพการเกษตรในทุกประเภท ทั้งในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การประมง ตลอดจนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกร

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาในลักษณะเป็นกรณีศึกษา (Case Study) จากกลุ่มตัวอย่างคือชาวบ้านในหมู่บ้านรางกร่าง หมู่ที่ 3 ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีเท่านั้น ดังนั้นเพื่อความสมบูรณ์ในการวิจัยในครั้งต่อไป ไปในเรื่องทำนองเดียวกันนี้ จึงน่าจะมีผู้ทำวิจัยในกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ดูเพื่อผลการวิจัยที่แม่นยำมากยิ่งขึ้น

2. ในการทำวิจัยควรใช้กลุ่มตัวอย่างที่มากพอ เพราะจะเห็นได้ว่าในเรื่องของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทนี้ มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยรองรับและยืนยันในเรื่องดังกล่าวที่ค่อนข้างชัดเจน อีกทั้งสมมติฐานหลายข้อก็ได้รับการยอมรับ แต่จะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่คำนวณได้มีค่าค่อนข้างน้อย หรือบางข้อก็ไม่มีความสัมพันธ์กัน ทั้ง ๆ ที่จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกก็พบว่า เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งขึ้น ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างน้อยเกินไป ซึ่งถ้าเก็บกลุ่มตัวอย่างมากกว่านี้ ค่าความสัมพันธ์อาจมากขึ้นได้

3. ในการทำวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องในครั้งต่อไป ควรรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลการวิจัยที่จะสำรวจได้ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกศักดิ์ แก้วเทพ , **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนาร่วมสมัย** , กรุงเทพฯ ฯ :

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530.

กระทรวงศึกษาธิการ , **ทฤษฎีใหม่ในหลวง ชีวิตที่พอเพียง** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ร่วมด้วย

ช่วยกัน , 2542.

กฤษฎา บุญชัย , **ความยากจนในชนบท** , กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542 .

เกื้อ วงศ์บุญสิน , **ประชากรกับการพัฒนา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย , 2540.

โมเชิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ , **ชนบทไทย ความก้าวหน้าและล่าช้า** , กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์แสง

รุ่งการพิมพ์ , 2526.

งามพิศ สัตย์สงวน , **การวิจัยทางมานุษยวิทยา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย , 2542.

งามพิศ สัตย์สงวน , **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม** , กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทรามากการพิมพ์ , 2543.

จำลอง ไต่ชะทอง , **ปัญหาและนโยบายด้านหนี้สินและสินเชื่อของเกษตรกรไทย** , กรุงเทพฯ ฯ :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , 2537.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร , **รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ : หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนว**

วิพากษ์ , กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก , 2540.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ บรรณารักษ์ , **คนจนไทยในภาวะวิกฤติ** , กรุงเทพฯ ฯ : เอ็ดดิสัน

เพรสโปรดักส์ , 2541.

เทียนฉาย กิระนันท์ , **เศรษฐศาสตร์ประชากร** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2526.

ธนาคารแห่งประเทศไทย , **รายงานการจัดสรรงบประมาณในภาคเกษตรกรรมประจำปี**
2542 , กรุงเทพฯ ฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย , 2542.

ธเนตร นรภูมิพิภักษ์ , **ปัญหาความยากจนในการวางแผนพัฒนาชนบท** , กรุงเทพฯ ฯ :
สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2534.

ธวัช มกรพงศ์ , **ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทไทย** , กรุงเทพฯ ฯ :
ไทยวัฒนาพานิช , 2537.

นฤจร อธิธิจักระจรัส , **ปัญหาความยากจนกับบทบาทของกลุ่มเกษตรกร** , เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2523.

นิเทศ ดินณะกุล , **“สถาบันสังคม “ อ่างใน สังคมและวัฒนธรรม** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ , **วัฒนธรรมความจน** , กรุงเทพฯ ฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ,
2542.

ประจิตร มหาหิง , **สังคมวิทยาการเมือง : แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการศึกษา** ,
ปัตตานี : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ,
2529.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง , **การเมืองบนท้องถนน : 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์**
การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย , กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์วิจัยและผลิต
ตำรา มหาวิทยาลัยเกริก , 2541.

ประเวศ วะสี , **วิกฤติหมู่บ้านไทย : ทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
หมู่บ้าน , 2542.

ประเวศ วะสี , **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม** ,
 กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน , 2542.

ประเสริฐ แยมกลินทุ่ง และคณะ , **สังคมชนบทไทย** , กรุงเทพฯ ฯ : โครงการการศึกษา
 ทั่วไป ฝ่ายวิชาการคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529.

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ , **บทบาทพ่อค้าคนกลางในตลาดระดับท้องถิ่น** , กรุงเทพฯ ฯ : วารสาร
 สังคมศาสตร์ ฉบับที่ 13 กรกฎาคม , 2519.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และฉลาดชาย รมิตานนท์ , **ลัทธิมาร์กซ์และสังคมนิยม** ,
 กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย , 2524.

เมธี ครองแก้ว และจินตนา เขิญศิริ , **การกำหนดระดับความยากจนในประเทศไทย** ,
 กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2518.

ร่วมไทร สุวรรณิก , **ชี้ความจน สาเหตุหลักขาดไอโอดีน** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน ,
 2543.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ , **ระบบเศรษฐกิจไทย : ลักษณะและปัญหา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนัก
 พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2526.

วันทนีย์ ภูมิภัทราคมและคณะ , **เศรษฐศาสตร์ทั่วไป** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แมทส์
 ปอยท์ , 2540 .

วิชัย รูปขาด , **ทฤษฎีสังคม (Social Theory)** , กรุงเทพฯ ฯ : ชมรมพัฒนาสังคม คณะพัฒนา
 สังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , 2534.

ศูนย์ข้อมูลการพัฒนาชนบท , **หมู่บ้านชนบทไทย ปี 2539 : จากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน**
 บ้าน , กรุงเทพฯ ฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย , 2539.

สมาคมคทาออลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา , วารสาร “สังคมพัฒนา” ปีที่ 28 ฉบับ
ที่ 1/2543 , กรุงเทพฯ ฯ : สมาคมคทาออลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ,
2543.

สมแก้ว รุ่งเลิศเกรียงไกร , ระบบตลาด : ราคาและต้นทุนการผลิต , สงขลา : คณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2541.

สมจิต ชัยภักดี , เทคโนโลยีที่ไม่ต้องสั่งเข้า , กรุงเทพฯ ฯ : วารสารโลกเกษตร , 2540.

สมพร เทพลีธา , วิฤตความจนในสังคมไทย , กรุงเทพฯ ฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่ง
ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ , 2541.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข , สังคมวิทยาชนบท , ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น , 2530.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , สังคมวิทยาปัญหาสังคม , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2542.

สุทธิพร จิระพันธ์ และวรวุฑฒย์ อำนวยธัญลักษณ์ , ภาวะเศรษฐกิจและสังคมขอเกษตรกร
ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวง
เกษตรและสหกรณ์ , 2524.

สุธน ธิญชีระนันท์ , ความยากจนที่ไม่เป็นธรรม , กรุงเทพฯ ฯ : ประพันธ์สาสน์ , 2521.

สุพัตรา สุภาพ , ปัญหาสังคม , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2543.

สุพัตรา สุภาพ , สังคมวิทยา , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2542.

สุวิทย์ ไพบยวัฒน์ , วิชาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย ,
กรุงเทพฯ ฯ : วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2521.

อัมมาร์ สยามวาลา , **ข่าวในเศรษฐกิจไทย** , กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2532 .

อารยะ ภูสาคัส , **เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจและทางเลือกของชาวนาไร่ที่ดินในการหารายได้สำหรับครัวเรือน ในบ้านคลอง ฉะเชิงเทรา** , กรุงเทพฯ ฯ : วิทยาลัยนิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยบูรพา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530.

Thomas Balogh เขียน ประกอบ ทองมา แปล , **สาเหตุแห่งความยากจน (The Cause of Poverty)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2524.

ภาษาอังกฤษ

Everett M. Rogers , **Diffusion of Innovation** , New York : The Free Press , 1968.

Hussein Syed Alatas , **Religion and Modernization in South East Asia** , London : Oxford University Press, 1973.

Klaus Nurnberger , **Prosperity , Poverty and Pollution : Managing the Approaching Crisis** , London : Zed Books , 1999.

Mary E. Walsh and Paul H. Furfey , **Social Problems and Social Action.** , N.J.: Printice-Hall Inc. , 1958.

Michael Lipton , **Successes in Anti-Poverty** , Geneva : International Labour Office , 1998.

Oscar Lewis , **Anthropology In The City** , Chicago : University of Chicago Press , 1968.

Samuel P. Huntington , **Political Modernization** , New York : The New York Press , 1966.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนกศักดิ์ แก้วเทพ , **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนาร่วมสมัย** , กรุงเทพฯ ฯ :
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530.

กระทรวงมหาดไทย , **รายงานการประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : การ
ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน** , กรุงเทพฯ ฯ : วิศิษฐ์สิน , 2536.

กระทรวงศึกษาธิการ , **ทฤษฎีใหม่ในหลวง ชีวิตที่พอเพียง** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ร่วมด้วย
ช่วยกัน , 2542.

กฤษฎา บุญชัย , **ความยากจนในชนบท** , กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542 .

เกื้อ วงศ์บุญสิน , **ประชากรกับการพัฒนา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2540.

โฆเซิต ปันเปียมรัษฎ์ , **ชนบทไทย ความก้าวหน้าและล้าหลัง** , กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์แสง
รุ่งการพิมพ์ , 2526.

งามพิศ สัตย์สงวน , **การวิจัยทางมานุษยวิทยา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2542.

งามพิศ สัตย์สงวน , **ประสบการณ์วิจัยทางมานุษยวิทยาข้ามวัฒนธรรม** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนัก
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539.

งามพิศ สัตย์สงวน , **มานุษยวิทยากายภาพ : วิวัฒนาการทางกายภาพและวัฒนธรรม** ,
กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2543.

งามพิศ สัตย์สงวน บรรณานิการ , **วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานาชาติ** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2541.

งามพิศ สัตย์สงวน , **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม** , กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทรามการพิมพ์ , 2543.

จำลอง ไต้ะทอง , **ปัญหาและนโยบายด้านหนี้สินและสินเชื่อของเกษตรกรไทย** , กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , 2537.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , **ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา** , กรุงเทพฯ ฯ : โครงการวิถีสัน , 2541.

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ , **สังคมไทย** , กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เจริญพัฒนา , 2522.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร , **รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ : หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนววิพากษ์** , กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก , 2540.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ บรรณานิการ , **คนจนไทยในภาวะวิกฤติ** , กรุงเทพฯ ฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์ , 2541.

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ , **โครงสร้างชุมชนชาวนา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , 2539.

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ , **สังคมวิทยาชนบท** , กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี , 2515.

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ , **สังคมวิทยาชนบทและเมือง** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ , 2523.

ดิเรก ฤกษ์ห่อราย , **การพัฒนาชนบท** , กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เจริญพัฒนา , 2521.

เดือน บุนนาค , **ท่านปรีดี รัฐบุรุษผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สามัคคีธรรม , 2517.

ทองโรจน์ อ่อนจันทร์, **หลักเศรษฐศาสตร์การเกษตร**, กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, 2521.

ทองใบ ทองเปาด์, **คนอนาถาขอความยุติธรรมบ้าง**, กรุงเทพฯ ฯ : จุลสารสกุลไทย, 2542.

เทียนฉาย กีระนันท์, **เศรษฐศาสตร์ประชากร**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2526.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, **รายงานงบดุลประจำปีของธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2542**, กรุงเทพฯ ฯ : ธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2542.

ธนาคารแห่งประเทศไทย, **รายงานการจัดสรรงบประมาณในภาคเกษตรกรรมประจำปี
2542**, กรุงเทพฯ ฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2542.

ฉเนตร นรภูมิพิภักษ์, **ปัญหาความยากจนในการวางแผนพัฒนาชนบท**, กรุงเทพฯ ฯ :
สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ธวัช มกรพงศ์, **ยุทธศาสตร์การพัฒนารชนบทไทย**, กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช 2537.

นฤจร อธิธิจักรจรัส, **ปัญหาความยากจนกับบทบาทของกลุ่มเกษตรกร**, เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523.

นาถ พันธุ์มนาวิน, **สังคมวิทยาชนบท**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523.

นิเทศ ดินณะกุล, **“สถาบันสังคม” อ่างใน สังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

นิเทศ ดินณะกุล, **“วัฒนธรรมข้าวในเท็กซัส” อ่างใน วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานา
ชาติ**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, **วัฒนธรรมความจน**, กรุงเทพฯ ฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,
2542.

แนนซี เบิร์ดซอล เขียน พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และคณะ แปล, **การเพิ่มประชากรกับ
ความยากจนในโลกที่กำลังพัฒนา**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2527 .

ประจितร มหาหิง, **สังคมวิทยาการเมือง : แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการศึกษา**,
ปัตตานี : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี,
2529.

ประดิษฐ์ มัชฌิมา, **สังคมวิทยาชนบท**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, 2522.

ประภาส ปันตบแต่ง, **การเมืองบนท้องถนน : 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์
การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย**, กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์วิจัยและผลิต
ตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2541.

ประเวศ วะสี, **วิกฤติหมู่บ้านไทย : ทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
หมู่บ้าน, 2542.

ประเวศ วะสี, **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**,
กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2542.

ประสาท หลักศิลา, **สังคมวิทยา**, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2511.

ประเสริฐ แยมกลินฟู, **ชนบทไทย : ความไม่เท่าเทียมของผลการพัฒนา**,
กรุงเทพฯ ฯ : วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 (ก.ค.-มี.ค.)
, 2521.

- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง และคณะ , **สังคมชนบทไทย** , กรุงเทพฯ ฯ : โครงการการศึกษา
ทั่วไป ฝ่ายวิชาการคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529.
- ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ , **บทบาทพ่อค้าคนกลางในตลาดระดับท้องถิ่น** , กรุงเทพฯ ฯ : วารสาร
สังคมศาสตร์ ฉบับที่ 13 กรกฎาคม , 2519.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และฉลาดชาย รมิตานนท์ , **ลัทธิมาร์กซ์และสังคมนิยม** ,
กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย , 2524.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ , **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา** , กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์บริการเอกสารทางวิชา
การ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540.
- พิทยา สายหู , **ประชากรกับการอยู่รอด** , กรุงเทพฯ ฯ : คณะกรรมการดำเนินงานเนื่องใน
ปีประชากรโลก , 2517 .
- ไพบุลย์ ช่างเรียน , **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แพร่
พิทยา , 2516.
- ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , **สังคม
และวัฒนธรรม** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540.
- เมธี ครองแก้ว และจินตนา เชิญศิริ , **การกำหนดระดับความยากจนในประเทศไทย** ,
กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2518.
- ราชบัณฑิตยสถาน , **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน** , กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทพัฒนาพานิช
จำกัด , 2535.
- ร่วมไทโร สุวรรณิก , **ชี้ความจน สาเหตุหลักขาดไอโอดีน** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน ,
2543.

- รังสรรค์ ณะพรพันธ์ , **ระบบเศรษฐกิจไทย : ลักษณะและปัญหา** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2526.
- รัชนีกร เศรษฐ์ , **สังคมวิทยาชนบท** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2528.
- วันतीय ภูมิภัทราคมและคณะ , **เศรษฐศาสตร์ทั่วไป** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม็ทส์ปอยท์ , 2540 .
- วรรณภา อิศรียานุกูล , **การประเมินเส้นความยากจนของประชากรไทยและการกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ** , กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , 2539.
- วิชัย รูปชาติ , **ทฤษฎีสังคม (Social Theory)** , กรุงเทพฯ : ชมรมพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , 2534.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล , **ธนาคารโลก : พัฒนาการ อิทธิพลและผลกระทบ** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทางใหม่ , 2534.
- ศูนย์ข้อมูลการพัฒนาชนบท , **หมู่บ้านชนบทไทย ปี 2539 : จากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน** , กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย , 2539.
- สมาคมคานาตอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา , **วารสาร “สังคมพัฒนา” ปีที่ 28 ฉบับที่ 1/2543** , กรุงเทพฯ : สมาคมคานาตอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา , 2543.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , **ปัญหาที่ดินทำกิน อดีต ปัจจุบัน และอนาคต** , วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 17 ฉบับที่ 4 , 2523.
- เสกสรร ประเสริฐกุล , **คนจนกับความคิดเรื่อง ชาว ส่วย หมวย อี๋ม** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน , 2543.

เสน่ห์ จามริก และคณะ , “นโยบายในการพัฒนาชนบท” ในชนบทไทย 2523 ,
 กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
 ชาติ , 2523.

สมแก้ว รุ่งเลิศเกรียงไกร , ระบบตลาด : ราคาและต้นทุนการผลิต , สงขลา : คณะวิทยาการ
 จัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2541.

สมจิต ชัยภักดี , เทคโนโลยีที่ไม่ต้องสั่งเข้า , กรุงเทพฯ ฯ : วารสารโลกเกษตร , 2540.

สมพร เทพสิทธิ์า , วิฤตความจนในสังคมไทย , กรุงเทพฯ ฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่ง
 ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ , 2541.

สมภาพ มานะรังสรรค์ , เศรษฐกิจชนบทไทย : วิธีการผลิตและการตลาดของภาคเกษตร
 กรรมไทยปัจจุบัน , กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ,
 2528.

สมยศ พุ่มหว่า , การพัฒนาชนบท , สงขลา : ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะ
 ทรัพยากรธรรมชาติ , 2527.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข , สังคมวิทยาชนบท , ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ขอนแก่น , 2530.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , สังคมวิทยาปัญหาสังคม , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย , 2542.

สุทธิพร จิระพันธ์ และวรวุฑฒ์ อัมระภูณลักษณ์ , ภาวะเศรษฐกิจและสังคมขอเกษตรกร
 ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวง
 เกษตรและสหกรณ์ , 2524.

สุธน หิณชี่ระนันท์ , ความยากจนที่ไม่เป็นธรรม , กรุงเทพฯ ฯ : ประพันธ์สาสน์ , 2521.

สุพัตรา สุภาพ , **จับใจคน จับใจงาน (เล่ม 1)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,
2542.

สุพัตรา สุภาพ , **จับใจคน จับใจงาน (เล่ม 2)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,
2542.

สุพัตรา สุภาพ , **จับใจคน จับใจงาน (เล่ม 3)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,
2542.

สุพัตรา สุภาพ , **จับใจคน จับใจงาน (เล่ม 4)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,
2542.

สุพัตรา สุภาพ , **จับใจคน จับใจงาน (เล่ม 5)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,
2543.

สุพัตรา สุภาพ , **จับใจคน จับใจงาน (เล่ม 6)** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,
2543.

สุพัตรา สุภาพ , **ปัญหาสังคม** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2543.

สุพัตรา สุภาพ , **พัฒนาการปัญหาจราจรและมาตรการแก้ไขปัญหาจราจรในสามทศวรรษ
(ระหว่าง พ.ศ.2507-2539)** , กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ , 2540.

สุพัตรา สุภาพ , **พฤติกรรม ทศนคติของผู้ใช้รถใช้ถนนต่อมาตรการแก้ไขปัญหาจราจรใน
กรุงเทพมหานคร** , กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ , 2540.

สุพัตรา สุภาพ , **เรื่องวุ่น วัยรุ่นไฮเทค** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2542.

สุพัตรา สุภาพ , **“วัฒนธรรมข้าว...วิถีชีวิตแบบไทย ๆ หรือ ?” อ่างถึงใน วัฒนธรรมข้าวใน
สังคมไทยและนานาชาติ** , กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
2542.

สุพิศรา สุภาพ , **สังคมและวัฒนธรรม : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2542.

สุพิศรา สุภาพ , **สังคมวิทยา** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2542.

สุพิศวง ธรรมนนทา , **มนุษย์กับสังคม** , กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , 2540.

สุวิทย์ ไพบยวัฒน์ , **วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย** ,
กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2521.

เสถียร เหลืองอร่าม , **รายงานผลการวิจัยบทบาทของโครงการสร้างงานในชนบทที่มีผล
กระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจและสังคม 2524** , กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง , 2527.

เสาวคนธ์ สุดสวาท , **สังคมวิทยาชนบท** , กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษย
วิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , 2524.

อดิศร เสมแย้ม , **กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชาวนาเป็นชุมชนชนเมือง** , กรุงเทพฯ
: วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2540.

อัมมาร์ สยามวาลา , **ข้าวในเศรษฐกิจไทย** , กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2532 .

อารยะ ภูส่าหส์ , **เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจและทางเลือกของชาวนาไร้ที่ดินในการ
หารายได้สำหรับครัวเรือน ในบ้านคลอง ฉะเชิงเทรา** , กรุงเทพฯ : วิทยา
นิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530.

Thomas Balogh เขียน ประกอบ ทองมา แปล , **สาเหตุแห่งความยากจน (The Cause
of Poverty)** , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2524.

ภาษาอังกฤษ

Asian Development Bank , **Effectiveness of ADB. Approaches and Assistance to Poverty Reduction** , Manila : Asian Development Bank , 2000.

Asian Development Bank , **Escaping the Poverty Trap : Lesson From Asia** , Manila : Asian Development Bank , 1997.

Asian Development Bank , **Report And Recommendation of the President to the Board of Directors on a Proposed Loan to the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives for the Rural Enterprise Credit Project in the Kingdom of Thailand** , Manila : Asian Development Bank , 1997.

C.Valentine , **Culture and Poverty : A Critique and Counterproposals** , Chicago : University of Chicago Press , 1970.

Eugene Staley , **The Future of Underdeveloped Countries** , N.Y. : Harper & Brother , 1961.

Everett M. Rogers , **Diffusion of Innovation** , New York : The Free Press , 1968.

Everett M. Rogers , **Modernization Among Peasants : The Impact Of Communication** , Holt & Rinehart & Winston Inc. , 1969.

Frances Moore Lappe , **World Hunger : Twelve Myths** , New York : Grove Press , 1998.

Guy Hunter , **Modernizing Peasant Societies : A Comparative Study In Asia & Africa** , Oxford University Press , 1969.

- Hussein Syed Alatas , **Religion and Modernization in South East Asia** ,
London : Oxford University Press, 1973.
- J. Paul Leagans & Charles P. Loomis , **Behavioral Change in Agriculture
Society** , Cornell University Press , 1971.
- John Scott , **Poverty and Wealth : Citizenship , Deprivation and Privilege** , New
York : Longman , 1994.
- Jonathan H. Turner and Leonard Beeghley , **The Emergence of Sociological
Theory** , Boston : Wadsworth Publishing Company , 1995 .
- Joseph Mullen , **Rural Poverty Alleviation** , Aldershot : Avebury , 1995.
- Kanbawza Win , **An Introduction to Development Studies** , Canada : University of
Winnipeg , 2000.
- Klaus Nurnberger , **Prosperity , Poverty and Pollution : Managing the Approaching
Crisis** , London : Zed Books , 1999.
- Mary E. Walsh and Paul H. Furfey , **Social Problems and Social Action.** , N.J.:
Printice-Hall Inc. , 1958.
- Michael Lipton , **Successes in Anti-Poverty** , Geneva : International Labour Office ,
1998.
- Nittet Tinnakul , **The Slum Neighborhood : “Community Saved”** , A Litterature
Review in Thai Journal of Development Administration , January ,
1987.

Oscar Lewis , **Anthropology In The City** , Chicago : University of Chicago Press ,
1968.

Richard H. Robbins , **Global Problems and The Culture of Capitalism** , Boston :
Allyn and Bacon , 1999.

Samuel P. Huntington , **Political Modernization** , New York : The New York
Press , 1966.

Shinichi Shigetomi , **Cooperation and Community in Rural Thailand : An
Organizational Analysis Of Participatory Rural Development** , Tokyo :
Institute of Developing Economies , 1998.

Stanley A. Hetzler , **technological Growth & Social Change Achieving
Modernization.** , Federick A. Praeger Inc. Publishers , 1969.

Steven Piker , **The Post – peasant Village In Central Plain Thai Society : A paper
presented to the Association of Asian Studies** , New York : Cornell
University , 1976.

Takahashi Kazuo , **Agenda for International development** , Tokyo : Foundation For
Advanced Studies on International Development , 1998.

Takahashi Kazuo , **Globalization and the Challenges of Poverty Alleviation** , Tokyo :
Fasid , 1998.

T. Lynn Smith & Paul E. Zopf , **Principles of Inductive Rural Sociology** ,
F.A. Davis Company , 1970.

Wilbert E. Moore , **Social Change** , New Delhi : Prentice-Hall of India , 1965.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.อาชีพหลักของผู้ให้สัมภาษณ์ (อาชีพที่ใช้เวลาในการทำงานต่อสัปดาห์มากที่สุด)

☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ	☐ เกษตรกรรม
☐ รับจ้างงานประเภทเกษตรกรรม	☐ รับจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรม
☐ ค้าขาย	☐ อุตสาหกรรมในครัวเรือน
☐ รับราชการ (โปรดระบุตำแหน่ง).....	
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

7.อาชีพรองของผู้ให้สัมภาษณ์

☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ	☐ เกษตรกรรม
☐ รับจ้างงานประเภทเกษตรกรรม	☐ รับจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรม
☐ ค้าขาย	☐ อุตสาหกรรมในครัวเรือน
☐ รับราชการ (โปรดระบุตำแหน่ง).....	
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน

8.จำนวนสมาชิกในครัวเรือนรวมทั้งสิ้น.....คน

9.จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ย้ายไปศึกษาต่อยังท้องถื่นอื่นจำนวน.....คน

10.จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อพยพไปทำงานยังถิ่นอื่นเป็นการถาวร.....คน

11.จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ย้ายไปทำงานยังถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราว.....คน

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

12. สมาชิกในครัวเรือนและสถานภาพต่าง ๆ

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ	ความสัมพันธ์ กับหัว หน้าครัว เรือน	สถาน ภาพ สมรส	ระดับ การ ศึกษา	อาชีพ หลัก	อาชีพ รอง	หมายเหตุ
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									

13. ลักษณะของครัวเรือนของท่านในปัจจุบันสมาชิกประกอบด้วย

- พ่อ แม่ ลูก
 พ่อ แม่ ลูกสาวกับลูกเขยและหลาน (อาจจะยังไม่มีก็ได้)
- พ่อ แม่ ลูกกับลูกสะใภ้และหลาน (อาจจะยังไม่มีก็ได้)
- พ่อแม่ลูกและญาติพี่น้อง
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

3.ระบบเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

14. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์

- ต่ำกว่า 1,000 บาท
 1,001-2,500 บาท
- 2,501-5,000 บาท
 5,001-7,500 บาท
- 7,501-10,000 บาท
 สูงกว่า 10,000 บาท

15. ท่านมีที่ดินเป็นของตนเองจำนวน.....ไร่

16. ท่านเช่าที่ดินทำกินจำนวน.....ไร่

17. หากท่านทำการเกษตร ท่านทำการเพาะปลูกอะไร (หากท่านไม่ได้ทำการเกษตรกรุณาข้ามไปตอบข้อ 19)

ทำนา ทำไร่ (โปรดระบุพืชที่ปลูก).....

18. ในการทำการเกษตรของท่าน ค่าใช้จ่ายในส่วนใดเป็นค่าใช้จ่ายที่มากที่สุด

ค่าเมล็ดพันธุ์พืช ค่าเช่าที่ดิน
 ค่าจ้างแรงงาน ค่าปุ๋ย
 ค่ายาปราบศัตรูพืช อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

19. รายได้ในครอบครัวของท่าน ท่านได้รับจากที่ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

เงินเดือนประจำ เงินค่าจ้างจากการรับจ้าง
 จากลูกหลานหรือญาติพี่น้องที่ไปทำงานที่อื่น อื่น ๆ (โปรดระบุ)

20. รายได้ต่อเดือนที่ท่านได้รับภายในครัวเรือนเป็นรายได้ที่มีจำนวนแน่นอนตายตัวหรือไม่

เป็นรายได้ที่แน่นอน ไม่เป็นรายได้ที่แน่นอน

21. รายได้ต่อเดือนที่ท่านได้รับภายในครัวเรือนของท่านเพียงพอสำหรับใช้จ่ายหรือไม่

เหลือเก็บ พอใช้ ไม่พอใช้

22. รายจ่ายต่อเดือนส่วนใดในครอบครัวของท่านที่เป็นรายจ่ายที่มากที่สุด

ค่าอาหาร ค่ายารักษาโรค
 ค่าเสื้อผ้า ค่าลงทุนสำหรับการเกษตร เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช เป็นต้น
 ค่าเล่าเรียนของเด็ก อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

23. ท่านมีหนี้สินหรือไม่

ไม่มี มี จำนวน.....บาท

24. หากท่านมีหนี้สิน ท่านกู้ยืมเงินจากใคร (หากไม่มีหนี้สิน โปรดข้ามไปตอบข้อ 26)

- สถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธกส. สถาบันการเงินของเอกชน เช่น ธนาคารพาณิชย์
- ญาติพี่น้อง พ่อค้านายทุนในตลาดอำเภอหรือในจังหวัด
- เพื่อนฝูง อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

25. หากท่านมีหนี้สิน เหตุใดท่านจึงเลือกกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินในข้อ 24

- ดอกเบี้ยราคาถูก สามารถกู้ยืมเงินได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก
- ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

26. ท่านเล่นหอยบอยเพียงใด

- เล่นเป็นประจำทุกวัน เล่นบ้างนาน ๆ ครั้ง ไม่เคยเล่นเลย

27. ท่านเคยเล่นการพนันในงานรื่นเริงหรืองานศพบ่อยเพียงใด

- เล่นทุกครั้งที่มีงานรื่นเริงหรืองานศพ เล่นบ้างนาน ๆ ครั้ง
- ไม่เคยเล่นการพนันในงานรื่นเริงหรืองานศพเลย

28. ท่านเคยเล่นการพนันฟุตบอลหรือการพนันมวยบ้างหรือไม่

- เล่นเป็นประจำ เล่นบ้างเป็นบางครั้ง ไม่เคยเล่นเลย

29. ท่านมีหนี้สินจากการเล่นการพนันบ้างหรือไม่

- ไม่มี มี จำนวน.....บาท

4. การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร

30. ปัจจุบันท่านมีเครื่องสูบน้ำ (ปั้มน้ำ) ใช้หรือไม่

- มี ไม่มี

31. ปัจจุบันท่านใช้ยาปราบศัตรูพืชที่เป็นสารเคมีในไร่นาของท่านหรือไม่

- ใช้ ไม่ใช้ เพราะ.....

32. ปัจจุบันท่านใช้ปุ๋ยเคมีในไร่นาของท่านหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ เพราะ.....

33. ปัจจุบันท่านทำนาสองครั้งหรือหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ เพราะ.....

34. ปัจจุบันท่านปลูกพืชหมุนเวียนบ้างหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ เพราะ.....

35. ปัจจุบันท่านมีรถส่วนตัวสำหรับใช้บรรทุกผลผลิตออกจากไร่นาของท่านหรือไม่

- มี ไม่มี

36. ปัจจุบันท่านใช้รถไถนาประเภทเดินตาม (ควายเหล็ก) ในไร่นาของท่านหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่

37. ปัจจุบันท่านเกี่ยวข้าวด้วยรถเกี่ยวข้าวและนวดข้าวโดยใช้รถนวดข้าวหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่

38. ปัจจุบันท่านใช้รถแทรกเตอร์สำหรับใช้ไถคราดในไร่นาของท่านหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่

39. ปัจจุบันท่านมีเครื่องสำหรับฉีดพ่นยาปราบศัตรูพืชเป็นของตนเองหรือไม่

- มี ไม่มี

40. ปัจจุบันท่านใช้พันธุ์พืชสำหรับเพาะปลูกตามที่หน่วยงานของรัฐแนะนำในไร่นาของท่านหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ เพราะ.....

41. ปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรของท่านคืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ที่ดินน้อย	☐ มีแรงงานน้อย
☐ ดินไม่ดี	☐ น้ำท่วม
☐ ศัตรูพืชรบกวน	☐ ค่าเช่าแพง
☐ ขาดน้ำ	☐ มีเครื่องทุ่นแรงน้อย
☐ ขาดแคลนเงินทุน	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

5. การตลาดและการขนส่ง

42. โดยส่วนใหญ่ท่านขายผลผลิตที่ใด

☐ ขายในหมู่บ้าน	☐ ขายที่ตลาดอำเภอ
☐ ขายที่ตลาดจังหวัด	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

43. ในการขายผลผลิตท่านขายให้กับใคร

☐ ขายให้กับพ่อค้าคนกลาง	☐ ขายให้กับผู้กินผู้ใช้ (ผู้บริโภค) โดยตรง
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

44. ในการขนส่งผลผลิตไปขายท่านขนส่งโดยวิธีใด

☐ หาบไปขาย	☐ บรรทุกรถส่วนตัว
☐ บรรทุกรถโดยสาร	☐ บรรทุกรถมอเตอร์ไซด์
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

45. อุปสรรคในการขายผลผลิตที่สำคัญที่สุดของท่านคืออะไร

☐ ไม่มีคนซื้อ	☐ ถูกกดราคา
☐ ค่าขนส่งแพง	☐ การเดินทางลำบาก
☐ ไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้รอเมื่อราคาดีได้	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6.สุขภาพอนามัย

46.ท่านเจ็บป่วยบ่อยเพียงใด

 น้อยกว่าเดือนละ 1 ครั้ง เดือนละ 1 ครั้ง เดือนละ 2-3 ครั้ง มากกว่าเดือนละ 2-3 ครั้ง

47.เมื่อท่านเจ็บป่วยท่านไปทำงานหรือไม่

 ไปทำงานทุกครั้งที่เจ็บป่วย ไปทำงานเป็นบางครั้งหากสามารถไปไหว เมื่อเจ็บป่วยไม่สามารถไปทำงานได้ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

48.ท่านมีโรคประจำตัวหรือไม่

 ไม่มี มี (โปรดระบุ).....

49.ปัจจุบันภาวะสุขภาพของท่านเป็นอุปสรรคต่อการทำงานและการประกอบอาชีพของท่านหรือไม่

 ไม่เป็นอุปสรรคใด ๆ เป็นอุปสรรคบ้าง ปัญหาสุขภาพเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข. : โครงสร้างคำถาม

สำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant)

ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant) ทั้ง 10 ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดโครงสร้างคำถามสำหรับสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญดังต่อไปนี้

1. ชื่อ (จะใช้นามสมมติเพื่อให้เป็นไปตามจรรยาบรรณของนักวิจัยที่จะไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้ข่าว)
2. อายุ
3. รูปพรรณสัณฐานหรือลักษณะของผู้ให้ข่าวสำคัญ
4. ผู้ให้ข่าวสำคัญจบการศึกษาชั้นอะไรเป็นชั้นสูงสุด
5. สถานภาพในครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญ
6. ผู้ให้ข่าวสำคัญอยู่บ้านเลขที่เท่าไร สภาพบ้านเป็นอย่างไร เป็นบ้านเช่าหรือเป็นบ้านของตัวเอง ถ้าเป็นบ้านของตัวเอง ปลูกเองหรือเป็นบ้านที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมา
7. ในครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญอยู่กับกี่คน มีใครบ้าง
8. ภรรยาชื่ออะไรอายุเท่าไร บุตรหลานชื่ออะไรบ้างอายุเท่าไร ถ้าเป็นหม้ายก็ให้บอกว่าเป็นหม้ายเพราะอะไร
9. ภรรยาและบุตรจบการศึกษาชั้นอะไร เรียนต่อบ้างหรือไม่ ถ้าไม่เรียนต่อเหตุใดจึงไม่เรียนต่อ
10. ปัจจุบันผู้ให้ข่าวสำคัญประกอบอาชีพอะไร
11. หากผู้ให้ข่าวสำคัญประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการเพาะปลูกอะไรบ้าง และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อะไรบ้างในการเพาะปลูก เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมีเครื่องเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว รถบรรทุกผลผลิต เพราะปลูกพืชตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น
12. อุปสรรคหรือปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพของผู้ให้ข่าวสำคัญคืออะไร เช่น ไม่มีเงินทุน ขาดแคลนที่ดินทำกิน ศัตรูพืชรบกวน ผลผลิตน้อย เป็นต้น
13. เมื่อผู้ให้ข่าวสำคัญเก็บผลผลิตได้แล้วขายผลผลิตให้กับใคร ขายให้ผู้บริโภคโดยตรง หรือขายให้พ่อค้าคนกลาง โดนกดราคาบ้างหรือไม่
14. ผู้ให้ข่าวสำคัญมีรายได้ประมาณเดือนละเท่าไร เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครอบครัวหรือไม่ (หมายถึงรายได้ทั้งหมดของครอบครัว)

15. ภรรยาและบุตรของผู้ให้ข่าวสำคัญมีอาชีพอะไรบ้าง มีรายได้เดือนละเท่าไร รายได้ของภรรยาและบุตรได้นำมาช่วยเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวบ้างหรือไม่ ถ้านำมาช่วยนำมาช่วยเดือนละเท่าไร ถ้าไม่นำมาช่วยเลยเพราะอะไรบุตรและภรรยาถึงไม่นำมาช่วย

16. ค่าใช้จ่ายในบ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญส่วนใหญ่จ่ายไปกับเรื่องอะไร เช่น ค่าอาหารเฉลี่ยวันละเท่าไร ค่าอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำบุญและภาษีสังคม หรืออื่น ๆ

17. ในครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญมีเงินเหลือเก็บเป็นเงินออมบ้างหรือไม่

18. ปัจจุบันภายในบ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญมีทรัพย์สินอะไรบ้าง

19. ปัจจุบันครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญมีหนี้สินหรือไม่ ถ้ามีจำนวนเท่าไร กู้ยืมมาทำอะไร

20. ถ้าผู้ให้ข่าวสำคัญมีหนี้สินกู้ยืมมาจากไหน เหตุใดจึงกู้มาจากที่นั้น กู้ยืมมาตั้งแต่เมื่อใด (ระบุปี พ.ศ.) เสียดอกเบี้ยร้อยละเท่าใด และคาดว่าจะสามารถชำระคืนได้หมดภายในเวลาเท่าไร

21. ปัจจุบันผู้ให้ข่าวสำคัญมีตำแหน่งอะไรในหมู่บ้านบ้างหรือไม่ เช่น เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นสมาชิก อบต. และผู้ให้ข่าวสำคัญต้องไปงานต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บ่อยเพียงใด และในการไปงานต่าง ๆ แต่ละครั้งต้องเสียภาษีสังคมหรือไม่ ถ้าเสียในการไปงานแต่ละครั้งจ่ายไปงานละประมาณเท่าไร

22. ปัจจุบันผู้ให้ข่าวสำคัญความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านเป็นอย่างไร สามารถหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ กันได้บ้างหรือไม่

23. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญเป็นอย่างไร สามีคือกลุมเกลียวกันหรือตึงเครียด

24. ในครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญมีโอกาสไปเที่ยวพักผ่อนต่างจังหวัดร่วมกันบ้างหรือไม่ ถ้ามีไปที่ไหนกันบ้าง ถ้าไม่ไปเหตุใดจึงไม่ไป

25. ก่อนที่ผู้ให้ข่าวสำคัญจะประกอบอาชีพในปัจจุบันเคยประกอบอาชีพอะไรมาก่อนหรือไม่ในอดีต

26. ได้พยายามลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงบ้างหรือไม่ ลดโดยวิธีใด เช่น ประหยัดค่าน้ำ ค่าไฟ และของใช้ที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ

27. ปัจจุบันผู้ให้ข่าวสำคัญมีอาชีพเสริมอะไรบ้างหรือไม่

28. ผู้ให้ข่าวสำคัญเคยเสี่ยงโชคด้วยการซื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาลหรือเล่นหวยใต้ดินบ้างหรือไม่

29. ผู้ให้ข่าวสำคัญเคยเล่นการพนันบ้างหรือไม่

30.ปัจจุบันผู้ให้ข่าวสำคัญมีปัญหาด้านสุขภาพหรือไม่ ถ้ามีป่วยเป็นโรคอะไร เมื่อเจ็บป่วยรักษาอย่างไร หรือถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง ท้องเสีย มีวิธีการรักษาตัวเองอย่างไร

31.ปัจจุบันผู้ให้ข่าวสำคัญมีบัตรประกันสุขภาพของรัฐหรือไม่ หรือได้รับสิทธิพิเศษใดบ้างในการยกเว้นค่ารักษาพยาบาลจากรัฐ

32.ผู้ให้ข่าวสำคัญคิดว่าทุกวันนี้ปัญหาสุขภาพเป็นสาเหตุที่ทำให้ประกอบอาชีพได้ไม่เต็มที่หรือไม่

33.ปัจจุบันนี้ผู้ให้ข่าวสำคัญติดยาเสพติดหรือไม่ (รวมไปถึงสุรา บุหรี่ด้วย)

34.หากติดยาเสพติด ติดอะไร

35.เหตุใดจึงเสพยาเสพติด เช่น ถูกเพื่อนชักชวน อยากลอง เป็นต้น

36.เคยลองพยายามเลิกยาเสพติดหรือไม่ และได้ผลหรือไม่

37.เคยถูกจับกุมในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือไม่ และถูกตัดสินอย่างไร

38.ปัจจุบันยังคิดที่จะพยายามลองเลิกยาเสพติดบ้างหรือไม่

40.ปัจจุบันเสียเงินไปกับการหาซื้อยาเสพติดมาเสพวันละประมาณเท่าไร

41.ไปซื้อยาเสพติดมาจากที่ใด (ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยชื่อ)

42.เมื่อไม่ได้เสพยามีอาการอย่างไรบ้าง

43.ผู้ให้ข่าวสำคัญเคยไปขอรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือองค์กรของภาคเอกชนบ้างหรือไม่

44.ในขณะนี้สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับตัวผู้ให้ข่าวสำคัญคืออะไร

45.ในขณะนี้สิ่งที่ต้องการมากที่สุดสำหรับครอบครัวของผู้ให้ข่าวสำคัญคืออะไร

46.ต้องการให้รัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

47.ผู้ให้ข่าวสำคัญมีแนวความคิดที่จะแก้ไขปัญหาคาใจความยากจนสำหรับตัวเองหรือชุมชนอย่างไรบ้าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก. : ตารางแสดงค่าไคสแควร์ (Chi - Square)

Probability under H_0 that $\chi^2 \geq$ chi square

df	.99	.98	.95	.90	.80	.70	.60	.50	.40	.30	.20	.10	.05	.02	.01	.001
1	.00010	.00003	.00030	.010	.064	.15	.40	1.07	1.64	2.71	3.84	5.41	6.64	10.83		
2	.02	.04	.10	.21	.45	.71	1.39	2.41	3.22	4.00	5.00	7.82	9.21	13.82		
3	.12	.18	.35	.58	1.00	1.42	2.37	3.00	4.04	5.25	7.82	9.84	11.34	16.27		
4	.30	.43	.71	1.00	1.65	2.20	3.30	4.88	5.99	7.78	9.49	11.07	13.28	18.46		
5	.56	.76	1.14	1.61	2.34	3.00	4.35	6.00	7.20	9.24	11.07	13.30	15.09	20.52		
6	.87	1.13	1.64	2.20	3.07	3.83	5.36	7.23	8.56	10.64	12.59	15.03	16.81	22.46		
7	1.24	1.60	2.17	2.83	3.82	4.67	6.35	8.38	9.80	12.02	14.07	16.02	18.48	24.32		
8	1.65	2.03	2.73	3.49	4.50	5.53	7.34	9.52	11.03	13.30	15.51	18.17	20.09	26.12		
9	2.09	2.53	3.32	4.17	5.38	6.39	8.34	10.60	12.24	14.68	16.92	19.68	21.67	27.88		
10	2.56	3.00	3.84	4.80	6.18	7.27	9.34	11.78	13.44	15.99	18.31	21.16	23.21	29.59		
11	3.05	3.51	4.58	5.58	6.90	8.15	10.34	12.00	14.03	17.28	19.68	22.02	24.72	31.20		
12	3.57	4.18	5.23	6.30	7.81	9.03	11.34	14.01	16.81	19.66	21.03	24.05	26.22	32.91		
13	4.11	4.76	5.89	7.04	8.63	9.83	12.34	16.12	19.68	22.36	25.47	27.69	30.12	34.53		
14	4.60	5.37	6.57	7.70	9.47	10.82	13.34	18.15	21.00	23.68	26.87	29.14	31.52	36.12		
15	5.23	5.98	7.20	8.55	10.31	11.72	14.34	19.32	22.31	25.00	28.20	30.58	32.90	37.70		
16	5.81	6.61	7.86	9.31	11.16	12.02	15.34	20.40	23.54	26.30	29.03	32.00	33.99	39.29		
17	6.41	7.20	8.07	10.08	12.00	13.53	16.34	21.61	24.77	27.59	31.00	33.41	40.75			
18	7.02	7.91	9.30	10.80	12.80	14.44	17.34	22.70	25.99	28.87	32.85	34.80	42.81			
19	7.63	8.57	10.12	11.05	13.72	15.35	18.34	23.90	27.20	30.14	33.99	36.10	43.82			
20	8.20	9.24	10.85	12.44	14.58	16.27	19.34	24.78	28.04	31.41	35.02	37.57	45.32			
21	8.90	9.92	11.59	13.24	15.41	17.18	20.34	25.80	29.17	32.02	36.34	38.93	46.80			
22	9.54	10.60	12.34	14.04	16.31	18.10	21.24	26.94	27.30	30.81	33.92	37.00	48.27			
23	10.20	11.29	13.09	14.85	17.19	19.02	22.34	28.02	28.43	32.01	35.17	38.97	41.04	49.73		
24	10.86	11.99	13.85	15.66	18.06	19.94	23.34	27.10	29.55	33.20	36.42	40.27	42.98	51.18		
25	11.52	12.70	14.61	16.47	18.94	20.87	24.34	28.17	30.68	34.38	37.65	41.57	44.31	52.02		
26	12.20	13.41	15.38	17.28	19.82	21.79	25.34	29.26	31.80	35.50	38.88	42.80	46.04	54.05		
27	12.88	14.12	16.16	18.11	20.70	22.72	26.34	30.32	32.91	36.74	40.11	44.14	48.90	55.48		
28	13.56	14.85	16.93	18.94	21.60	23.65	27.34	31.30	34.03	37.92	41.34	45.42	48.28	56.89		
29	14.26	15.57	17.71	19.77	22.48	24.58	28.34	32.40	35.14	39.09	42.50	46.60	49.50	58.20		
30	14.95	16.31	18.49	20.60	23.36	25.51	29.34	33.53	36.26	40.20	43.77	47.80	50.80	59.70		

Table 4 is abridged from Table IV of Fisher and Yates: *Statistical Tables for Biological, Agricultural, and Medical Research*, published by Oliver and Boyd Ltd., Edinburgh, by permission of the authors and publishers. For larger values of df , the expression $\sqrt{2\chi^2} - \sqrt{2df} - 1$ defines z and probabilities may be read off from Table 1.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวรัชนีวรรณ ศรีวิเศษ เกิดเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2520 สำเร็จการศึกษา รัฐศาสตร์บัณฑิต จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2541 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทเมื่อปีการศึกษา 2542 ในสาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย